

ZBORNÍK Z MEDZINÁRODNEJ VEDECKEJ KONFERENCIE

ROZVOJ A DEMOKRACIA

3. mája 2012 BRATISLAVA

MINISTERSTVO
ZAHRANIČNÝCH VECÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Zborník príspevkov z Medzinárodnej vedeckej konferencie

ROZVOJ A DEMOKRACIA

Nové trendy v medzinárodnej rozvojovej spolupráci

ktorá sa uskutočnila
3. mája 2012 v Bratislave

pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí SR
v spolupráci s Fakultou sociálnych a ekonomických vied
Univerzity Komenského v Bratislave

s finančnou podporou Slovak Aid.

Bratislava

Vydavateľ: © Nadácia Pontis
Zelinárska 2, 821 08 Bratislava
Slovenská republika

Editorka zborníka: Ivana Raslavská
Zostavovateľka zborníka: Simona Gembická
Autorka fotografie na obálke: Lenka Surotchak
Autori fotografií z konferencie: Monika Brošková, Henrieta Mihóková, Ján Paška

Grafický dizajn: Matej Gábriš
Tlač: Švt, Plynárenská 6, 821 09 Bratislava,
Slovenská republika

Prvé vydanie, náklad 300 kusov

ISBN: 978-80-968229-6-6

Text neprešiel jazykovou úpravou. Za obsahovú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori a recenzenti. Všetky práva vyhradené.

Usporiadateľ konferencie: Nadácia Pontis

Medzinárodná vedecká komisia a recenzenti zborníka:

Predsedníčka: prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.

Členovia komisie: JUDr. PhDr. Lucia Mokrá, PhD.
Karin Liebhart, PhD.
Karen Henderson, PhD.
doc. JUDr. Branislav Fridrich, PhD.

Organizačný výbor konferencie: Mgr. Ivana Raslavská, PhD.
Mgr. Michal Cenker
Bc. Simona Gembická

Autori: kolektív autorov

Miesto konania konferencie: Kongresová sála MZV SR
Palugyayov palác
Hlboká cesta 2
Bratislava
Slovenská republika

Mediálni partneri konferencie:

Webnoviny.sk

OBSAH

PRÍHOVORY

<i>Mgr. Lenka Surotchak</i>	5
<i>Prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.</i>	7
<i>Ing. Peter Javorčík</i>	9
<i>Nicoletta Merlo, M. Sc.</i>	12
<i>Danson Mwazo</i>	15
Výzvy a úlohy rozširovania pre aktérov architektúry oficiálnej rozvojovej pomoci	
<i>MUDr. Miroslav Mikolášik</i>	17

PLENARY SESSION

How can the development cooperation increase the support of democracy?	21
A longstanding experience...	
<i>Geert Laporte, M. Sc., M. A.</i>	26
Výzvy a úlohy v procese rozširovania architektúry oficiálnej rozvojovej pomoci	
<i>Íñigo Macias-Aymar, M. Sc, MBA.</i>	32

DISKUSNÉ PANEĽY

The Slovak Transition Experience-sharing within Slovak - Tunisian case of Cooperation	
<i>Mgr. Katarina Bajziková, PhD.,</i> <i>Dina Dukhqan, M. A., Monalisa Salib, M. S.,</i> <i>Eman Othman, B. S.</i>	40
Detští vojaci z ugandských ozbrojených konfliktov v centre pozornosti médií	
<i>RNDr. et PhDr. Božena Baluchová, PhD.</i>	52
Interdisciplinarita rozvojového vzdelávania na príklade prepojenia rozvojovej problematiky a mediálnej tvorby	
<i>RNDr. et PhDr. Božena Baluchová, PhD.</i>	63
Príspevok Európskej únie k MDG (Miléniovým rozvojovým cieľom) – je súčasný prístup dostatočne realistický a efektívny?	
<i>PhDr. Daniela Drobná, PhD.</i>	75

Efektívnosť rozvojovej pomoci poskytovanej slovenskými mimovládny rozvojovými organizáciami	
<i>Mgr. Zuzana Fialová, PhD.</i>	85
Rozvojová pomoc vo svetle postmodernity	
<i>Mgr. Ondrej Gažovič</i>	99
Vzdelávanie komunitných zdravotníckych pracovníkov v Keni v oblasti starostlivosti o matku a dieťa v Keni, v regióne Kwale.	
<i>PhDr. Lenka Jančovičová, PhD., Mgr. Ján Bodo,</i> <i>Mgr. Adéla Novotná</i>	109
Human Rights Based Approach and the Challenges of Programming of Development Cooperation in the NMS	
<i>Mgr. Kordian Kochanowicz</i>	117
Současné trendy v Evropské rozvojové pomoci: Finanční nástroje vnější pomoci EU nová finanční perspektiva 2014 – 20	
<i>Mgr. Hana Koniřová</i>	132
EU Added Value in Development Cooperation: Focus on Regional Integration	
<i>Mgr. Patryk Kugiel</i>	144
Evolution of human rights in the context of the fulfillment of EU external action objectives in cooperation with ACP countries from Lomé I until Economic Partnership Agreements.	
<i>Mgr. Donata Pęksa</i>	154
Spájanie post-rozvojového a na aktéra orientovaného prístupu k rozvoju	
<i>Mgr. Tomáš Profant</i>	164
The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States	
<i>Maxi Ussar, MA</i>	183
Fotografie z medzinárodnej vedeckej konferencie	196

PRÍHOVORY

Vážený pán poslanec Národného zhromaždenia Kenskej republiky a minister turizmu Mwazo, vážená pani Merlo, vážený pán štátny tajomník Javorčík, naši milí zahraniční hostia, predstavitelia ministerstva zahraničných vecí, priatelia z mimovládnych organizácií a akademického prostredia.

Je mi naozaj veľkou ctou vás v mene Nadácie Pontis a rovnako v mene nášho partnera Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského privítať na medzinárodnej vedeckej konferencii Rozvoj a demokracia. Úprimne ďakujeme pánovi ministrovi zahraničných vecí a podpredsedovi vlády Lajčákovi za prevzatie záštity nad týmto podujatím aj pracovníkom ministerstva za spoluprácu a Slovak Aid za finančnú podporu.

Keď sme koncom 90tych rokov s mimovládnymi organizáciami Občianske oko a Memo 98 pod značkou Partnerstvo pre demokraciu cestovali do Srbska, aby sme predstaviteľom hnutia Otpor odovzdali naše skúsenosti z volebnej aktivizácie mladých ľudí, Oko s tréningom občianskych volebných pozorovateľov a Memo s monitoringom médií, málokto z nás si vtedy jasne uvedomoval začiatok novej kapitoly, tak pre naše organizácie, ako aj pre Slovensko.

Prvýkrát sme si overili zmyslupnosť a prenositeľnosť našej slovenskej skúsenosti v iných krajinách. Odtedy sme do našich projektov, na Západnom Balkáne, či krajinách Východného partnerstva alebo v Afrike zaangažovali aj predstaviteľov štátnej správy, podnikateľského a akademického sektora. Slovensko sa stalo členom OECD, donorskou krajinou, veľa sme sa krajina i jednotlivci naučili, a bolo by prekvapením, keby sme takmer po dekáde stále neboli pred viacerými výzvami:

- ide jednak o ambíciu rozvojovej spolupráce byť súčasťou a nástrojom zahraničnej politiky a ovplyvňovať vzťahy Slovenska s medzinárodnými organizáciami, OSN, EÚ, donormi i prijímateľmi spolupráce,
- schopnosť identifikovať a reagovať na tie globálne výzvy, ktoré sú v súlade s našimi programovými, projektovými a geografickými prioritami,
- je tu aj otázka efektívnosti, transparentnosti, adresnosti rozvojovej spolupráce, monitoringu a evaluácie projektov,
- výzva ako neustále rozvíjať domáce kapacity našich subjektov tak, aby sme boli konkurencieschopnými a relevantnými partnermi tak na donorskom európskom poli, ako aj zodpovedným partnerom v krajine prijímateľa,

Mgr. Lenka Surotchak
riadiateľka Nadácie Pontis
Zelinárska 2
821 08 Bratislava

Email: lenka.surotchak@nadaciapontis.sk
www.nadaciapontis.sk

- rovnako je to ambícia zlepšiť komunikáciu so slovenskou verejnosťou, médiami a univerzitným prostredím tak, aby sme aj prostredníctvom rozvojového vzdelávania vychovávali generáciu, ktorá má väčšie porozumenie pre globálne súvislosti a spoločnosť citlivú na otázky demokracie a dodržiavania ľudských práv.

Určite sa v priebehu jedného dňa nepodarí identifikovať všetky výzvy, ktorým čeli slovenská rozvojová spolupráca či adresovať ich riešenia. Práve naopak. Túto konferenciu vidíme ako začiatok spoločného dialógu zapojených aktérov na slovenskom poli, ako aj zo zahraničia, ktorí nám pomôžu hovoriť o najnovších trendov v rozvojovej spolupráci. Tešíme sa, že sa na jednej pôde stretávajú akademici, praktici a tiež politickí aktéri a predstavitelia štátnej správy.

Veríme, že sa poobede aktívne zapojíte do diskusií, kedy sa upriamime na regióny, kde má Slovensko dlhodobé skúsenosti a komparatívnu výhodu oproti iným donorom, napríklad región Západného Balkánu či Východného partnerstva, či krajiny, kde len začíname pôsobiť, ako sú Egypt či Tunisko. Budeme však hovoriť aj o súčasných trendoch v Európskej rozvojovej spolupráci, či o tom, akú úlohu by v nej mali ľudské práva zohrávať, i o tom ako vyučovať o rozvojových témach.

Veríme, že konferencia vás zaujme, sme zvedaví na vašu spätnú väzbu, na témy, o ktorých by ste radi hovorili v budúcnosti, a veríme, že práve vaša aktívna účasť bude inšpiráciou spraviť z dnešnej konferencie výročné podujatie.

Vážené dámy a páni,

dovoľte mi, aby som vás všetkých v mene akademickej komunity, najmä Fakulty sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá je spoluorganizátorom dnešnej konferencie, privítala a vyjadrila nádej, že jej rokovanie prispeje k pochopeniu nových prístupov v oblasti medzinárodnej rozvojovej spolupráce.

Akademická verejnosť už dlhodobo upozorňuje na nevyhnutnosť prehlbiť vnímanie demokracie a prispieť k jej rozvoju prostredníctvom výraznejšieho zohľadnenia problematiky rozvojovej pomoci vo vzdelávaní na všetkých stupňoch. Súvisí to s procesmi zvyšovania verejnej informovanosti o problémoch menej rozvinutých krajín, ich medzinárodnými súvislosťami, príčinami a dôsledkami, ktoré výrazne ovplyvňujú postoje jednotlivcov, ale i širších komunit podieľať sa na pomoci a nepovažovať ju za niečo navyše alebo menej dôležité. Rozvojové vzdelávanie spolu s výskumom v danej oblasti zvyšuje povedomie ľudí o vzájomnej závislosti vo svete a napomáha, aby sa ľudia angažovali, podieľali sa na príprave analýz a boli pripravení aj na konkrétne aktivity ako na miestnej tak aj na globálnej úrovni. Vytváranie sietí spolupráce mimovládnych organizácií s akademickým prostredím povzbudzuje ľudí k tomu, aby sa ďalej vzdelávali a snažili sa prispieť k zmenám, ktoré ovplyvňujú ich životy a životy iných, ktorí sú na prvý pohľad relatívne „ďaleko“, ale naše osudy sú vzájomne prepojené a často závislé jeden od druhého.

Uvedomujem si, že ide o procesy, ktoré sa týkajú ako formálneho vzdelávania na školách - mám na mysli vzdelávanie od materských škôl až po univerzity a vysoké školy ako i neformálne vzdelávanie rôznych spoločenských skupín prostredníctvom vytvárania mediálneho obrazu rozvojovej pomoci, jeho politických, hospodárskych a ekonomických súvislostí vo vnímaní verejnosti.

Je samozrejmé, že rozvojová pomoc má rôzne podoby a dimenzie a dnešné rokovanie nám umožní pozrieť sa z rôznych uhlov pohľadu na to, čo sa nám na Slovensku, prípadne v iných krajinách a regiónoch podarilo dosiahnuť, či sme urobili krok vpred, ale zároveň poukázať aj na to, kde sú najväčšie rezervy v presadzovaní nových prístupov vnímania a uskutočňovania rozvojovej pomoci v praxi. Som presvedčená, že prípadové štúdiá a skúsenosti, ktoré budú prezentované počas jednania našej konferencie nám pomôžu rozpoznať ako sme na tom v súčasnosti a čo by mali byť v oblasti rozvojového vzdelávania priority.

Prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.
dekanka Fakulty sociálnych
a ekonomických vied
Univerzity Komenského v Bratislave
Mlynské luhy 4, 821 05 Bratislava

E-mail: silvia.mihalikova@fses.uniba.sk
www.fses.uniba.sk

Hneď na úvod by som chcela vyjadriť potešenie, že záujem o tému konferencie prejavili reprezentanti medzinárodných inštitúcií aktívnych v oblasti rozvojovej pomoci a rozvojového vzdelávania, zástupcovia domácej exekutívy, reprezentanti mimovládnych organizácií a akademickej obce ako i žurnalisti - všetkých si dovoľujem srdečne privítať medzi nami.

Som presvedčená, že rokovanie našej konferencie predstavuje na jednej strane zmapovanie a monitoring existujúcej situácie v oblasti rozvojovej spolupráce a rozvojového vzdelávania a na druhej strane je aj výzvou na prípravu a realizáciu efektívnych krokov v jeho prehľbovaní v akademickej reflexii, ale aj praxe v poskytovaní rozvojovej pomoci.

Rokovaniu konferencie ako i jej jednotlivým sekciám želám veľa tvorivých diskusií a návrhov na koncepčné vymedzenie, ale i presadzovanie agendy rozvoja a demokracie v kontexte medzinárodnej rozvojovej spolupráce v praxi.

Vážené dámy, vážení páni,

som veľmi rád, že hosťiteľom dnešnej konferencie venovanej vysoko aktuálnej téme rozvojovej spolupráce a podpory demokracie, je Ministerstvo zahraničných vecí SR, ktoré je hlavným koordinátorom rozvojovej politiky Slovenska.

Nie je potrebné obzvlášť zdôrazňovať, že význam rozvojovej spolupráce ako súčasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, stále narastá. Rozvojová pomoc zahŕňa celé spektrum medzinárodných výziev a nových problémov, s ktorými je Slovensko ako člen medzinárodného donorského spoločenstva konfrontované. Čoraz častejšie sme svedkami zmien v rozvíjajúcich sa krajinách, ktoré sú spôsobené socioekonomickými faktormi. Preto úprimne vítam iniciatívu organizátorov tohto podujatia zamerať sa na hľadanie stratégií, ktoré by mohli byť odpoveďou na nové trendy v medzinárodnej rozvojovej spolupráci. To si však nepochybne vyžaduje otvorený dialóg za účasti všetkých relevantných partnerov. Oceňujem, že na dnešnom podujatí sú títo partneri zastúpení, a rád by som pri tejto príležitosti privítal predstaviteľov donorskej komunity, Európskej komisie, partnerských krajín, ako aj mimovládneho sektora, akademickej obce a médií.

Slovensko je malou donorskou krajinou a z tohto dôvodu musí koncipovať svoju rozvojovú politiku mimoriadne efektívne a pri tvorbe rozvojovej agendy klásť dôraz na svoje komparatívne výhody, teda, akú pridanú hodnotu môže ponúknuť oproti iným donorom. Takouto komparatívnou výhodou Slovenska je odovzdávanie našich skúseností z transformačného a integračného procesu, a to nielen z európskej, ale aj transatlantickej integrácie. V tomto svetle považujem za veľmi dôležitý aspekt našej rozvojovej spolupráce aktivity Slovenska na Západnom Balkáne, v krajinách Východného partnerstva EÚ, ale aj Južného susedstva EÚ, pretože prostredníctvom nich máme unikátnu možnosť zúročiť a odovzdať naše viacročné skúsenosti s budovaním demokracie. Verím, že naša aktívna angažovanosť pomôže prispieť k vytváraniu priaznivejšieho prostredia v uvedených krajinách pre efektívnu verejnú politiku s aktívnou účasťou občanov. Jedným z konkrétnych príkladov pomoci Slovenska je naša aktívna podpora Tunisku pri prechode krajiny k demokracii. Slovensko je spolu s Holandskom od roku 2011 spolupredsedom Pracovnej skupiny v rámci Spoločenstva demokracií „Task Force Tunisia“. Počas predpokladaného dvojročného trvania uvedenej iniciatívy sleduje Slovensko naplnenie niekoľkých cieľov: dosiahnuť reálny pokrok v transformácii Tuniska, úspešne uplatniť naše skúsenosti

Ing. Peter Javorčík

štátny tajomník

Ministerstvo zahraničných vecí

Slovenskej republiky

Hlboká cesta 2

833 36 Bratislava 37

E-mail: kast2@mzv.sk

www.mzv.sk

z transformačného a integračného procesu a popritom tiež hľadať príležitosti pre samotné Slovensko a rozvoj širších aktivít v krajine.

Správny prístup musí byť zvolený aj pri realizácii rozvojovej politiky voči najchudobnejším krajinám sveta. Slovenská republika bude udržiavať trend menšieho počtu prioritných krajín a zúženia sektorového okruhu aktivít. Prioritná pozornosť slovenskej rozvojovej pomoci je zameraná na Afganistan, Južný Sudán a Keňu. V Južnom Sudáne a Keni má Slovensko vybudované dobré meno vďaka mimovládnym a akademickým inštitúciám, ktoré v oblasti zdravotníctva, vzdelávania a poľnohospodárstva realizujú rozvojové aktivity už vyše desať rokov. Na tomto dobre vybudovanom základe chceme rozvojovú spoluprácu s oboma krajinami naďalej rozširovať a upevňovať vzájomné vzťahy, a to tak na bilaterálnej úrovni, ako aj v úzkej spolupráci s ďalšími donormi, najmä však v rámci prebiehajúceho spoločného programovania Európskej únie. S prítomnosťou Slovenska v Afganistane sa uvažuje tiež v dlhodobej perspektíve. Ako potvrdil predseda vlády Slovenskej republiky Róbert Fico počas minulotýždňového stretnutia s Generálnym tajomníkom Severoatlantickej aliancie Andersom Foghom Rasmussenom, vláda Slovenskej republiky sa bude naďalej podieľať na procese transformácie Afganistanu a skúmať možnosti nášho efektívneho angažovania sa v krajine aj po roku 2014.

Ministerstvo zahraničných vecí sa bude usilovať, aby ekonomická dimenzia našej zahraničnej politiky mala stúpajúci trend. V tomto duchu oficiálna rozvojová pomoc musí byť nastavená tak, aby umožnila súkromnej sfére nadviazať na realizované rozvojové aktivity v partnerských krajinách a tým otvorila prístup k investičným príležitostiam. Budeme podporovať aktivity, ktoré slovenským subjektom pomôžu presadiť sa na nových trhoch, zároveň však ich základnou črtou zostane rozvojový rozmer. Je mi čťou a potešením, že tu dnes môžem privítať ministra cestovného ruchu a poslanca Národného zhromaždenia Kenskej republiky Dawsona Mwaza, ktorý sa dlhodobo zaujíma o rozvojovú pomoc Slovenska smerujúcu do jeho krajiny. Rád konštatujem, že sa veľmi sľubne rozbieha spolupráca oboch krajín práve v oblasti cestovného ruchu. Na tomto konkrétnom príklade je možno vidieť a zároveň i vyzdvihnúť význam a efektívnosť prepojenia medzi podnikateľskými rozvojovými aktivitami.

Uvedomujeme si, že Slovensko stále zaostáva za stanovenými medzinárodnými záväzkami v objeme poskytnutej rozvojovej pomoci. Napriek pretrvávajúcej finančnej a hospodárskej kríze sa nám však podarilo navýšiť verejné prostriedky na rozvojovú spoluprácu. V minulom roku Slovensko vynaložilo na oficiálnu rozvojovú pomoc vyše 61,9 milióna eur, čo predstavuje 0,091 percentný podiel na hrubom národnom dôchodku a oproti predchádzajúcemu roku znamená nárast o 10,1 percenta. Tým sme sa v rámci Európskej únie zaradili do skupiny 16 krajín, ktorých finančný balík na oficiálnu rozvojovú pomoc narástol. Tento stúpajúci trend má pokračovať aj v tomto roku, keďže v rámci štátneho rozpočtu SR je na oficiálnu rozvojovú pomoc SR vyčlenených takmer 68, 8 milióna eur.

Vážené dámy, vážení páni, v závere dnešného podujatia budú odovzdané ceny pre víťazov súťaže o najlepšiu esej na tému rozvojovej spolupráce. Potešilo ma, že do tretieho

ročníka súťaže sa zapojil rekordný počet študentov, čo svedčí o narastajúcom záujme mladých ľudí o globálne témy. Verím, že ocenení študenti, ktorí absolvujú stáže na Stálej misii SR pri OSN v Ženeve a na Ministerstve zahraničných vecí SR, získajú počas týchto stáží vzácne skúsenosti, ktoré budú pridanou hodnotou pri formovaní ich profesionálnej kariéry.

Dovoľte mi na záver zaželať vám inšpiratívnu a úspešnú diskusiu. Verím, že dnešná vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou naplní svoje ciele a prispeje k vzájomnej výmene doterajších skúseností a k prehĺbeniu odbornej diskusie v kľúčových témach rozvojovej agendy.

Ďakujem za pozornosť.

Nicoletta Merlo, M. Sc.
Deputy Head of Unit
Unit A1 - Policy and Coherence
Directorate-General for Development
and Cooperation - EuropeAid
European Commission

Email: Nicoletta.MERLO@ec.europa.eu
www.ec.europa.eu

„Improving the impact of EU Development policy: An Agenda for change“

On 13 October 2011, the European Commission presented a new Communication „**Improving the impact of EU Development policy: An Agenda for change**„, that introduces a series of changes in response to changes in the international context, while at the same time building on the overall policy outlined in the European Consensus in 2005.

The framework of the EU Development Policy in a snapshot.

The foundations of the EU development policy lie in the **Lisbon Treaty**, which entered into force in December 2009. Poverty reduction is the primary objective of EU development cooperation; it is one of the objectives of EU external action and, finally it is reflected in

the overall values that are to be upheld and promoted by the EU (article 21 TEU and article 208 TFEU). A provision on Policy Coherence for Development (PCD) requires the EU to take account of the objectives of development cooperation in the policies that it implements which are likely to affect developing countries.

The overall framework of the EU development policy is the „**European Consensus on Development**“, a joint statement agreed by the European Commission, the Council and the European Parliament in 2005. It sets out common objectives and principles for development cooperation. It reaffirms EU and its Member States commitment to poverty eradication in the context of sustainable development.

At the international level, the EU has subscribed to the **Millennium Development Goals (MDGs)**. At the UN Summit held in September 2010, the world leaders reaffirmed their commitment to the MDGs and set out a concrete action agenda to accelerate progress for each of the 8 Goals. In this context, the EU has committed 1 billion to support the most in need African, Caribbean and Pacific countries.

The EU is dedicated to improve the quality and impact by implementing and monitoring the **Aid Effectiveness** principles as set out in the Paris Declaration, in the Accra Agenda for Action and in the newly „Busan Partnership for Effective Development Cooperation“ of 2011. The five principles that result from these fora encourage local ownership, alignment of development programmes around a country's development strategy, harmonisation of practices to reduce transaction costs, the avoidance of fragmented efforts and the creation of results frameworks.

Another substantial EU contribution to the objective of poverty eradication and the pursuit of the MDGs is **Policy Coherence for Development (PCD)**. Policies other than development can have a strong impact on developing countries. The EU together with its Member States is committed to promote Policy Coherence for Development in 12 selected policy areas: trade, environment, climate change, security, agriculture, fisheries, social dimension of globalisation, migration, research and innovation, information society, transport and energy. In 2010 the Commission adopted the PCD Work program 2010-2013 identifying the policy and legislative initiatives planned by the Commission that are expected to have a significant impact on developing countries. This program has been articulated around five key global challenges facing both the EU and developing countries: trade and finance; food security; climate change; migration; and security.

With the **53 billion** of development aid in 2011, the EU and its Member States remains the world biggest donor, providing more than half of global official aid. The other major donors are US, Japan and Canada.

Why the EU development policy needed to be changed?

The context of development cooperation is changing. New actors are becoming increasingly involved in development cooperation, including the private sector; large emerging economies are becoming active as donors and some of them are establishing their own cooperation agencies. With the Arab Spring, movements for reform and democracy have swept an entire region. One of the lessons for the EU from these recent events is that greater importance needs to be given to good governance, human rights, democracy and the rule of law in development cooperation.

Europe and the world are facing far-reaching political shifts; the world is going through economically uncertain times. At the same time, the challenges we face are becoming ever more complex and not enough progress is being made towards eliminating poverty. To make sure that EU policy has the greatest possible long-lasting impact on reducing poverty, it must refocus its efforts.

Some of the EU's partner countries have embarked on development paths of sustained growth with their own resources at their disposal (e.g. effective tax systems). Recent developments in food and commodity prices show that the exposure of developing countries to shocks arising from climate change and volatile food and energy prices needs to be better addressed, for example with investments in areas such as agriculture and energy.

Policy priorities and principle of the „Agenda for Change“

The new „Agenda for Change“ takes into account the new context of development cooperation and calls for a series of changes in the way the EU delivers its assistance with a view to significantly increase the impact and effectiveness of EU development policy.

Future aid should be allocated in a way which better addresses the distinct needs, capacities, commitments and performance of partner countries.

There will be greater **concentration** at country level. EU activities will be focused on a maximum of 3 sectors per country.

In particular, the EU should concentrate its support to:

- **Human rights, democracy and other key elements of good governance:** EU support to governance should feature more prominently in all partnerships, notably through incentives for result-oriented reform and a focus on partner's commitments to human rights, democracy and the rule of law.
- **Inclusive and sustainable growth for human development.** Inclusive and sustainable economic growth is crucial to long-term poverty reduction. To this end the EU should encourage more inclusive growth characterised by people's ability to participate and benefit from wealth and job creation. The EU should focus its support for inclusive and sustainable growth on: (i) Health, education and social protection: EU will continue to support social inclusion and human development through at least 20% of EU aid (ii) strengthening the business environment in developing countries and improve regional integration, as both are critical drivers of growth and job creation; (iii) reducing the exposure of developing countries to shocks like climate change and volatile food and energy prices, and therefore to invest in sustainable agricultural systems and efficient renewable energy.

To ensure the best value for money, this should be accompanied by:

- a **differentiated approach** to our partnerships with different countries, so as to better reflect needs, capacities, commitments and performance and so that we can direct EU ODA where it is most needed and can make the most impact.
- **enhanced EU coordination** through joint programming of EU and Member State responses based on partner countries' own strategies and strengthened division of labour among donors. It is proposed to develop a common EU results based approach to monitor and report results and improve mutual transparency and accountability.
- **improved Policy Coherence for Development**, including through new thematic programmes that build synergies between global interests and poverty eradication.

Next step on the implementation of the „Agenda for Change“

In order to ensure its implementation, the Commission's proposals for the future financing instruments for the period 2014-2020 (December 2011) were made fully in line with the Agenda for Change.

The recommendations of the Agenda for Change were incorporated in our new Programming Guidelines for our delegations. The stage is now set to make strides in improving the EU's development practice to achieve even greater impact on reducing poverty than in the past.

The Council Conclusions, and hence the policy proposals, received formal political endorsement during the FAC-Development on 14 May 2012.

Dobry den!

Kenya is a young democracy perhaps a little older than Slovakia but we all face same challenges in socioeconomic fields and an almost common destiny of our people.

There's a close link between development and democracy, they go hand in hand. Majority say you can't have development without democracy and where you have both, the outcomes are better.

Governments have an important role to guarantee the rule of law and an independent judiciary. No investor/corporate will make a major investment decision without confidence in the rule of law - that the contract into which they entered can be enforced, that the judiciary will give them a fair hearing if they have a dispute, including a dispute with the government.

I will be illustrating this using example of Kenya and Slovakia.

Kenya is a key partner for Slovakia in the East African Region in many aspects and has traditionally enjoyed very friendly relations. This relation was cemented further by the signing of an Agreement on Development Cooperation, December 2011 by representatives of both countries.

Kenya has continued to partner with Slovakia through the Slovak Official Development Assistance (ODA). At the moment 19 projects of Slovak ODA and 10 micro-grants are being carried out in Kenya all valued at over 3.65 million EUR. As we begin the New Year 2012, ODA has approved 5 more new projects and about 15 micro-grants with the estimated total funding of about 1.25 million EUR. To this end the Government of Kenya and her people are grateful. We want to encourage this mutual partnership between Slovakia and Kenya as we appreciate your strategic location in Eastern Europe.

There still exist great opportunities for partnerships in trade and economics in key sectors like agriculture, education, tourism, building of infrastructure (roads, railroads, airports, and various pipelines), energy sector and power stations (geo-thermal, solar, mini-hydro, nuclear), machinery, water management, waste management (especially processing of plastics). The re-establishment of the Kenya-Slovak bilateral economic commission would be very helpful. (A point to note: Ministry of Tourism would be happy to see more Slovak tourists visiting Kenya and vice versa as we have diversity of attractions and budget ranges for all clientele).

Danson Mwazo

Kenyan Minister for Tourism
member of Parliament of Voi Constituency
Parliament Buildings
Parliament Rd. P.O.Box 418
42 Nairobi, Kenya

E-mail: dmwazo@gmail.com

There is a real opportunity in the service industry and Kenya is happy to be a home of innovations especially in the technology (Example of M-pesa mobile money transfer and Ushahidi). A key point is that the programs should promote demand-driven development, link producers with markets, and foster entrepreneurship among the local population.

In order to realize true development in nations cooperating or in bilateral partnerships, it is important that we encourage more exchange of knowledge and skills. A structure in which corporates work directly with ordinary people at the receiving end produces good results as they have a voice in resource allocation. This kind of approach also strengthens the local institutions. (Case example of the ICT project in Voi and Kiwanjani Eco lodge implemented with Pontis Foundation, Integra, Youth for Conservation and Kasigau Wildlife Trust and supported by Slovak Aid-mutually beneficial exchanges between Kenyan and Slovak institutions)

I want to thank Pontis Foundation and Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University in Bratislava for organizing this conference. I have had an even closer relation with Pontis Foundation because of the ICT project that is bridging the digital gap in rural secondary schools in Voi Kenya where I am the Member of Parliament. Thank you very much and all the people of Slovakia.

I would like to make a personal invitation on behalf of the Kenyan people for you to come and explore the magical Kenya, the best tourist destination during your holidays.

Význam a perspektívy rozvojovej pomoci u európskych a mimoeurópskych prijímateľov

Rozvojová pomoc patrí k základným prejavom solidarity medzi ľuďmi, a preto ju možno považovať aj za jednu z morálnych povinností. Považujem za nanajvýš chvályhodné, že Európska únia spolu s členskými štátmi sú najvýznamnejším svetovým donorom takejto pomoci, aj vzhľadom na to, že predstavuje 8 % svetovej populácie a 30 % svetového bohatstva.

V súčasnosti sme sa pre globálny ekonomický útlm a krízu palív a potravín vzdialili cieľu na všetkých ôsmich rozvojových cieľoch tisícročia. Nie je čas na šetrenie na úkor chorých a hladných, pokiaľ chce byť Európa svetovým lídrom v snahe splniť rozvojové ciele tisícročia a svoje sľuby pre tých v najväčšej núdzi.

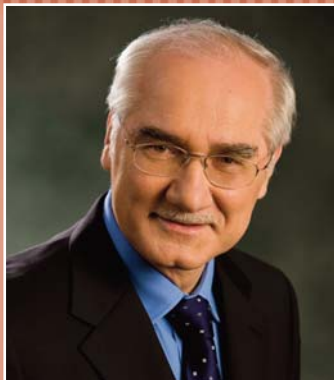
Podľa rôznych štúdií a odhadov sa svetová populácia rozrastie v roku 2050 na minimálne 9 miliárd, čím dopyt po obmedzených prírodných zdrojoch prudko vzrastie a socio-ekonomické ale aj ekologické problémy sa pri súčasnom štýle rozvoja hospodárstva môžu výrazne prehĺbiť.

Potreba celosvetovej solidarity pri podporovaní trvalo udržateľného a svetovovyváženého rozvoja si vyžaduje posilnenie spolupráce medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami a vytvorenie jasného harmonogramu na plnenie stanovených politických záväzkov.

Z pohľadu svetovej ekonomiky môžeme označiť posledné roky za zlomové. Vyspelé krajiny ako Spojené štáty, Japonsko a Európa sa dostali do stavu mierneho rastu, pričom väčšina krajín s nízkymi príjmami naďalej vykazovala významné sociálno-ekonomické problémy, ktoré sa prejavili ako dôsledok pretrvávajúcej krízy a kolísania svetových cien surovín, energií a potravín. Výrazne sa zvýšila nezamestnanosť a chudoba, čo ovplyvnilo ďalších 120-150 miliónov ľudí po celom svete. Vzástla príjmová nerovnosť, ktorá nastolila otázku, ako sa pôjde ďalej v pomoci chudobným a aké budú redistribučné verejné politiky u rozvinutých aj u rozvojových krajín.

Teší ma, že Európska únia prispela k dosiahnutiu rozvojových cieľov tisícročia významným spôsobom či už vo forme pomoci 24 miliónom ľuďom v oblasti bezpečnosti potravín, alebo pri pomoci pri zapísaní 9 miliónov detí do základnej školy. Vďaka EÚ získalo 31 miliónov domácností pripojenie na pitnú vodu, a miliónom ďalších sa uľahčil život vybudovaním 36 000 km ciest.

Za posledných 12 rokov sme teda dosiahli významný pokrok pri odstraňovaní chudoby avšak pri dohasovaní prvoradých cieľov pretrvávajú silná potreba zdvojnásobiť úsilie.

MUDr. Miroslav Mikolášik

poslanec Európskeho parlamentu
Európsky parlament
ASP 03 F 349 Rue Wiertz 60
B-1047 Brusel

E-mail:

miroslav.mikolasik@europarl.europa.eu
www.europarl.europa.eu
www.mikolasik.sk

Rozvojová pomoc je širokým komplexom politických, programových a projektových aktivít v rámci medzinárodného spoločenstva. Dovoľte teda, aby som teraz prešiel k jednotlivým oblastiam, ktoré si podľa môjho názoru zasluhujú osobitnú pozornosť, a ktoré sú významné pre trvalo udržateľný rozvoj.

Medzi takého témy bezpochyby patria prierezové priority zamerané na ochranu zdravia, životného prostredia a boja proti klimatickým zmenám, na rodovú rovnosť a dobrú správu vecí verejných vrátane ochrany ľudských práv.

V oblasti znižovania úmrtnosti došlo k pokroku, aj keď už tradične veľkí zabijaci – AIDS, malária a tuberkulóza – si stále vyžadujú 4 milióny životov ročne. Viac ako 2/3 chorých na HIV nemá prístup k liekom a liečbe, ktorú bezprostredne potrebujú.

Naša politika musí viesť k zabezpečeniu práva na život a v rámci tohto práva k prístupu k cenovo dostupným liekom, čo zahŕňa komplexný prístup aj k právnej úrave ochrany duševného vlastníctva, vrátane patentov na lieky. Generické lieky totiž prinášajú nádej tým obyvateľom rozvojových krajín, ktorí by si inak liečbu nemohli dovoliť.

Za dôležité považujem taktiež nasmerovanie výskumu na špecifické zdravotné problémy pacientov z rozvojových krajín, keďže sa v súčasnosti 90 % z prostriedkov zameriava len na potreby 10 % obyvateľov sveta. Musíme podporovať programy na výchovu k základným hygienickým návykom, k ochrane zdravia a to predovšetkým budúcich matiek a detí, a zvyšovať povedomie o HIV.

S právom na zdravie úzko súvisí aj otázka zdravého životného prostredia. V oblasti životného prostredia EÚ uviedla veľmi intenzívny program cez vzdelávanie zamestnancov, či dôkladnejšie sledovanie financovania projektov EÚ. Rozvojové programy totiž zahŕňajú verejné aj súkromné investície do strategických oblastí, ako sú doprava, energetika, životné prostredie, voda, kanalizácia a lesy.

Rád by som však poukázal jednu zo súčasných osobitných výziev a prekážok trvalo udržateľného rozvoja, ktorým sa stáva obchod s toxickým odpadom. Takýto obchod s odpadom sa vo všeobecnosti ukázal byť veľmi lukratívnou záležitosťou, pri ktorom mnohé firmy neváhajú využiť slabiny v právnych predpisoch niektorých krajín, a predovšetkým ich nedokonalé vykonávanie v praxi.

Ako všetci vieme, v Európskej únii platí pravidlo, že znečisťovateľ musí za vyprodukované znečisťovanie platiť, čomu sa mnohí naďalej úspešne vyhýbajú presúvaním svojich problémov s toxickým odpadom do rozvojových krajín, aby znížili svoje náklady na uskladňovanie a zneškodňovanie odpadu alebo vývoj nových čistejších technológií a výrobkov.

Takýto obchod s toxickým odpadom je samozrejme nielen nemorálny, ale aj nelegálny, a tak je potrebné zvyšovať povedomie inštitúcií a orgánov v jednotlivých rozvojových krajinách, aby boli schopné proti tomuto jednaniu účinne zakročiť.

Čo sa týka práv detí – veľmi veľa projektov rozvojovej spolupráce je zameraných na poskytovanie pozitívnych stimulov pre predaj produktov vyrobených bez použitia detskej práce. Príkladom je pomoc v boji proti obchodovaniu s deťmi v Beníne – v krajine, ktorá je jedným z najhorších porušovateľov ľudských práv a kde sú deti využívané ako pomocné

sily alebo zasielané do susedných krajín na manuálnu prácu. Projekt financovaný EÚ vo výške 3,5 milióna eur, ktorý sa realizuje v Benine má posilniť vládne inštitúcie v boji s obchodom s deťmi a poskytnúť okamžitú pomoc obetiam. Zároveň je dôležité, aby deti vedeli povedať NIE, čo možno dosiahnuť len prostredníctvom zvyšovania povedomia, celkovej osvetly a vzdelania.

V oblasti vedy a výskumu EÚ by som rád v budúcnosti videl užšiu spoluprácu medzi výskumnými pracovníkmi v Európe a v rozvojových krajinách. Krokom správnym smerom ako stratégie na podporu vzdelávania a odbornej prípravy sú medziregionálne programy Tempus IV a Erasmus Mundus II. Tempus IV sa zameriava na modernizáciu a reformy systémov vysokoškolského vzdelávania a inštitúcií, zatiaľ čo program Erasmus Mundus podporuje mobilitu študentov a vyučujúcich medzi zúčastnenými inštitúciami.

Osobitú pozornosť treba prirodzene venovať presadzovaniu ľudských práv a demokracie vo svete, kde EÚ používa celú škálu metód, od politického dialógu a diplomatických iniciatív až po konkrétne nástroje finančnej a technickej spolupráce.

Dobrym príkladom takejto podpory je napr. volebná účasť žien v Sudáne, ktorého cieľom bolo zvýšiť povedomie vidieckeho obyvateľstva a žien, poskytovať vzdelanie o občianskych právach a sčítaní ľudu, použitie miestneho rozhlasu atď. Tento projekt bol dobre integrovaný s cieľmi EÚ pozorovateľskej misie a efektívne dopĺňal činnosť ostatných darcov.

Európsky nástroj pre demokraciu a ľudské práva dopĺňa a posilňuje opatrenia v oblasti ľudských práv a demokracie na celom svete v rámci príslušných politik EÚ. Má širokú pôsobnosť a zvláštne zameranie na pohlavie a ochranu menšín a ohrozených skupín akými sú napríklad ľudia so zdravotným postihnutím a deti obeti ozbrojených konfliktov. Program podporuje zároveň aktivity proti rasizmu, xenofóbii a diskriminácii z akéhokoľvek dôvodu a podporil viac ako 60 projektov v boji proti mučeniu.

Na margo by som rád zmienil to, že rovnosť pohlaví a práva žien v oblasti politických a ľudských práv patri k piatim princípom rozvojovej politiky EÚ a je súčasťou všetkých súvisiacich dialógov s partnerskými krajinami v rámci boja proti všetkým formám diskriminácie.

Rozvojová pomoc EÚ sa prejavuje aj v rámci susedskej politiky, kde EÚ ponúka 16 krajinám východnej a južnej Európy užšie politické združenie, rozvoj obchodu a hospodársku integráciu, väčšiu mobilitu a pomoc v odvetvových reformách. Cieľom európskej susedskej politiky je vybudovať spoločne prosperujúce, bezpečné a stabilné susedstvo na základe spoločných hodnôt a spoločných záujmov. V tejto oblasti sa zaznamenal významný pokrok najmä po hospodárskej stránke, pokrok v oblasti demokratických reforiem a ľudských práv je však veľmi slabý.

Ďalším z mechanizmov, ktorý podporuje východných a južných susedov je tzv. twinning. Ide o prepojenie subjektov verejného sektora členských štátov s ich kolegami v susedných krajinách v celej rade oblastí. Dochádza k účinnému prenosu vedomostí, skúseností a expertiz z EÚ.

Programy takejto regionálnej spolupráce vyústili do konkrétnych zlepšení krajín v najrôznejších odvetviach. Napr. pomoc EÚ Gruzínsku v roku 2010 malo pozitívny dopad na rôzne odvetvia – vrátane riadenia verejných financií, spravodlivosti, ľudských práv, bezpečnosti potravín, pomoci pre vnútorne vysídlené osoby, zrekonštruovanie infraštruktúry a staníc pre zásobovanie pitnou vodou a výstavbu ciest v dedinách v zóne vojenského konfliktu.

Úsilie EÚ priniesť väčšiu súdržnosť do svojich politik by však nebolo efektívne a udržateľné bez úsilia ďalších hlavných rozvinutých krajín alebo aj rozvíjajúcich sa ekonomík. Nové darcovské krajiny ako Čína, Rusko, Brazília a niektoré arabské štáty, ktoré sa pripojili – prinášajú dodatočné zdroje ako aj nové prístupy a hodnoty.

Pozitívne spolupôsobí aj vytvorená úzka spolupráca s OECD, OSN, finančnými inštitúciami, neštátnymi subjektami a obcami, ktoré spolupracujú vo viac ako 100 krajinách sveta. Predovšetkým, Spolupráca EÚ komisie a Svetovej banky sa ukázala ako obzvlášť dôležitá pri pomoci s celou radou prírodných alebo človekom spôsobených katastrof (napr. na Haiti).

Všetky spomínané programy a aktivity EÚ majú dobré výsledky a sú v cieľových krajinách vnímané veľmi pozitívne.

Európsky parlament však vzhľadom na svoje poznatky nadobudnuté počas debát vo výbore pre ľudské právo, ktorého som členom, naďalej pociťuje naliehavú potrebu vyvíjať ďalšie úsilie a systematicky začleňovať ľudské práva a demokraciu do rozvojovej spolupráce.

Je totiž potrebné zabezpečiť, aby rozvojové programy EÚ prispievali k prosperite partnerských krajín.

Ďalšou významnou požiadavkou Európskeho parlamentu je, aby boli ľudské práva a demokracia začlenené do programov na prepájanie pomoci, obnovy a rozvoja, pretože majú zásadný význam pre proces prechodu od núdzovej humanitarnej situácie k rozvoju.

Na záver by som rád vyjadril presvedčenie, že význam rozvojovej pomoci a podpory demokracie a ľudských práv rastie v kontexte nových medzinárodných bezpečnostných výziev, ktorým čelia rozvinuté krajiny vrátane EÚ a jej členských štátov.

Prostriedky sú však obmedzené, a preto treba poskytovať oficiálnu rozvojovú pomoc strategicky a zároveň efektívne berúc do úvahy možnosť synergie s pomocou z iných štátov sveta.

PLENARY SESSION

How can the development cooperation increase the support of democracy?

Speakers:

Geert Laporte, M. Sc., M. A. Deputy Director of ECDPM
(European Centre for Development Policy Management)

Mgr. Ivana Raslavská, PhD., Program Director of Pontis Foundation

Mgr. Zuzana Fialová, PhD., President of the Slovak NDGO Platform

Íñigo Macías Aymar, M. Sc., MBA. Research Fellow of CIDOB
(Barcelona Centre for International Affairs)

Moderator:

Ing. Vladimír Bartovic, Ministry of Foreign Affairs of SR

V. Bartovic: Today is the international day of the freedom of press and the organizer of today's conference, the Pontis Foundation, has been also working on one projects regarding democratization, particularly in Belarus or Egypt. Freedom of press is only one of the characteristics of democracy which is also connected to this panel "democracy assistance".

I would like to start with one question for Geert regarding the EU policies in the area of international development assistance: how do you evaluate the effort of the EU regarding good governance?

G. Laporte: I started my job at ECDPM in the early nineties in a context of the first waves of democratisation initiatives that mainly focused on Africa. A lot of energy was invested into strengthening official and formal governance institutions. Gradually also national parliaments and civil society organisations were given special attention. But most of the initiatives in the area of governance support were of a rather technical nature without digging deeper into the political economy of African societies and institutions. Power relations, vested interests, and patronage systems were hardly given attention.

When we look at current EU policies quite some positive changes are taking place. This has been particularly the case since the Arab Spring. For too long the EU has been turning a blind eye to the populations' democratic aspirations because of a key concern for stability.

I have the following recommendations for the EU:

1. As has been already stressed by Mwazo, the EU support must be consistent in order to be credible and effective. Clearly it is not easy to reconcile our values with our strategic interests. The EU has become known in Africa as a partner that uses double standards because it does not apply in a consistent manner the laudable principles that it preaches. (e. g. the EU remains quite silent over the lack of democracy in countries like Ethiopia because this country is an ally of the EU in a very unstable region.
2. We should go beyond the support to only formal institutions of democracy- e.g. NGOs and political parties should also be recognized as important partners.
3. We should realize we cannot impose democracy from the outside with aid alone e.g. why energy rich Angola should be incentivized by EU aid resources? We have learnt that reforms in most countries will not be realized on the basis of aid conditionalities imposed by external donors. The EU should look at other incentives that can promote change and it should make use to the maximum extent possible of national, regional and continental initiatives and agendas. Let's therefore work with existing initiatives (e.g. African Union, Africa Peer review Mechanism APRM- even if these are still weak) rather than inventing our own incentive system from Brussels.
4. In order to have impact in democracy support, there is a need for a much more flexible and rapid system unlike the existing complex EU system with many actors, various funding instruments and complex procedures (which have not improved since the Lisbon Treaty).

So we have learnt a lot, we know what we should do but we do not apply it yet.

V. Bartovic: I would agree with Geert that the question of credibility is very important. So the EU policies did not work but the EU has found its way.

I. Macias Aymar: In connection with Geert, I agree with most of what he has said except for one thing. I do still believe that we have not learnt enough, because we haven't been able to set up the appropriate accessory mechanisms to assess the impact of our cooperation initiatives. Given the lack of a serious evaluation (what works, what doesn't and most important, why!), it is very difficult to learn. Unfortunately, throughout 50 years of aid, we have been doing the same mistakes again and again.

With respect to the aid financing efforts to promote democratization, I would like to bring your attention to the difficulties in dealing with this, and at the same time, abiding this aid to the "Aid Effectiveness Agenda" (Rome, Paris, Accra and more recently, Busan). More concretely, concerning the principle that states that aid should be managed by results. Democracy is an experimental process, a long and winding road full of failures and successes. As such, we need to make the population in rich countries know that their taxes used to finance these democratization efforts is already well spent, although achieving full democratization is a very difficult task, only measurable in the long term and, frequently, in very subjective terms. For this to work, we also need to make rich understand that development is a long term process.

Additionally, we should take into account that although aid has been increasing in absolute an real terms, it is decreasing as a share of total external resources available for developing countries. While at the beginning of the 90s ODA represented more than the 65 % of the financial flows to developing countries, in 2009 it represented less than 30 %. That is remittances and foreign direct investments are gaining ground, and as such the capacity of aid to promote changes is also diminishing. Closely related to this, we should also know how aid affects the different actors in developing countries (be they formal or informal, as already mentioned by Geert). What are the incentives we promote rich elites in poor countries is basic social expenses are already being financed by international aid? They might probably keep on avoiding taxes.

Finally, it is important what we do but also how we do it (focusing on each country individually is very important). The role of the mass media should not be skipped. We should be look for more cooperation among the different donors (especially among European donors, promoting trust and sharing values as well as ways of working) but also more coherence among the different international policies that being promoted by rich countries affect the poor ones.

V. Bartovic: Thank you, I liked your opinion on coherence which was controversial to Geert's point. As we know, Pontis has become active in MENA region so I have the same question for you Ivana and maybe you can also tell us whether you think that taking into account the Slovak experience can be relevant for the MENA region.

I. Raslavská: We can still draw an inspiration from well-established donors when speaking about mechanisms and prioritising and we can use well all lessons learnt as the source of information when putting development projects into practice. On the other hand words like "promote" and "support" are no longer sufficient and we rather need to focus on having a dialogue with partners in recipient countries. For example Egypt, NGOs founded after revolution cannot copy paste our transition and when we intend to intervene we need to ensure that they become aware of how can we assist them and what they need to manage and decide themselves. Of course, we are making a good use of our transition experience in the fields which can contribute to democracy and sustainable civil society in respective countries. Especially when speaking about methodology and processes how to build democratic institutions, civil society step by step, establish run an NGO, coordinate people and implement projects, do proper advocacy, etc. We are coming with experiences our recipients can relate to and very often we share more lesson learnt and recipes how to avoid mistakes we have done in past.

Egypt and Tunisia are often put together wrongly in one regional package but we need to consider differences between the two. In Tunisia, we could notice much wider dialogue between the government and the NGOs, unlike in Egypt which fights foreign involvement and prosecute local NGOs. We need to prepare up to date country strategy papers, set up indicators for monitoring and evaluation in order to measure the results of our intervention in the following years. Slovakia has proved to be flexible in emerging call for assistance in MENA region, first projects supported by the Slovak Aid started in September 2011 and as a co-chair with Netherlands in the Tunisia Task Force projects on different levels (government, regional development, civil society, research, anticorruption) have been supported almost immediately after that.

V. Bartovic: You have mentioned emerging donors which means also changes in methodology and we can thus observe a big difference now than it was 5 years ago. So my question to Zuzana would be “do you think these policies are accompanied by the right instruments”?

Z. Fialová: Coming back to the initial question, I would ask what does “democracy” mean? Sometimes it helps to think about it. If we understand democracy as a perfect system of governance, then we just change laws and everything will work. We already know this does not work like this. However, if we understand democracy as participation, then this is clear from the point of view of development. We should try to find ways for people how to participate in decision making, in public affairs, in community development. For effective participation, you need capacity. That means knowledge, skills, habits, culture of participation. All these can be taught and developed. On the other hand, to be able to participate, people need to live on minimum standard. We can see this on case of South Sudan – free elections are not enough because people who are starving cannot really participate in public affairs. Now coming back again to the basic notions: what is the essence of human rights? It is human dignity. When people are deprived their dignity they cannot enjoy democratic values. People without property are vulnerable, dependent on arbitrary will of the powerful. Certain level of economic independence is necessary to create class, particularly democratic actors’ class, having capacity and a reason to look at the democracy at work in a state. Democracy in Europe was built on old values (e.g. the right to ownership, individual freedom) and this enabled the tax-payers to participate. If the state is not dependent on taxes collected from its citizens and there are only external actors donating the money, the state is not motivated enough to guarantee certain quality of governance and transparency. Reading the EU policies on support of democratization, I remember my work in post-soviet countries. Over-financing can kill or, at least, slow down natural democratic processes. Belarus is a perfect example (e.g. getting foreign grants for money to pay fines for the arrested does not do a good service, it kills solidarity, participation, chances for petty civil involvement). So I am rather sceptical regarding financing democratization movements, maybe it would be better to spend the money on education, political dialogue, strategy planning and building capacities. Basically, the ways of support should be rethought. EU should support transfer of know-how, but not political processes. People of each country must pay this for themselves. By money, work, engagement, volunteerism, etc. You cannot animate this by EU projects.

V. Bartovic: This was a very provocative and critical comment. I especially appreciated your question regarding the essence of democratic participation. My next question would be: do you think EU/ Western donors will find the right definition of democracy?

G. Laporte: There are different concepts. We have a common understanding though. I would have just few additions regarding this issue:

Can you as an outsider be a catalyst for democracy? What kind of support can you provide? Belarus is a very interesting case and I think donors should be much more political in their approaches. This means that they should do better their homework by better understanding the underlying hindrances and dynamics to democratic processes. Governance should become an essential component of all programmes and projects. You cannot work effectively in the areas of health or education if you neglect the governance dimension.

V. Bartovic: Ivana, you touched the question of flexibility (EU has been criticized for being too bureaucratic, unable to deal with non-state actors) and instruments. Last year the European Endowment for Democracy was created and now it represents a new instrument. What are your expectations?

I. Raslavská: It is not easy to elaborate properly on program which is in the initiation phase and has existed only for 5 months. In my opinion, European Endowment for Democracy has the potential to become an effective program for transition projects which were often of lower priority within European Commission. Idea of establishment of EED strongly promoted by minister Sikorski during the Polish Presidency in the European Union Council could offer an alternative to traditional donor programs and promote image of younger donors which have essential experience of coping with communist regime, establishment of democratic institutions and building of the civil society. What is more, if mechanisms in EED will be set properly, it could offer less bureaucracy and more flexibility in implementation. The European Endowment for Democracy could be even more accessible; since it could assess individually the situation in the target countries and take into account also organizations which cannot officially register as CSOs in the country of their residence. Now I have in mind Egypt, where many reliable organisations due to Egyptian legislative barriers need to register like civil companies as the legal form prevents them from getting support from the EC. NGOs in Egypt restrain to apply in partnership with European organisations because it is complicated process to become even eligible for the call for proposals.

G. Laporte: The European Endowment for Democracy was mainly promoted by Radoslaw Sikorski, the Polish Minister of Foreign Affairs, in order to have a more direct and flexible support to the “drivers of change” in democracy. However, there are many unresolved questions in relation to the EED:

1. How is it going to work in practice for non-registered actors? How to avoid that too much money into the wrong hands tends to have adverse effects (e.vg. the Belarus case that was earlier mentioned)?
2. How to support non registered NGOs or dissidents in highly sensitive political contexts while pretending to be non-partisan as EU?
3. We already have some instruments (e. g. the European Instrument for Democracy and Human Rights,). To what extent will the EED be different?

I. Macias Aymar: Just to make a quick closing comment. In all these situations, donors have to be brave enough to say enough, to say no and stop transferring resources to those countries experiencing serious problems concerning the lack of human, civil and political rights. The agency problems concerning managing public budgets incentivizes keep on transferring resources although we know these resources are not well managed enough in developing countries. We should pay attention to these situations. In these cases, the remedy can be worse than the disease, as the money can be easily captured by those not promoting democratic values.

Geert Laporte, M. Sc., M. A.

Deputy Director

ECDPM

Rue Archimede 5

1000 BRUSSELS-BELGIUM

Email: gl@ecdpm.org

www.ecdpm.org

A longstanding experience...

Since the fall of the Berlin Wall, the EU has built a long tradition of democracy support. In the early 1990s, the EU accompanied the democratic processes in Eastern Europe and large parts of the developing world, particularly Africa. Already in the Treaty of Maastricht (1992) and later on, up to the Lisbon Treaty (2009) the EU was always eager to profile itself as a value driven “champion” in its external action. This resulted in a broad range of policies and instruments for the promotion of governance and democracy. Various EU agreements with different regions across the world included strong references to human rights, respect for the rule of law and democracy. The Cotonou Agreement (2000-2020), as flagship of EU relations with the developing world, qualifies democracy, human rights and rule of law as “essential elements” of the ACP-EU

Partnership. Cotonou also opened up space, as of 2000, for the active participation of non-state actors in policy processes or as “watchdog agencies”¹.

... but a mixed track record

The story of the first generation of governance and democracy support is well documented both in terms of successes and shortcomings.² Alike many other international players, the EU initially preferred to use “governance” as the overarching concept, which also included democracy promotion. In practice, EU support mainly targeted technocratic governance reforms (e.g. judicial reforms, public finance management, ...) or formal democracy institutions and processes (e.g. support to Parliaments, election assistance and observation). The EU was hesitant to interfere in domestic politics of sovereign states and to engage directly with actors that could disturb the political balance. In spite of some newly created instruments for democracy support (such as the European Instrument for Democracy and Human Rights -EIDHR), overall EU support to potential actors of change such as political parties, social movements, the media, trade unions and watchdog organisations remained rather modest. African leaders, who were unwilling to engage in reform processes, pleased the donor community in a rather cynical way, by adopting the formal features of democracy without really touching upon the deeper foundations.

On the European side, the credibility of the support to governance and democracy has also been hampered by the use of double standards. A case in point was the European

attitude towards the Arab world where the EU ended up supporting dictatorships in the name of “stability first”. For many years, civil society organisations and political foundations criticised these inconsistencies and they called for more political and coherent approaches in the EU support to democracy.

The “second wave” of EU democracy support initiatives

The Arab Spring of 2011 has exposed the limitations of the EU policies based on the “stability first” argument. It has led to a fundamental rethinking of EU approaches to democracy and human rights as reflected also in the Agenda for Change Communication that was issued in October 2011³. With this document, the Directorate General for Development of the European Commission (DEVCO), under the leadership of Commissioner Andris Piebalgs, intends to give an impulse to the modernisation of the EU’s development policy agenda. This document is now widely debated in the EU member states, the European Parliament and among the various civil society actors. A response of the EU member states will be issued as part of the Council conclusions in May 2012. The Agenda aims to improve the effectiveness and impact of EU development action and to ensure the best value for money by strengthening the coordination, complementarity and coherence of EU action (27 + 1) in the area of development.

In order to achieve these objectives, the EU puts a major emphasis on the support to human rights, democracy and good governance. In order to put this more political approach into practice, the EU intends to provide more incentives (“carrots”) for reforms but also stricter conditionalities in case of unwillingness to reform (“stick”). This approach is also captured in the “*More for More*”⁴ concept that the EU applies in relation to the countries of North Africa. It consists of a differentiated incentives-based approach that aims at encouraging partner countries in North Africa to undertake democratic reforms in exchange for greater EU support both in the form of financial resources, greater access to the European market and easier mobility for citizens. However, in countries where reforms would be stalled, the EU could substantially reduce or cut its support.

In addition to the More for More, also the “*deep democracy*” concept has been gaining a lot of ground in the Brussels circles. In the context of the Arab Spring of 2011, the Polish EU Presidency has advocated the creation of a European Endowment for Democracy (EED).⁵ The idea also gained the support of the High Representative Catherine Ashton.

This new instrument, adopted at the end of 2011, will operate as an autonomous Trust Fund that seeks to foster and encourage deep and sustainable democracy in transition countries and in societies struggling for democratisation. The EED should reach out in a more flexible manner than existing EU support mechanisms (e.g EIDHR) to political actors, movements and activists operating in the frontline, primarily but not exclusively in the European Neighbourhood. In the past, EC instruments have been largely criticized for being too rigid and too cumbersome and too risk averse for partners implementing them. Bureaucratic EU procedures do not allow reaching out to non-tradi-

tional but legitimate local actors who do not have the capacity to comply with sophisticated EU rules. The EU has also increasingly become aware of the fact that conventional technical support is unlikely to achieve sustainable political change.

However, the upgrading of the EU democracy support through new instruments such as the EED raises many questions: Is there a need for new EU policies and instruments on democracy support if there are already existing instruments that try to achieve similar objectives (e.g. EIDHR)? Would it not be better to first and foremost improve the implementation of these existing instruments? How can the EU democracy support be made more flexible and responsive to the real dynamics and actors of change on the ground? The EU should first and foremost clarify the nature of its engagement strategies towards these political actors as well as the outcomes it can realistically achieve.

Improving EU democracy support in 10 key steps

There is an interesting capital of what works and what does not work in governance and democracy support. If the EU wants to assume an effective role as change agent and to support “deep democracy”, it could best integrate and implement the many lessons learnt so far:

1. Deepen knowledge of local dynamics

Support to democratic change should be based on a more solid political economy analysis. A more sophisticated understanding of the actors that trigger reform is essential to understand societal dynamics of change, to identify realistic opportunities for engagement and to better tailor EU support to the local realities on the ground and the capacities available. In practice, this would mean that the EU should drop too normative and supply driven approaches and support home-grown demands for reforms. More efforts could be made to look behind the façade of formally established democratic institutions in order to detect and understand the patronage systems used by the elites in the decision-making and distribution of resources outside the formal state structures.

2. Extend and refine support to drivers of change

The EU has a longstanding tradition of supporting civil society actors and increasingly also, domestic accountability organisations and systems. There is a wealth of experiences with support to formal and visible organisations of political society such as Parliaments, Court of Auditors, anti-corruption bodies, etc. In theory these can play a critical role as countervailing powers. However, if the EU is serious in supporting the deepening of democracy, it also needs to explore how it can reach out to the real drivers of change. This will require a more political approach towards change processes and a

stronger engagement with political actors (e.g. political parties) and a broad range of unregistered NGOs, dissidents and social movements. External support is often vital for the societal forces that want to promote democratic change as could be learnt from the experiences of Eastern Europe in the early 1990s.

3. Rethink the mix of incentives that can stimulate reform

There are no magic solutions for inducing change from the outside. Providing additional financial resources on the basis of expressed commitments for governance reforms that are delinked from concrete implementation seem to have a weak impact. New and more creative forms of incentives beyond development aid might therefore be needed to stimulate change. These could consist of incentives related to market access, mobility or diplomatic incentives such as opportunities for exposure and visibility in the EU institutions.

4. Refine support to CSOs and local governments

The EU could move away from largely instrumental approaches to supporting CSOs and establish a more strategic political partnership to better enable these players to become democracy agents. This will require a greater capacity to understand the dynamics within civil society and to develop genuine support strategies.

5. Reconnect democracy and development agendas

The democracy support and development worlds have often been separated in EU policies and practices. Both worlds should be connected again in order to achieve sustainable change. In the absence of progress on development, the scope for sustainable democracy will be limited as could be learnt from recent African experiences (Mali, Guinea Bissau, Arab world,...).

6. Enhance the skills and capacities of EU staff

The EU could considerably strengthen its capacities to engage in democratic reform processes both in Brussels and in the field. The development of skills in political economy analysis and monitoring of the political context are essential. Delegations could be assigned with the responsibility of conducting these country specific political economy analyses as they operate closer to the ground. More investments could also be made in making a better use of local capacities and networks in order to better understand local dynamics.

7. Improve flexibility of EU instruments

Current EU instruments are inappropriate to support political actors because they are constrained by cumbersome EU procedures. The EU is currently making proposals to improve

the flexibility of existing instruments in the framework of the revisions of the financial regulation. These proposals will be presented in December 2012 and, if accepted, may substantially improve the flexibility of existing instruments. Possible ways to ensure flexibility and responsiveness to local dynamics include: removal of the registration burden and the co-funding threshold, direct core funding to selected partners, examining funding requests on a rolling basis rather than in the framework of programming cycles etc.

8. Strengthen internal coherence of the EU in the area of governance and democratisation

This would, in the first place, consist of a clear identification of the “niche” where the EU has a clear value added. A gradual harmonisation of approaches of member states and the union, inter-agency exchanges and a more clear role division between the EEAS and DEVCO could also help to ensure more coherence between the political and development agendas.

9. Align EU support to national, regional and continental governance processes

The EU could better connect its support strategies with the initiatives emanating at different levels in the developing countries and regions. In this respect it could contribute to strengthening the capacity of regional and continental institutions instead of bypassing or substituting these potentially important players. This will help to ensure that the ownership of the democratisation processes remains firmly in the hands of the African institutions.

10. Be realistic

Last but not least, the EU should accept that promoting democracy is ultimately an endogenous and internal process and that the role of external actors may be limited. The EU should therefore engage in the long term in these processes and establish pragmatic objectives and outcomes.

CONCLUSION

The above are promising steps that need to be given more attention in the near future by the EU. But will the EU be able to apply the lessons that have been generated in numerous evaluations? The difficulties encountered in the new Post Lisbon institutional set up and the complex and difficult role division between the EEAS and the Commission risks to reduce the potential for success. Also the emergence of new international players such as the BRICS, with a less strongly articulated value driven discourse may further reduce the scope for EU policy coherence in the application of its stated principles. In such a context, the EU may be condemned to a long and painful struggle that hopefully will lead to a better reconciliation of its its strategic interests with its value driven agenda.

-
- 1 Evaluation of EC aid delivery through civil society organisations, December 2008
 - 2 Several EC evaluations undertaken with the involvement of ECDPM including The independent report of the Thematic Evaluation of EC support to good governance, June 2006, The evaluation of EC aid delivery through civil society organisations, December 2008, The Support Study on the EU Governance Initiative, October 2011, The Evaluation of the Commission's support to Human Rights and respect of fundamental freedoms, 2012
 - 3 European Commission. 2011. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Increasing the impact of EU development policy: An agenda for Change. (COM 2011)
 - 4 Joint Communication to the European Council, the European Parliament , the Council , the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A partnership for democracy and shared prosperity with the Southern Mediterranean, 8 March 2011, COM (2011).
 - 5 Council of the European Union, Declaration on the establishment of a European Endowment for Democracy, 20 December 2011

Íñigo Macias-Aymar, M. Sc, MBA.

výskumný pracovník

CIDOB¹

Barcelona, Španielsko

+34 93 302 64 95

imacias@cidob.org

<http://www.cidob.org>

Výzvy a úlohy v procese rozširovania architektúry oficiálnej rozvojovej pomoci

Systematické zhromažďovanie informácií o oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA), štatistické vykazovanie finančných tokov z rôznych zdrojov dokazuje, že sa objemy v tejto oblasti postupne zvyšujú. Kým v roku 1960 predstavovala rozvojová spolupráca iným krajinám menej ako 36 miliárd USD, najnovšie dostupné odhady evidujú približne 127 miliárd USD (OECD, International Development Statistics)².

Tento trend poukazuje na rastúci pocit solidarity najbohatších k najchudobnejším. Avšak, pri hlbšej analýze ide o relatívne úsilie. Celkový objem prostriedkov nezodpovedá vzostupnej tendencii, ak hovoríme o percentuálnom podiele ODA/HND je možné vidieť negatívny trend.

Kým v poslednom desaťročí 30 vyspelých krajín, ktoré patrili do klubu vyspelých krajín OECD, plánovalo vyčleniť 0,49 % svojho hrubého národného dôchodku (HND) na rozvojovú spoluprácu, najnovšie z dostupných údajov vyplýva, že len ťažko dosiahli 0,32 %. To znamená, že nárast bohatstva v donorských krajinách, ktoré poskytujú rozvojovú spoluprácu, je výrazne vyšší, ako je ich štedrosť voči slabším.

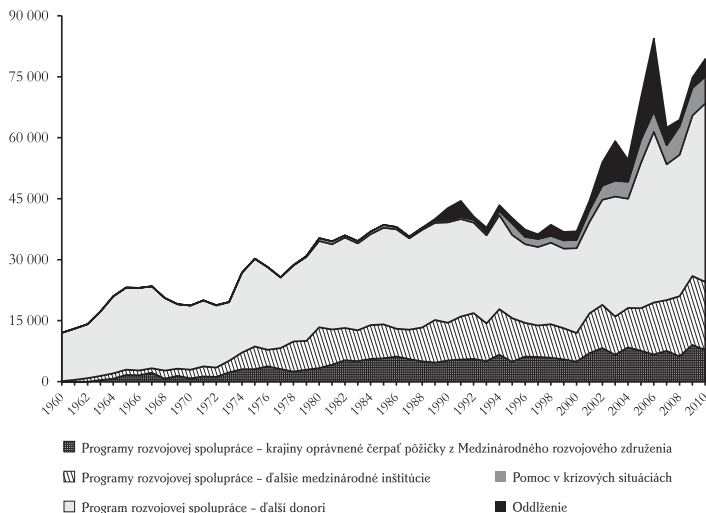
Ak sa nebudeme zaoberať argumentmi o tom, či tieto objemy spolupráce boli adekvátne, musíme vziať do úvahy, že rast ODA nebol kontinuálny. Jeho vývoj v čase ukazuje rozdielne správanie motivované zmenami paradigiem a činiteľov na poli medzinárodnej politiky.³

Obrázok č. 1 uvedený nižšie, určuje tri etapy, ovplyvňujúce vývoj zahraničnej spolupráce, ktoré sa zhodujú v dvoch významných historických udalostiach dvadsiateho storočia: Pád Berlinského múru (1989) a teroristický útok na Twin Towers (v roku 2001)⁴. Každá z týchto etáp ODA má iné vlastnosti vo vzťahu k cieľom, zúčastneným – cieľovým skupinám a použitým nástrojom (Severino a Ray, 2009).

Vzhľadom na to, že existujú homogénne a spoľahlivé údaje o oficiálnej rozvojovej spolupráci späťne od začiatku 60-tych rokov – prvé tri desaťročia svojej existencie sa vyvíjali najdynamickejšie a prispeli k založeniu hlavného nástroja zahraničnej politiky na spoluprácu krajín bohatých s rozvojovými krajinami. Počas tejto prvej fázy, v ktorej sa prostriedky z bohatých krajín zdvojnásobili, geopolitika bola akousi chrbticou pre spoluprácu. Druhá svetová vojna skončila a otvorila proces dekolonizácie, podpora slúžila mnohým bývalým koloniálnym mocnostiam na udržanie vplyvu. V iných prípadoch zas

bolo zámerom udržať kontrolu nad novovzniknutými nezávislými štátmi, ťažko skúšanými počas rokov koloniálnej nadvlády. Počas tejto doby, slúžila oficiálna rozvojová spolupráca predovšetkým na financovanie projektov, ktoré uľahčovali zblížovanie rozvojových krajín s viac vyvinutými, za podmienky, že prijímú podmienky stanovené donormi a tým ovplyvňovala prijímajúce krajiny. Mnohokrát, sa vyvíjal konkurenčný tlak voči jednému národu alebo krajine, ktorá bola kandidátom na získanie podpory.

Obrázok 1. Vývoj a trendy v ODA. 1960 - 2010. DAC ODA od donorských krajín a medzinárodných rozvojových agentúr IDA krajiny, v miliónoch amerických dolárov v roku 2009

Zdroj: Podklady z databázy OECD a podpory (Adugna et al., 2011)

Zintenzívnenie studenej vojny, vyústilo do vzniku bipolárneho rozdelenia sveta, ovplyvňovalo geopolitiku a motívy medzinárodnej spolupráce. Sťažnosti na poskytovanie pomoci bez ohľadu na to, či išlo o prijímajúce krajiny alebo jednotlivých občanov sa často ignorovali. ODA prispievala k posilneniu diktatúr v mnohých krajinách prezentujúc silné patrimoniálne znaky, „výmenu za vernosť“. Pre mnohé donorské krajiny, neboli dopady vynaložených prostriedkov prioritou. V boji medzi kapitalizmom a komunizmom by sa niektoré mladé krajiny dali prirovnať malým laboratóriám na testovanie extrémnej ekonomickej receptúry týchto dvoch myšlienkových prúdov. Jeho ničivé účinky sú stále viditeľné v mnohých prijímajúcich krajinách.

Po páde Berlínskeho múru, sa základy medzinárodných vzťahov výrazne zmenili. Triumf ekonomickeho liberalizmu prakticky ukončil potrebu súťaží o priazeň a podporu vodcov týchto nových krajín, často na úkor sociálnych a občianskych slobôd vlastných ľudí.

V novom kontexte silnejšej svetovej konkurencie sa stáva dôležitým prístup k prírodným zdrojom a dominuje vo vzťahoch medzi krajinami Severu a Juhu. Ako už bolo uvedené, (Severino a Ray, 2009), v tejto novej etape po studenej vojne sa vzťahy s rozvojovými krajinami boli založené na „súcitnej etike.“ V rámci tejto paradigmy boli donori zameraní ani nie tak na podporu hospodárskeho rastu v strednodobom až dlhodobom horizonte, ale na to aby zmiernili stav núdze a ničivé následky hladomoru, sucha atď. pre obyvateľstvo, vrátane dopadov Programov štrukturálnych reforiem. Kým v predchádzajúcej fáze financovania veľké infraštruktúry a reformy niektorých hospodárskych odvetví tvoria väčšinu iniciatív, v tejto druhej fáze získava dôležité miesto podpora sociálnych programov, odpúšťanie dlhov a poskytovanie humanitárnej pomoci.

Počas tohto obdobia sa objemy rozvojovej spolupráce výrazne znížili. Víťazstvo v boji nad komunizmom a priama podpora rozvojových štátov prestali byť kľúčovým prvkom vo vzťahoch medzi Severom a Juhom. Štát a kľúčoví hráči zmenili postoj a prioritou začala byť medzinárodná solidarita. Súkromné subjekty (mimovládne organizácie, nadácie, ...), zohrali úlohu pri kompenzácii klesajúcich verejných zdrojov na rozvojové projekty.

Tento trend urýchlili útoky na „Dvojičky“ v New Yorku dňa 11. septembra 2001. Táto udalosť priniesla väčší dôraz na vzájomnú previazanosť na globálnej úrovni a jasne ukazuje dôsledky, ktoré môže zapríčiniť chudoba, beznádej a nepokoje prítomné v mnohých južných krajinách tisíce kilometrov ďaleko od bohatého sveta. Ohrozenie národnej bezpečnosti nevzniká z expanzívnej ambície tretieho štátu, ale je dôsledkom existencie nadnárodných zločineckých sietí, ktoré sa umiestnili na území nestabilných štátov (Bou i Novensa a Macias-Aymar, 2012). V dôsledku toho väčšina donorských krajín začala považovať za centrum záujmu svojich vzťahov s rozvojovými krajinami zvýšenie objemov spolupráce a ich presmerovanie do špecifických teritórií, ako je napr. Afganistan alebo Somálsko, ktoré sú považované za ohrozené a také, kde dokonca spolupráca stagnuje alebo zlyhala.

Boj proti terorizmu a zachovanie bezpečnosti sú len dva z mnohých aspektov, ktoré sa stávajú súčasťou medzinárodných priorít oficiálnej rozvojovej spolupráce. Upozorňuje sa aj na rastúci význam niektorých globálnych problémov a apeluje na kolektívne reakcie. Popri klimatických zmenách a iných environmentálnych rizikách sa sústreďuje pozornosť na rôzne epidemické zdravotné hrozby ako aj rôzne na ďalšie krízy (potravinová, energetická alebo nedávna finančná kríza). Všetky tieto hrozby boli brané do úvahy v rámci rozvojového programu, ktorý sa zamerával na rastúce globálne problémy so zvláštnym dôrazom na najzraniteľnejšie krajiny. Medzinárodná rozvojová spolupráca tak dostala širší obsah. Zamerala sa na transparentnosť finančných tokov a multilaterálnych organizácií zodpovedných za definovanie, plánovanie a riadenie využívania týchto zdrojov. Podpora hospodárskeho rastu, zlepšenie minimálnej životnej úrovne, ale aj zachovanie globálnych verejných statkov sa stali dnes neoddeliteľnou súčasťou ODA (Severino a Ray, 2009: 5).

Stručne povedané, prognóza vývoja systému rozvojovej spolupráce na nasledujúcich päť rokov poukazuje na nárast prostriedkov a na rozšírenú medzinárodnú rozvojovú agendu.

1 Zvýšený počet aktérov: členitejšie a zložitejšie

Nárast aktivít v boji proti chudobe, je fenoménom vedúcim k fragmentácii obsahu pomoci a k rastúcemu počtu aktérov. Výsledkom je veľká rozmanitosť zainteresovaných strán, medzi ne môžu patriť verejné subjekty (štátna a verejná správa a jej inštitúcie) alebo súkromné (nezisková alebo podnikateľská oblasť). Financovanie môže mať viacero foriem, od financovania projektu, priameho výkonu pomoci, alebo účasti na hodnotení, monitorovaní a pod. To znamená, že rozšírenie rozvojovej agendy o globálne aspekty s dôrazom na dosiahnutie miléniových rozvojových cieľov – rozvojových cieľov tisícročia, ktoré boli prijaté v roku 2000 má za následok mimoriadnu kreativitu multilaterálnych organizácií. Ich členovia pridávajú rôzne témy do medzinárodnej rozvojovej agendy, aby podporili vytvorenie novej inštitúcie alebo mnohostranného fondu. Najlepším príkladom je samotná Organizácia spojených národov, ktorá cez svoje aktivity dobrej vôle si zvykla vytvárať mäťúcu sieť agentúr, fondov a programov, s regionálnou pôsobnosťou, ktoré sa nevedia vyhnúť duplicite pri riešení mnohých variabilných úloh, ktoré spadajú pod ich agendy.

Donorské krajiny zvýšili počet aktérov aj vo verejnom sektore v snahe dosiahnuť väčšiu demokraciu, skonsolidovať rozvojové snahy a podporiť administratívnu decentralizáciu rozvojovej spolupráce. Krajiny ako Španielsko, Nemecko a Francúzsko sú paradigmatické v tomto ohľade. Miestna samospráva, alebo regionálna správa, realizuje veľkú väčšinu projektov spolupráce, ktoré financuje na základe požiadaviek občanov, ktorých zastupujú. Tento proces má svoj protiklad v mnohých krajinách južnej Európy, kde administratívna decentralizácia determinuje jej územná organizácia. Tento proces vyvolal tzv. decentralizovanú formu spolupráce.

Veľké súkromné spoločnosti tiež začali iniciatívy v oblasti spolupráce, ktoré sú často súčasťou vlastných stratégií spoločenskej zodpovednosti podnikov. Nadnárodné spoločnosti si uvedomujú potrebu zlepšovať svoj imidž a zachovať dobrú povesť vo svete, kde aj napriek globálnemu ekonomickému rozmachu existujú nedostatky... Mnohé z týchto nadnárodných spoločností realizuje a financuje projekty týkajúce sa životného prostredia, trhu práce alebo zdravotníctva (okrem iných oblastí). Aj napriek tomu, že sa pravdepodobne obmedzuje podpora týchto aktérov z verejných zdrojov dá sa v blízkej budúcnosti predpokladať zvýšenie ich významu vo forme partnerstva verejného a súkromného sektora.

Organizácie občianskej spoločnosti, ktoré sa počas uplynulého pol storočia etablovali v priestore medzinárodnej spolupráce majú svoj pôvod v solidárnych aktivitách iniciovaných náboženskými organizáciami. Ich rozsiahla konsolidácia sa prejavila na začiatku 90-tych rokov minulého storočia, keď otvárali misie v chudobných krajinách. Postupne sa strácal monopol na financovanie rozvojových projektov z religióznej oblasti a do tohto prostredia vstúpili aj ďalšie subjekty mimovládneho sektora. Výsledkom je súčasná konsolidovaná obec medzinárodných mimovládnych organizácií, ktoré spravujú veľké rozpočty, niektoré dokonca ešte vyššie ako niektoré donorské štáty. Dôležitým faktorom je aj to, že sa podarilo diverzifikovať zdroje financovania od verejnosti. Mimo-

vládne organizácie tak majú silné výskumné oddelenia a systematickú advokáciu, ktorá im pomáha adekvátne definovať svoju stratégiu a vplyv v medzinárodných fórach a diskusiách.

V rámci tejto skupiny subjektov získali renomé najmä v poslednom desaťročí aj súkromné nadácie. Napríklad Nadácia Billa a Melindy Gatesových má v súčasnosti rozpočet okolo 2500 miliónov dolárov a realizuje výskumné aktivity na elimináciu a riešenie ochorení v chudobných krajinách (ako je malária a AIDS), aby sa rozhodol postup pre všetky súvisiace globálne iniciatívy. Existuje mnoho ďalších: Ford Foundation, Rockefeller Foundation, Soros Foundation. Takmer všetky majú anglosaský pôvod a ich rozpočty sú rozdelené podľa rôznych sektorových priorit – chudoba, korupcia, nedostatky vo vzdelávaní, demokratické vládnutie a pod.

Model riadenia je odvodený z modelu súkromného riadenia a závisí od objemu prostriedkov, ktoré súkromné spoločnosti spravujú a zameriava sa na kľúčových hráčov v daných sektoroch. Znakom je ale aj absencia zodpovednosti a jasných a transparentných mechanizmov najmä pre konečných prijímateľov.

Napokon, objavili sa aj ďalší aktéri, ktorých môžeme označiť ako nových donorov. Nie sú novinkou, ale disponujú v priestore medzinárodnej spolupráce s menšími zdrojmi, robia menej 'huku', ich prítomnosť je zreteľná v najchudobnejších regiónoch a datuje sa od polovice minulého storočia. Takým hráčom je napríklad Čína v Afrike, kde sa zúčastňuje na procese emancipácie svojich cieľových krajín. Viditeľná je aj podpora, ktorú poskytujú po desaťročia krajiny vyvážajúce ropu na Blízkom východe. Avšak, svet a tradičná rovnováha síl sa za posledných desať rokov mení.

Bohaté krajiny už nie sú na vrchole poskytovania spolupráce, ich každodenný monopolizovaný diskurz ako sa vysporiadať s hospodárskou krízou, začína spochybňovať udržateľnosť modelu rastu. Odstraňovanie rôznych nedostatkov, ktorým musia vyspelé ekonomiky čeliť oslabuje ich pozíciu a do "kartelu medzinárodnej spolupráce" sa zapájajú rozvíjajúce sa mocnosti ako Čína, Brazília, Indonézia, India a Turecko, ktoré využili možnosť ovplyvňovať rozvojovú agendu na medzinárodnej úrovni a zameriavajú sa na podporu v najchudobnejších krajinách modelmi alternatívneho rozvoja a rôznych foriem partnerstva. Známa spolupráca Juh-Juh a rastúci objem prostriedkov na tento účel vyčlenených spolu so znižujúcim sa rozpočtom bohatých krajín sa rýchlo stáva novým strategickým smerovaním vďaka ktorému sa menia strategickí partneri vo vybraných sektoroch, regiónoch a komoditách (najmä v tých, kde sú významné prírodné zdroje).

2 Keď je rozmanitosť problematická

Na jednej strane je to nový scenár, ktorý prináša závan čerstvého vzduchu v doteraz monopolne vybranej skupine krajín zoskupených okolo OECD, multilaterálnych agentúr a niektorých voľne etablovaných schém financovania, ktoré pochádzajú z týchto krajín. Často, títo noví hráči prinášajú nové spôsoby, ako "robiť" rozvojovú spoluprácu podľa

niektorých dlhodobých tradičných donorských stratégií, inokedy na základe akcentovaných ekonomických prístupov, kde donorská krajina na oplátku za jej solidaritu očakáva iné výhody v prijímajúcej krajine. Takéto pôsobenie, hoci malo klesajúcu tendenciu v priebehu rokov, obmedzovalo vzťahy horizontálnej medzinárodnej solidarity⁵.

Ak by sme považovali medzinárodnú rozvojovú spoluprácu ako hlavný konkurenčný trh, kde rozvojové krajiny a spoločnosti pôsobia ako kupujúci a predávajúci, môžeme sledovať v minulosti zvýšenie frekvencie spolupráce a v súčasnosti aj zlepšenie aj v efektívnosti. Rozmanitosť medzi rôznymi zúčastnenými stranami je dôležitým zdrojom bohatstva a môže nepochybne zlepšiť celkový systém ODA. Každý zo subjektov má individuálne skúsenosti na rôznych úrovniach: či už ide o riadenie, finančné kapacity, ciele a pod. V závislosti od rozvojového problému, ale aj od fáz projektu spolupráce, každý z týchto subjektov by mohol zohrať určitú rolu tak, aby mohol zúročiť svoje komparatívne výhody. V závislosti od potrieb by si mohol každý subjekt vybrať prijemcu, ktorý bude najvhodnejší. Nedostatok koordinácie a špecializácie medzi všetkými vyššie uvedenými subjektmi v rozhodujúcom okamihu ale nemôže generovať očakávané výsledky v boji proti chudobe.

Uplatnenie komplexného prístupu v rozvojovej spolupráci s efektívnym využitím schopnosti, kapacit môže limitovať marasmus organizácií a ich nekoordinované iniciatívy, ktoré často nielenže nemajú za následok pomoc, ale nakoniec si navzájom konkurujú.

Rozšírenie aktérov bolo spojené s výrazným nárastom počtu projektov spolupráce. Podľa najlepších odhadov, zatiaľ čo v 70-tych rokoch boli záznamy o asi päťsto aktívnych projektoch a iniciatívach spolupráce v priemere za rok, podľa posledných odhadov je ich v súčasnosti okolo 100 000 (Barder 2009)⁶.

Okrem toho je zvýšenie počtu projektov sprevádzané výrazným poklesom v priemernom množstve prostriedkov na jeden projekt.

V praxi to znamená, že sa zvyšujú náklady najmä prijímajúcich krajín na koordináciu. Ako už bolo uvedené, každý z aktérov pomoci môže prísť s programom, ktoré sa líšia od iných vlastnými prioritami aktéra a spôsobov jeho práce. Správy a stretnutia a to ako pred začatím projektu, počas a po ukončení sa potom znásobujú. Často sa stáva, že národné verejné inštitúcie zodpovedné za plnenie rôznych verejných služieb, ktoré sú určené na posilnenie istých sektorov (školsstvo, zdravotníctvo, bezpečnosť, ...) sú zahltené požiadavkami donorov. Vzhľadom k neschopnosti absorbovať tieto požiadavky sa mnohí uchýlia k vytváraniu paralelných systémov riadenia a len oslabujú legitimitu prijímajúcich krajín. Systémy používané na monitorovanie a kontrolovanie sa líšia v závislosti od donorov takže je veľmi ťažké dosiahnuť synergiu.

Podobne roztrieštené a nepredvídateľné je aj financovanie. Preto je prakticky nemožné uskutočniť zásadné reformy, či už v inštitucionálnej sfére, alebo v zavedení adekvátnej verejnej služby, ktoré si vyžadujú dlhodobú podporu okolo štyroch až piatich rokov, čo je často jedno volebné obdobie v demokraciách donorských krajín.

Medzinárodná spolupráca ako systém sa vyznačuje nadmernou roztrieštenosťou a zložitou, ktoré zhoršujú jej postavenie v akejkolvek verejnej politike. Na jednej strane

výrazne chýba proces spätnej väzby a nastavenie hodnotenia, čo viedlo k ťažkostiam s konečnými prijemcami týchto iniciatív. Rastúca zložitosť rozvojového systému nielen zväčšila odstup prijimateľa od donora a/alebo subjektu zodpovedného za rozvoj a politiku implementácie spolupráce. Táto viditeľnosť sa znížila v dôsledku bludiska sprostredkovateľov, ktorí majú svoje vlastné ciele a obmedzenia (Barder, 2009). Nesprávny monitoring spolupráce v rámci systému len znižuje zodpovednosť každého z aktérov, keď sa niečo skončilo s negatívnymi výsledkami alebo inak, ako sa očakávalo.

Prostredníctvom iniciatív ako sú rozvojové ciele tisícročia sa snažíme vyriešiť zložitý systém spolupráce dokazujú, že výsledky sú ešte ďaleko od očakávani. Nedostatok väčšej špecializácie aktérov a organizácií zapojených do spolupráce medzi nimi často odvádza pozornosť od dopadov a výsledkov spolupráce.

Napriek mnohým zisteným problémom medzinárodná rozvojová spolupráca musí zostať ústredným prvkom vo vzťahoch medzi Severom a Juhom. Nielen z dôvodov solidarity pri nespravodlivých situáciách, ale najmä pri riešení absencie globálneho systému, ktorý bude viac vyvážený a spravodlivý pre všetky úrovne obchodu s tovarom a službami, pohybu osôb, kapitálu a pod. Keď sa podarí vytvoriť vyvázenejšie pravidlá, potom by podpora nemala ísť nad rámec toho, že nástroj, ktorý dočasne zaplnia existujúce medzery, funguje ako katalyzátor pre uľahčenie prechodu všetkých týchto krajín na ich vlastnej ceste hospodárskeho rozvoja, sociálnej a inštitúcie. Do tej doby, bohužiaľ, môže systém medzinárodnej spolupráce byť len náplasť na mnohé parametre zaostalosti.

-
- 1 Autor príspevku si želá, aby bol uvedený prínos práce Paloma Casaseca v poskytovaní štatistických informácií pre tento článok.
 - 2 http://stats.oecd.org/index.aspx?datasetcode=ODA_DONOR.
Údaje sú k dispozícii na:
<http://webnet.oecd.org/dcdgraphs/ODAhistory/>
 - 3 Je veľmi ťažké odlišiť smer kauzality medzi jednotlivými prvkami a axiómami, ktoré definujú architektúru medzinárodnej spolupráce. Vzájomný vzťah medzi nimi, sa vyvinul v priebehu doby, ťažké je izolovať rôzne dopady a rozlišovať medzi tým, čo je príčina a čo dôsledok).
 - 4 Podľa metodiky používanej Svetovou bankou v rôznych správach IDA, 2007 a 2008), tento údaj berie do úvahy len najchudobnejšie krajiny podľa medzinárodnej klasifikácie krajín pre prijímanie rozvojovej pomoci IDA (International Development Association Medzinárodné združenie pre rozvoj) a podľa dostupnosti financovania a príležitosti podieľať sa na medzinárodnom obchode.
 - 5 Program účinnosti pomoci prostredníctvom osobitných pracovných skupín vytvorených v rámci OECD, ale predovšetkým vďaka vysokej úrovni uskutočnených stretnutí, napr. posledné stretnutie v decembri 2011 v juhokórejskom meste Busan sa definovala kľúčová úloha pre dosiahnutie lepšej rovnováhy vo vzťahu medzi donorom a príjemcom.
 - 6 Tieto údaje pochádzajú z iniciatívy AidData (www.aiddata.org), ktorá sa usiluje o zlepšenie vplyvu spolupráce zvýšením transparentnosti informačných tokov Sever - Juh a zabezpečením ich dostupnosti pre všetky zúčastnené strany. Na rozdiel od údajov OECD používaných na grafe, táto databáza obsahuje informácie o mnohých nových orgánoch.

BIBIOGRAFIA:

- [1] Aduña, A., Castro, R., Gamarra B. y Migliorisi S. (2011). *Financing for Development: Trends and Opportunities in a Changing Landscape*, November 2011, CFP Working Paper No. 8.
- [2] http://siteresources.worldbank.org/CFPEXT/Resources/299947-1322067209001/WorkingPaper_FinanceforDevelopmentTrendsandOpportunities.pdf
- [3] Barder, O. (2009). *Beyond Planning: Markets and Networks for Better Aid*. Working Paper 185. Center for Global Development.
- [4] <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1422971/>
- [5] Bou i Novensa, M. y Macias-Aymar I. (2012). La reforma institucional en estados frágiles: Algunos apuntes sobre el papel de la cooperación al desarrollo. En Mikel Barreda y Agustí Cerrillo (coords), *Gobernanza, instituciones y desarrollo (homenaje a Joan Prats)*. Editorial Tirant Lo Blanc. En imprenta, próxima aparición, 2012.
- [6] Bourignon, F. And Sundberg, M (2007). "Aid Effectiveness- Opening the Black Box". *American Economic Review*, Vol 97 (2), pp 316-321.
- [7] Kharas, H. (2007). The new reality of aid. Brookings Blum Roundtable 2007.
- [8] Manning, R. (2006). "Will 'Emerging Donors' Change the Face of International Co-Operation?", speech given at the "The fourth meeting in the ODI/APGOOD 'What's next in international development?'" series. London: Overseas Development Institute, 9 february.
- [9] <http://www.odi.org.uk/events/documents/156-speech-richard-manning.pdf>
- [10] Severino, J.M. y Ray, O. (2009) *The End of ODA. Death and Rebirth of a Global Public Policy*. Working Paper Number 167. Center for Global Development.
- [11] <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1421419/>
- [12] Severino, J.M. y Ray, O. (2010) *The End of ODA (II): The Birth of Hypercollective Action*. Working Paper Number 218. Center for Global Development.
- [13] <http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1424253>

DISCUSSION PANELS

The Slovak Transition Experience-sharing within Slovak – Tunisian case of Cooperation

Authors: Mgr. Katarína Bajziková, PhD.

Dina Dukhqan, M. A.

Monalisa Salib, M. S.

Eman Othman, B. S.

ABSTRACT:

The year 2011 was predominantly influenced by wave of awakening in region of Middle East and North Africa (MENA). However this “Arab spring” is followed by other seasons with which each of the states of the region is supposed to deal with. The catalyst of the changes and still the best example in the region – Tunisia has become one of the priority within Slovak Official Development Aid (ODA). Slovak decision to co-chair the working group – Task Force Tunisia within inter-governmental initiative – Community of Democracies with Netherlands provide opportunities for Slovakia to share with Tunisia its transitional experience. What is the potential of Slovakia to share its transitional experience in different political, economic and cultural conditions with no closer cooperation and absence of historic ties?

The aim of this contribution is to provide short analysis of Tunisian civil society, identify their main needs and challenges. In final section the article formulate recommendations in three areas for potential intervention for Slovak NGOs: civil society; women’s empowerment and security sector reform, based on need assessment field research undertook from 25th February to 6th March 2012, done by PDC (Partners for Democratic Change) and PDCS (Partners for Democratic Change Slovakia) team.

Key words: *Task Force Tunisia, Slovak transitional experience, civil society, need assessment*

1 Introduction

Since 1989, Slovakia has undergone a long path to a democratic transition, and is now considered a stable democracy in Central Europe with a well-functioning market economy and democratic institutions. Slovakia’s path towards democracy and integration was not an easy one, and several factors have played a role in its development. These factors include, among many others: conditional integration to European and Euro-Atlantic structures, the meeting of detailed standards confirming the functioning of democratic institutions, human rights advances, and the emergence of a market economy.

As part of Community of Democracies/ Task Force Tunisia (CoD/ TFT), Slovakia is extending its support to Tunisia. Due to cultural, religious and historical differences between

the two countries, the current situation in Tunisia differs from the Slovakian revolution of 1989. However, the lessons learned by Slovakia during its own tumultuous period have positioned it well to provide Tunisia with insight into civil society and NGO development, security sector reform, and improvement and cultivation of civil-military relations.

As part of this support, Slovak Aid awarded, within Current Development calls for Tunisia¹, launched the 19th August 2011, three grants to Slovak organizations, to implement projects in partnership with Tunisian organizations. The focus of these three grants is to help Tunisia in its democratic transition. Partners for Democratic Change Slovakia (PDCS), was awarded one of the three grants. PDCS's project is: *"The Role of Civil Society in a Transition Period: Sharing the Slovak Experience with Tunisia."*

PDCS's project aims to strengthen the capacity of civil society organizations (CSOs) and to invest in their leaders, enabling them to play an active role in Tunisia's democratic transition. A special focus will be given to sharing Slovakia's experiences in CSO development, security sector reform (SSR), women's empowerment, and human rights protection. The project follows a methodological approach of working with Tunisian civil society leaders to identify their needs, challenges and potential opportunities, thus designing a well-rounded program to build their capacity and advance their roles in civil society. Ultimately the project will create a network of fourteen capable Tunisian leaders, along with Slovak counterparts, who will share what they have learned from the Slovak experience of democratic transition and thus lay the foundation for long-term Slovak support of Tunisian organizations.

The project consists of three major components. The first one is to conduct a country assessment of Tunisian civil society. The assessment focus is to identify the needs of Tunisian CSOs, create a matrix of potential CSOs that later can be targeted for more specific capacity building, and to conduct three seminars with the objective of promoting the study visit in Slovakia. The second component is recruiting fourteen participants for the ten-day study visit that will provide Tunisian CSOs with direct exposure to the Slovak experience during its transition. The study visit will include trainings, lectures, and visits to Slovak organizations and government institutions. The final component is to conduct a roll-out of local workshops in Tunisia. The fourteen leaders will be expected share with civil society members in their organizations and communities the knowledge and experience gained from the study visit.

Consultants from Partners for Democratic Change (PDC) were contracted by PDCS to provide support under the first component, with focus on conducting the country assessment and recommending fourteen Tunisian CSOs that can take part in the study visit in Slovakia in May of 2012. The objectives of the country assessment conducted by PDC were as follows:

Identifying key interested actors of civil society that will be the target group for the project activities;

- Identifying the main problems faced by civil society in Tunisia for later use in seminars and on the study visit in Slovakia;

- Creating an overview of the current international support of Tunisian civil society with the aim of identifying areas in which Slovak programs could work effectively;
- Identifying training needs for Tunisian CSOs;
- Comparing the current transition in Tunisia with similar transitions elsewhere in the MENA region.

1.1 Needs Assessment Methodology

A PDCS team traveled to Tunisia from February 25th to March 6th 2012 to gather information for the assessment. The focus of the assessment is to map the current Tunisian civil society context, their needs and current involvement in the transition. Furthermore, the assessment identifies challenges and opportunities facing civil society. At the same time, the assessment will serve as a tool to promote a better understanding of the nature of Tunisian civil society after the fall of Ben Ali's regime, and will inform the project team on how to best develop project implementation and strategies. Ideally, the assessment will assist in identifying specific topics to be addressed during the CSO study visit in Slovakia, which will take place later in the spring of 2012.

This assessment is led by Jordanian expert Ms. Dina Dukhqan, the Middle East and North Africa Director at Partners for Democratic Change, and is supported by a team of experts from the region, Monalisa Salib and Eman Othman. The assessment methodology is developed based on the team's experience and engagement in the MENA region; the team members have many years of experience working in the region and have conducted regular assessments therein since the beginning of the Arab Spring. The team has undertaken extensive desk research to enhance its knowledge and enrich assessment findings. The assessment methodology is designed through discussions between the assessment team and PDCS staff, who adjusted the methodology to reflect the particular requirements of Slovak Aid.

PDC's team collaborates with the PDCS team—composed of Ms. Katarina Bajzikova and Mr. Samuel Arbe—and draws support from the project local partner in Tunisia, Conscience Politique. Together, the teams and partners conducted stakeholder consultations in Tunisia, including focus groups and semi-structured interviews with civil society and different stakeholders. Civil society workshops were conducted in Tunis, Sfax, and Médenine to solicit input from leading civil society actors, encourage networking, and promote the program and raise awareness of Slovakia's experiences with democratic transition. Additionally, questionnaires were designed in advance for the focus groups and interviews conducted in Tunisia in February and March 2012.

In total, the team conducted three workshops, as well as semi-structured meetings with nineteen key civil society and stakeholders. A total of fifty-three (53) stakeholders were interviewed, including thirteen (13) donors and international NGOs, and thirty-six (36) civil society organizations.

2 Analysis, Needs and Challenges of Civil Society in Tunisia

2.1 Analysis of Tunisian Civil Society

Currently, the majority of Tunisian civil society can be categorized into two groups: 1) well-established CSOs that existed and operated during the old regime, and 2) recently emerged dynamic and young CSOs established after the January 2011 revolution. Within the first category, there are three distinctive organization statuses: a) suppressed CSOs striving to survive the old regime; b) organizations with international affiliations; and c) those with a charitable and more cultural nature, affiliated with the government of Ben Ali. During our assessment, we interviewed around thirty-six civil society organizations. We focused our discussions to analyze the needs of Tunisian CSOs and their involvement in the democratic transition in Tunisia. The CSOs we met with had different mandate and focus; some of them were focused on women empowerment and development, human rights, youth empowerment, cultural, humanitarian assistance, environment and democracy building.

2.1.1 Pre-Revolution CSOs

Long-established NGOs and unions such as Trade Union, Association of Tunisian Women for Research and Development, Tunisian League for Human Rights, National Council for Liberty, Al-Jaheth Forum, and Tunisian Association for Democratic Women have begun to operate in the open manner after more than two decades

*“We outsmarted the old regime and operated our activities under the ‘social and cultural’ umbrella, which was acceptable for the government... we basically took advantage of the situation in a smart way”
- quoted from a member of a CSO operating under Ben Ali’s regime*

of oppression by the old regime. Such CSOs adopted the ultimate aim to battle and survive an authoritarian government but lacked the opportunity, ability to work on large scale and outside Tunis, skills and tools to practice civic engagement in a democratic environment. For example, Al-Jaheth Forum, a local CSO established twenty years ago, was forced to implement its activities, such as workshops, debates or forums, secretly inside their premises to avoid clashes with the government. They have since gained more freedom to implement their activities, hosting experts on leadership, citizenship, and peaceful cultures and conducting open debates to promote active citizenship.

Also in the civil society sector are well-established and strong organizations with international affiliations and support from the European Commission, World Bank and United Nations agencies. Such organizations were not inhibited by the old government, are well-staffed and equipped, and have regional outreach capacity, diverse programs.

CAWTAR (Center of Arab Woman for Training and Research) and the Arab Institute for Human Rights are two examples of such organizations established around twenty years ago. Despite its affiliation with UNDP and the European Commission, the Arab Institute for Human Rights faced some oppression from the old regime. The organization's assets were frozen for six months but resumed work right after the European Commission intervened to resolve the issue.

As for CSOs linked with the old regime, while nine thousand organizations were registered on paper and acted as the “civil society” face of Tunisia, they lacked the essence of civic and political engagement. Some syndicates and unions like the Business Union, Youth Scouts and the Engineering Syndicate were said to be linked to the old government, in addition to other cultural organizations that were engaged in environmental protection, women's rights, and aiding people with disabilities. Those organizations were mainly working in charity, culture, and with close cooperation with the old government. We were told that many NGOs affiliated with the old regime have changed their “face” to be integrated within the new emerging civil society.

2.1.2 Post-Revolution CSOs

“Civil Society organizations are not playing an active role in addressing the real needs of Tunisians; they are just framing their focus to meet donors’ interests,”

In the second category, we were told that there are approximately 4,000 organizations that were established after the revolution. During our interviews, people reported that there is a growing interest among Tu-

nisians to help their country. As a result, many CSOs are emerging and they want genuine change. But this was not the case with everyone; some people we interviewed suspected that some of these CSOs are merely pursuing “international funds” without focused missions. Some CSOs are accused of being affiliated with political parties to help advance their agendas. According to a study by NDI, “young Tunisians express concern about individuals, political parties and civil society organizations attempting to profit from the revolution for personal gains”². Despite the criticism and suspicion facing some emerging CSOs, the majority of the people we interviewed agree that CSOs created after the revolution are labeled as youthful, dynamic and volunteer-based.

The majority of CSOs emerging after the revolution were naturally focused on elections; the election was the major event in the country and many donors wanted to support it. As a result, several coalitions emerged, with a focus on election monitoring, reporting and voter education. Such coalitions include “Awfiya’ Network, and “Mourakiboun Coalition.” These coalitions managed to build credibility and mobilize thousands of observers to monitor the elections. Several international organizations, such as NDI, IRI, Freedom House have provided financial and technical support to these initiatives.

After the October elections, many young organizations are staying with vague missions, poor internal structures, and trying to figure out their role and how to further con-

tribute to their country's democratic transition. Additionally, many CSOs are finding it difficult to advocate for reform and holding the government accountable. The situation revealed a major challenge: how to transition the role of civil society from election observation to advocating for their agendas, especially with issues related to the constitution drafting and taking part in decision making.

The assessment included those organizations and coalitions who will soon celebrate their one year birthday. All of their weaknesses, strengths, needs and challenges are highlighted in later sections. To sum up, the year of 2011 was undoubtedly marked as crisis management year for CSOs in Tunisia. These CSOs had little time to invest in building constituencies, invest in their own internal management system and structure; CSOs were very focused on the democratic transition and not necessarily engaged in long term planning and investment.

2.1.3 Legal Environment for Local CSOs

The legal environment for CSOs in Tunisia has improved since the overthrow of Ben Ali in 2011. On September 24th, 2011, the substitute government authorized a new law for associations. Currently, only two people are needed to form a CSO, and by law are free from supervision and activity-censorship restrictions. However, there are still calls for a completely new CSO law to be ratified to replace the one from the Ben Ali era, as many laws from his regime remain intact.

Human Rights Watch released a report on December 17, 2011 detailing laws that the NCA (National Constituent Assembly) should repeal. These laws concern freedom of speech, movement, association and assembly; the independence of the courts; freedom to form political parties; the right of citizens to run for public office and choose candidates; the protection of rights while fighting terrorism; internet freedom; and immunity for the president of the republic.

Additionally, there have been concerns raised over the current media freedom situation in Tunisia. While significant strides have been made in this regard, some Tunisian CSOs reported that there is no clear evidence yet that the media is truly independent from the government. This has implications for the ability of CSOs to control their public image and publish reports and findings.

2.2 Challenges and Needs

The main concern among civil society leaders is to what extent they will influence the establishment of the new system (constitution, elections, parliament, etc.). The ideological tension between Islamists and secularists, in addition to the social and economic situation of the country, are pressing issues that could ignite another revolution if not addressed. Furthermore, there are several primary challenges and needs facing Tunisian civil society, addressed below:

- ***Inability to Access Funds:*** Access to funds was the number one challenge shared by civil

society. As previously mentioned, Tunisia is flooded with international funds, however the challenge is that organizations are still young and lack focused missions. While Tunisian CSOs have great ideas and know what programs they need to implement, the limited proposal writing skills, language barriers and the complicated financial requirements by donors create an obstacle to these CSOs to be able to access funds.

- **Weak Organizational Capacities:** Organizational development is very much needed whether for emerging CSOs, or those established for decades but which have not had the opportunities to focus on their internal organizational strengthening. Additionally, it is a direct cause of their lack of access to funds. Many expressed the need for coaching on strategic planning and how to clearly develop their vision, mission, goals, and clear mandates. They also need capacity building in fundraising, proposal writing, and build strong partnerships and coalitions as well hands on training in project technical and financial management, monitoring and evaluation, and assessments. Additionally, civil society leaders need basic awareness of the fundamentals of democracy and active citizenship. Many requested training in communication, leadership, conflict resolution, decision making, facilitation skills, good governance, transparency and active participation. All programming in Tunisia will have to focus extensively on local capacity building for organizations, as most have limited knowledge or experience in running organizations or dealing constructively with government.

- **Poor Engagement in Transitional Process:** Civil society leaders feel that they are disconnected from the transitional process following the elections. This is mainly because it is challenging to work with the government. Also, the NCA has not

“We describe civil society engagement with the government as a one way street; we do our recommendations but we don’t know if they were taken into consideration,” - A youth activist

been transparent in drafting the constitution, which has left the people unaware of its activities. Active citizenship and dialogues with the government are needed to overcome this challenge, but people are aware that it is not a one way street and the lack of government’s cooperation with civil society also needs to be addressed. Civil society needs best practices and success stories from other countries going through transition.

- **Women’s Rights:** One of the primary concerns among Tunisian women activists is the recent success of Ennahda in the elections. Women are especially concerned that rights achieved under the previous regime may be rolled back by the new government. There is a need to build in-house technical expertise within women’s organizations on lobbying skills and women’s rights awareness.
- **Lack of Economic Opportunities and Unemployment:** Tunisia has faced an economic downfall since the revolution. Unemployment was and still can be the trigger for a revolution. Youth are the most significant group that is affected by the weak economy. We were told that the private sector hires recent graduates for twelve months at minimum wage, and then lets them go to hire a new batch of graduates to maintain low

salaries. Up until now, the government has not pursued any serious action to resolve the unemployment issue that is causing dangerous frustration among the people. Many Tunisians we met complained that the transition has failed to address any economic grievances.

- **Transitional Justice:** Another critical issue in Tunisia is transitional justice. There is little to no trust between police and citizens because of the country's long history of repressive use of the police and intelligence forces. Transitional justice will need to be addressed before more long-term security sector reform can take place.
- **Absent Youth Civic Engagement:** Another challenge to the transition is the lack of avenues for civic engagement for youth. Many expressed that the civic education among the youth is low and their political awareness is insufficient. Long years of oppression didn't allow for a culture of civic life to emerge among Tunisian youth. Additionally, social entrepreneurship is not a well-known concept among youth. This creates an opportunity to focus on engaging youth in social entrepreneurship in response to their limited economic and civic opportunities.
- **Civil Society Coordination and Outreach:** Many CSOs expressed that they strive for more cooperation among peer organizations. Many stressed the importance of working in networks and coalitions, while quite a few CSOs during the elections were able to work together. Tunisian CSOs need more training and capacity building on how to work jointly in coalitions and networks.

3 Recommendations: Opportunities and Potential Interventions

Tunisia was the country that inspired the Arab world to call for its legitimate rights and for the MENA region's disenfranchised populations to take matters into their own hands and demand democracy. While Tunisia was the catalyst for the Arab Spring, it continues to face both challenges and opportunities in the realm of democratic development. Tunisia is relatively stable compared to other MENA countries undergoing a similar transition. The small population in Tunisia offers an opportunity for civil society to have a dramatic impact on its country's political, social and economic development.

The PDC assessment team has identified recommendations in three areas for potential intervention: civil society; women's empowerment and security sector reform. The project's three themes correspond to these areas.

We have also considered a number of criteria to guide us in selecting those sectors of Tunisian civil society that could most benefit at this time from inclusion in the Slovak program. Our recommendations are presented below.

3.1 Civil Society

As described above, Tunisian civil society has been emerging and attempting to position itself to support the democratic transition in the country. However, in our opinion, the sector needs a great deal of support in three areas: (1) organizational development; (2) capacity building in technical areas; (3) and support in creating constituencies to respond to the needs of communities and to lend legitimacy to organizations when advocating with government agencies or actors.

Organization development in Tunisian civil society must include the CSO members' development of skills in basic management, report writing, financial management and strategic planning. There is a major need among Tunisian civil society to be able to create a focused mission and objectives, and to design programs accordingly. Program management and reporting are also skills necessary to the sector's growth.

Additionally, the civil society in Tunisia requires support in technical areas related to democracy building and governance. Democracy is new for Tunisians and it is hard work. For democracy to flourish in Tunisia, there must exist a vibrant and effective civil society sector. Tunisians have already begun setting up a variety of organizations. However, they need assistance in the "ground-up" technical and logistical realms of community mobilization and outreach. This will allow civil society to build constituencies and create programs and agendas that respond to the needs of their communities.

Finally, Tunisians need to learn how to advocate effectively for their causes; they can benefit from learning about international best practices for working together in coalitions; formal advocacy strategies; corruption deterrence; and governance. Tunisian civil society leaders told our team that they need to observe and benefit from real-world examples of how to serve as a watchdog for the civil rights their citizens gained after the revolution.

3.2 Women's Empowerment

Women in Tunisia have valid concerns about losing some of the pro-women gains achieved during the previous regime. Tunisia is blessed with educated women leaders who are well positioned to fight for their rights. This is important and demonstrates local activists' "ownership" of the well-being of their communities. But the presence of an educated and motivated corps of women leaders is not, on its own, enough to ensure the preservation and expansion of women's rights; women-centered organizations and activists require formal support.

From our observations and discussions with women's groups, we identified two major areas in which women's organizations require support. The first is training and technical assistance to help women's groups reach out to and communicate with local communities to gain constituents for purposes of political advocacy. Secondly, women's groups require exposure to international human rights agreements and laws, to help equip leaders with the legal knowledge necessary to effect significant gains. For instance, this knowledge

base can empower women's groups to bring suit against the media, or to leverage international treaties to lobby for reform of Tunisian laws.

3.3 Security Sector Reform

The majority of Tunisian civil society is not engaged in security sector reform. In the few cases where there is engagement, it is mainly related to transitional justice issues. In our meetings with Tunisian civil society leaders, our impression was that they were opposed to SSR per se, but that they have limited knowledge of the role that civilians can play in security sector reform.

When compared to other countries in the MENA region, Tunisia also has several advantages in this area, including its small population and a well-respected army that is not misusing its authority in the manner of the Egyptian military. Further, unlike the recent turmoil in Libya, Tunisia's revolution has been largely unarmed, avoiding the dangers of an uncontrolled arms situation.

Yet, Tunisia suffers from a significant lack of trust between its public and its police. As we stressed above, security sector reform must be addressed in order for Tunisia to deliver on its promise of democratic development. International donors and organizations are well positioned to support Tunisians in this regard. While each country has its own culture and special needs, many also have common experiences in security sector reform from which Tunisians can learn. As such, Tunisian civil society organizations require not only financial support and training in security sector reform, but a chance to observe and benefit from an international exchange of expertise in this area. This will allow Tunisian CSOs to begin a national dialogue that brings to the table all the relevant stakeholders.

To conclude, the Tunisian revolution started more as a socio-economic phenomenon rather than demand for political order change. Stemming from that fact, the economic reforms are very crucial milestone within next period also with the Constitution drafting process. Although civil society representatives indentified essential improvement in areas of civic rights, there are still unanswered questions in many realm of public life, which is after one year and half after the revolution quite obvious. As for Slovak potential for transitional experience-sharing, we should focus on procedural aspects of the transition and analysis of mechanism used within the transitional period in former Czechoslovakia and Slovakia afterwards. In order to provide Tunisians partners both the best practices but also negative lessons learned to avoid repeating the same mistakes from our transitional history. But we should take in consideration to doing so our different starting points and background as well as our further integration ambitions and its consequences (EU and NATO membership). Last point to mention but not at least, Slovakia neither Tunisia is the first nor the last country in transition, though that might be their impression. Despite of different political, economic and cultural background of transition processes around the world, we should not omit to share these experiences and create world transitional memory both for an inspiration but also as a warning memento for further waves of awakening.

-
- 1 The next call concerning Tunisia (Technical support for countries of Southern Neighborhood of EU) was announced the 20th January 2012. Within this call have been supported another three projects. Source: <http://www.slovakaid.sk/?p=7053>, <http://www.slovakaid.sk/?p=7544> and <http://www.slovakaid.sk/?p=7946>.
- 2 See more at: <http://www.ndi.org/files/conversations-with-tunisia-youth-apr-2011.pdf>

BIBLIOGRAPHY:

- [1] Bútora, M. et al.: Aktivne občianstvo a mimovládny sektor na Slovensku. Trendy a perspektivy. Včelí dom. Bratislava. 2012.
- [2] Bútora, M. – Bútorová, Z. – Strečanský, B. – Ondrušek, D. – Mesežnikov, G. (ed.): Štúdiá súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku. IVO, CPF, n.o., PDCS, o.z. Bratislava 2011.
- [3] Dukhḡan, D. et al.: Need Assessment Report based on fact-finding field research in Tunisia. 25th February – 6th March 2012 (Not yet published).
- [4] Kenneth M. Pollack et al.: The Arab Awakening: America and the Transformation of the Middle East. Brookings Institution Press. Washington. 2011.
- [5] Majchrák, J. – Strečanský, B. – Bútora, M. (ed.): Keď ľahostajnosť nie je odpoveď (Príbeh občianskeho združovania na Slovensku po páde komunizmu). IVO. Bratislava. 2004.
- [6] People in Need (PIN): Transformation: The Czech Experience. PIN. Prague. 2006.
- [7] West, J.: Karama! Journeys through the Arab Spring. Heron Books. London. 2011.
- [8] Yahia, H. Zoubir, Haizam Amirah-Fernández (ed.): North Africa (Politics, Region, and the Limits of Transformation). Routledge. London. 2008.

Authors:

**Katarína Bajzиковá, Dina Dukhḡan,
Monalisa Salib, Eman Othman**

Nationality:

*Jordanian, Egyptian and Slovak
PDC and PDCS, o.z.*

Institutional affiliation:

*Štúrová 13, 811 02 Bratislava
+ 421 (0) 2 5292 5016*

Address:

Telephone:

E-mail:

katarina@pdcs.sk

REVIEW: JUDr. PhDr Lucia Mokrá, PhD.

The proposed paper deals with practical issues regarding to development aid. Authors provide analysis and presentation of the successfully implemented project in Tunisia. The decided methodology is relevant to the objective they had stated. The presented paper is dealing with definition of the position of both countries in the time of transition, describe main differences and follow deal with the proceeding of the implementation. The biggest advantage of this paper is in the form how the authors presented their work - step by step from the beginning, from the description of basic points, via implementation, receipt of relevant information and following creation and adoption of conclusions and recommendations. The clear formulation of recommendations is the most relevant output of the proposed paper. However, I also strongly evaluate author 's work with relevant literature. This paper may be used not only as good-practice example how to implement development aid, but the methodology is relevant also for the theory of development assistance.

Detskí vojaci z ugandských ozbrojených konfliktov v centre pozornosti médií

(Child soldiers from the Ugandan armed conflicts in the media spotlight)

Autorka: RNDr. et PhDr. Božena Baluchová, PhD.

ABSTRAKT:

Rok 2005 (a zatknutie bývalého vodcu Únie konžských povstalcov Thomasa Lubanga Dyilo) sa považuje za zlom v reflexii médií aj verejnosti na tému detských vojakov. Prípád odsúdenia osoby za využívanie detí v ozbrojených konfliktoch reprezentuje postoj medzinárodného spoločenstva k tomuto druhu trestných činov. V rámci vzdelávania aj mediálnej produkcie je potrebné viac sa zamerať na verejnú prezentáciu problematiky detských vojakov, zefektívnenie metód riešenia ozbrojených konfliktov na africkom kontinente, hľadanie a potrestanie zločincov, ako aj reintegráciu detí do reálneho života. Nie však kontroverzným (a miestami kontraproduktívnym) spôsobom, ako tomu bolo v prípade Josepha Konyho, vodcu ugandskej Lord's Resistance Army (LRA), ktorý je stále na slobode a ktorého meno sa začiatkom marca 2012 rozhodla spropagovať aktivistická skupina Neviditeľné deti (Invisible children). Video-film Kony 2012 už videli milióny používateľov/iek sociálnych sietí na celom svete, no zo strany humanitárnych pracovníkov/čok aj afrických blogerov/iek je kritizovaný. Úspech kampane Kony 2012 poukazuje na mienkotvornú moc internetových sietí a potenciál idealistickej facebookovej generácie, ktorá sa môže aj nemusí premietnuť do realnej (nielen rozvojovej) politiky.

Kľúčové slová: *detskí vojaci, ozbrojené konflikty, Afrika, Uganda, práva detí, Lord's Resistance Army, Joseph Kony, kampaň Kony 2012, Invisible children, sociálne siete, médiá, rozvojová politika*

ABSTRACT:

Year 2005 (and the arrest of Thomas Lubanga Dyilo, the former Union of Congolese rebel leader) is considered to be a turning point of reflection on the media and public issue of child soldiers. The case of the convicted person for children abuse in armed conflicts represents the attitude of the international community to this kind of crime. The education and media production should be in focus for public presentation of the issue of child soldiers, more effective methods of dispute armed conflicts on the African continent, finding and punishing criminals, as well as the reintegration of children in real life. Not the controversial (and sometimes counterproductive) way, as it was in case of Joseph Kony, the leader of the Ugandan

Lord's Resistance Army (LRA), who is still free and whose name decided to promote the activist group Invisible Children at the beginning of March 2012. Video-film Kony 2012 has been seen by millions of social network users around the world, but has been criticized by humanitarian workers and African bloggers. The success of Kony 2012 campaign points to the opinion-making power of Internet networks and potential of idealistic facebook generation, which may or not reflect the real (not just development) politics.

Key words: *child soldiers, armed conflicts, Africa, Uganda, children's rights, Lord's Resistance Army, Joseph Kony, Kony 2012 campaign, Invisible children, social networks, media, development policy*

Úvod

Takmer všetky ozbrojené konflikty afrického kontinentu za posledných dvadsať rokov sú poznačené účasťou detí, resp. detských vojakov v nich. Približne 130 000 detí podporuje ozbrojené zložky a skupiny alebo sa aktívne zúčastňuje ozbrojených konfliktov v rámci Afriky – epicentra tejto problematiky.¹ Dlh trvajúce občianske vojny a konflikty medzi kmeňmi ovplyvnili celé generácie. V poslednej dekáde to boli najmä konflikty v Burundi, Stredoafrickej republike, Čade, Demokratickej republike Kongo, Somálsku, Sudáne a v Ugande.² Po Arabskej jari 2011 pribudli do zoznamu ďalšie (prevažne severo-africké) krajiny.

Možnosť väčšej miery participácie neploletých chlapcov a dievčat vo vojnách umožňuje napredujúci vývin technológii spolu s menej nákladným prístupom k zbraniam a ich globálnym rozšírením. Napríklad jedna z najpoužívanejších zbrani sveta, samopal AK-47, sa dá vo vybraných častiach Afriky (napríklad v Demokratickej republike Kongo), získať za 30 amerických dolárov.³

Kampaň charitatívnej organizácie Invisible Children (Neviditeľné deti), ktorú aktivisti/ky spustili na sociálnych sieťach začiatkom marca 2012 – dostala vojnové konflikty v strednej Afrike do hlavných správ svetových médií. Video-film Kony 2012 dosiahol za necelý týždeň sledovanosť okolo 71 miliónov ľudí z unikátnych IP adries a zameriava sa na Josepha Konyho – vodcu ugandskej vzbúrenej skupiny Lord's Resistance Army (LRA, prekladaná ako Božia armáda odporu alebo aj ako Armáda Božieho odporu).

Z tridsaťminútového videa sa verejnosť (predovšetkým on-line generácia) dozvedá, že Kony je najnebezpečnejší človek na svete a treba ho dolapať.⁴ Kampaň je zo strany obyvateľov/iek Ugandy, humanitárnych pracovníkov/čok aj afrických blogerov/iek nepriaznivo prijímaná a kritizovaná. V každom prípade však úspech kampane Kony 2012 poukazuje na moc médií a sociálnych sietí, ktoré môžu reálne formovať novodobú históriu, ako aj medzinárodné vzťahy a (nielen rozvojovú) politiku.

1 Účasť detí v ozbrojených konfliktoch

Ozbrojený konflikt predstavuje stret medzi minimálne dvoma stranami, z ktorých je aspoň jedna štátom a ostatní aktéri sa snažia nad jeho územím alebo jeho časťou prevziať kontrolu. V jeho následku musí zomrieť minimálne 1 000 osôb. Ozbrojený konflikt sa považuje za ukončený – podpísaním mieru medzi súperiacimi stranami (a ak naďalej nedochádza v jeho dôsledku k úmrtiu 25 osôb ročne). Ak nedôjde k podpisu mierovej zmluvy, ale dôjde k zastaveniu bojov – konflikt sa považuje za ukončený vtedy, ak jeho zapríčinením nezomrie viac než 25 osôb ročne po dobu dvoch rokov.⁵

1.1 Pojmy detský vojak a „night commuters“

V rámci vedeckej konferencie v Kapskom Meste bola v roku 1997 ustanovená hranica pre nábor do ozbrojených sil na 18 rokov.⁶ V rámci výstupu z tejto konferencie bola stanovená aj definícia pojmu detský vojak: „Detský vojak je akákoľvek osoba, mladšia než osemnásť rokov, ktorá je súčasťou pravidelnej alebo nepravidelnej ozbrojenej sily či ozbrojenej skupiny, neobmedzenej však len na deti. Môže slúžiť v akejkoľvek funkcii, zahrňujúcej nielen bojovníkov, ale aj kuchárov, nosičov, poslíčkov a ďalších, ktorí takúto skupinu doprevádzajú. Definícia zahŕňa aj dievčatá, ktoré sú verbované zo sexuálnych dôvodov a pre nútené manželstvá. Nejedná sa teda len o dieťa, ktoré nosí alebo nosilo zbraň“.⁷

Prví “night commuters” sa začali objavovať pred desiatimi rokmi v severnej Ugande a ide o deti, ktoré noc čo noc opúšťajú svoje domovy a vydávajú sa na cestu do viac zaľudnených oblastí, miest, alebo táborov pre vnútorne vysídlené osoby. Za pomoci mimovládnych organizácií sú v mestách zriaďované i špeciálne centrá, kde je týmto “night commuters” poskytnutá čiastková ochrana a nocľah, sanitárne zariadenie a základná lekárska starostlivosť.⁸ Týmto sa organizácie snažia ochrániť “night commuters” pred únosmi prevažne zo strany Lord’s Resistance Army (LRA). Zatiaľ najväčší počet “night commuters” bol v roku 2002 – odhadovaný na 40 000.⁹

Podľa prieskumov organizácie UNICEF bolo od roku 1986 skupinou LRA unesených až 17 500 chlapcov, ako aj 7 500 dievčat, z ktorých 1 000 otehotnelo. Počas svojho pôsobenia u tejto ozbrojenej skupiny boli deti využívané ako vojaci, nosiči a v neposlednom rade aj ako sexuálni otroci/kyne.

1.2 Práva detí a ich legislatívne úpravy

Deklarácia práv dieťaťa vychádza zo Ženevskej deklarácie práv dieťaťa a Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Zásady sa vzťahujú na všetky deti bez ohľadu na náboženstvo, rasu, farbu pleti, pohlavie, politické presvedčenie, bohatstvo, národnosť a sociálnu príslušnosť.

Ďalší zásadný dokument, zaoberajúci sa ochranou detí, je Dohovor o právach dieťaťa, schválený na pôde OSN. Každý štát, ktorý ratifikuje Dohovor o právach dieťaťa, je

povinný podniknúť kroky, ktoré by viedli k odvráteniu neľudského zaobchádzania, násilia, mučenia a zneužívania detí. Aktivity štátov, spojené s týmto dohovorom, sú monitorované Výborom pre práva dieťaťa.¹⁰ *Opčný protokol* k Dohovoru o právach dieťaťa o *zapojovaní detí do ozbrojených konfliktov* predstavuje ďalší významný posun v otázke ochrany detí. Zmluvné strany tohto protokolu sa svojim podpisom zaručia, že zvýšia minimálny vek pre aktívnu účasť v bojových akciách na 18 rokov a zrealizujú opatrenia, aby bolo toto dosiahnuté.¹¹

V roku 1990 bola Organizáciou africkej jednoty (OAJ) prijatá Africká charta pre práva a blaho dieťaťa, ktorá vstúpila v platnosť v roku 1999. Signatárske štáty by mali vykonať nevyhnutné opatrenia, aby nedošlo na ich území k účasti detí, mladších ako 18 rokov – v ozbrojených konfliktoch.¹² Charta je spísaná s ohľadom na konkrétne problémy afrických detí, rovnako ako ich príčiny. Obchodovanie s ľuďmi, únosy, osirenie, migrácia, či sobášne neplnoletých osôb – sú ďalšími z bodov, na ktoré sa Africká charta pre práva a blaho dieťaťa vzťahuje.

2 Príčiny vstupu detí do armády

Existujú prípady, keď sa deti dobrovoľne rozhodnú pridať sa k niektorej z armád – nielen zo strachu z násilného naverbovania.¹³ Toto rozhodnutie vychádza prevažne z ekonomických, politických, sociálnych a kultúrnych príčin. Nejde však celkom o dobrovoľný vstup detí do ozbrojených skupín.

Činitele vstupu možno rozdeliť na „push“ a „pull“ faktory, ktoré ovplyvňujú rodičia, až potom ich deti – pri rozhodovaní o účasti v armáde. Ako „push“ faktory možno označiť situácie, keď sa samotné deti (alebo na popud rodičov) rozhodnú zapojiť do armády – z dôvodu fyzického alebo psychického týrania, ponižovania a radu podobných aspektov. „Pull“ faktory znamenajú pre deti príležitosť dosiahnuť niečo, čo by sa im bez vstupu do armády nikdy nepodarilo docieľiť. Prikladom môže byť rodina, bohatstvo, pomsta a vzdelanie.¹⁴ „Pull“ faktory, vedúce k rozhodnutiu o vstupe do ozbrojených síl a skupín, výrazne prevažujú nad „push“ faktormi.

2.1 Ekonomické príčiny vstupu

Zlá ekonomická situácia často núti samotné deti alebo ich rodičov k zapojeniu sa do armády.¹⁵ Práve tí, ktorí nemajú prostriedky na obstaranie si stravy, zdravotnej starostlivosti a vzdelania, sú presvedčení o výhodnosti dobrovoľnej spolupráce s armádami. Spolupráca s armádou prináša deťom z vojnových oblastí jednoduchší prístup k potrave, oblečeniu, lekárskej starostlivosti. To je zvýhodnenie oproti ostatným deťom z vojnových oblastí, ktoré sa môžu stať ich budúcimi obeťami.¹⁶ Ozbrojené sily a skupiny im zaisťujú väčšiu mieru ochrany, než akej sa dostáva ich vrstovníkom, ktorí v armáde nie sú.¹⁷

V dôsledku dlhotrvajúcich konfliktov je oslabená ekonomika štátov, šíri sa korupcia v politickej sfére a trpia sociálne štruktúry. To všetko sa odráža vo vzdelávacích systémoch štátov.¹⁸ Mladí ľudia strácajú možnosť vzdelávania, ktoré by im mohlo zaistiť priaznivejšiu budúcnosť. Počas ozbrojených konfliktov a vojen býva vzdelanie všeobecne opomínané a verejné zdroje sú investované do vojnovnej agendy. V chudobných štátoch (9 z 10 najchudobnejších štátov sveta v roku 2010 ležalo práve v Afrike¹⁹) len veľmi ťažko stačia rodinné príjmy na pokrytie tých najzákladnejších každodenných potrieb, ako je strava, oblečenie, chod domácnosti či lekárska starostlivosť. V mnohých prípadoch sa deti pre nepriaznivé životné podmienky musia vzdať možnosti vzdelávania a sú prinútené pracovať.²⁰

2.2 Bezpečnostné príčiny vstupu

Pre mnohé z detí predstavuje vstup do armády získanie možnosti relatívneho bezpečia. Keď dôjde k úmrtiu rodičov, deti tým strácajú svojich ochrancov. Dobrovoľne sa potom nechávajú naverbovať do vládnych, alebo guerillových jednotiek. Prítomnosť v armáde im vytvára pocit bezpečia a tým nahrádza rodinu. Vstup do ozbrojených zložiek môže byť zároveň cestou, ako sa celé rodiny môžu vyvarovať obťažovaniu zo strany skupiny, s ktorou deti spolupracujú.

Členovia guerillových ozbrojených skupín bývajú najčastejšie deti, ktoré majú negatívnu skúsenosť s vládnymi ozbrojenými silami – osoby bez domova, ktoré stratili niektorého z najbližších príbuzných. Ďalej to môžu byť ľudia, ktorí majú skúsenosť so zlým zaobchádzaním s členmi ich rodín, poprípade so zabitím niektorého z nich vládnymi jednotkami.²¹

Väčšina detí vstupuje do armády v období puberty, teda v čase tvorenia ich identity a osobnosti. Dôležitú rolu v rozhodovaní hrá v tomto veku i túžba po dobrodružstve, nátlak spoločnosti a možnosti krvnej pomsty.²² Mnohí sa odhodlajú k vstupu do armády s cieľom bojovať za ich náboženské, politické, alebo etnické presvedčenie.²³

3 Hľadanie zločincov a riešenie ozbrojených konfliktov cez médiá

Rok 2005 (a zatknutie bývalého vodcu Únie konžských povstalcov Thomasa Lubanga Dyilo za využívanie detí v ozbrojených konfliktoch v rokoch 2002 až 2003 počas tamojšej občianskej vojny) sa považuje za zlom v reflexii médií aj verejnosti na tému detských vojakov. Prípado odsúdenia osoby za využívanie detí v ozbrojených konfliktoch reprezentuje postoj medzinárodného spoločenstva k tomuto druhu trestných činov.²⁴ V roku 2006 bol Thomas Lubanga Dyilo vydaný do Haagu, súd s ním sa začal až v roku 2009 – pre spory s dôveryhodnosťou dôkazov.

Napokon v marci 2012 Medzinárodný trestný súd (ICC) v Haagu uznal vinným bývalého veliteľa konžských milícií Thomase Lubangu za verbovanie detských vojakov

počas občianskej vojny v Kongu v rokoch 2002 a 2003. Ide o prvý verdikt v desaťročnej histórii súdu. Lubangovi však hrozi maximálne doživotie, nakoľko tento súd nemôže odsúdiť nikoho k trestu smrti.²⁵

Tento konkrétny prípad zaujíma významné miesto v mediálnom svete nielen pre svoj závažný charakter. Reprezentuje totiž postoj medzinárodného spoločenstva k tomuto druhu trestných činov. Ak by sa podarilo vyhľadávať, nachádzať a dostatočnou mierou trestať osoby zodpovedné za verbovanie detských vojakov, mohlo by to pôsobiť aj ako prevencia v zabraňovaní využívania detí.

3.1 Situácia v Ugande

Ďalšou osobou na zozname hľadaných zločincov je Joseph Kony – vodca ugandskej Lord's Resistance Army (LRA). Na Konyho sa takisto chystá Medzinárodný trestný súd v Haagu, kde sa v roku 2005 stal vôbec prvým obvineným.

Partizánska skupina Božia armáda odporu LRA je jedným z mnohých prejavov vzbúr etnickej skupiny Acholi, ktorých vznik sa datuje do obdobia narastania moci Yoweriho Museveniho. Museveniho vláda systematicky vedie zúrivú protipovstaleckú kampaň, ktorá sa povstalcami z LRA ukrutnosťou odmeňuje za ukrutnosť. V polovici 90-tych rokov vláda voči ľudu Acholi uviedla do praxe politiku násilného vysídľovania. Tábory pre vysídlenecov na severe Ugandy vykazujú najvyššie stupne úmrtnosti na svete, každý týždeň v nich zomrie viac ako tisíc ľudí.²⁶ Zároveň sužuje Ugandu a jej obyvateľstvo iný (oveľa vážnejší) problém – ako jeden z dôsledkov občianskej vojny – ochorenie AIDS. Okolo 1,2 milióna ľudí je tu nakazených vírusom HIV, z toho 150-tisíc detí. Len za posledných päť rokov tu pribudlo pol milióna infikovaných. Kony má na svedomí asi tridsaťtisíc obetí, AIDS ročne milióny po celom svete.²⁷

Joseph Kony je brutálny zločinec, ktorý v strednej Afrike 25 rokov zabíjal deti, ich matky i otcov. Začiatkom marca sa meno tohto vodcu povstaleckej Armády Božieho odporu rozhodli spropagovať aktivisti/ky zo skupiny Neviditeľné deti (Invisible Children).

3.2 Mediálne spracovanie témy na príklade filmu Kony 2012

Video-film Kony 2012 rozpráva príbeh muža, ktorý dal uniesť asi 30-tisíc detí a so svojou armádou zabil ďalších 30-tisíc ľudí na severe Ugandy. Video sa šíri na Twitteri a Facebooku, a na YouTube ho videlo vyše sto miliónov ľudí.²⁸ Skupina Invisible Children podľa svojich vyhlásení dúfa, že video zvýši podporu pre Konyho zatknutie a umožní vzniesť žalobu pred medzinárodným súdom. Kampaň vyzýva podporovateľov/ky, aby sa Kony vďaka nim „preslávil“, čo by mohlo presvedčiť vládu USA – zintenzívniť podporu ugandským vojenským zločkám v ich ťažení zastaviť Konyho.²⁹

Prvá časť smelého plánu aktivistov/iek sa podarila – Kony 2012 v uplynulých týždňoch okupoval kyberpriestor. Video o zabudnutej vojne uprostred Afriky sa stalo hlavnou internetovou udalosťou v krajinách ako USA, Čína, Peru či Nigéria. Z Josepha

Konyho sa stala súčasťou globálnej popkultúry.³⁰ Politikov/čiek aj skúsených novinárov/ok sa na Konyho pýta široká verejnosť. Obyvatelia/ky Ugandy a afrikanisti/ky však nechápali – prečo sa odrazu na celom svete hovorí o dvadsaťšesť rokov trvajúcej občianskej vojne, do ktorej bolo zvrátených 30-tisíc detí, ale vrchol konfliktu prebehol pred desiatimi rokmi a teraz je v regióne považovaný skôr za vedľajší problém.

Je to geniálne natočený apel, ktorý podnecuje celú mladú on-line generáciu k využitiu svojho potenciálu – formovať politiku, a ďalších desať rokov sa na školách bude toto video používať ako názorný príklad budovania spoločnej identity. Kony 2012 je medzi virálnymi videami (nahrávkami s desiatkami miliónov internetových divákov/čok) výnimočný svojou tematickou závažnosťou. Podľa autora video-filmu Jasona Russella agendu už nebude vytvárať úzka elita, ale masy – spojené na sociálnych sieťach.

Ako napísal ugandský novinár Angelo Opi-Aya Azama – celá oblasť dnes trpí oveľa vážnejšími problémami, vrátane epidémie HIV a šírenia iných smrteľných chorôb. Video Kony 2012 sa zameriava na postavu vojenského diktátora a vyzýva divákov/čky podporovať ďalšiu prítomnosť vojenských poradcov USA v Ugande za účelom dolapiť ho. Organizácia Invisible Children vo videu tvrdí, že v presvedčení vlády USA vyslať v októbri do Ugandy poradcov, zohrala kľúčovú úlohu. Zamlčovala tak skutočnosť, že tento Obamov krok len ďalej eskaloval už dávno prebiehajúcu intervenciu...³¹

Záver

Stále existuje určitý nesúlad v názoroch a kontroverzia v stanovení minimálneho veku pre aktívnu účasť vo vojne a stanovení vekovej hranice detstva/dospelosti (kedy už osoba nie je dieťaťom, ale dospelým človekom). Humanitárne organizácie požadujú zvýšenie minimálneho veku pre aktívnu účasť v ozbrojených zložkách z 15 na 18 rokov. Trvalo niekoľko rokov, kým špeciálna skupina OSN presadila ustanovenie minimálneho veku na 18 rokov.³² Dobrovoľný vstup do armády v 16 rokoch, ktorý si presadili Spojené štáty americké, Veľká Británia a Austrália, však výrazne oslabil vážnosť tohto dokumentu. Podľa medzinárodných humanitárnych organizácií sú tieto výnimky dôkazom uprednostňovania armádnych záujmov pred záujmami detí. Osoby, mladšie ako 18 rokov, nemôžu byť súčasťou peacekeepingových misií, slúžiť ako posádka lietadiel, ponoriek atď.³³

Hoci sa reintegračné rituály (v rámci Procesov odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie, DDR) líšia v závislosti od oblasti a tradícií rôznych spoločenských – ich podstata zostáva rovnaká. Pomáha deťom vrátiť sa k svojim rodinám, kamarátom a zabudnúť na ich vojenskú minulosť. Opätovné predstavenie svojim rodinám a komunitám pre nich znamená nový začiatok. Popri OSN sa na programoch reintegrácie podieľa veľké množstvo mimovládnych organizácií. Reintegrácia zahŕňa tri podstatné časti, ktoré majú zmierniť riziko opakovaného verbovania ozbrojenými silami a zločkami. Prvou z nich je znovuzjednotenie rodiny, druhou je psychologická podpora (pomoc deťom vyrovnáť sa s minulosťou, stresom a naučeným agresívnym chovaním). Treťou súčasťou reintegrácie

je ekonomická reintegrácia, no najmä vzdelanie a podpora vzdelávania (o čo sa snaží aj Slovenská katolícka charita v rámci svojich projektov rozvojovej pomoci, resp. spolupráce v Afrike).

V rámci vzdelávania aj mediálnej produkcie je potrebné viac sa zamerať na verejnú prezentáciu problematiky detských vojakov, zefektívnenie metód riešenia ozbrojených konfliktov na africkom kontinente, hľadanie a potrestanie zločincov, ako aj reintegráciu detí do reálneho života, a to nielen v rozvojových krajinách, ktorých sa problematika detských vojakov týka. Vhodným spôsobom môže byť zvyšovanie povedomia o tejto problematike – formou organizovania (a následného vysielania masovokomunikačnými prostriedkami) verejných diskusií za účasti širokej verejnosti – nielen detí a mládeže, ale aj pedagógov/ičiek, lekárov/ok, a ľudí, zodpovedných za dané konflikty. Takisto prítomnosť humanitárnych pracovníkov/čok, ako aj vybraných medzinárodných organizácií z oblasti práva, medicíny a rozvojovej pomoci – môže prispieť k šíreniu informácií o problematike a predísť tak prípadnému verbovaniu.³⁴

Otázne je, nakoľko je správna forma mediálnej prezentácie problematiky detských vojakov a ozbrojených konfliktov na africkom kontinente – formou propagácie na sociálnych sieťach – tak ako tomu bolo v prípade kampane Kony 2012, ktorá kontroverzným (a miestami až kontraproduktívnym) spôsobom, prezentovala Josepha Konyho, vodcu ugandskej Lord's Resistance Army (LRA), ktorý je stále na slobode – nevedno kde. Video-film Kony 2012 z dielne aktivistickej skupiny Invisible children totiž nezapôsobil na ugandských ľudí, ktorým sa snaží pomôcť. Bude zaujímavé práve na prípade Josepha Konyho sledovať, ako sa hlas idealistickej on-line generácie a aktivizmus (nielen mladých Američanov/iek) pretaví do konkrétnej (nielen rozvojovej) politiky.

-
1 Singer, 2007: Children At War. Military History, s. 19.	8 Amnesty International: UGANDA: Child „Night Commuters“, s. 1, 30.03.2012
2 Denov, 2010: Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front, s. 24-25.	9 Human Rights Watch: Uganda, Abducted and Abused: Renewed Conflict in Northern Uganda, s. 18, 30. 03. 2012
3 Amnesty International: AK-47: world's worst regulated weapon according to new report General Kalashnikov joins calls for tougher arms controls, s. 3, 30. 03. 2012	10 STOP detské práci: Úmluva o právach dieťaťa, s. 9, 30. 03. 2012
4 Crane, 2012: Čo vám o kampani Kony 2012 nepovedia, 30.03.2012	11 Child Soldier Relief: Official Definition of a Child Soldier - from Cape Town Principles, 30. 03. 2012
5 Project Ploughshares: Defining Armed Conflict, 30.03.2012	12 African Union: African Charter on the Rights and Welfare of the Child, s. 10 - 11, 30. 03. 2012
6 UNICEF: Cape Town Principles and Best Practices, s. 1, 30.03.2012	13 Machel, 1996: Promotion And Protection Of The Rights Of Children: Impact of Armed Conflict on Children, s. 12.
7 Child Soldier Relief: Official Definition of a Child Soldier - from Cape Town Principles, 30. 03. 2012	14 Wessells, 2006: Child Soldiers: From Violence to Protection, s. 47.

- 15 Peters, Richards, 1998: Why We Fight: Voices of Youth Combatants in Sierra Leone, s. 186.
- 16 Machel, 1996: Promotion And Protection Of The Rights Of Children: Impact of Armed Conflict on Children, s. 12.
- 17 Wessells, 2006: Child Soldiers: From Violence to Protection, s. 27.
- 18 Machel, 1996: Promotion And Protection Of The Rights Of Children: Impact of Armed Conflict on Children, s. 12.
- 19 Financial Jesus: Top 10 Poorest Countries in the World 2010, 30. 03. 2012
- 20 Hogg, 2006: Child Recruitment In South Asian Conflicts: A Comparative Analysis of Sri Lanka, Nepal and Bangladesh, s. 13.
- 21 Machel, 1996: Promotion And Protection Of The Rights Of Children: Impact of Armed Conflict on Children, s. 12.
- 22 Action for the Rights of Children: Critical Issues: Child Soldiers, s. 9-28, 30. 03. 2012
- 23 Action for the Rights of Children: Critical Issues: Child Soldiers, s. 9, 30. 03. 2012
- 24 International Criminal Court: Democratic Republic of the Congo, 30. 03. 2012
- 25 Česká televize: Haag uznal vinným konžského verbíře dětských vojáků, 30. 03. 2012
- 26 Crane, B. (2012): Čo vám o kampani Kony 2012 nepovedia, 30. 03. 2012
- 27 Krčmárik, 2012: Joseph Kony, vrah detí z YouTube, 30. 03. 2012
- 28 Krčmárik, 2012: Joseph Kony, vrah detí z YouTube, 30. 03. 2012
- 27 Crane, B. (2012): Čo vám o kampani Kony 2012 nepovedia, 30. 03. 2012
- 30 Lindner, 2012: Už znáte Konyho? Príbeh videa, ktoré si během týdne pustilo sto milionů lidí, 30. 03. 2012
- 31 Crane, B. (2012): Čo vám o kampani Kony 2012 nepovedia, 30. 03. 2012
- 32 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, 30. 03. 2012
- 33 About.com: US Military, 30. 03. 2012
- 34 Lorey, 2001: 19-20.

BIBLIOGRAFIA

- [1] About.com: US Military, <http://usmilitary.about.com/od/joiningthemilitary/a/enlage.htm>, 30. 03. 2012
- [2] Action for the Rights of Children: Critical Issues: Child Soldiers, http://www.savethechildren.net/archive/arc/files/c_childsol.pdf, 30. 03. 2012
- [3] African Union: African Charter on the Rights and Welfare of the Child, http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/a.%20C.%20ON%20THE%20RIGHT%20AND%20WELF%20OF%20CHILD.pdf, 30. 03. 2012
- [4] Amnesty International: AK-47: world's worst regulated weapon according to new report General Kalashnikov joins calls for tougher arms controls, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/POL30/023/2006/en/6665bfe5-d41c-11dd-8743-d305bea2b2c7/pol300232006.en.pdf>, 30. 03. 2012
- [5] Amnesty International: UGANDA: Child „Night Commuters“, <http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR59/013/2005/en/ef37fb59-d492-11dd-8a23-d58a49c0d652/af590132005.en.pdf>, 30. 03. 2012

- [6] Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: Uganda.
<http://www.childsoldiersglobalreport.org/content/uganda>, 30. 03. 2012
- [7] CRANE, B. (2012): Čo vám o kampani Kony 2012 nepovedia,
http://utopia.sk/liferay/rss-feeds/-/asset_publisher/Gjz3/content/id/511948, 30. 03. 2012
- [8] Česká televize: Haag uznal vinným konžského verbíře dětských vojáků,
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/168139-haag-uznal-vinnym-konzskeho-verbire-detskych-vojaku/>, 30. 03. 2012
- [9] DENOVO, M. (2010): Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front. Cambridge: Cambridge University Press
- [10] Financial Jesus: Top 10 Poorest Countries in the World 2010.
<http://www.financialjesus.com/interesting-economics/top-10-poorest-countries-in-the-world-2010/>, 30. 03. 2012
- [11] HOGG, CH. L. (2006): Child Recruitment In South Asian Conflicts: A Comparative Analysis of Sri Lanka, Nepal and Bangladesh. Westminster: The Royal Institute of International Affairs
- [12] HONWANA, A. (2006): *Child Soldiers in Africa*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- [13] Human Rights Watch: Uganda, Abducted and Abused: Renewed Conflict in Northern Uganda (2003), <http://www.hrw.org/reports/2003/uganda0703/uganda0703.pdf>, 30. 03. 2012
- [14] Child Soldier Relief: Official Definition of a Child Soldier – from Cape Town Principles. <http://childsoldierrelief.org/2008/07/22/official-definition-of-a-child-soldier-from-cape-town-principles/>, 30. 03. 2012
- [15] International Criminal Court: Democratic Republic of the Congo. <http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/situation%20icc%200104/related%20cases/icc%200104%200106/democratic%20republic%20of%20the%20congo?lan=en-GB>, 30. 03. 2012
- [16] KRČMÁRIK, M. (2012): Joseph Kony, vrah detí z YouTube,
<http://www.sme.sk/c/6311829/joseph-kony-vrah-deti-z-youtube.html#ixzz1rZt11LE>, 30. 03. 2012
- [17] LINDNER, T. (2012): Už znáte Konyho? Příběh videa, které si během týdne pustilo sto milionů lidí,
[http://respekt.ihned.cz/index.php?p=R00000_d&article\[id\]=55072600&article\[what\]=Kony+%&article\[sklonuj\]=on](http://respekt.ihned.cz/index.php?p=R00000_d&article[id]=55072600&article[what]=Kony+%&article[sklonuj]=on), 30. 03. 2012
- [18] LOREY, M (2001): Child soldiers: Care & Protection of Children in Emergencies. A Field Guide. Connecticut: Save The Children
http://repository.forcedmigration.org/show_metadata.jsp?pid=fmo:2566
- [19] MACHEL, G. (1996): Promotion And Protection Of The Rights Of Children: Impact of Armed Conflict on Children. Document no. A/51/306. New York: UNICEF Dostupné z: http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf

- [20] Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. <http://www2.ohchr.org/english/law/crc-conflict.htm>, 30. 03. 2012
- [21] PETERS, K., RICHARDS, P. (1998): Why We Fight: Voices of Youth Combatants in Sierra Leone. Africa: Journal of the International African Institute, Vol. 68, No.2, s. 186
- [22] Project Ploughshares: Defining Armed Conflict. <http://www.ploughshares.ca/libraries/ACRText/ACR-DefinitionArmedConflict.htm>, 30. 03. 2012
- [23] SINGER, P. W., (2007): Children At War. Military History. Vol. 24, s. 50-55
- [24] STOP detské práci: Úmluva o právach dieťaťa, http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf, 30. 03. 2012
- [25] UNICEF: Cape Town Principles and Best Practices, [http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](http://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf), 30. 03. 2012
- [26] WESSELLS, M. (2006): Child Soldiers: From Violence to Protection. Cambridge, MA: Harvard University Press

Autorka:	Božena Balúchová
Národnosť:	Slovenská
Inštitucionálna príslušnosť:	Slovenská katolícka charita/Caritas Slovakia
Adresa:	Kapitulská 18, 814 15 Bratislava, SR
Telefón:	00421 907 463 649
E-mail:	boba.baluchova@gmail.com, baluchova@charita.sk

RECENZIA: JUDr. PhDr Lucia Mokrú, PhD.

Práca je spracovaná na zodpovedajúcej úrovni, vhodne štruktúrovaná a jej metodológia zodpovedá stanoveným cieľom v úvode. Autorka sa v práci zaoberá aktuálnou témou, ktorú reflektujú aj medzinárodné organizácie. K spracovaniu problematiky využíva dostupné domáce i zahraničné zdroje, jej úroveň práce s odbornou literatúrou i elektronickými zdrojmi je na vysokej úrovni. Vzhľadom k praktickým skúsenostiam organizácie, v ktorej pôsobí a o ktorej postavenie v analyzovanej téme len v závere načrtáva, je výstupom kvalitný príspevok. Autorka v závere úplne konkrétne a koncepčne správne formuluje vlastné závery a názory, čo by mohlo prispieť (aké aktivity v rámci vzdelávania a mediálnej produkcie) k zefektívneniu metód riešenia ozbrojených konfliktov na africkom kontinente, hľadaniu a potrestaniu zločincov, ako aj reintegrácii detí zapojených do ozbrojených konfliktov do reálneho života, a to nielen v rozvojových krajinách, ktorých sa problematika detských vojakov týka.

Interdisciplinarita rozvojového vzdelávania na príklade prepojenia rozvojovej problematiky a mediálnej tvorby

Autorka: RNDr. et PhDr. Božena Baluchová, PhD.

ABSTRAKT:

SKCH má v oblasti humanitárnej pomoci, rozvojovej spolupráce aj rozvojového vzdelávania niekoľkoročné skúsenosti. Vzhľadom na nedostatočné chápanie a interpretáciu rozvojovej problematiky v médiách (ako aj prístupu novinárskej obce k rozvojovým témam) je potrebné vzdelávať budúcich novinárov/ky – formou konkrétnych príkladov prepojenia rozvojovej a novinárskej problematiky – aby dokázali objektívne spracovať rozvojové témy a vysvetľovať tak širší kontext i význam dlhodobých projektov zo strany SR smerom do treťosvetových krajín. Dostatočným pokrývaním rozvojovej problematiky (no najmä nemanipulovaním – formou nesprávneho použitia fotografií či skresleného uhla pohľadu na tému) sa zvyšuje povedomie verejnosti o príčinách vynakladania prostriedkov zo štátneho rozpočtu na rozvojovú pomoc – zviditeľnenie aktivít SAMRS a vojových krajínach.

Kľúčové slová: SKCH, rozvoj, rozvojové vzdelávanie, rozvojová spolupráca, národná stratégia, ODA, Slovenská republika, Východná Afrika, interdisciplinarita, žurnalistika, mediálne spracovanie

ABSTRACT:

Caritas Slovakia has several years of experience in the field of humanitarian aid, development cooperation and development education. Due to lack of understanding and interpretation of development issues in the media (as well as approach of the journalistic community to development issues) there is the necessity to educate future journalists – in the form of specific examples of connecting development and journalistic issues – to be able to objectively handle development issues and explain the wider context and significance of long-term projects of SR toward third world countries. Adequate coverage of development issues (especially by avoiding of manipulation – through improper use of photographs or distorted perspective on the topic) is increasing public awareness about the causes of state budget spending on development assistance – revealing the activities SAMRS, program SlovakAid and NGOs implementing development projects in developing countries.

Key words: Caritas Slovakia, development, development education, development cooperation, national strategy, ODA, Slovak republic, East Africa, interdisciplinarity, journalism, media coverage

Úvod

V roku 2000 boli na pôde OSN odsúhlasené Miléniové rozvojové ciele, kde bol rozvoj definovaný pomocou ôsmich jasne opísaných priorít. Verejnosť si pod pojmom rozvoj môže predstaviť myšlienku, cieľ konkrétnej krajiny (ku ktorému všetky snahy smerujú), ale aj proces vo vnútri štátu (so záverečným vyhodnotením úspešnosti jednotlivých krokov prechodu). Rozvoj môže byť vnímaný pozitívne, ale aj negatívne v závislosti od toho, ako je rozvojová problematika spracovaná a prezentovaná verejnosti – prostredníctvom mediálnej tvorby.

Často diskutovaným problémom v rámci zobrazovania tejto témy je objektivita a uhol pohľadu – inak sa na s rozvojom spojené záležitosti pozerá obyvateľstvo Európy a inak ľudia z Afriky. Rozvoj (ako aj interpretácia jeho výsledkov a dosahov) je subjektívnu záležitosťou, pretože je zviazaný s ľuďmi a so zlepšovaním kvality ich života. Opísať laickej verejnosti na Slovensku dosiahnutý pokrok (hodnotený kvantitatívnymi metódami) a vydať stanovisko o efektívnosti rozvojovej pomoci (napríklad vo Východnej Afrike) nie je jednoduché.

V oficiálne publikovaných dokumentoch MZV SR bol doteraz zaužívaný termín „rozvojové vzdelávanie“, ktorý sa zameriaval na medzinárodnú rozvojovú spoluprácu ako na jeden z aspektov globálneho vzdelávania. Toto globálne vzdelávanie bolo od vzniku nového systému oficiálnej rozvojovej spolupráce SR v roku 2004 považované za jej integrálnu súčasť. V januári 2012 schválila Vláda SR Národnú stratégiu pre globálne vzdelávanie na roky 2012 – 2016. Podľa tohto dokumentu Globálne rozvojové vzdelávanie vedie k hlbšiemu porozumeniu rôznorodosti a nerovnosti vo svete, k príčinám ich existencie, ale aj k možnostiam riešenia súvisiacich problémov.

Jednou z foriem rozvíjania praktických zručností a pozitívnych zmien na národnej úrovni môže byť podľa pracovníkov/čok Slovenskej katolíckej charity (SKCH) aj nový prístup novinárskej obce a katedier žurnalistiky/mediálnej komunikácie k mediálnemu pokrytiu a spracovaniu rozvojových tém vo svojich redakciách. Dostatočným pokrývaním rozvojovej problematiky v médiách sa zvyšuje povedomie verejnosti o príčinách vynakladania prostriedkov zo štátneho rozpočtu na rozvojovú pomoc a o práci mimovládnych organizácií zo SR v treťosektorových krajinách.

1 Rozvojová problematika

Rozvoj má niekoľko navzájom previazaných podôb, najmä niekoľko (rôznorodo vnímateľných) definícií. Na jednej strane je to proces, ktorý zaisťuje ekonomický rast krajiny, prináša pokrok a modernizáciu, ale zároveň sa pre to približuje ideálu západného sveta. Každopádne by však mal zlepšovať možnosti dosiahnutia základných potrieb a úroveň vládnutia v krajine. Negatívne možno vnímať donucovanie rozvojových krajín podriadeniu sa a závislosti, zväčšovanie rozdielov v spoločnosti,

predlžovanie chudoby, narušania životného prostredia či podkopávania lokálnej kultúry, hodnôt a suverenity štátu.¹

1.1 Rozvojová pomoc, resp. spolupráca

Teórie rozvoja sa menia v závislosti od zmien v jeho definíciách (jeho chápaní v danom čase na danom mieste). Po druhej svetovej vojne sa uplatňovalo nazeranie na rozvoj cez optiku modernizácie a ekonomického rastu. Kvantitatívne merania (hrubý domáci produkt – HDP) však nemôžu poskytnúť úplný obraz o kvalite ľudského života (ide len o výrobu, generujúcu zisky). Rýchlejší ekonomický rozvoj možno dosiahnuť napríklad v prostredí diktatúry, kde je prostredníctvom vydierania a prísnej kontroly možné dosiahnutie cieľov/výsledkov v kratšom čase, než v demokracii.² Kvalita ľudského života je však horšia (bohatstvo sa koncentruje pre úzky okruh ľudí, zatiaľčo obycajným ľuďom sa dari horšie). Treba teda definíciu zaznamenania kvality života určiť inak.

Často používaným ukazovateľom sa stal index ľudského rozvoja (Human Development Index – HDI), ktorý používa UNDP vo svojich správach o stave ľudského rozvoja (Human Development Report). Pre výpočet indexu sú dôležité tieto ukazovatele: HDP na obyvateľa, gramotnosť dospelých, priemerná dĺžka školskej dochádzky, a dĺžka dožitia. Magazin the Economist vytvoril pred dvadsiatimi rokmi vlastnú metódu vypočítavania parity kúpnej sily (PKS) – volá sa the Big Mac Index a porovnáva cenu sendviča z McDonaldu v 120 krajinách sveta (kde je možné tento sendvič kúpiť). V USA stojí takýto sendvič 4,07 dolára, pričom vo Švajčiarsku 8,06 \$ a v Číne zasa 2,27 \$ – čo poukazuje na nadhodnotenie alebo podhodnotenie meny, ako aj rozdielnosti v cenách na hospodárskom trhu.³

V našej krajine sa akceptuje a rešpektuje Zákon o oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA). Princípy, ciele a formy oficiálnej rozvojovej pomoci ako aj postavenie inštitúcií zodpovedných za jej realizáciu, upravuje Zákon o oficiálnej rozvojovej pomoci z 5. decembra 2007.⁴ Pomoc Slovenska v rozvojových krajinách sa sústreďuje na šesť oblastí: zmierňovanie chudoby a hladu, podpora trvalo udržateľného hospodárskeho, sociálneho a ekologického rozvoja, zabezpečenie mieru a bezpečnosti vo svete (posilňovaním demokracie, právneho štátu, ľudských práv a dobrej správy vecí verejných), podpora univerzálneho prístupu k vzdelaniu, zvyšovanie úrovne základnej zdravotníckej starostlivosti a podpora hospodárskej spolupráce s rozvojovými krajinami. V súčasnosti sú prioritnými krajinami v rámci ODA zo strany SR: Afganistan, Keňa a Južný Sudán.

1.2 Úloha SKCH v tomto procese

Medzi Miléniové rozvojové ciele OSN, ktoré by mali byť splnené do roku 2015, patri: Eliminácia extrémnej chudoby a hladu, Dosiahnutie základného vzdelania pre všetky deti, Presadenie rodovej rovnosti a posilnenie postavenia žien, Zníženie detskej úmrtnosti, Zlepšenie zdravia matiek, Boj proti HIV/AIDS, malárii a ďalším chorobám, Zabezpečenie udržateľnosti životného prostredia, a Vytvorenie globálneho partnerstva pre rozvoj.

Slovenská katolícka charita (SKCH) sa snaží participovať na naplnení týchto cieľov, realizuje rozvojovú spoluprácu a humanitárnu pomoc doma i v zahraničí. Takisto v rámci rozvojového vzdelávania aktívne realizuje projekty na Slovensku so zameraním na subsaharskú Afriku.

V rokoch 2010 až 2012 realizuje na pôde sto základných a sedemdesiatich stredných škôl projekt rozvojového vzdelávania, zameraný na klimatické zmeny s názvom: „Klimatická spravodlivosť“ s podtitulom „Za klimatickú spravodlivosť v rozvojových krajinách, so zameraním na subsaharskú Afriku“.⁵ Predošlý projekt „HIV/AIDS a jeho vplyv na rozvojové spoločnosti a rozvojové procesy v Afrike“ priniesol na Slovensko tému vzájomného prepojenia rozvojových a rozvinutých krajín sveta, poukázal na príčiny a dôsledky HIV/AIDS, ale aj na široké spektrum možností, ako participovať na celosvetovom boji proti tejto pandémie a s ňou súvisiacou chudobou. Bol to výsledok spoločnej práce SKCH, Caritas Slovinsko, Caritas Rakúsko, a Európska komisia. Jednou z nosných aktivít projektu bolo vytvorenie priestoru pre rozvojové vzdelávanie na slovenských školách pod názvom „AIDS zabíja Afriku – vieme o tom?“ . Ponuku zapojiť sa do nej využilo celkovo osemdesiat základných a stredných škôl všetkých krajov Slovenska.⁶

2 Žurnalistická tvorba

Pod pojmom žurnalistika si možno predstaviť novinársku profesiu, ale zároveň aj službu verejnosti (informovať občanov/ky, a tým pomôcť spoločnosti v koexistencii a kooperácii) formou mediálnej produkcie. Spoločnosť pôsobenie žurnalistiky limituje, resp. usmerňuje legislatívnymi normami. Novinárska obec je pod tlakom: priamej i nepriamej politickej kontroly (prístup k informáciám a cenzúra), ekonomickej kontroly (vlastníctvo médií, tlak trhu a inzerentov), legislatívnej kontroly (mediálny zákon, etický kódex novinára atď.), kultúrneho prostredia (verejnosťou rešpektované normy a vzory, zaužívané konvencie, vyspelosť spoločnosti), štruktúry publika ako cieľovej skupiny, ale aj samotného sociálno-ekonomického prostredia (v ktorom tvorcovia/kyne novinárskych prejavov vyrastali a pôsobili).

Podľa tiež o potenciálnom vzťahu medzi masovou komunikáciou a sociálnou zmenou sa masovému médiu prisudzuje schopnosť urýchlenia procesu modernizácie prostredníctvom schopnosti vzdelávať alebo prenášať skúsenosti, rozširovať obzor a zvyšovať pripravenosť obyvateľstva na inovácie. Ďalej možno masové médiá považovať za výsledok hospodárskeho vývoja, alebo za prostriedok prispievania ku vzdelávaniu a modernizácii (médiá však môžu byť považované aj za škodlivý element, ponúkajúci zlé vzory).⁷

2.1 Hodnota informácie

Vo viacerých modeloch komunikácie je viac než zjavné, že existujú možnosti, ako zámerne so šírenými informáciami manipulovať (v obraze aj texte), a to z viacerých

dôvodov. Formálna pravda, alebo jednoduché klamstvo obalené rúškom pravdy či milosrdná lož – je bežným prejavom väčšiny politickej propagandy. Podľa mediálneho teoretika McQuaila: „Sloboda a rozmanitosť nemusia nevyhnutne viesť k viac informatívnej verejnej komunikácii. Nároky na informácie majú dvojaký pôvod – vyjadrujú skutočnosť, že informovaná spoločnosť a kvalifikovaná pracovná sila sú žiadúce, a že súvisia s množstvom občanov, ktorí sú v takej pozícii, kde sa môžu podieľať na výbere vodcov a zúčastniť sa demokratického rozhodovacieho procesu“.⁸

S objektivitou je to ešte ťažšie. Tá súvisí nielen s hodnotami, ale aj s faktami. Hodnotu informácii nemožno posudzovať len ako hodnotu samu o sebe, ale podľa toho – ako sa dajú uplatniť a použiť. Hlavné požiadavky na kvalitu informácii: Médiá (hlavne tlač a audiovizuálne vysielanie) by mali poskytovať vyčerpávajúce zásoby relevantných správ a podkladových informácii o udalostiach v spoločnosti a okolitom svete; Informácie by mali byť objektívne v zmysle presnosti, poctivosti, úplnosti, pravdivosti vo vzťahu ku skutočnosti, spoľahlivosti a oddeľovaní faktov od názorov; Informácie by mali byť vyvážené a formulácia má svoj zámer, pri posudzovaní pravdivosti informácie, je rozhodujúcim faktorom.

Aby sa jav stal podnetom pre vznik správy, musí spĺňať niektoré kritériá. Teória žurnalistiky tieto kritériá nazýva „spravodajskou hodnotou“.⁹ Podľa McQuaila v anglosaskej žurnalistike možno kritériá spravodajskej hodnoty zoradiť takto: rozmer udalosti, blízkosť, jasnosť (zreteľnosť), ohraničená dĺžka trvania, závažnosť, súzvuk, personifikácia, negatívnosť, významovosť, dramatickosť a akčnosť.¹⁰

Nie je tajomstvom, že čím je informácia viac tragická, negatívna, šokujúca, tým má vyššiu pravdepodobnosť stať sa správou a byť uverejnená v médiách. Zlá správa sa šíri najrýchlejšie a spracúva jednoduchšie (možno spomenúť príklad katastrofálneho zemetrasenia na Haiti spreď dvoch rokov).

2.2 Mediálna manipulácia publika

Termin manipulácia pochádza z latinského jazyka a znamená mať niekoho vo svojich rukách, využívať ho pre vlastné záujmy¹¹ – má negatívnu etickú konotáciu. Ide o cieľavedomú aktivitu zo strany subjektu so zámerom dosiahnutia želaného konania zo strany objektu manipulácie. Manipuláciu v médiách, resp. manipuláciu médiami nie je možné vždy rozpoznať. Niektorí príjemcovia/kyne mediálnych výpovedí sú odkázaní na dôverovanie médiám, nedokážu si overiť pravdivosť informácii z iných zdrojov. Môžu však aktívne vstupovať do komunikačného procesu tým, že si vyberú vhodné médium a obsah záujmu. Cieľom manipulácie, ktorá sleduje politické ciele, je systematické a cieľavedomé riadenie a formovanie vedomia, myšlienok a pocitov ľudí.¹² V rámci médií ide o skresľovanie, zadržovanie, prípadne neadekvátne doplnovanie informácii. Manipulované osoby si často ani neuvedomujú, že sú manipulované.

Medzi techniky manipulácie médiami možno zaradiť: fragmentáciu – znehodnotenie skutočnosti prostredníctvom výberu alebo opomenutia (ktoré znemožňuje úplné

pochopenie skutočnosti); klišé - deformovanie obrazu o jave alebo udalosti vyzdvihovaním jej negatív a potláčaním jej pozitív; sugescia - snaha vyzdvihnúť (pomocou hesiel) alebo pripísať si nejakú vlastnosť¹³; určenie poriadku prezentácie - výber a uprednostňovanie informácií vhodných na publikovanie podľa určitej filozofie, či zámerov vedenia vydavateľstva a jeho vlastníkov; špirála mlčania - vychádzajúca zo základného predpokladu, že ľudia sa prispôbujú názoru, ktorý je v spoločnosti dominantný (ak majú iný názor, radšej mlčia a pre možný pocit izolovanosti neskôr svoj názor prehodnocujú a prispôbujú prevažnej väčšine); efekt mediálnej inscenácie - účelové vyberanie faktov a zdôrazňovanie istých udalostí ako najpodstatnejších (s použitím emocionálneho podfarbenia).¹⁴ Medzi ďalšie metódy manipulácie patria napríklad: nálepkovanie - priradenie charakteristík alebo voľba pomenovania zástancov kladných či záporných postojov alebo samotných udalostí, ktoré jednoznačne usmerňujú publikum na vnímanie aktéra alebo udalosti ako pozitívnej či negatívnej; prenos falošných hodnôt - zverejnenie oficiálnych vyhlásení v plnom znení vrátane nepravdivých informácií a výmyslov z dôvodu úcty k autorite alebo povrchnému plneniu povinnosti pravdivo informovať; preceňovanie významu udalostí (spojené s nastoľovaním tém) - neustále opakovanie a prinášanie podrobných informácií o málo významnej udalosti¹⁵; ponížovanie v médiách - v podobe dehonostujúcej kritiky, zosmiešňovania, urážania na základe príslušnosti k etnickej či náboženskej skupine, zneužívanie zlej ekonomickej situácie ľudí na účasť v rôznych podradných súťažiach alebo reláciách.¹⁶

2.3 Tvorba novinárskeho prejavu

Novinársky prejav je základnou stavebnou zložkou žurnalistického celku, zároveň je výsledkom individuálnej novinárskej činnosti - keďže jeho autorom/kou je novinár/ka, vychádzajúci zo žurnalistických faktov. Obsah prejavu determinuje formu a tvoria ho informácie o konkrétnych udalostiach. Musí obsahovať vecnú stránku udalosti, javu (súhrn faktov), autorský zámer (najmä ak ide o analytický publicistický, nie spravodajský text - je dôležitý autorov postoj: komentár, odporúčania či závery), a kontext (teda súvislosti v rámci udalosti - hľadanie príčin, dôsledkov, charakteristika vnútorných vzťahov).

Novinársky prejav (spolu so zvoleným titulkom, perexom, medzititulkami, samotným jadrom textu a ilustračnými fotografiami) možno hodnotiť ako objektívny alebo subjektívny, pozitívne spracovaný (v prospech prezentovaného objektu či udalosti), negatívne zobrazený (diskriminujúco, znevažujúco, nepresne), alebo neutrálny.

Základným výrazovým prostriedkom v printových médiách je písané slovo. Tlač sa preto označuje ako slovesný komunikačný prostriedok. Čitateľ/ka sa môže k textu vracaf. V novinách sa nemusia číselné údaje (indexy HDP, PKS, počty obyvateľov a ďalšie štatistiky) zaokrúhľovať a vynechávať menej známe názvy (miest, obcí, združení atď.). V rámci špecifickosti štýlu médií je už v rozhlase základným výrazovým prostriedkom jazyk, resp. reč - uplatňujú sa tu zvukové prvky, chýba vizuálna zložka. Poslucháčka obec sa k textu nemôže vracaf. Televízia zasa poskytuje vizuálnu zložku a až sekundárnu

zložkou je jazyk (hovorené slovo). V tlači je obraz statický, v televízii dynamický. Divák/čka sa nemôže k textu vracaf. Televízia má najviac možností na štylizáciu prejavu (ako aj interpretáciu a reinterpretáciu informácii). Čo sa týka kompozície: v tlači sa používajú rámcové celky, rozličné typy a druhy písma, naznačujúce žaner; v rozhlase sa využívajú intonačné prostriedky (pauzy a striedanie hlasov, zmena intenzity hlasu); v televízii sa prejav člení pomocou strihovej skladby a veľkosti záberov.

3 Rozvojové témy v médiách

V rámci upútania pozornosti laickej verejnosti na rozvojové témy, ako aj v rámci rozvojového vzdelávania na školách v SR sa v posledných rokoch začal ako prostriedok (zároveň ako nástroj) využívať predovšetkým dokumentárny film. Ako akýkoľvek iný mediálny obsah, aj dokument má svojho autora/ku, produkciu a jeho realizácia sleduje vždy nejaký zámer. Keď sa v rámci rozvojového vzdelávania pracuje už s hotovým dokumentárnym filmom ako pomôckou pri vyučovacom procese (na zvyšovanie povedomia o odlišných životných podmienkach, nedodržiavaní ľudských práv či snahe splniť Miléniové rozvojové ciele v rozvojových krajinách atď.) – dôležité je dôsledne zanalyzovať snímku a odokryť jej poslanstvo, porozumieť obsahu, ale aj forme (spôsobu spracovania, zobrazenia témy). V rámci vnútornej analýzy filmov diváčkou obcou je dôležité vnímať: zdroj, cieľovú divácku skupinu, persuzívne techniky a uhol pohľadu tvorca/kyne. Prvotná obrazová či zvuková informácia v rámci zdieľaného obsahu je dôležitá, rovnako ako skryté významy v rámci podtextu a kontextu (reinterpretácia faktov a individuálna interpretácia posolstiev).

3.1 Práca s fotografiami z rozvojových krajín

Vo svetových fotografických súťažiach World Press Photo alebo Czech Press Photo sa objavuje fenomén hľadania fotografií s dlhšou platnosťou a s väčšou hĺbkou výpovednej hodnoty – s príbehom, ktorý nie je okamžite jasný. To môže zvädzať fotožurnalistov/ky k inscenovanej alebo počítačom upravovanej, teda manipulovanej fotografii.

Manipulované fotografie (zároveň spôsoby, akými k manipulácii došlo), možno rozdeliť na: kompozitnú fotografiu, retušovanú fotografiu, zinscenovanú dokumentárnu fotografiu, fotografiu v nesprávnom kontexte, a fotografiu plne vytvorenú grafickým programom v počítači.¹⁷

Fotoeditorka Reuters Alexia Singh po štrnástich rokoch práce pre túto tlačovú agentúru dokáže spoľahlivo rozpoznať kvalitnú reportážnu fotografiu, podľa nej však „nemusia všetky zábery na prvý pohľad až tak zaujať, ale rozširujú naše chápanie situácie či konfliktu.“¹⁸ Obrazová redaktorka novín the Guardian Kate Edwards upozorňuje na to, že „čitateľská obec je dnes ďaleko komplexnejšia. Vždy bude miesto pre fotografie, ktoré sú zrejme a čitateľné na prvý pohľad, no zároveň však musia dostať priestor fotografie,

v ktorých ľudia objavia príbeh postupne“.¹⁹ Obrazová redaktorka The New York Times Daphné Angles hovorí o trende, hľadani nového jazyka v rámci fotografie: “novinárska fotografia zobrazuje vždy realitu a fotoreportéri/ky zaznamenávajú vždy skutočnosť – hoci ide o pohľad z iného uhla. Keď ide o pouličnú demonštráciu, netreba ju fotografovať priamo na ulici, ale napríklad zo strechy – vždy však pôjde o demonštráciu. Treba ľuďom viac dôverovať v ich kultúre vnímania fotografie, a v tom, ako si vedia zobrazené informácie v sebe interpretovať. Fotografia musí ukázať niečo skutočné, zaujímavé a musí mať ľudský rozmer, s ktorým sa diváčka obec prepojí“.²⁰

Výberom, prípravou a umiestnením fotografie k novinárskemu prejavu sa dá formovať názor verejnosti na konkrétnu udalosť či zobrazovanú krajinu – je však tiež potenciálnym zdrojom manipulácie. Ak sa navyše v popiske k fotografii nesprávne použijú štatistické údaje a zaokrúhlia číselné údaje (najmä v prípade prírodných katastrof v krajinách tretieho sveta) pritiahne to značnú pozornosť čitateľskej obce. Verejnú mienku možno ovplyvniť v rámci pohľadu na problematiku vybranej rozvojovej krajiny jediným textom, a najmä výberom konkrétnej fotografie (jej orezaním a zarámovaním) a sformulovaním popisky k fotografii.

Ako ukážkovú simuláciu – príklad možnej manipulácie v médiách možno uviesť dve ilustračné fotografie s fiktívnymi (no v médiách použiteľnými) popiskami:

Ilustračná fotografia 1 (autor: Michal Fulier):

Štyria ugandskí súrodenci z mestečka Adjumani sú nakazení vírusom HIV, pred rokom im práve pre ochorenie AIDS zomreli obaja rodičia. Nemajú žiadnych príbuzných, a nenavštevujú ani školu. Tá je totiž od ich bydliska vzdialená 5 kilometrov. Pre nedostatočnú výživu a oslabenosť organizmu náročnou liečbou by transport do školy nezvládli.

Ilustračná fotografia 2 (autor: Michal Fulier):

Agnes ako dobrovoľníčka jednej z európskych mimovládnych organizácií navštevuje rodiny s HIV-nakazenými ľuďmi v okolí Adjumani – učí ich bojovať so zákernou chorobou, chrániť sa pred ďalšími infekciami. Po dostavbe centra pre ugandské siroty v tejto oblasti bude možné takto chorým ľuďom (prevažne deťom) poskytnúť dostatočnú liečbu, pestrú stravu aj potrebné vzdelanie.

Obe fotografie pozostávajú z jednej zdrojovej fotografie, zachytávajúcej život v oblasti Adjumani na severe Ugandy v januári 2012, kam sa pracovná skupina SKCH vybrala na monitoring projektu stavby Centra pre HIV pozitívne siroty. Pri vhodnom orezaní, rámcovaní fotografie, podporenej účelovo sformulovanou popiskou možno pozitívne či negatívne (teda manipulujúco) formovať názor laickej verejnosti.

Samozrejme, SKCH svojim obrazovým materiálom takto čitateľskú obec nemanipuluje, ani citovo nevydiera. Práve naopak – v rámci snahy poukázať na nedostatočné chápanie a interpretáciu rozvojovej problematiky v mediálnych produktoch vytvára projekt, ktorý môže obrátiť pozornosť verejnosti na objektívne a neskreslené informácie o rozvojovej pomoci SR v krajinách tretieho sveta (uvedomiť si dôležitosť rozvojovej spolupráce, investície do vzdelávania a prepojenia situácie v iných častiach sveta so situáciou v SR). Úlohou médií by totiž nemalo byť len zameriavanie sa na monitorovanie počtu obetí hladomoru či AIDS, alebo spracovávanie cesty bezprostrednej humanitárnej pomoci v prípade prírodných katastrof.

3.2 Interdisciplinarita rozvojového vzdelávania

Národná stratégia SR pre globálne vzdelávanie na obdobie rokov 2012 – 2016 uvádza dva prieskumy verejnej mienky: prieskum Slovenská verejnosť a rozvojová pomoc (Inštitút pre verejné otázky) a prieskum Rozvojová pomoc sa nás týka (Nadácia Pontis a agentúra Focus) z roku 2009. Z nich vyplynulo, že je potrebné ďalej posilniť informovanosť a transparentnosť vo všetkých fázach rozvojovej spolupráce, aby sa zvýšila dôvera v účinnosť rozvojovej spolupráce. Aj to bude jedným z cieľov a dôvodov, prečo sa SKCH sústreďuje na prepojenie rozvojovej problematiky a novinárskej tvorby v rámci rozvojového vzdelávania na slovenských školách.

Je potrebné vďaka vzdelávaniu budúcich novinárov/ok a ďalších ľudí z oblasti mediálnej produkcie (prostredníctvom učebných textov, zameraných na prepojenie rozvojovej a novinárskej problematiky), aby dokázali objektívne spracovať rozvojové témy a vysvetľovať tak širší kontext/význam dlhodobých projektov zo strany SR smerom do treťosvetových krajín. V SR zatiaľ možno hovoriť o absencii inštitúcií, venujúcich sa práci s budúcimi novinármi/kami v oblasti globálneho vzdelávania – v témach mimo školského kurikula (zameraných práve na prepojenie rozvojovej problematiky a mediálnej produkcie).

V polovici marca 2012 usporiadala Nadácia Pontis v Bratislave odborné raňajky na tému „Ako začleniť rozvojové vzdelávanie do univerzitnej praxe?“. V rámci dvojhodinovej diskusie odznelo aj vyjadrenie (profesora Ericha Mistrika z PdF UK v Bratislave): „Globálne vzdelávanie je prierezovou disciplínou a tak je možné ovplyvniť širšiu skupinu učiteľov. Táto interdisciplinarita a na Slovensku stále neakceptovaný vedecký charakter rozvojového a globálneho vzdelávania odborníkom neumožňuje prostredníctvom grantov VEGA, KEGA a APVV získať financie na potrebný výskum.“ Pracovníci/čky SKCH a ďalších mimovládnych organizácií, aktívnych v oblasti rozvojového vzdelávania v SR, považujú práve interdisciplinaritu a prierezovosť v rámci odborov za výhodu a možnú cestu začlenenia rozvojového vzdelávania do univerzitnej praxe.

Záver

Pracovníci/čky SKCH, zodpovední za rozvojové vzdelávanie na vybraných školách v SR, si uvedomujú, že je možné využiť pozitíva, vyplývajúce z interdisciplinarít rozvojového vzdelávania – napríklad aj v rámci projektu prepojenia rozvojovej problematiky a novinárskej tvorby/mediálnej produkcie.

Dôležité je totiž zvyšovať povedomie verejnosti o príčinách vynakladania prostriedkov zo štátneho rozpočtu na rozvojovú pomoc a o potrebách realizácie rozvojovej spolupráce v treťosvetových krajinách. Možno tak urobiť len objektívnym spracovaním tejto problematiky v médiách – bez potreby manipulovať laickou verejnosťou (nesprávnym použitím fotografií či skresleným/jednostranným pohľadom na páľčivú tému: ochorenie AIDS, rodová nerovnosť, klimatická nespravodlivosť, nelegálna detská práca, hladomor atď.). Bez dostatočného vzdelávania budúcich novinárov/ok to však pôjde len ťažko.

-
- 1 Potter et al, 2008: Geographies of Development. An Introduction to Development Studies, s. 5.
 - 2 Toye, 1993: Dilemmas of Development, s. 37
 - 3 Economics focus: Beefed-up burgernomics: <http://www.economist.com/node/21524811>, 30. 07. 2011
 - 4 Zákon o oficiálnej rozvojovej pomoci: <http://www.slovakaid.sk/?p=412>, 30. 03. 2011
 - 5 SKCH: Rozvojové vzdelávanie: <http://www.charita.sk/stranky/rozvojove-vzdelavanie>, 30. 03. 2011
 - 6 SKCH: Rozvojové vzdelávanie: <http://www.charita.sk/stranky/rozvojove-vzdelavanie>, 30. 03. 2011
 - 7 Kunczik, 1995: Základy masové komunikace, s. 37
 - 8 McQuail, 2009: Úvod to teorie masové komunikace, s. 209
 - 9 Jenča, 2004: Rozhlasové spravodajstvo, s. 41
 - 10 McQuail, 1999: Úvod to teorie masové komunikace, s. 302
 - 11 Nowak et al, 2009: Wolność. Manipulacja. Kierownictwo. In: Zasepa et al., 2009, s. 48
 - 12 Reifová et al, 2004: Slovník mediální komunikace, s. 127.
 - 13 Zasepa et al., 2009: Etika v žurnalistike, s. 49-62
 - 14 Iłowiecki & Zasepa, 2009: Moc a nemoc médií. In: Magál et al., s. 171-174
 - 15 Hradiská et al, 2009: Psychológia médií, s. 363
 - 16 Remišová, 2010: Etika médií, s. 247-249
 - 17 Feriancová & Mikuláš, 2010: Manipulácia v historických kontextoch - príklad fotografie, s. 2
 - 18 www.kultura.sme.sk/c/6311751/dobra-fotka-vas-nuti-kricat.html#ixzz1r6lipDZL
 - 19 www.czechpressphoto.cz/cz/novinky/vyjadruji-novinarske-fotosouteze-trend-fotozurnalistiky-17
 - 20 www.czechpressphoto.cz/cz/novinky/vyjadruji-novinarske-fotosouteze-trend-fotozurnalistiky-17

BIBLIOGRAFIA

- [1] Feriancová, Alena & Mikuláš, Peter, 2010: *Manipulácia v historických kontextoch - príklad fotografie*, http://pmikulas.weebly.com/uploads/4/3/0/3/4303126/komedia_2010_-_manipulacia_v_historických_kontextoch_-_prklad_fotografie.pdf, 30. 03. 2012
- [2] Hradiská, Elena; Brečka, Samuel; Vybíral, Zbyňek, 2009: *Psychológia médií*. 1. vydanie. Bratislava : Eurokódex. 416 s. ISBN 978-80-89447-12-1.
- [3] Iłowiecki, Maciej & Zasepa, Tadeusz, 2009: *Moc a nemoc médií*. In Magál, Slavomír; Mistrík, Miloš; Solík, Martin. *Masmediálna komunikácia a realita II.*. Trnava : Univerzita Cyrila a Metoda, Fakulta masmediálnej komunikácie, 2009. 380 s. ISBN 978-80-8105-125-8.
- [4] Jenča, Imrich, 2004: *Rozhlasové spravodajstvo*, Bratislava, X-Art, 2004, 107 s. ISBN 80-969255-0-4.
- [5] Kunczik, Michael, 1995: *Základy masové komunikace*. Praha : Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X.
- [6] McQuail, Denis, 2009: *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. vydanie. Praha : Portál, 2009. 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- [7] Nowak, Antoni, 2009: *Wolność. Manipulacja. Kierownictwo*. In: Zasepa, Tadeusz; Olekšák, Peter; Gazda, Imrich. *Etika v žurnalistike*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2009. 267 s. ISBN 978-80-8084-479-0.
- [8] Potter, R. B. et al, 2008: *Geographies of Development. An Introduction to Development Studies*. s. 5. ISBN-13: 978-0-13

- [9] Reifová, Irena et al., 2004: *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004, ISBN 80–7178-926-7
- [10] Remišová, Anna, 2010: *Etika médií*. Bratislava : Kaligram, 2010. 310 s. ISBN 978-80-8101-376-8.
- [11] Toye, John, 1993: *Dilemmas of Development*. Oxford, Basil Blackwell Ltd., 263 s., ISBN0631185488, 9780631185482
- [12] Willis, Katie, 2005: *Theories and Practices of Development*. New York, Routledge, 205 s., ISBN 0-415-30052-5
- [13] Zasepa, Tadeus; Olekšák, Peter; Gazda, Imrich, 2009: *Etika v žurnalistike*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta, 2009. 267 s. ISBN 978-80-8084-479-0.
- [14] Dobrá fotka vás núti kričať: <http://kultura.sme.sk/c/6311751/dobra-fotka-vas-nuti-kricat.html#ixzz1r6lipDZL>, 23. 03. 2012
- [15] Economics focus: Beefed-up burgernomics: <http://www.economist.com/node/21524811>, 30. 07. 2011
- [16] SKCH: Rozvojové vzdelávanie: <http://www.charita.sk/stranky/rozvojove-vzdelavanie>, 30. 03. 2011
- [17] Vyjadrujú novinárské fotosoutěže trend fotožurnalistiky?: <http://czechpressphoto.cz/cz/novinky/vyjadruji-novinarske-fotosouteze-trend-fotozurnalistiky-17>, 10. 10. 2010
- [18] Zákon o oficiálnej rozvojovej pomoci SR: <http://www.slovakaid.sk/?p=412>, 30. 03. 2011

Autorka:	Božena Balúchová
Národnosť:	Slovenská
Inštitucionálna príslušnosť:	Slovenská katolícka charita/Caritas Slovakia
Adresa:	Kapitulská 18, 814 15 Bratislava, SR
Telefón:	00421 907 463 649
E-mail:	boba.baluchova@gmail.com, baluchova@charita.sk

RECENZIA: prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.

Interpretácia rozvojovej problematiky v médiách patrí k významným nástrojom ovplyvňovania verejnosti v oblasti vnímania rozvojovej pomoci a celkovej situácie v treťoch krajinách. Autorka príspevku vhodne zvoleným prepojením teoretických východisk a príkladov z praxe dokazuje nevyhnutnosť zvyšovania nielen miery informovanosti, ale aj citlivého vnímania a používania materiálov z prostredia rozvojovej problematiky vo vzdelávaní budúcich žurnalistov.

Príspevok Európskej únie k MDG (Miléniovým rozvojovým cieľom) – je súčasný prístup dostatočne realistický a efektívny?

Autorka: PhDr. Daniela Drobná, PhD.

ABSTRAKT:

Príspevok sa orientuje na deskripciu a hodnotenie rozvojovej pomoci. V úvode sa uvádzajú hlavné problémy rozvojového sveta, ktoré boli východiskom pre obsahové zameranie a stanovenie miléniových rozvojových cieľov. V ďalšej časti autorka predstavuje pozíciu Európskej únie v globálnej rozvojovej pomoci, jej postavenie medzi globálnymi prispievateľmi, základné atribúty činnosti, prioritné výsledky. Záverom načrtáva možnosti ďalšieho vývoja s akcentom na vlastnú reflexiu Európskej únie a náhľady jej občanov na existenciu a formy pomoci.

Kľúčové slová: rozvojová pomoc, miléniové rozvojové ciele, priority Európskej únie v oblasti rozvoja, efektivita rozvojovej pomoci, meranie účinnosti pomoci

ABSTRACT:

The contribution is oriented on description and evaluation of the development aid. In the introduction there are mentioned essential problems of the development countries which have been becoming the basis for content orientation and setting of millennium development goals. The author represents in other parts the position of the European Union in global development aid, its position among global contributors, basic attributes, prioritizing results. Finally, outlines opportunities for further development with emphasis on reflections of its citizens on the development existence and forms.

Key words: development aid, Millennium Development Goals, European Union's priorities in development, development aid effectiveness, measuring the effectiveness of aid

Úvod

Medzinárodné vzťahy sú naďalej, aj na začiatku 21. storočia, poznamenané existenciou chudoby, ktorá je sprevádzaná ďalšími znakmi ako sú nedostatok potravín, hlad, negramotnosť, populačná explózia. Problémy rozvojových krajín nie je možné opomenúť, pretože ovplyvňujú celkový vývoj sveta. Obrovské rozdiely medzi jednotlivými štátmi, či už z hľadiska ich ekonomického vývoja, stability/nestability politického systému, navyše sprevádzané prírodnými katastrofami, vyvolávajú nespokojnosť a skratové správanie obyvateľstva daných krajín. Nedostatok v tej najkomplexnejšej forme má za následok už vyššie uvedené

hlad, choroby, zvyšovanie úmrtnosti najzraniteľnejších skupín obyvateľstva, enormný rast disparít medzi sociálnymi skupinami, prehlbovanie rodovej nerovnosti, nedostatok príležitostí pre rast vzdelanostnej úrovne, kvalifikácii a pracovných miest, nárast extrémistických hnutí, občianskych vojen a pod. Najmenej rozvinuté krajiny sú charakteristické slabou priemyselnou štruktúrou, často monokultúrnou ekonomikou a nedostatkom finančných zdrojov na zabezpečovanie základných úloh, ktoré má plniť štát. Znamená to, že nefunguje zdravotná, vzdelávacia, sociálna, dopravná infraštruktúra. Krajiny, ktoré sa môžu klasifikovať ako najmenej rozvinuté, sa vyznačujú týmito kritériami: nízkym príjmom (hrubý domáci a hrubý národný produkt), nedostatočnými ľudskými zdrojmi a ekonomickou zraniteľnosťou (Dudáš, T. et al., 2007, s.15). Výbor pre rozvojovú pomoc (Development Assistance Committee – ďalej DAC), ktorý pôsobí v rámci Organizácie pre hospodársku pomoc a rozvoj člení krajiny do štyroch skupín podľa príjmov na:

- najmenej rozvinuté krajiny,
- ostatné nízko-príjmové krajiny (s príjmom per capita do výšky 1005.- USD v 2010),
- nižšie stredno-príjmové krajiny a územia (s príjmom od 1006 do 3975.- USD per capita v r.2010),
- vyššie stredno-príjmové krajiny a územia (hrubý národný produkt je per capita od 3976.- do 12275.- USD v r.2010). (www.oecd.org/doc/stats/daclist).

Problematika rozvojovej pomoci sa stala výraznejšie agendou medzinárodnej politiky a medzinárodných vzťahov po druhej svetovej vojne. Odhodlanie zjednocovať sily a prostriedky v prospech podporovania a zachovania medzinárodného mieru a využívanie medzinárodných mechanizmov na podporu hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho rozvoja všetkých národov za podmienok dodržiavania a úcty k ľudským právam je pevne zakotvená v Charte Organizácie spojených národov.

Pomoc, ktorú rozvojové krajiny prijímajú má rôzne formy a podoby. Podľa Výboru pre rozvojovú pomoc (DAC) OECD sa za zahraničnú rozvojovú pomoc považuje prevod verejných zdrojov do cudziny za zvýhodnených podmienok (McGarryová, 2011, s. 56), iná explikácia na rozvojovú pomoc je, že ide o transfer zdrojov z priemyselne vyspelých krajín do rozvojových a s tým spojené prerozdelenie príjmov v svetovom meradle (Andersen, 2005, s. 90). Rozvojová pomoc sa vníma ako dlhodobý a systémový proces, ktorý má prvky plánovitosti, podporuje synergiu medzi darcom a obdarovaným, najmä s akcentom na priority recipienta pomoci. Pomoc sa poskytuje na báze bilaterálnych a multilaterálnych dohôd, čo naznačuje aj mieru a rozsah pomoci, adresnosť recipientov, smerovanie do jednotlivých sektorov hospodárstva uvedenej krajiny alebo všeobecnú finančnú podporu na podporu stabilizácie štátneho rozpočtu prijímateľskej krajiny. Pomerne striktné sa určuje, čo sa považuje za rozvojovú pomoc a čo nie. V definícii vypracovanej Výborom pre rozvojovú pomoc sa vymedzuje, že do rozvojovej pomoci nepatrí vyzbrojovanie, financovanie kultúrnej výmeny, protiteroristické operácie, mierové operácie. Prihliada sa na fakt, aby sa rozvojovou pomocou riešili skutočne len tie aktivity, ktoré napomáhajú zlepšeniu ekonomickej, politickej a sociálnej situácie občanov rozvojových krajín.

Keďže do systému rozvoje pomoci okrem verejných výdavkov oficiálnych donorov – donorských štátov, vstupujú aj iní donori – mimovládne organizácie, podnikateľské subjekty aj jednotlivci, môžu sa stať recipientmi pomoci nielen oficiálne inštitúcie prijímateľskej krajiny, ale aj rôzne lokálne organizácie, medzinárodné humanitárne organizácie a pod. Rozvojová pomoc sa teda nie vždy uskutočňuje komplexne, efektívne a mnohokrát sa nepodari zabezpečiť jednoznačný úmysel znižovať riziko v rôznych oblastiach rozvojových cieľov a priorít prijímateľskej krajiny.

1 Miléniové rozvojové ciele

90-te roky minulého storočia boli signifikantné istou paternalistickou politikou vyspelých krajín. Charakterizoval ju nástup programov štrukturálnych reforiem a prístup „top-down“, ktorý znamenal diktovanie pravidiel od donorských inštitúcií a krajín. Finančné inštitúcie ako Svetová banka a Medzinárodný menový fond nabádali k liberalizácii trhov, privatizácii služieb v krajinách prijímajúcich pomoc. Ako kompenzácia boli prijímateľským krajinám poskytované nižšie úverové sadzby na pôžičky.

Výsledkom bolo, že chudoba vo svete neklesala, ale naopak počet krajín presúvajúcich sa do kategórie najchudobnejších sa zvyšoval. V roku 1996 OECD predstavila strategický dokument *Shaping the 21st Century*, ktorý obsahoval súbor rozvojových cieľov, s podmienkou ich pravidelného merania a monitorovania. OECD navrhlo v tomto dokumente aj vznik globálnych rozvojových partnerstiev, aby bolo reálne dosiahnuť ambiciózne, ale realistické ciele.

Na prahu tretieho tisícročia sa objavila ďalšia významná publikácia vypracovaná Medzinárodným menovým fondom, OECD, Organizáciou spojených národov a Svetovou bankou pod názvom *A Better World For All: Progress towards the international development goals – Lepší svet pre všetkých: Pokrok pri plnení medzinárodných rozvojových cieľov* (In: http://paris21.org/sites/default/files/bwa_e.pdf). Dokument nabáda k spolupráci rozvojových a vyspelých krajín sveta, aby spoločne posilňovali udržateľný rozvoj a rast, ktorý uprednostňuje chudobných a poskytne viac zdrojov pre zdravotníctvo, školstvo, rovnosť pohlaví, životné prostredie a trvalo udržateľného rozvoja vo svete. Dokument sa zameriava na sedem vzájomne prepojených rozvojových cieľov, ktoré sa neskôr transformovali do ôsmich Miléniových rozvojových cieľov, prijatých zhromadením OSN v roku 2000 do Deklarácie milénia.

V Deklarácii sa nachádza 8 miléniových rozvojových cieľov:

1. odstrániť extrémnu chudobu a hlad,
2. dosiahnuť základné vzdelanie pre všetkých,
3. presadzovať rovnosť pohlaví a posilniť úlohu žien,
4. znížiť detskú úmrtnosť,
5. zlepšiť zdravie matiek,

6. boj proti HIV / AIDS, malárii a iným chorobám,
7. zabezpečiť udržateľnosť životného prostredia,
8. budovať svetové partnerstvo pre rozvoj.

Od roku 2000, OECD hrá kľúčovú úlohu pri práci sledovať pokrok v oblasti rozvojových cieľov tisícročia. Stalo sa zakladajúcim členom Inter-Agency s expertnými skupinami, ktoré sa podieľajú na hodnotení a monitorovaní rozvojových cieľov nového tisícročia sledujúc vybrané ukazovatele. Sleduje aj vývoj globálneho partnerstva a súčasne vypracúva štatistiky a komentáre k existujúcemu vývoju.

2 Európska únia v globálnej rozvojovej pomoci

Právnym základom rozvojovej pomoci v Európskej únii sú články 177 - 181 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, ktoré definujú ciele politiky v oblasti rozvojovej spolupráce (trvalo udržateľný hospodársky a sociálny rozvoj rozvojových krajín, harmonická a postupná integrácia rozvojových krajín do svetovej ekonomiky, boj proti chudobe) a rámec na jej implementáciu. Článok 181a upravuje otázky hospodárskej, finančnej a technickej spolupráce s tretimi (t. j. nielen rozvojovými) krajinami, články 182 - 188 problematiku pridruženia zámorských krajín a území. (Dudáš et al, 2007, s. 81)

Právny základ pre rozvoj spolupráce je v súčasnosti formulovaný v článku 208 Zmluvy o Európskej únii, ktorý nahrádza článok 177 Zmluvy o ES v Maastrichte. V tomto sa kladie dôraz na komunitnú politiku v oblasti rozvojovej spolupráce tak, aby sa podporovali dve základné trajektórie: po prvé trvalo udržateľný ekonomický a sociálny rozvoj, hladká a postupná integrácia rozvojových krajín do svetovej ekonomiky, kampaň proti chudobe. Druhý smer tvorí rozvoj a konsolidácia demokracie, budovanie právneho štátu a rešpektovanie ľudských práv a základných občianskych slobôd.

Podrobnejšie pravidlá sú stanovené v Európskom konsenze o rozvoji z 22. novembra 2005 (2006/C46/01), v nariadení Rady (ES) č 1905/2006 o finančných nástrojoch na rozvoj spolupráce a v Cotonou AKT-ES dohody o partnerstve z 25. júna 2005.

Ďalšie podrobnosti sú stanovené v ERF nariadeniach (nariadenie Rady (ES) č. 215/2008) a finančnom nariadení o rozpočte (nariadenie Rady (ES) 1605/2002).

Výkonnú úlohu a zodpovednosť za zabezpečovanie rozvojovej pomoci v rámci Európskej komisie majú predovšetkým dve generálne riaditeľstvá - Generálne riaditeľstvo pre rozvoj a Generálne riaditeľstvo pre vonkajšie vzťahy. Ich pôsobnosť je sústredená na určovanie efektívnej a súdržnej rozvojovej politiky, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou celého súboru politik Európskej únie. Preto sa na rozvojových aktivitách podieľajú aj ďalšie výkonné zložky - generálne riaditeľstvá, ktoré koordinujú a zosúladujú plnenie rozvojových cieľov v rôznych sektoroch so záujmami únie a etikou poskytovania pomoci obetiam ozbrojených konfliktov, obetiam občianskych vojen, hladomoru, chorôb, či obetiam prírodných katastrof.

3 Efektivita pomoci

Povoľovné rozhodnutia na začiatku 50-tych rokov boli ovplyvnené entuziazmom a rozhodnutiami uskutočňovať pomoc chudobným a rozvojovým krajinám. Miera pomoci medzinárodných donorov nadobúdala jasnejšie kontúry od začiatku 60-tych rokov. Súčasne sa začali objavovať aj pochybnosti o úspechu medzinárodnej rozvojovej spolupráce. Faktormi, ktoré ovplyvňovali mieru efektívnosti boli nerealistické, ambiciózne ciele, nedostatok koordinácie zo strany donorov, ale aj prijímateľov pomoci, ďalej rozpočtové problémy a obmedzenia a v neposlednom rade aj vlastné politické záujmy prijímajúcich i donorských krajín. Spôsob, akým bolo možno prerokovať nové postupy v realizácii rozvojovej pomoci s viac ako 100 krajinami sa ukázala v spoločných fórach krajín poskytujúcich pomoc.

Spoločné fóra na vysokej úrovni boli organizované s cieľom formulovať spoločné princípy a monitorovať efektívnosť pomoci. Od začiatku tretieho milénia sa uskutočnili štyri takéto stretnutia, každé charakteristické zvyšujúcou sa otvorenosťou pre pomenovanie prioritných úloh a cieľov.

Prvé fórum sa uskutočnilo v Ríme (2002) a bolo prvou príležitosťou pre načrtnutie konkrétnej deklarácie s prioritnými akciami:

- pomoc a načasovanie aktivít založiť a zosúladiť s prijímajúcimi krajinami
- koncentrovanie donorského úsilia na delegovanie spolupráce a flexibilitu pracovníkov
- monitorovanie a podpora dobrej praxe založená na serióznych analýzach a determinovaní rozvojových ciest

Druhé fórum (Paríž, 2005) sa vyznačovalo deklaráciou donorov a recipientov niesť zodpovednosť za spoločné záväzky, aby sa zlepšila kvalita pomoci a impakt na predpokladaný rozvoj. Monitoring a hodnotenie programov sa stali leitmotívom stretnutia za podmienok presadzovať spoločný postup zahrnujúci zamedzovanie korupcie zo strany prijímateľov a vypracúvanie vlastných stratégií na redukciu chudoby, zladňovanie cieľov a využívanie miestnych systémov v prijímajúcich krajinách, harmonizáciu a zjednodušovanie procedúr na prijímanie pomoci, aby sa zabránilo duplicitám a zvýšila sa vzájomná zodpovednosť zainteresovaných krajín.

Tretie fórum (Accra, 2008) zosumariovalo výstupy z prvých dvoch mítingov, výsledkom bola „AAA“ Accra Agenda for Action“, ktorá rezonovala nevyhnutnosť vzájomnej zodpovednosti prijímateľov i donorov. Akcentovanie zodpovednosti bolo výsledkom netransparentných postupov, manažovania a toku financií.

Štvrté fórum (Busan, 2008) len potvrdilo úsilie zdokonaľovať vzájomnú zodpovednosť za realizáciu rozvojovej pomoci v období finančnej, bezpečnostnej, potravinovej, zdravotnej klimatickej a energetickej krízy, a venovať zvýšenú pozornosť napĺňaniu Miléniových rozvojových cieľov. Zodpovednosť za plnenie cieľov a aktivít predznamenalo nevyhnutnosť zvýšenia kapacít na zber, hodnotenie, a reportovanie efektívnosti programov rozvojovej pomoci.

4 Účinnosť pomoci a novodobý trend Európskej únie

OECD „hodnotila Európsku úniu ako štedrého donora, ktorému sa napriek zložitému administratívne procesu a komplikovanej administratívnej štruktúre darí efektívne poskytovať rozvojovú a humanitárnu pomoc, pričom výkonnosť a dosahovanie výsledkov sú založené na schopnosti a ochote členských krajín plniť si svoje záväzky. Sú však oblasti, kde by mala únia zreformovať svoje postupy alebo posilniť kapacity a koordináciu s členskými krajinami, aby jej pomoc bola ešte efektívnejšia. Podľa správy OECD, sa únia venuje podpore politiky koherencie smerom do vnútra a navonok, ale členské štáty ju implementujú nerovnomerne“. (<http://www.mzv.sk>, 11. 4. 2012).

V roku 2005 sa prijala úloha zvýšiť úsilie o dosiahnutie rozvojových cieľov tisícročia. Rozvojové ciele tisícročia sa, Európska únia zaviazala dosiahnuť zvýšením finančného objemu oficiálnej rozvojovej pomoci z priemeru z 0,56 % ODA/HND do roku 2010 na 0,7 % ODA/HND do roku 2015. Tento záväzok však neplnia členské štáty rovnako, čo sa prirodzene prejavuje na nerovnomernom zábere pomoci.

Vychádzajúc z Lisabonskej zmluvy je úsilím členských štátov únie znižovať a odstraňovať chudobu prostredníctvom stanovenia priorit vonkajšej činnosti EÚ do rozvojovej politiky, aby sa dosahovala čím väčšia stabilita a prosperita vo svete. Následne je agenda rozvojovej politiky premietnutá aj do stratégie Európa 2020.

Aj keď sa deklaratívne stanovuje čoraz väčšia podpora odstraňovaniu chudoby, paradoxne rastie a dokonca vynakladané prostriedky na oficiálnu rozvojovú pomoc vo vzťahu k ambicióznym či ambicióznejším cieľom rastú pomalšie, dokonca od roku 2007 do 2010 rástla ODA iba polovičným tempom (McGarryová, 2011, s. 59). Príčinou môže byť rozkolísanie stability spôsobené finančnou krízou, ale aj nevyváženosť cieľov s reálnym finančným krytím rozvojovej pomoci.

Ukazuje sa veľmi dramaticky, že vývoj v severnej Afrike a na Blízkom východe v rokoch 2011 a 2012 poukazuje aj na nový jav, ktorý nemožno saturovať finančnou pomocou na limitáciu chudoby. Ide o pomoc, ktorá napomáha tej časti zmien, ktoré sú spojené s rastom demokracie, ochrany a dodržiavania ľudských práv, správneho riadenia spoločnosti, dodržiavaní bezpečnosti a ponúkaním nových východísk pre občanov krajín prijímajúcich pomoc.

Európska únia nie je len 28. európskym darcom pomoci. Európska komisia ako výkonný orgán vykonáva 20 % spoločnej pomoci EÚ a pôsobí ako koordinátor, iniciátor a tvorca politik (EK, 2011, s. 2).

Nové trendy v úsilí komisie možno vidieť v kohéznejšom prístupe k formulácii a kombinácii politik členských štátov a EÚ.

Aktuálny dokument „Agenda for Change“ z októbra 2011 odhaľuje strategické zmeny v rozvojovej pomoci EÚ. Určuje urgentných adresátov, prijemcov pomoci podľa stavu ich ekonomického vývoja. Ďalšia spolupráca by sa mala zamerať predovšetkým na oblasti, ktoré sú uvedené vyššie v súvislosti s rapidnými zmenami v severnej Afrike a Blízkom východe a prispievajú k demokratizačným procesom.

EÚ si stanovila dve prioritné oblasti:

1. ľudské práva, demokraciu a ďalšie kľúčové prvky dobrej správy vecí verejných
2. inkluzívny a udržateľný rast ľudského vývoja

Cieľom EÚ je prispieť aj k vytvoreniu rastu v rozvojových krajinách tak, že majú prostriedky na to, ako sa pozdvihnúť sa z chudoby. Podpora by sa teda mala zameriavať na konkrétne stanovené oblasti:

- sociálnej ochrany, zdravotníctva, vzdelávania a zamestnanosti
- podnikateľské prostredie, regionálnu integráciu a svetové trhy
- trvalo udržateľné poľnohospodárstvo a energie
- (In http://ec.europa.eu/europeaid/news/agenda_for_change_en.htm)

V období rokov 2004-2010, sa EÚ a jej členské štáty podieľali na 57 % čistej oficiálnej rozvojovej pomoci na rozvojové krajiny zo všetkých DAC OECD. V roku 2010, DAC OECD a ODA darcovia z EÚ dosiahli 97.2 miliárd EUR v nominálnych hodnotách. EÚ ako celok poskytuje 58 % z tejto pomoci. Najväčším svetovým darcom, EÚ a jej členské štáty už prisľúbili zvýšiť výdavky na oficiálnej rozvojovej pomoci 0,7 % svojho hrubého národného dôchodku kombinované (HND) do roku 2015. To by mohlo znamenať ďalších 50 mld EUR k aktuálnym 53,8 miliardám EUR (Enhancing EU Accountability on Financing for Development, 2011, s. 3).

5 Pohľad občanov Európskej únie na rozvojovú pomoc

Pozitívnym trendom Európskej únie je hľadať a vylepšovať diskusiu s občanmi únie o dôležitých oblastiach a témach prejavujúcich sa v sektorových politikách EÚ. Hlas občanov pôsobí ako indikátor zmeny, ako nastavenie zrkadla pre nové projektovanie politik, strategických zámerov a ich implementácie. Zisťovanie názorov pomerne objektívne na výberových vzorkách realizuje Euro barometer. Špeciálne bola problematika poskytovania rozvojovej pomoci predmetom Euro barometra č. 375. Z prieskumu vyplýva, že občania podporujú udržateľnosť rozvojovej pomoci, ale domnievajú sa, že rozvojové krajiny by mali spĺňať určité podmienky. Európania sa domnievajú (84 % z dotazníka), by sa mali dodržiavať pravidlá týkajúce sa demokracie, ľudských práv a vládnutia ako podmienku pre príjem pomoci (Eurobarometer No. 375, s. 29).

Spôsob zvyšovania vplyvu rozvojovej pomoci vidia občania EÚ v lepšej spolupráci medzi vládami donorských a rozvojových krajín, zvýšeným zapojením a spoluprácou ďalších donorských krajín mimo Európskej únie, ako aj spoluprácou s občianskou spoločnosťou.

Výsledky ukazujú, že veľká väčšina Európanov verí, že rozvojová pomoc je dôležitá (85 %). Avšak, zatiaľ čo podpora pre rozvojovú pomoc sa považuje za potrebnú, faktom je, že zaznamenávame zjavný pokles od júna 2010, kedy bol daný prieskum organizovaný.

Prieskum sa snažil identifikovať niektoré všeobecné predstavy o rozvojovej pomoci, vrátane identifikácie tých častí sveta, ktoré najviac potrebujú rozvojovú pomoc. Jasná väčšina (70 %) si myslí, že subsaharská Afrika je prioritou v boji proti chudobe. Ďalšie najdôležitejšie regiónoch sú Stredný východ a severná Afrika (33 %) a Indický subkontinent (25 %).

Treba si kriticky priznať, že existuje aj početná skupina Európanov (32 %), ktorí sa skepticky stavajú k poskytovaniu pomoci a dokonca ju navrhujú aj znížiť vzhľadom na zvyšujúcu sa chudobu na európskom kontinente. Sú za prehodnotenie intenzity a miery pomoci, zvýšenie osobnej angažovanosti za rozvojovú pomoc. Ako príklad možno uviesť ochotu platiť viac za potraviny alebo iné produkty z rozvojových krajín. (Euro barometer s. 56-57).

Občania vidia aj prínosy v poskytovaní rozvojovej pomoci, napríklad v zlepšovaní ekonomik rozvojových štátov, porozumení dodržiavať ľudské práva, apod.

Záver

Nedostatok dlhodobej vízie pre rozvojovú pomoc, ktorému chýba jasná politika a právny a regulačný rámec, ktorý stanovuje vymedzenie rolí a povinností môže byť ďalším limitujúcim faktorom. Európska politika v oblasti externých vzťahov a rozvoja musí čeliť pretrvávajúcej fragmentácii pomoci a trvalo sa snažiť o koordináciu a harmonizáciu v plánovaní.

Jednou z možností je prehodnotenie národných priorit jednotlivých členských štátov a pokus o konsolidáciu a koherenciu s cieľmi EÚ. Pri skúmaní orientácie rozvojovej pomoci EÚ inštitúcií, jednotlivých EÚ členských štátov sú evidentné historické, mocenské, politické a kultúrne väzby. Napríklad pri pohľade na regionálnu pomoc Amerike v r. 2010 sa na druhom mieste hneď za USA nachádza Španielsko s 13% poskytnutej pomoci (v objeme 1370 mil. USD) pred EU inštitúciami (12 % - 1289 mil. USD). Podobne je to v pomoci poskytovanej Afrike, kde veľmi tesne za EÚ inštitúciami (11 % - 5443 mil. USD) sa nachádza na treťom mieste Francúzsko (9 %), Veľká Británia (6 %), Nemecko (4 %).

Čo sa týka Ázie, Nemecko je na treťom mieste so 7 % (2598 mil. USD), rovnako ako EÚ inštitúcie s uomentu (2012)- *Development aid to developing countries falls because of global crisis*. At:

www.oecd.org/countrylist/0,3349,en_2649_34447_1783495_1_1_1_1,00.html)

Ďalšími faktormi, ktoré môžu napomôcť precizovaniu efektívnosti sú transparentnosť transferu zdrojov, konsolidácia výberu projektov ODA na EÚ i národných úrovniach. Výrazný podiel na zefektívnení procesu pomoci, zvýšení dopadu jednotlivých aktivít prinesie eliminovanie duplicit, synergia jednotlivých komponentov pomoci a nastavenie protikorupčných mechanizmov na oboch stranách - donorov i prijímateľov.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] ANDERSEN, U.(2005). *Entwicklungspolitik/hilfe*. In: WOYKE, W. (hrsg.): *Handwörterbuch*
- [2] *Internationale Politik*. Wiesbaden: 9. Auflage, VS Verlag für Sozialwissenschaften, s. 90.
- [3] European Commission. (2011). *Enhancing EU Accountability on Financing for Development towards the EU Official Development Assistance Peer Review*, COM(2011) 218 final
- [4] IMF,OECD,UN. (2000). *A Better World For All: Progress towards the international development goals*. (“http://paris21.org/sites/default/files/bwa_e.pdf”)
- [5] At.:http://ec.europa.eu/europeaid/how/accountability/eu-annual-accountability-reports/documents/eu-accountability-review-2011_en.pdf
- [6] European Commission (2011). *EU Accountability Report 2011 on Financing for Development Review of progress of the EU and its Member States* SEC(2011) 500 final
- [7] At.:http://ec.europa.eu/europeaid/how/accountability/eu-annual-accountability-reports/documents/working-document-vol1_en.pdf
- [8] Európska komisia. (2011). Oznámenie EK Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov. *Zvyšovanie vplyvu rozvojovej politiky EU: program zmien*. (SEK 1172,1173)
- [9] European Commission. (2011). *Communication „An Agenda for change“* at: http://ec.europa.eu/europeaid/what/developmentpolicies/documents/agenda_for_change_en.
- [10] Mc Cann,G., McCloskey, S. (2011). *Od lokálneho ku globálnemu . Kľúčové problémy rozvojových štúdií*. Bratislava. Nadácia Pontis, 226s.
- [11] McGarryová,J. (2011). *Perspektívy pomoci:Analýza systému*. In: *Od lokálneho ku globálnemu . Kľúčové problémy rozvojových štúdií*. Bratislava. Nadácia Pontis, s.
- [12] OECD (2011), *Aid Effectiveness 2005-10: Progress in implementing the Paris Declaration*, OECD Publishing. ISBN 9789264125490 (PDF)
- [13] Special Eurobarometer No. 375 (2011). 5. *Making difference in the world. Europeans and the future of development aid*. At: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- [14] OECD. (2009). *Managing Aid PRACTICES OF DAC MEMBER COUNTRIES..* ISBN 978-92-64-06021-0
- [15] OECD (2012). *Development aid to developing countries falls because of global crisis*. At: http://www.oecd.org/countrylist/0,3349,en_2649_34447_1783495_1_1_1_1,00.html
- [16] Ministerstvo zahraničných vecí SR. (2012). *OECD hodnotila systém rozvojovej pomoci Európskej únie*. In: [http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_COB1D004B5A332B2C1257627003301E7_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=B_lankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/\(vw_ByID\)/ID_F2B0CD5AABAFACEFC12579DD00459852](http://www.mzv.sk/servlet/content?MT=/App/WCM/main.nsf/vw_ByID/ID_COB1D004B5A332B2C1257627003301E7_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&TG=B_lankMaster&URL=/App/WCM/Aktualit.nsf/(vw_ByID)/ID_F2B0CD5AABAFACEFC12579DD00459852). Cited on 11. 4. 2012

Autorka:	Daniela Drobná
Národnosť:	Slovenská
Inštit. príslušnosť:	Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
Address:	Kuzmányho 1, Banská Bystrica
Phone:	0905 923284
E-mail:	daniela.drobna@gmail.com

RECENZIA: JUDr. PhDr. Lucia Mokrá, PhD.

Predkladaný príspevok je pomerne deskriptívny, ako autorka sama v úvode uvádza. Hoci jeho cieľom je nielen popis rozvojovej pomoci v súčasnom období 21. storočia, autorkinou snahou bolo aj hodnotiť jej efektivitu a súčasný stav jej implementácie v Európskej únii. V tomto pohľade je príspevok pomerne povrchný, keďže hodnotenie len autorka prevzala z existujúcich hodnotení a správ o činnosti štátov a vybraných medzinárodných organizácií. Navyše, z príspevku nie je jasné, aké sú kritériá a ukazovatele hodnotenia rozvojovej pomoci podľa autorky, ani samotný výsledok, t.j. či je rozvojová pomoc poskytovaná efektívne. V samostatnej časti, zameranej na Európsku úniu a jej príspevok k rozvojovej pomoci autorka len preklápa fakty a ciele uvedené v dokumentoch a neposkytuje k nim dostatočný komentár, už vôbec nie analýzu, prečo EÚ ako aktér medzinárodných vzťahov má tendenciu k poskytovaniu rozvojovej pomoci, pričom percento pridelených financií zo spoločného rozpočtu sa neustále zvyšuje. V záverečnej časti príspevku autorka poskytuje krátky náhľad na postoje občanov členských štátov k aktivite EÚ, k jej príspevku k realizácii rozvojovej pomoci. Ide však v zásade o „komentovaný“, nie analyzovaný prístup k výsledkom eurobarometrového zisťovania názorov.

Celkovo možno hodnotiť príspevok ako teoreticko-popisný, pričom jeho prínos spočíva v objasnení pojmov v tejto oblasti a popisu súčasných nástrojov a úpravy rozvojovej pomoci. Príspevok je však mierne nekoncepčný, miestami nepokrýva celú oblasť a pri jeho spracovaní chýba základný teoretický a metodologický rámec, z ktorého autorka pri písaní vychádza. To je zrejme dôsledkom používania zdrojov len vo forme hodnotení, správ a reportov. Okrem toho, závery sú formulované veľmi všeobecne a nemožno ich vnímať ako hodnotný príspevok či odporúčanie smerom k realizácii rozvojovej pomoci.

Efektívnosť rozvojovej pomoci poskytovanej slovenskými mimovládnyimi rozvojovými organizáciami

Autorka: Mgr. Zuzana Fialová, PhD.

ABSTRAKT:

Rozvojoví aktéri na celom svete sa v poslednej dekáde začínajú viac zamýšľať nad efektívnosťou poskytovanej rozvojovej pomoci. Donori sa zaväzujú k zmene svojich postupov a stratégií uplatňujúc hodnoty, ktoré prax ukázala ako tie, ktoré vedú k udržateľnej zmene a zlepšeniu života ľudí globálneho juhu: lokálne vlastníctvo, súbežnosť s miestnymi prioritami, harmonizácia, orientácia na výsledky, vzájomná zodpovednosť, inkluzívne partnerstvá. Organizácie občianskej spoločnosti sa od počiatku zúčastňujú tohto procesu. Debata na medzinárodnej úrovni vyústila do prijatia Istanbulsých princípov rozvojovej efektívnosti organizácií občianskej spoločnosti. K daným princípom boli vypracované návody na praktickú implementáciu, avšak nakoľko občianska spoločnosť sa vyznačuje najmä rozmanitosťou, je dôležité pri ich uplatňovaní zohľadniť kontext, v akom organizácie pôsobia. Výskum, na ktorom sa zúčastnila väčšina slovenských rozvojových organizácií ukázal, že tieto kritériá nie sú v tejto komunite veľmi známe a zatiaľ neslúžia ako meradlo účinnosti či úspešnosti pomoci. Niektoré z kritérií sú naplňované uspokojivo (ľudské práva, rodová rovnosť, udržateľnosť životného prostredia a rovnoprávne partnerstvá), deje sa tak však nie z dôvodu potreby zvyšovania efektívnosti. U väčšiny organizácií to vyplýva z ich organizačnej kultúry či filozofie, alebo dokonca je to odpoveď na tlak donorov. Preto aj kritériá, ktoré sú ťažko realizovateľné i na medzinárodnej úrovni, spôsobujú problémy aj slovenským organizáciám (napr. transparentnosť, demokratické vlastníctvo, dlhodobou udržateľné zmeny). Keďže výskum bol iniciovaný Platformou mimovládnych rozvojových organizácií, znamená to reálnu šancu, že diskusia o efektívnosti sa bude rozvíjať a premietne sa aj do kvality výstupov slovenskej rozvojovej pomoci.

Kľúčové slová: *Efektívnosť pomoci, ľudské práva, rodová rovnosť, transparentnosť, udržateľnosť životného prostredia, demokratické vlastníctvo, lokálne vlastníctvo, mimovládne rozvojové organizácie, dlhodobou udržateľné zmeny, evalvácia.*

1 Istanbulské princípy rozvojovej efektívnosti organizácií občianskej spoločnosti

Efektívnosť sa stáva v posledných rokoch jedným z kľúčových slov profesionálnej debaty o rozvoji. Ak by sme 90te roky minulého storočia charakterizovali ako dekádu znižovania chudoby a dobrého spravovania v medzinárodnom rozvoji, začiatok milénia je poznačený agendou efektívnosti,¹ ktorá sa po prvýkrát objavila v *Dohode z Konferencie*

OSN v Montreney o financovaní rozvoja (2002),² následne v Rímskej deklarácii o harmonizácii (2003)³ a v Spojenom memorande z Marakéša (2004).⁴ Vlády a multilaterálni donori podpísali v roku 2005 Parížsku deklaráciu a v roku 2008 Akčnú agendu z Akry.⁵ V nich postupne priznávajú, že makroekonomické kritériá už nie sú najlepším ukazovateľom úspešnosti rozvojovej pomoci. Kritériá účinnosti sa začínajú odvíjať od kvality života jednotlivcov a komunit v cieľových krajinách. Donori sa zaväzujú k zmene svojich postupov a stratégií uplatňujúc hodnoty, ktoré prax ukázala ako tie, ktoré vedú k udržateľnej zmene a zlepšeniu života ľudí globálneho juhu: *lokálne vlastníctvo, súbežnosť s miestnymi prioritami, harmonizácia, orientácia na výsledky, vzájomná zodpovednosť, inkluzívne partnerstvá*.

Organizácie občianskej spoločnosti (CSOs)⁶ sa od počiatku zúčastňovali tohto procesu, aj keď až od Akry boli formálne plnohodnotnými účastníkmi procesu za rokovacím stolom. Uvedomujúc si však nielen svoje prínosy, ale aj slabosti, rozhodli sa urobiť takisto krok k posilneniu zodpovednosti za výsledky a dopady svojich rozvojových snažení. Debata vedená cez *Otvorené fórum pre rozvojovú efektívnosť*⁷ vyústila v roku 2010 do prijatia *Istanbulských princípov rozvojovej efektívnosti organizácií občianskej spoločnosti*. Tieto sú výsledkom konzultácií tisícok organizácií pôsobiacich vo viac ako 70 krajinách na celom svete. Formovanie politiky efektívnosti pomoci pokračovalo konferenciou v CSOs prostredníctvom svojich reprezentantov (iniciatíva BetterAid⁸) mohli priamo podieľať na príprave záverečného dokumentu *Partnerstvo pre efektívnu rozvojovú spoluprácu z Busánu (2011)*⁹. Hoci tento dokument ani zďaleka nenaplnil očakávania občianskej spoločnosti o efektívnosti rozvoja, zakotvil CSOs ako jeho plnohodnotných aktérov, odvolal sa na Istanbulské princípy a zohľadnil niektoré z požiadaviek občianskej spoločnosti vo svojich záveroch.

Na rozdiel od ostatných krajín V4, a to najmä Českej republiky¹⁰ a v menšej miere Poľska⁷, debata o efektívnosti je v komunite odborníkov na Slovensku zatiaľ len v začiatkoch. Proces prípravy k Busánu načrtnol niektoré témy, avšak chýbal detailný pohľad dovnútra praxe jednotlivých aktérov. Preto Platforma MVRO koncom roka 2011 iniciovala kvalitatívny výskum zameraný na uplatňovanie Istanbulských princípov svojimi členmi a pozorovateľmi.

2 Ciele a metodológia výskumu rozvojovej efektívnosti slovenských mimovládnych organizácií

Výskum bol nastavený tak, aby jeho výsledky motivovali organizácie k ďalšej diskusii o Istanbulských princípoch efektívnosti pomoci. Snažil sa zmerať a porovnať údaje o tom, ako organizácie reálne spĺňajú jednotlivé kritériá, či ich vôbec poznajú a pokladajú za dôležité vo svojej práci a či majú potrebu sa zlepšovať. Nebolo zámerom vypočítavať nedostatky jednotlivých organizácií či kritizovať ich názory, skôr sa pozrieť, v ktorých témach sme na Slovensku pokročili a máme dobré príklady a naopak, ktoré témy sú skôr zanedbané.

K existujú návody na praktickú implementáciu,¹¹ o ktoré sa výskum opieral, avšak nakoľko občianska spoločnosť sa vyznačuje najmä rozmanitosťou, je dôležité pri ich uplatňovaní zohľadniť kontext, v akom organizácie pôsobia. To bolo brané do úvahy aj pri zostavovaní otázok, ktoré mali pomôcť zmapovať situáciu v oblasti rozvojovej efektívnosti na Slovensku.

Výskumu sa zúčastnilo 22 z 31 členov a pozorovateľov Platformy MVRO. Základom bol pološtruktúrovaný rozhovor s predstaviteľom každej z organizácií. Ako doplnkové zdroje informácií boli použité webstránky, ako aj dokumenty sprístupnené samotnými organizáciami (výročne správy, kódexy, manuály, a pod.). Zber údajov sa konal v októbri a novembri 2011.¹²

3 Kritérium č. 1: Rešpektovanie a podpora ľudských práv a sociálnej spravodlivosti

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak rozvíjajú a implementujú stratégie, aktivity a postupy, ktoré podporujú individuálne a kolektívne ľudské práva, vrátane práva na rozvoj s plnou dôstojnosťou, slušnú prácu, sociálnu spravodlivosť a rovnosť všetkých ľudí.“

V rámci tohto kritéria bolo sledované, či organizácie vnímajú dodržiavanie ľudských práv ako dôležité v rozvojovej práci. Keďže mnoho organizácií neuvádza ľudské práva ako predmet svojej činnosti, zamerali sme sa viac na ľudsko-právny prístup v práci samotnej organizácie, presnejšie pohľad dovnútra. Pýtali sme sa, nakoľko sa organizácie snažia vo svojej vlastnej práci rešpektovať práva a dôstojnosť beneficentov či lokálnych partnerov. Chceli sme zistiť, či sa snažia vedome predchádzať diskriminácii a či majú napríklad postupy na odhaľovanie násillia či zneužívania.

Na otázku, ktoré z ôsmich kritérií je im najbližšie a podľa nich samých ho najviac uplatňujú, 7 z 22 organizácií uviedlo práve prvé kritérium. Dodržiavanie ľudských práv zakotvené vo vnútorných dokumentoch majú väčšinou iba tie organizácie, ktoré sú členmi nejakých medzinárodných sietí či organizácií a teda majú tieto zásady od svojich medzinárodných partnerov či centrál (napr. Habitat for Humanity, Slovenská katolícka charita, Slovenský červený kríž, UNICEF Slovensko), okrem takýchto prípadov deklarovali existenciu vnútorných pravidiel s ľudskými právami iba tri organizácie, z čoho fyzicky nám ho sprístupnili dve.

Väčšina opýtaných jednoznačne odmietla, že by používali drastické snímky za účelom získavania financií, mnohé sa odvolávali na „kódex, ku ktorému sa pripojila Platforma“, aj keď niektoré nevedeli presne jeho názov ani to, či je ich organizácia jeho signatárom. Pozitívne však je, že sú informovaní o takýchto zásadách a takmer všetci vedia, že nie je správne takéto snímky používať a že treba fotografovať iba so súhlasom fotografovaných. Iba zopár opýtaných sa však pozastavilo nad týmto problémom a podelili sa s nami o nejakú hlbšiu reflexiu:

„Pýtame si súhlas na fotografovanie, ale nie na uverejnenie fotografií. Myslím, že v tom máme všetci rezervy. Nevieme tiež vždy zaručiť, že si súhlas vypýtal fotograf, ktorý nám snímky poskytol.“

„V krajinách s diktátorským režimom by fotky mohli nielen narušiť dôstojnosť, ale aj ohroziť bezpečnosť fotografovaných, preto nie vždy je vhodné fotografovať.“

„V minulosti sme na odborných konferenciách ukazovali fotky z operácií, ale už to nerobíme. Pri programoch boja s podvýživou sa robia fotografie detí na začiatku a na konci, ale slúži to iba pre rodičov a vždy si pýtame ich súhlas.“

„Po podpísaní kódexu si viac uvedomujeme dôležitosť práv pri fotografovaní. Aj preto sme pri kampani na podporu hospicov použili grafické symboly a nie fotky starých a chorých ľudí.“

Vyskytli sa však aj takí respondenti, podľa ktorých z hľadiska etiky stačí, aby osoba nebola na fotografii rozpoznateľná a možno zobrazovať takmer všetko. Takže nie všetci chápeme rešpektovanie ľudskej dôstojnosti pri fotodokumentácii rovnako.

Jedným zo znakov ľudskoprávneho prístupu je aj nediskriminácia. Z dostupných informácií vyplynulo, že žiadna zo zúčastnených organizácií nediskriminuje pri výbere cieľových skupín či počas svojej práce v teréne, avšak nie všetky zákaz diskriminácie reflektujú vo svojich stratégiách, politikách, či projektoch. Povzbudivé je, že všetky opýtané organizácie, ktoré sú nejakým spôsobom spojené s cirkvami, spomenuli príklady svojich partnerov s rôznym náboženským vyznaním. Väčšina opýtaných organizácií sa minimálne do istej miery venuje menšinám či marginalizovaným skupinám a snaží sa zlepšovať situáciu v dodržiavaní ich práv. Iba menšina opýtaných však považuje dodržiavanie práv za meradlo úspešnosti svojich aktivít.

Zo všetkých zúčastnených organizácií, iba jediná (Habitat for Humanity) má linku a internetový kanál, kde môže ktokoľvek ohlásiť zneužívanie, násilie, či spreneveru zo strany predstaviteľov organizácie.¹³ Dve majú zákaz detskej práce vo svojich kódexoch, niekoľko sa odvolávalo na medzinárodné zmluvy o ľudských právach, ktoré musia dodržiavať. Niekoľko ich má isté zásady zakotvené v zmluvách s partnermi. Väčšinou však nemajú vypracované postupy prevencie detskej práce na svojich projektoch, alebo možného násillia či zneužívania zo strany svojich spolupracovníkov.

„V rozvojových krajinách je ťažké preverovať miestnych zamestnancov.“

„Je to postavené na dôvere a vzájomnej komunikácii.“

„Pracujeme s vysokoškolsky vzdelanými ľuďmi, nevidíme potrebu ich preverovať.“

Niektoré organizácie sa snažia zamestnávať ľudí len s odporúčaniami, prípadne sa pohybujú v komunitách dlhšie a spoliehajú sa na poznanie miestnych ľudí, čo im dáva do určitej miery záruku bezúhonnosti. Len tri organizácie spomenuli priamu skúsenosť s riešením takéhoto problému.

„Zrušili sme spoluprácu s partnerskou organizáciou potom, čo sme sa dozvedeli o viacerých prípadoch detskej práce a násillia. Podali sme sťažnosť na ... ministerstvo.“

„Bolo podozrenie lekára zo sexuálneho zneužitia, bolo to prešetrené, no nepreukázala sa jeho vina.“

„Lokálny pracovník bol podozrivý z krádeže, ale na polícii ho mučili, tak sme prípad stiahli.“

Len tri organizácie sa vyjadrili, že by prípad zistenia zneužívania riešili právnou cestou. Ostatní, ak vôbec reagovali na takto položenú otázku, povedali len, že by rozhodne ukončili s takýmto človekom či subjektom spoluprácu.

Slovenské rozvojové organizácie, ktoré sa zapojili do výskumu, rozhodne majú vedomosti o dôležitosti dodržiavania ľudských práv v rozvojovom kontexte. Väčšina z nich sa ich snaží uplatňovať vo svojej práci, nezávisle od predmetu svojej činnosti. Nemožno však povedať, že by väčšina organizácií uplatňovala ľudskoprávny prístup ako taký, kde meradlom dosiahnutých úspechov je práve zabezpečenie dodržiavania práv beneficentov projektov. Snažia sa nediskriminovať a takmer všetky sa v nejakej miere venujú menšinám a marginalizovaným skupinám. Rozhodne však nie sú vybavené ani pripravené systémove predchádzať a v porovnaní s vyspelými európskymi organizáciami v tomto smere ešte existuje priestor na zlepšenie.

4 Kritérium č. 2: Presadzovanie rodovej rovnosti a rovnoprávnosti a podpora práv žien a dievčat

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak podporujú a realizujú rozvojovú spoluprácu rešpektujúcu rodovú rovnosť, reflektujú záujmy a skúsenosti žien, a zároveň podporujú snahu žien o uplatnenie ich individuálnych a kolektívnych práv a ich plnú účasť ako silných aktérov v procese rozvoja.“

Zaujímalo nás, ako slovenské organizácie uplatňujú aspekt rodovej rovnosti nielen vo svojej práci voči beneficentkám, ale predovšetkým vo svojom vnútornom fungovaní. Či sú ženy rovnocenne zapojené do rozhodovania a programovania a či sa to premieťa do rodovo citlivých programov a rozpočtov. Pýtali sme sa tiež na priaznivé pracovné podmienky a prípadné bezpečnostné opatrenia pre spolupracovníčky.

Zo získaných informácií vyplýva, že takmer všetky zúčastnené organizácie (20 z 22) uplatňujú vo vlastnej práci a vnútornom fungovaní rodové hľadisko. Hoci niektorí na začiatku deklarovali, že ženská problematika nie je ich doménou, v podrobnejšom rozhovore sa ukázalo, že viacero atribútov tohto kritéria prirodzene spĺňajú. Vo väčšine organizácií tvoria väčšinu ženy a to nielen ako radové pracovníčky, ale aj vo vedúcich funkciách (exekutíva, správne rady). Organizácie samy priznávajú, že mimovládny rozvojový sektor je prefeminizovaný a často musia robiť cieľený nábor mužov, aby zabezpečili rovnováhu ženského a mužského pohľadu. Vo viacerých prípadoch respondenti považovali za potrebné zdôrazniť, že pri výbere spolupracovníkov či spolupracovníčok je hlavným kritériom odbornosť, rod sa zohľadňuje až v druhom rade. Iba jedna organizácia robí cieľené nábery pre ženy na isté pozície.

Takmer všetky majú tiež podporné opatrenia pre ženy v zamestnaní ako flexibilný pracovný čas, možnosť práce z domu, dokonca možnosť vodiť si dieťa do kancelárie. Zaujímavé sú tiež podporné a bezpečnostné opatrenia pre lokálne ženy pracujúce v rámci projektov.

„Vo fabrikách, kde pracujú hlavne ženy, je zabezpečená opatrovateľská služba pre deti. Ak majú deti ešte malé, majú možnosť počas pracovnej doby dojsť. Vo fabrikách je ochranka. Pracujú na dve zmeny, samy si to tak vymysleli, aby nemuseli chodiť do práce a z práce potme.“

„Komunitné centrá žien staviame na bezpečných miestach, radíme sa s lokálnou partnerskou organizáciou.“

„Ak má ísť žena pracovať, komunikujeme aj s rodinou, manžel sa zúčastňuje na pohovore.“

Ženy sú tiež prirodzene zapájané, a často prevažujú v rozhodovacích procesoch i pri formulovaní politik organizácii. Zrejme aj v dôsledku toho takmer všetky zúčastnené organizácie realizujú špeciálne projekty na podporu práv žien, ich uplatnenia na trhu práce, či ochrany pred násilím a zneužívaním. Súvisí to čiastočne aj s tým, že ženy sú v rozvojových krajinách marginalizovanou skupinou. Čo je však ťažšie, ako priznávajú niektorí z opýtaných, je zapojenie žien do procesu identifikácie potrieb či evaluácie projektov, ako aj do rozhodovacích procesov o rozvoji. Avšak sú aj také organizácie, ktorým sa to darí.

Toto kritérium je viac intuitívne napĺňané ako vedome reflektované medzi organizáciami. Relatívne málo projektov je zameraných na politické umocňovanie, skôr prevažuje podpora žien, ktoré sú veľmi oslabené, vylučované, znevýhodňované. Vyplýva to ale z celkového zamerania jednotlivých organizácii. Na Slovensku neexistuje rozvojová organizácia, ktorá by sa špecializovala na rodovú problematiku. Nemáme projekty na podporu ženských organizácii v rozvojových krajinách, avšak ženské organizácie sú dôležitými lokálnymi partnermi pri rôznorodých projektoch vzdelávania, komunitnej podpory, rozvoja vidieka, a pod.

5 Kritérium č. 3: Dôraz na posilnenie postavenia ľudí, demokratické vlastníctvo a participáciu

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak podporujú schopnosti a sebavedomie ľudí a ich plné zapojenie do prípravy a uplatňovania politik a rozvojových iniciatív, ktoré ovplyvňujú ich životy, s dôrazom na chudobných a marginalizovaných ľudí.“

Toto kritérium pre nás znamenalo, že projekty vychádzajú zo skutočnej znalosti situácie, problémov a priorit cieľových skupín, teda že pri príprave a realizácii projektov sú uplatňované princípy demokratického vlastníctva. Zaujímalo nás, či sú miestni aktéri zapojení už vo fáze identifikácie problémov a formulácie projektov. Aktívna participácia znamená tiež, ako organizácie využívajú svoje znalosti z rozvojovej praxe pri aktívnom ovplyvňovaní priorit rozvojových programov.

Len asi štvrtina opýtaných organizácií vedela na príkladoch dokázať, že naozaj dôsledne uplatňujú demokratické vlastníctvo, teda že témy projektov, identifikácia potrieb ide „zdola“, teda nielen od partnerskej organizácie, ale od ľudí – možných beneficentov rozvojovej spolupráce. Spoločným znakom týchto šiestich organizácií je, že sú to tie, ktoré majú v miestach pôsobenia dlhodobé partnerstvá, prípadne stále pobočky či misie, pôsobia tam niekoľko rokov, poznajú dobre nielen partnerské organizácie či miestnu správu, ale aj ľudí v danej lokalite. Budujú na skúsenostiach a dôvere.

„Komunitné organizácie – mladí si sami chceli vyčistiť slumy, neskôr sami prišli s projektom výstavby knižnice a ich partnerov.“

„Je zvykom, že rodiny, ktorým sme našim projektom pomohli, sa potom zapájajú do pomoci pre iné rodiny.“

„Beneficenti projektu si sami volia kurzy, aby si zlepšili vzdelanie či zručnosti a mohli si tak zvýšiť šance na trhu práce.“

„Mikropôžičkový projekt: sami beneficenti si navrhli pôžičkovú schému (splátky, úrok). Ľudia potom mali väčšiu dôveru k tomuto systému, viac dodržiavali pravidlá.“

Väčšina organizácií monitoruje svoje projekty aspoň raz ročne, veľká časť zodpovednosti leží na pleciah lokálneho partnera. Niektoré opísali dosť podrobne postupy, ako overujú úspešnosť projektov.

Treba však priznať, že medzi zúčastnenými sú aj také organizácie, ktoré demokratické vlastníctvo veľmi nerealizujú a zrejme ani nemajú internalizovaný obsah tohto pojmu. Svedčia o tom odpovede, ktoré mali byť príkladom aktívnej participácie a demokratického vlastníctva:

„Žiaci si sami zorganizovali zbierku učebníc pre deti z Afriky.“

„Organizácia ľuďom vysvetlí všetko, čo potrebujú vedieť, ako napríklad používať studne.“

„Máme dáta z monitoringu. Na základe toho vieme, čo treba robiť v danej krajine a k čomu by to asi malo viesť.“

„Partneri môžu posielat' pripomienky k projektu.“

Viac ako polovica organizácií deklarovala, že sa zapája do tvorby a pripomienkovania rozvojových politík cez Platformu MVRO.

Demokratické vlastníctvo a aktívna participácia ľudí, pre ktorých pracujeme, nie je najsilnejšou stránkou väčšiny organizácií. V lepšom prípade sa projekty formulujú s partnerskou organizáciou, avšak stále nie sú ojedinelé prípady, kedy myšlienka projektu vzniká na Slovensku a k nej sa potom hľadá partner a vhodná cieľová skupina. Možno stojí za úvahu ponúknuť vzdelávanie o technikách zapojenia komunit do tvorby ich vlastnej budúcnosti.

6 Kritérium č. 4: Podpora udržateľnosti životného prostredia

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak ... rozvíjajú a zavádzajú priority a prístupy, ktoré podporujú udržateľnosť životného prostredia pre súčasné i budúce generácie, vrátane okamžitých reakcií na klimatické krízy, zvlášť berúc do úvahy socioekonomické, kultúrne a pôvodné prírodné podmienky pre ekologickú integritu a spravodlivosť.“

Nezávisle od toho, či sa organizácie venujú životnému prostrediu, alebo aj úplne iným témam, mali by uprednostňovať vo svojich projektoch riešenia šetrné k životnému prostrediu. Preto nás zaujímalo, či napríklad evaluácia projektov obsahuje aj dopady projektových aktivít na životné prostredie, či postupy a prax pri realizácii všetkých projektových aktivít (nielen vyslovene environmentálnych projektov) zohľadňujú zásady ochrany životného prostredia, a či sa svojim príkladom snažia vzdelávať miestne komunity k zodpovednému prístupu k životnému prostrediu v každodennom živote.

Až deväť organizácií uviedlo hneď na úvod rozhovoru, že životné prostredie nepovažujú za svoju silnú stránku, lebo sa mu priamo nevenujú a nemajú projekty s touto tematikou. Avšak v rozhovoroch sa ukázalo, že aj tieto organizácie sa intuitívne aspoň príležitostne zaoberajú udržateľnosťou životného prostredia či už pri riešení nakladania s odpadmi, hospodárenia s vodou, poľnohospodárskych projektoch a pod. Jedna (taktiež ne-environmentálna) organizácia uviedla, že sa systematicky snaží formovať správanie priateľské k prostrediu, ako aj propagovať nekonzumný spôsob života.

Menej ako polovica organizácií uviedla, že systematicky sledujú dopady svojich projektov na životné prostredie (napr. monitorujú spodné vody, robia analýzu dopadov, konzultujú situáciu so stálymi miestnymi spolupracovníkmi a beneficiarimi). Jedna organizácia uviedla príklad zistenia negatívnych výsledkov a zjednaní nápravy (poľnohospodárstvo – vysychanie pastvin).

Ukázalo sa, že hoci bola medzi zúčastnenými iba jedna organizácia s hlavným zameraním na životné prostredie, všetkých 22 v skutočnosti vykonáva nejaké aktivity na túto tému, respektive aktivity, ktoré súvisia s témou

„Realizáciou projektu zameraného na prístup k pitnej vode, sa znížila erózia pôdy okolo rieky, keďže ľudia prestali chodiť nabrať vodu z rieky.“

„Dievčenská škola – vzdelávanie o nových formách poľnohospodárstva, ako efektívne využívať pôdu, používať dažďovú vodu, recyklovať ju, lebo doteraz nezberali odkvapovú vodu. Školské záhrady sú tréningové centrá, študentky sa učia pestovať plodiny, ale má to aj ekologický rozmer.“

„Dve nemocnice – spracovávajú biologický a ostatný odpad, majú malú spaľovňu, latríny, niektorý odpad zakopávajú. O spracovanie sa stará priamo manažment nemocnice. Ak sú nedostatky, diskutujeme s nimi a snažíme sa o nápravu.“

V minimálnej miere ide o témy školení, kde je obsiahnuté aj životné prostredie a problematika klimatických zmien. Je pozitívne, že väčšina organizácií sa v rámci vlastnej činnosti snaží správať priaznivo k životnému prostrediu a vzdelávať v tejto oblasti aj miestnych spolupracovníkov a beneficentov.

„Po tsunami na Sri Lanke sme odpratávali odpad, jednali sme s miestnou samosprávou o odpade. Takisto aj po zemetrasení v Pakistane. Mali sme najatých aj expertov na túto problematiku.“

„Ludia tam nemali ani odpadkové koše. Naši pracovníci hľadali odpadkové koše, miestni sa o to začali zaujímať, bola to dobrá príležitosť na ich zavedenie do praxe a na vzdelávanie príkladom.“

Väčšina slovenských rozvojových organizácií má zmysel pre dôležitosť ekologickej udržateľnosti prostredia a života ľudí, s ktorými pracujú, ako aj svojho vlastného. Nestretli sme sa s chápaním témy životného prostredia v rovine ľudských práv, k čomu možno smeruje tento istanbulský princíp (právo na zdravé životné prostredie), avšak environmentálne témy sú prirodzenou a nenásilnou súčasťou vzdelávania, mobilizácie komunit, či dokonca podpory malého podnikania. Rezervy sú v dôslednosti sledovania dlhodobých environmentálnych dopadov rozvojovej činnosti.

7 Kritérium č. 5: Uplatňovanie transparentnosti a zodpovednosti

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak verejne prejavujú trvalé záväzky organizácie k transparentnosti, zodpovednosti voči všetkým aktérom a integritu vo vnútorných procesoch organizácie.“

Znamená to, že organizácie nesú plnú zodpovednosť za výsledky i metódy svojej práce a sú pripravené ich verejne prezentovať. Informácie o činnosti a financovaní sú uvedené na webových stránkach a vo verejne dostupných výročných správach, organizácie si dávajú robiť interné i externé evaluácie svojej činnosti (v prípade potreby auditu), výsledky ktorých majú k dispozícii, uvádzajú pravdivé a neskresľujúce informácie o svojej činnosti, partneroch a cieľových skupinách. Majú tiež transparentnú riadiacu štruktúru, ktorá je zverejnená na dostupnom mieste (vrátane kontaktných údajov na vedúcich pracovníkov) a transparentný spôsob financovania. Predpokladá sa tiež, že odmietajú a netolerujú akékoľvek korupčné praktiky pri získavaní finančných prostriedkov na svoju činnosť a pri realizácii svojich projektov.

Na základe jednoduchého internetového prieskumu sme zistili, že z 22 zapojených organizácií má na svojich webstránkach umiestnenú aktuálnu výročnú správu (za rok 2010)¹⁴ iba 9. V rozhovore dokonca jedna z organizácií uviedla, že ju nemôžu poskytnúť, nakoľko ide o interný dokument. Zoznam členov správnej rady má zverejnený 12 organizácií, pričom štyri z tých, ktoré správnu radu nemajú, uvádzajú aspoň kompletný

zoznam tímu spolupracovníkov aj s kontaktmi, prípadne životopismi. Šesť organizácií neuvádza ani správnu radu, ani spolupracovníkov. Takmer všetky, presne 20 organizácií uvádza na svojich stránkach cieľové skupiny a partnerov svojich programov.

Iba o 7 organizáciách možno povedať, že vykonávajú systematickú evaluáciu svojich projektov, ktorá má svoju metodológiu a výstupy používané pre zlepšovanie projektu či v ďalšom strategickom plánovaní. Väčšina organizácií, ak určitým spôsobom vyhodnocuje projekty (čo je v skutočnosti často iba priebežný monitoring aktivít), to považuje skôr za formálnu záležitosť kvôli donorovi či zahraničným partnerom. Asi polovica organizácií tvrdí, že si dáva robiť audit.

Ku korupcii sa respondenti veľmi nechceli vyjadrovať. Zazneli príklady, že napr. odmietajú meniť peniaze na čiernom trhu, či podplácať úradníkov, alebo že s miestnou vládou treba spolupracovať aj keď je skorumpovaná, inak by sa nedosiahli výsledky. Iba jedna organizácia uviedla, že má zakotvené netolerovanie korupcie v zmluvách a má aj vnútorný systém boja s korupciou, jedna to má vo svojom kódexe.

Pri uplatňovaní kritéria transparentnosti a zodpovednosti za výsledky v prípade slovenských rozvojových organizácií existuje priestor na zlepšenie. Nie všetky organizácie zverejňujú všetky informácie, ktoré by mohli verejnosť zaujímať. Mnohé organizácie nemajú celkom prepracovaný systém a niekedy ani potrebu hodnotenia dopadov svojich aktivít a nemajú jednoznačne vyhranené a inštitucionálne zakotvený odmietavý vzťah ku korupcii.

8 Kritérium č. 6: Presadzovanie rovnoprávných partnerstiev a solidarity

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak nadväzujú transparentné, otvorené a rovnocenné vzťahy s inými CSOs a ostatnými rozvojovými aktérmi, založené na zdieľaných rozvojových cieľoch a hodnotách, vzájomnej úcte, dôvere, nezávislosti jednotlivých organizácií, dlhodobej vzájomnej podpore, solidarite a globálnom občianstve.“

Predpokladá sa, že organizácie zdieľajú so svojimi partnermi všetky informácie týkajúce sa spoločných cieľov a aktivít. Partneri majú k dispozícii projektové dokumenty a záverečné správy spoločných projektov, vrátane finančných a hlavné princípy programovej či projektovej spolupráce sú navzájom odsúhlasené v partnerských dohodách. Tento princíp znamená tiež rešpektovanie rozdielnych názorov, postojov a skúseností partnerov navzájom, rozhodovanie o projektoch na základe konsenzu a tiež nezneužívanie spoločných informácií a know-how vo svoj vlastný prospech na úkor partnerov.

Zistili sme, že slovenské mimovládne rozvojové organizácie sa z veľkej väčšiny správajú poctivo voči svojim lokálnym partnerom a snažia sa o rovnocenné partnerstvá. S partnermi zdieľajú zväčša celú projektovú dokumentáciu, ktorú niektorí dokonca špeciálne kvôli partnerom prekladajú ak ide o projekty v slovenčine. Takmer všetci robia s partnermi spoločne

rozpočet. Nie všetci nás však presvedčili o tom, že myšlienka projektov ako aj ich obsah je od počiatku spoločným produktom oboch strán. V praxi to pravdepodobne často vyzerá tak, že myšlienka skrsne na Slovensku, oznámi sa partnerovi, alebo sa k nej hľadá vhodný partner, a potom sa už spoločne dotvára s väčším či menším podielom partnerskej strany. Je to problém súvisiaci aj s kritériom 3 – demokratickým vlastníctvom. Prevažná väčšina organizácií však uzatvára partnerské dohody či memorandá o porozumení, kde sú zakotvené povinnosti všetkých zapojených strán. Ich slabou stránkou je však často chýbajúca časť o tom, čo sa stane, ak niektorá zo strán dohodnuté povinnosti nesplní.

Až na zopár výnimiek, nestretli sme sa u respondentov s paternalistickým nerovným prístupom k svojim partnerom. Skôr možno povedať, že organizáciám chýba know-how, ako ešte vylepšiť niektoré procesy tak, aby sa v nich obe strany cítili rovnoprávne a aby potenciál miestnych rozvojových partnerov bol naplno využitý.

9 Kritérium č. 7: Vytváranie a zdieľanie znalosti a záväzok k vzájomnému učeniu

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak zlepšujú spôsoby ako sa učiť z vlastných skúseností, od iných CSOs ako aj od ostatných rozvojových aktérov, využívajúc poznatky a výsledky z rozvojovej praxe, vrátane vedomostí a múdrosti miestnych a pôvodných obyvateľov, posilňujúc inovácie a svoju víziu o budúcnosti.“

Organizácie by sa mali zapájať do aktivít zameraných na odovzdávanie skúseností medzi partnermi. Pýtali sme sa teda, či je zdieľanie skúseností a vzájomné posilňovanie kapacít súčasťou partnerských projektov a činností, ako aj či majú organizácie vypracované spôsoby budovania kapacít vlastných i svojich partnerov, ako funguje udržiavanie inštitucionálnej pamäte organizácie. Zaujímala nás ich ochota deliť sa so skúsenosťami a vedomosťami so svojimi partnermi ako aj s inými aktérmi rozvojovej spolupráce.

V tomto kritériu sa cítia silné najmä vzdelávacie organizácie, pre ktoré je obsah tohto kritéria zároveň ich poslaním. Takmer všetky vzdelávacie projekty a aktivity spomenuté v rámci výskumu sú navrhnuté tak, aby išlo o obojsmerný proces učenia a zdieľania vedomostí a skúseností. Organizácie, ktorých hlavnou činnosťou nie je vzdelávanie, sa snažia so svojimi lokálnymi partnermi zdieľať vedomosti v rámci či po skončení projektov.

Organizácie si uvedomujú potrebu vzájomného vzdelávania a diskusie na Slovensku aj na medzinárodnej úrovni. Približne polovica deklarovala, že sa aktívne zapája do odovzdávania skúseností v rámci nejakej medzinárodnej siete či iniciatívy. Jedna organizácia (Človek v ohrození) dokonca sama iniciuje vznik takejto siete v rámci spolupráce humanitárnych organizácií v Strednej Európe.

„Menšie organizácie sa tak budú môcť po spojení zapájať do väčších projektov. Budú si vymieňať skúsenosti, informácie, učiť sa jeden od druhého. Takto sa stanú atraktívnejším partnerom aj pre väčšie organizácie, od ktorých sa budú môcť veľa naučiť.“

Organizácie zapojené do výskumu vítajú možnosti vzdelávania a zdieľania poskytované Platformou MVRO a jej členmi navzájom, kritika viacerých smeruje však na nedostatok debát so zahraničnými odborníkmi o nových trendoch v rozvojovej pomoci.

„Vidíme v zahraničí potenciál, ktorý by Slovensku ukázal iné trendy v tejto oblasti, na ktoré my tu možno nie sme až tak zvyknutí... Rozvojová pomoc nie je taká jednostranná, ako ju niektorí aj u nás vidia, nejde len o zvyšovanie HDP rozvojových krajín. My by sme sa od nich mali učiť tiež, napr. spiritualite alebo skromnosti.“

Len necelá tretina (7) organizácií potvrdila, že má vypracovaný a zavedený systém vnútorného vzdelávania pracovníkov a dobrovoľníkov, vrátane tých vysielaných do práce v teréne, ako aj udržiavania inštitucionálnej pamäte organizácie. Toto patrí k slabším stránkam slovenského rozvojového sektora.¹⁵

10 Kritérium č. 8: Závazok k uskutočňovaniu pozitívnych a trvalo udržateľných zmien

„CSOs sú efektívne ako aktéri rozvoja, ak spolupracujú, aby dosiahli trvalo udržateľné výsledky a dopady svojich rozvojových aktivít, zameriavajúc sa na výsledky a vytváranie podmienok pre trvalé zmeny v živote ľudí, kladúc zvláštny dôraz na chudobné a marginalizované obyvateľstvo a na zabezpečenie trvalého odkazu pre súčasné i budúce generácie.“

Kritérium predpokladá, že stratégie činnosti a zaistenia financovania organizácií sa formulujú zodpovedne, na dlhšie časové obdobie a vychádzajú z dôkladnej znalosti problematiky, pretože dlhodobé priority nemožno ad hoc meniť iba na základe donorských výziev. Skúmali sme tiež, nakoľko si organizácie uvedomujú zodpovednosť za pozitívne i negatívne, plánované i neplánované dopady vlastných rozvojových intervencií na situáciu cieľových skupín a ostatných rozvojových aktérov.

Medzi našimi organizáciami sú také, ktoré ukážkovo naplňajú toto kritérium. Napríklad Savio, Integra, eRko, Človek v ohrození a iné. Sú to tie, ktoré pôsobia stabilne už viac rokov vo svojich oblastiach (sektorových aj teritoriálnych), snažia sa systematicky naplňať svoje ciele aj prostredníctvom budovania dlhodobých partnerstiev, dôvery a vzájomného poznania s beneficiarom svojich aktivít. Ich pracovníci dlhodobo pôsobia v cieľových krajinách a majú intenzívny kontrakt s miestnymi ľuďmi. Snažia sa o efektivitu a umocňovanie potenciálu miestneho obyvateľstva.

Stretli sme sa však aj s organizáciami, ktoré necítia potrebu skúmať dopady a hodnotenie projektu sa v ich chápaní rovná zbieraniu pozitívnych dojmov účastníkov po skončení školenia.

Ako bolo spomenuté pri kritériu č. 5 – zodpovednosť za výsledky, len málo organizácií robí evaluáciu a ešte menej analýzu dlhodobých dopadov svojich činností. Avšak existujú

aj medzi našimi organizáciami príklady tých, ktorí sa zaujímajú aj s odstupom času o situáciu svojich beneficietov a v prípade zistenia negatívnych vplyvov svojej bývalej činnosti berú za ne zodpovednosť a aktívne sa snažia o nápravu.

“Ak nie sú chyby, znamená to, že organizácia má len zlé informácie o projektoch a ich dopade. V rozvojových projektoch si beneficienti už zvykli na otázky a vedia, čo chcú donorské organizácie počuť. Na odhalenie negatívnych dopadov je potrebný detailný pohľad odborníkov.“

Záver

Najviac zvnútornené a slovenskými organizáciami uplatňované sú kritériá č. 1 (ľudské práva), 2 (rodová rovnosť), 4 (udržateľnosť životného prostredia) a v neposlednom rade 6 (rovnoprávne partnerstvá). Isté nedostatky sme zaznamenali, pokiaľ ide o kritérium 7 (vzájomné učenie). Určite by sa rozvojová komunita nemala uspokojiť s úrovňou dodržiavania kritérií 5 (transparentnosť, zodpovednosť), 3 (demokratické vlastníctvo), a 8 (dlhodobo udržateľné zmeny).

Je nepopierateľne pozitívom, že samotný výskum už začal debatu na túto tému a z reakcií respondentov vyplýva, že by ďalšie diskusie, výmenu skúseností a budovanie kapacít na tieto témy uvítali. Vzhľadom na malú početnosť slovenskej rozvojovej komunity, ako aj nízky objem finančných prostriedkov, ktorý je na rozvojovú spoluprácu v SR reálne k dispozícii, by efektívnosť mohla byť práve tým atribútom, ktorým by mohla SR vynikať v porovnaní so silnejšími európskymi rozvojovými aktérmi. Vyžaduje si to však nielen koordinovanú snahu zo strany samotných rozvojových organizácií, ale v neposlednom rade aj zvnútornenie pravidiel efektívnosti na strane štátu, konkrétne Slovak Aid. Zakomponovanie záverov z Paríža, Akry, a Busánu do stratégií, politik a metódik poskytovania pomoci je nevyhnutnou podmienkou, aby SR bola zaradená medzi serióznych poskytovateľov pomoci. SR totiž nemôže, ako niektorí veľkí donori (zvlášť medzi nečlenmi DAC), kompenzovať medzery v efektívnosti objemom investovaných finančných prostriedkov. Je to možno v konečnom dôsledku výhodou, keďže nám to neumožňuje páchať toľko chýb, ako bohatým a neefektívnym donorum.

-
- 1 Hayman, R.: The Busan Partnership: Implications for Civil Society. Policy briefing paper 29
<http://www.intrac.org/resources.php?action=resource&id=727>, s. 1
 - 2 The Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development
<http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>

- 3 The Rome Declaration on Harmonisation (Rome High-Level Forum)
http://siteresources.worldbank.org/NEWS/Resources/Harm-RomeDeclaration2_25.pdf
- 4 Joint Marrakech Memorandum (Second International Round Table Marrakech)
http://gametlibrary.worldbank.org/FILES/465_Marrakech%20Memorandum%20on%20Managing%20for%20Development%20Results.pdf

- 5 The Paris Declaration on Aid Effectiveness and The Accra Agenda for Action
<http://www.oecd.org/dataoecd/11/41/34428351.pdf>
- 6 Civil Society Organizations
- 7 Open Forum for CSO Development Effectiveness: <http://www.cso-effectiveness.org/-home,091-.html?lang=en>
- 8 www.betteraid.org
- 9 4th High-Level Forum on Aid Effectiveness (December 2011) The Busan Partnership for Effective Development Cooperation, www.aideffectiveness.org/busanhlf4/images/stories/hlf4/OUTCOME_DOCUMENT_-_FINAL_EN.pdf
- 10 V Českej republike proces vytvárania štandardov efektívnosti spojený s Istanbulskými princípmi pokročil asi najďalej z týchto štyroch krajín. V júni 2011 prijali členské a pozorovateľské organizácie združenia České fórum pre rozvojovú spoluprácu (FoRS) svoj Kódex efektívnosti, ktorého súčasťou je aj systém pravidelného hodnotenia dodržiavania schválených princípov a indikátorov.
- 11 V roku 2008 vznikla napríklad v Poľsku publikácia na podporu etických zásad práce s obrazovým materiálom a správami. Tento manuál, v krajine veľmi populárny a hojne používaný na školeniach, bol preložený do slovenčiny a pod názvom Ako hovoriť o väčšine sveta, ako objektívne informovať o krajinách globálneho juhu je dostupný na stránkach Platformy MVRO. V roku 2011 v rámci poľského predsedníctva v Rade EÚ, bola iniciovaná diskusia o efektívnosti pomoci, aj keď sa priamo neodvolávala na Istanbulské princípy.
- 12 The Siem Reap CSO Konsensus on the International Framework for CSO Effectiveness http://www.cso-effectiveness.org/IMG/pdf/final_framework_for_cso_dev_eff_07_2011-3.pdf
- 13 Výskum realizovala Platforma MVRO vďaka podpore zo Slovak Aid.
- 14 www.mysafeworkplace.com/SplashPages/habitat/habitat.html
- 15 Zber údajov bol robený na jeseň roku 2011.
- 16 Pozri tiež Príprava pracovníkov vysielaných v programoch rozvojovej a humanitárnej pomoci. PDCS 2010 <http://www.pdcs.sk/pripadove-studie-prieskumy>

Autorka:

Zuzana Fialová

Národnosť:

Slovenská

Inštitucionálna príslušnosť:

Trnavská univerzita

Adresa:

Univerzitné nám. 1, Trnava

Telefon:

0918 689 882

E-mail:

Fialova.zuza@gmail.com

RECENZIA: prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.

Príspevok sa venuje potrebe efektívnosti rozvojovej pomoci v činnosti organizácií občianskej spoločnosti a analyzuje jej rôzne aspekty a dimenzie najskôr v medzinárodnom kontexte a potom v podmienkach Slovenska. Opiera sa o výskum, ktorého sa zúčastnili členské alebo pozorovateľské organizácie Platformy MVRO a rozvojovej pomoci nielen medzi participujúcimi organizáciami, ale aj v rámci implementácie pravidiel efektívnosti na strane štátu (Slovak Aid).

Rozvojová pomoc vo svetle postmoderny

Autor: Mgr. Ondrej Gažovič

ABSTRAKT:

Predkladaný príspevok ponúka postmodernú interpretáciu a kritiku rozvojovej pomoci. V prvej časti príspevku predstavujem vybrané aspekty rozvojovej pomoci a poukazujem na to, akým spôsobom premisy obsiahnuté v jej jadre čerpajú z myšlienok osvietenstva. V druhej časti príspevku následne predstavujem postmodernú kritiku uvedených myšlienok osvietenstva a na jej základe problematizujem predpoklady samotnej rozvojovej pomoci. Cieľom textu je prispieť k polemickšej a viac teoreticky ukotvenej diskusii problematiky rozvojovej pomoci v prostredí SR.

Kľúčové slová: *Rozvojová pomoc, osvietenstvo, postmodernizmus*

Úvod

Rozvojová pomoc je zo svojej podstaty projektom osvietenstva. Vychádza z jeho základných filozofických premis a ako úspešný politický projekt⁷ ich reprodukuje v praxi. V dôsledku praktického uplatňovania týchto premis sa následne posilňuje ich všeobecné vnímanie čoby nadčasových a objektívnych výpovedí o povahe sveta a jeho poznávania.

Premisy osvietenstva sú však v súčasnej filozoficko-vednej debate už niekoľko desaťročí presvedčivo spochybňované. Pochopiteľne, postmoderná kritika týchto premis umožňuje následne problematizovať aj samotnú rozvojovú pomoc – jej zmysel, podobu a existenciu. Podobné hlasy v slovenskej rozvojovej debate zatiaľ príliš nezaznievajú. Predkladaný text má preto za cieľ obohatiť túto debatu práve o postmodernú interpretáciu a kritiku rozvojového angažmánu SR.

Rád by som zdôraznil, že mojim cieľom nie je kritizovať prácu slovenských rozvojových pracovníkov a pracovníčok, či už vo vládnom, alebo v mimovládnom sektore – ich motivácie, zánietenie a pracovné nasadenie sú väčšinou obdivuhodné. Nakoľko sa však domnievam, že úlohou univerzity je byť miestom disentu a kritického myslenia, pokúsim sa v nasledovnom príspevku ponúknuť pohľad, ktorý je v slovenskej rozvojovej debate doteraz marginalizovaný a prehliadaný. Dosiahnuť komplexnejšie chápanie rozvoja a (re)politizáciu tých jeho aspektov, ktoré sú mylne chápané ako dané a normálne, je nepochybne v záujme zvýšenia demokratickej legitimacy zahraničnej politiky SR.

Za týmto účelom je text vystavaný nasledovne. V jeho prvej časti predstavujem základné premisy osvietenstva a poukazujem na to, akým spôsobom sú obsiahnuté v teórii a praxi rozvojovej pomoci. V druhej časti textu zas predstavujem postmodernú kritiku osvietenských téz a následne, stavajúc na tejto kritike, problematizujem samotnú rozvojovú pomoc.

1 Osvietenské základy rozvojovej pomoci

Medzi časté odpovede, s ktorými sa stretávam po položení otázky „Ako chápete pojem rozvoj?“, patria zmienky o pokroku, o pozitívnom posunutí príjemcov a príjemkýň pomoci z bodu A do bodu B, o ich posunutí zo stavu horšieho do stavu, ktorý je lepší. Táto odpoveď v hovorov postupne vychádzajú na povrch.

Bez ohľadu na to, či sa jedná o ontologické, epistemologické alebo metodologické premisy, všetky ich spája fakt, že čerpajú z myšlienok osvietenstva a sú v ňom pevne ukotvené. Predtým, než tieto premisy rozvojovej pomoci explicitne predstavím a ponúknem ich postmodernú kritiku, je vhodné aspoň stručne a skratkovo uviesť ich ideologické zdroje, t.j. premisy samotného osvietenstva.

Pojem osvietenstvo označuje filozofické a spoločenské hnutie, ktoré sa v Európe presadilo v 17. až 18. storočí. Osvietenstvo nadviazalo na myšlienky renesancie a prakticky do dnešných dní ovplyvňuje naše predstavy o svete a jeho poznávaní. (zrov. napr. Kratochvíl 2009: 216-218) Medzi hlavných predstaviteľov tohto obdobia sa zvyknú zaradiť myslitelia a vedci ako napr. René Descartes, Immanuel Kant, John Locke, Isaac Newton, Baruch Spinoza a Voltaire. Zhrňujúcu charakteristiku osvietenstva ponúka Grenz (1996), podľa ktorého toto hnutie stavia na dvoch revolúciách – prvou z nich je karteziánska filozofická revolúcia a druhou z nich za vedecká revolúcia v duchu Newtona (Grenz 1996: 63-71) Podrobnejšie rozvedenie tejto tézy predkladám v nasledujúcich odsekoch.

V jadre osvietenstva spočívajú niekoľko hlavných myšlienok. Ako prvú z nich, bez ambícií zoradiť ich podľa dôležitosti, môžeme zmieniť osvietený dôraz na rozum. Myslitelia osvietenstva, najmä v reakcii na náboženstvo, odmietajú akceptovať zjavené dogmy a zdôrazňujú potrebu rozumového skúmania sveta – len na takomto skúmaní môže byť založené skutočné, reálne poznanie. Tento dôraz na racionalitu je úzko naviazaný na druhý dôležitý predpoklad osvietenstva, ktorým je dôraz na autonómneho jednotlivca. Človek – jednotlivec – je schopný nezávislej rozumovej reflexie sveta vôkol seba a na základe tejto reflexie môže utvárať poznanie. Práve v týchto dvoch myšlienkach spočívajú avizovaná karteziánska filozofická revolúcia, spočívajúca v dôraze na autonómneho a racionálneho jednotlivca, ktorý prostredníctvom svojej osobnej skúsenosti získava poznanie. (zrov. Grenz 1996: 63-64)

Tretím predpokladom osvietenstva, ktorý nadväzuje na predstavenú líniu argumentácie, je existencia prírodných a spoločenských mechanizmov/zákonov, ktoré ovplyvňujú podobu sveta a riadia jeho vývoj. Autonómny jednotlivec môže pomocou svojej racionality poznávať tieto zákony, s čím súvisí štvrtý predpoklad osvietenstva – platné a správne poznanie je možné dosiahnuť pomocou použitia presných, vedeckých metód. Ďalším dôležitým predpokladom osvietenstva je viera v pokrok, progres – použitím exaktných vedeckých metód človek nielenže dosiahne správne poznanie zákonov, ktoré riadia podobu sveta, ale môže tieto metódy a svoje poznanie využiť na to, aby svet posúval vpred, k lepšiemu stavu, k pokroku. Tieto myšlienky naplňujú obsah avizovanej Newto-

novej vedeckej revolúcie – pre naše poznanie sú relevantné tie aspekty sveta, ktoré dokážeme presne odmerať, pričom platí, že svet je merateľný a poznateľný, takže jeho prírodné a spoločenské zákony stačí vedecky presne odkrývať a vďaka tomu dokážeme svet meniť k lepšiemu. (zrov. Grenz 1996: 66-71)

Pre účely tohto príspevku ako posledný stavebný kameň osvietenstva spomeniem mimoriadne dôležitú Kantovu myšlienkovú nadstavbu, ktorou tento smer korunoval – autonómny jednotlivec má podľa neho prístup nielen ku fyzickému svetu, ktorý priamo (a podľa neho vlastne nedokonale) poznáva svojimi zmyslami, ale zároveň disponuje aj prístupom k akejsi univerzálnej morálke, k univerzálnemu mravnému poznaniu o tom, čo je dobré a čo je zlé. (zrov. Hutchings 2009: 217-220)

Týmto argumentom sa osvietenstvo dokázalo vyrovnáť s problémom, na ktorý upozornil skepticizmus Davida Humea a ktorého podstata spočíva vo fakte, že presným meraním môžeme poznávať svet vôkol nás, ale nedokážeme ním poznať Boha a morálku. Kantova odpoveď spočíva v argumente, že našim rozumom môžeme spoznať aj morálne, univerzálne platné zákony o tom, čo je dobré – ak sme dostatočne racionálni, dokážeme sa k ich poznaniu rozumom dobrať a to dokonca ešte presnejšie, než k poznaniu fyzického sveta, o ktorom Kant v porovnaní s inými osvietencami vlastne celkom pochybuje. Keďže sú tieto morálne zákony platné pre všetkých, my ako príslušníci najviac racionálnej a najviac rozvinutej spoločnosti dokážeme poznať, čo je morálne a správne aj pre ostatné, menej rozvinuté spoločnosti a keď to spoznáme, môžeme a mali by sme k týmto správnym morálnym hodnotám viesť aj spomínaných zaostalejších Druhých. (zrov. Grenz 1996: 73-80)

Myšlienky osvietenstva sú do dnešných dní hlboko zakorenené v našich myšliach, zdajú sa byť logické a správne, učia sa na školách, uvažujeme v ich kategóriách, hľadíme na svet a aktívne k nemu pristupujeme cez ich prizmu. Dôraz na autonómneho jednotlivca a jeho individuálne ľudské práva je ukotvený v jadre našej ústavy a vďaka tomu o svojej krajine hovoríme ako o civilizovanej. Dôverujeme vedeckému poznaniu, prideliujeme mu výsadné spoločenské postavenie a v porovnaní s ním sú nám skôr na smiech tradičné, nevedecké, ergo šarlatánske a pofidérne systémy produkcie vedenia. Dôkaz je privilegovaný pred vierou, neutralita a objektivita sú dosiahnuteľné a žiaduce. Vďaka vede poznávame svet a meníme ho tak, aby bol lepší, konštruktívne riešime problémy a kráčať sme vpred.

Medzi oblasti, ktoré sú plne v zajatí osvietenskej paradigmy, patrí práve rozvojová pomoc. Nastáva čas podrobnejšie sa pozrieť na už avizované vnímanie rozvoja ako pokroku, rozvoja ako zlepšenia stavu sveta, ktorý je pozitívne posúvaný z bodu A do bodu B.

Jednou z premis, ktoré úzko súvisia s predstaveným chápaním rozvoja, je presvedčenie, že existujú univerzálne platné kategórie dobra, akési všeobecne platné rebríčky lepšieho a horšieho – túto premisu môžeme označiť ako ontologickú, keďže v jej jadre je presvedčenie o povahe sveta. Prítomnosť tejto premisy v rozvojovom mainstreame dokazuje o.i. už samotná kategorizácia krajín na rozvinuté a rozvojové, rovnako ako existencia rôznych rebríčkov rozvoja, po ktorých sa krajiny pohybujú v závislosti na tom, ako

sa približujú k jednotlivým pólom univerzálne definovanej a pozitívnym obsahom naplnenej kategórie rozvoja. Táto premisa priamo nadväzuje na Kantovu filozofickú nadstavbu, spočívajúcu v „objavení“ rozumu, ktorý má prístup k poznaniu toho, čo je všeobecne dobré a morálne.

Druhou obsiahnutou premisou v rozvojovom mainstreame je, že dokážeme objektívne posúdiť, zmerať a určiť, ktorý stav sveta je lepší a ktorý horší. Bez tohto epistemologického presvedčenia o povahe nášho poznania, ktoré považujeme za presné a objektívne, by vyššie spomínané rebričky lepšieho a horšieho stavu rozvoja v jednotlivých krajinách strácali zmysel. Táto premisa je úzko previazaná s naturalistickým prístupom renesancie a osvietenstva, ktoré zdôrazňujú merateľnosť sveta a aplikovateľnosť metód prírodných vied do domény vied spoločenských.

Tretia rozvojová premisa súvisí s tým, že nie každé poznanie je rovnocenné. Nárok na presnosť a objektivitu má len to poznanie, ktoré je produkované adekvátnymi, t.j. expertnými, alebo vedeckými metódami. Nárok na produkciu relevantného poznania majú privilegované subjekty, pričom ich privilegovanosť môže súvisieť s krajinou ich pôvodu („naša expertka to vie lepšie“), alebo s aplikovanou metódou produkcie poznania („expertka, či už ich, alebo naša, tomu rozumie lepšie, ako negramotná šamanka“). Táto premisa je blízka scientisticému prístupu riadenia spoločnosti na základe vedeckého poznania.

Štvrtou obsiahnutou premisou je predpoklad, že na spomínaných rebričkách kvality sa My nachádzame vyššie, ako Druhí. Bez existencie tohto presvedčenia, ktoré je ex ante alebo ex post vedecky (a optimálne aj kvantifikovateľne) dokladované, by nemalo zmysel profilovať sa ako donor, ktorý pomáha prijímateľom. Vzťah donora a prijímateľa je nutne vzťahom hierarchickým, na čom nič nemení snaha, iste pozitívne mienená, nazývať tento vzťah spoluprácou. Realitou však je, že v prípade rozvojovej politiky je spolupráca vyžadovaná za tým účelom, aby umožnila lepšie pomáhať. Inak povedané, kým starší prístup k rozvojovej politike používa pojem „pomoc“ a býva kritizovaný za svoju jednostrannosť, novší prístup sa zaoberá do pojmu „spolupráca“, ale cieľom tejto spolupráce je lepšie a účinnejšie pomôcť prijímateľovi. Táto premisa samozrejme konvenuje s osvietenským vnímaním západného Seba ako subjektu na vrchole civilizačnej pyramídy.

Piata rozvojová premisa spočíva v presvedčení, že My máme právo, alebo povinnosť intervenovať u Druhých za účelom toho, aby sa na zmienených rebričkách kvality posúvali vpred, pričom je možné takúto pozitívnu a úspešnú intervenciu dosiahnuť, pokiaľ použijeme racionálny a vedecký prístup. Táto metodologická premisa takisto nadväzuje na osvietenské presvedčenie o možnosti, či priam o povinnosti dosiahnuť a šíriť pokrok tak, aby sa ľudstvu na Zemi žilo lepšie – či už z altruistických pohnútok šírenia blahobytu, poznania a civilizácie do iných krajov, alebo z inštrumentálnej pohnútky spočívajúcej v predpoklade, že rozvoj iných prospeje rôznymi spôsobmi aj nám. (zrov. Derrida - Caputo 1997: 69)

Šiestou a pre účely tohto príspevku poslednou premisou, obsiahnutou v rozvojovej pomoci a vo vnímaní rozvoja je, že v jadre nášho záujmu má byť človek, jednotlivkyňa, o ktorej rozvoj nám má ísť – či už máme na mysli zabezpečenie jej prístupu k pitnej vode, predĺženie jej veku dožitia, zlepšenie jej podnikateľských kompetencií, alebo zvýšenie

úrovne ochrany jej ľudských práv. Túto premisu môžeme označiť aj ako premisu antropocentrizmu.

Vyššie uvedené premisy sú v sociálnom poli rozvojevej pomoci široko prítomné a pevne zakorenené. Rámčujú uvažovanie o tom, čo je možné a informujú kroky tých, ktorí sa snažia v praxi dosahovať to, čo je žiaduce. Posúdenie toho, či výsledky rozvojevej pomoci poskytovanej v zajati tejto paradigmy označíme za úspešné, alebo ničivé, ponechávam na zvážení čitateľiek, z ktorých mnohé majú nepochybne bohaté osobné skúsenosti priamo z „terénu“ poskytovania pomoci. V nasledujúcej kapitole však poukazujem na fakt, že z filozofického pohľadu je možné presvedčivo kritizovať, problematizovať a rozložiť všetky zmienené premisy rozvojevej pomoci vychádzajúce z osvietenstva. V okamihu, ako si priznáme kontingentnú povahu týchto premis, ako si uvedomíme ich relativitu a ako ich prestaneme brať za dané a jediné správne, naše obzory uvažovania o rozvojevej pomoci sa výrazne rozšíria.

2 Postmoderná kritika

Myšlienky osvietenstva síce dominujú nášmu chápaniu sveta, súčasná filozofia však ponúka aj ich silnú kritiku. Asi najradikálnejšia je tá, ktorú prináša postmodernizmus. Tento filozofický smer sa začal výrazne presadzovať v 70. až 80. rokoch 20. storočia, jeho základy je možné ale nájsť napr. už aj v diele Friedricha Nietzscheho z 19. storočia. Medzi hlavných predstaviteľov postmodernizmu bývajú radení autori ako Jacques Derrida, Michel Foucault, Richard Rorty a Jean-Francois Lyotard. Vo vednom odbore medzinárodných vzťahov sú to zas autori ako Richard Ashley, R. B. J. Walker a James Der Derian. (k nim zrov. napr. Slačálek 2009: 145-167), pričom priamo v oblasti skúmania rozvoja je myšlienkami postmoderny silne ovplyvnený prúd tzv. post-rozvoja (zrov. najmä klasické diela Rahnama & Bawtree 1997, Escobar 1995 a Sachs 1992), ktorému sa však v tomto výklade špecificky venovať nebudem.

V jadre postmodernizmu spočíva nedôvera k metanarativom, alebo inak povedané, nedôvera k veľkým príbehom, ktoré si činia nárok na objektívnu a univerzálnu platnosť. Práve tu môžeme začať avizovanú kritiku osvietenstva. To síce tiež kritizuje dovtedy prevládajúci metanarativ náboženstiev a cirkví, podľa postmodernizmu sa však dopúšťa zásadného omylu, keď na miesto Boha stavia Rozum. Náboženská viera je nahradená vierou v racionalitu jednotlivca, ktorá pritom môže mať rovnako zaslepujúce účinky.

Autonómne existujúci a mysliaci jednotlivec je podľa postmodernizmu nedosiahnuteľnou utópiou. Nielenže v rámci jednotlivca nie je možné oddeliť racionálne myslenie od iných elementov, ako sú napr. túžby a emócie. Čo je ešte viac dôležité, už samotný dualizmus, v zmysle oddelenie človeka od sveta vokol neho, je nereálny - s touto kritikou pritom prišiel už Martin Heidegger. (zrov. Grenz 1996: 86) Každý jednotlivec je pevne ukotvený v sieti vzťahov, hodnôt a presvedčení, ktoré zdieľa s komunitou, v ktorej existuje. Podoba a významy v tejto sieti sú zároveň historicky a priestorovo podmienené - to, čo

platí tu a teraz, sa nijak nemusí zhodovať s tým, čo platí teraz a na inom mieste, alebo s tým, čo bude platiť tu, no v inom čase.

Samozrejme, postmodernizmus nepopiera existenciu faktických materiálnych fenoménov – javy ako gravitácia, smrť, či povodeň nepochybne existujú. To, aký im prisudzujeme význam, aké závery a aké praktické konanie z nich vyvodíme, je však relatívne a sociálne konštruované. Tá istá povodeň môže byť chápaná v rôznych spoločenských úplne odlišným spôsobom – ako dôsledok zlyhania miestnych politických elit, ako prejav hnevu Bohov, ako očistný mechanizmus Matky Zeme, alebo ako výsledok globálneho otepľovania. (zrov. Jorgensen – Phillips 2002) Z rôznych vnímaní sa samozrejme odvíja aj odlišná reakcia, odlišné následné konanie dotknutých aktérov. (zrov. Hansen 2006: 19; ako aj Edelman 1984: 49)

Z vyššie predstaveného radikálneho sociálneho konštruktivismu vyplývajú aj ďalšie kritické postrehy postmoderných mysliteľov smerom k ich osvietenským predchodcom. Pokiaľ naše vedenie ovplyvňujú sociálne konštruované siete vzťahov, hodnôt a presvedčení, ktoré sú relatívne a premenlivé, nie je samozrejme možné určiť s definitívnou platnosťou ani kategórie dobra a zla, nakoľko aj tieto sa nutne môžu líšiť v rôznych komunitách a v rôznych časoch. Univerzálne dobro neexistuje. Normy a hodnoty sú relatívne a závisia od lokálnych zvykov. (zrov. výklad o Nietzsche v Grenz 1996: 92-93) Práve na tieto úvahy nadväzuje Foucault, keď sa snaží zbaviť nami používané kategórie ich univerzality a nadčasovosti tým, že ich genealogicky vracia späť do historického kontextu. (Grenz 1996: 127)

Takisto nie je možné dosiahnuť ani absolútne platné poznanie sveta, bez ohľadu na to, ako veľmi „vedecké“ metódy použijeme. Nikdy by sme nemali udeľovať našej interpretácii nadčasovú a univerzálnu platnosť, pretože jej východiská sú vždy náhodné, či podmienené. (zrov. výklad o Rortym v Grenz 1996: 157) Veda tak stráca nárok na výsadné postavenie, stáva sa len jedným z mnohých sociálnych polí a jedným z mnohých systémov produkcie poznania. Jej výsledky môžu mať často veľmi presvedčivú podobu a môžu prinášať zaujímavé, dôležité poznatky, nie je však možné na ich základe riadiť spoločnosť – môžu len vstúpiť do politickej arény, kde sa stretnú v spore s inými názormi a hodnotami, pričom až tento politický spor môže následne určiť, ktoré riešenia zvolí dotknutá spoločnosť. Tu sa prejavuje postmoderný dôraz na pragmatizmus, v opozícii k scientizmu - osvietenskému predpokladu o nadradenosti vedy. (zrov. Barša a kol. 2009) V opačnom prípade, ak by bola veda naozaj nadradená, stala by sa iba ďalším z nástrojov mocenského útlaku – ako poukázal Foucault, vedenie je s mocou úzko prepojené a inštitúcie majú tendenciu produkovať také poznanie, ktoré je užitočné pre samotnú moc. (Grenz 1996: 131-132)

Mnohé výhrady postmodernizmu sa odvíjajú od jeho presvedčenia o ontologickej signifikantnosti jazyka - veci získavajú význam iba prostredníctvom jazykovej konštrukcie a a výsledná podoba tejto konštrukcie nie je vopred daná. Práve naopak, je len nestálo a arbitrárnou funkciou úvah a činov konkrétnych ľudí na konkrétnom mieste v konkrétnom čase. (zrov. Hansen 2006: 18) Aj samotná pravda sa tak podľa Nietzscheho stáva

iba funkciou používaného jazyka, je na ňom závislá. (Grenz 1996: 90) Kľúčový dôraz preto prikladá postmodernizmus diskurzu, systému výrokov, pojmov a vzťahov medzi nimi, ktoré organizujú naše vedomosti, ovplyvňujú naše správanie a určujú hranice možného a nemožného, akceptovateľného a nepripustného. Cieľom skúmania diskurzu je odhaľovať mocenské vzťahy, dekonštruovať náhodnosť toho, čo je vnímané ako dané, vyzdvihovať hlasy, ktoré sú marginalizované a utláčané, spochybňovať status quo a otvárať brány nepoznaného, nečakaného, prichádzajúceho, nového. (zrov. Derrida – Caputo 1997: 31-42; Jorgensen – Phillips 2002: 1-21)

Ilúziou je podľa postmodernizmu aj naše lineárne vnímanie času, smerujúce od horšieho k lepšiemu, samotná idea pokroku je spochybnená – dejiny sú chápané skôr ako cyklické, či chaotické, každopádne však nevypočítateľné a nie intencionálne formovateľné, keďže každý vedomý zásah vyvolá nielen očakávaný výsledok, ale aj množstvo ďalších, nepredvídateľných zmien. Modernita nie je nutným výsledkom pokroku, ale iba jedným z množstva možných výsledkov, konkrétnym jedinečným produktom, ktorý pôsobí silne normalizačne a utlačujúco, pokiaľ sa predstavuje a presadzuje ako nevyhnutný cieľ optimálneho vývoja. (Kořan 2009: 226-227)

Ako je možné vzťahovať postmodernú kritiku osvietenstva na problematiku rozvojovej pomoci? Je zrejme, že prakticky všetky premisy rozvojovej pomoci, ktoré boli predstavené v prvej časti príspevku, možno z pohľadu postmoderny spochybníť a odmietnuť. Kategorizácia krajín na rozvinuté a rozvojové sa stáva absurdnou, keď pripustíme, že obsah pojmu rozvoj je len záležitosťou spoločenskej konvencie, ktorú je možné kedykoľvek zmeniť. Kým dnes sú z nášho pohľadu rozvinutými krajinami tie, ktoré majú napr. vysoké HDP, vysokú gramotnosť a dobrú úroveň zdravotníckych služieb, úplne iná situácia by nastala, pokiaľ by spoločenským konsenzom obsahu rozvoja bola napr. späťnosť života obyvateľstva s prírodou, minimálna produkcia odpadu, rodinná súdržnosť a nulová kriminalita – je pravdepodobné, že väčšina domorodých kmeňov v dažďových pralesoch by v tomto rebríčku skórovala vyššie, než USA.

Postmoderná kritika nás v súvislosti s rozvojom upozorňuje i na fakt, že prostredníctvom rozvojovej pomoci prezentujeme spôsob života v krajinách Európy (či globálneho Severu, prípadne Západu) ako normu, pričom odlišné spôsoby života nálepkujeme ako „pred-európske“, dobiehajúce, zatiaľ ešte nedostatočne vyvinuté, neracionálne a potrebné nápravy. Rozvojová pomoc tak de facto môže slúžiť ako nástroj konštrukcie identity úspešného Seba, prostredníctvom odlišenia sa od menej hodnotného Druhého. (zrov. Derrida – Caputo 1997: 59; k tvorbe identity pomocou zahraničnej politiky zrov. aj napr. Messari 2001: 227-246) Takáto interpretácia má blízko k obrazu pretrvávajúceho kolonializmu, ako ho predostiera Pavel Barša – aj po odstránení politického kolonializmu ostáva problémom kolonializmu kultúrny, v ktorého jadre je orientalistická predstava o iných ako o civilizačne menej vyvinutých. (zrov. Barša 2011: 8-11)

Na oblasť rozvoja môžeme tiež aplikovať postmodernú výhradu k politickému používaniu jazyka – rozvojový jazyk, ktorý určuje a ovláda komunita aktérov z globálneho Severu, vytvára istú politickú realitu, ktorá následne privileguje túto komunitu a dáva jej

nadradené postavenie voči iným. (zrov. Edelman 1984) Naše krajiny sú označované ako tie, ktoré majú byť nasledované a naši experti sú tí, ktorým je priznaná spôsobilosť určovať cestu vpred. Ak máme výhodu utvárania diskurzu a ak môžeme utvárať kategórie krajín, zároveň s tým definujeme aj to, ktoré vlastnosti sú na ľuďoch a krajinách relevantné, ktoré hodnoty sú pozitívne a ktoré zas negatívne. Táto diskurzívna moc je vždy prepojená s mocou ekonomickou a politickou, sú de facto neoddeliteľné a výsledkom ich spoločného pôsobenia je dominancia, falošná univerzalizácia partikulárneho, myšlienka konceptuálne sa prekrývajúca s Gramsciho chápaním hegemonie. (zrov. Barša 2011: 143)

Z pohľadu postmodernej kritiky je samozrejme takisto spochybniteľné vedecké/expertné riadenie rozvoja, ktoré nezíska legitimitu v politickom spore, ako aj dôraz rozvojovej pomoci na antropocentrizmus – niekedy pomoc jednotlivcom môže ohroziť a destabilizovať komunitu, prípadne prírodný systém. V súvislosti s tým môžeme problematizovať liberálny dôraz kladený na ľudské práva jednotlivcov, prostredníctvom ktorého reprodukuje naše normy do komunit, v ktorých sú historicky a kultúrne ukotvené odlišné normy. Tak, ako sú pre nás niektoré spôsoby správania v rozvojových krajinách nepochopiteľné, rovnako môžu pre ľudí z iných komunit pôsobiť nepochopiteľne naše spôsoby správania – domnievať sa, že práve tie naše sú civilizlačne nadradeným výsledkom prirodzeného pokroku je podľa postmodernizmu neprijateľné.

Záver

Ako som predostrel v úvode, napriek kriticky ladenému príspevku nie je mojim cieľom kritizovať prácu konkrétnych ľudí, ktorí sa v prostredí SR venujú rozvojovej pomoci – som úprimne presvedčený o tom, že väčšina z nich svoju prácu robí s dobrým úmyslom a verím, že mnohé ich projekty majú zmysel. Ako stúpenec postmodernizmu by som nakoniec ani nemohol rozvojovú pomoc *en bloc* označiť ako „zlý podnik“, keďže dosiahnuteľnosť a vôbec existenciu neutrálneho bodu, z ktorého by takýto súd bolo možné vyniesť, spochybňujem.

Akokoľvek, v súlade s Rortym sa domnievam, že úlohou sociálnych vedcov a filozofov nie je ustanovovať pravdu, ale skôr odkrývať rôzne možné interpretácie, rozdúchavať, udržiavať a rozvíjať konverzáciu. (Grenz 1996: 6) Pri tomto úsilí by sme zároveň mali byť podľa Foucaulta neustálymi kritikmi existujúcich štruktúr a toho, čo je chápané ako stále, prirodzené, či dané. (Grenz 1996: 133) V úmysle aspoň čiastočne dostať týmto požiadavkám preto v príspevku odkrývam osvietenské premisy rozvojovej pomoci, ktoré často berieme ako dané, v dôsledku čoho ich existenciu a ich praktické dopady na naše konanie nevidíme. Cieľom odkrytia týchto premis a predstavenia ich postmodernej kritiky je rozšírenie limitov, v rámci ktorých o rozvoji uvažujeme, spochybnenie prevládajúceho, myšlienková provokácia a otvorenie nových otázok, ktoré si v súvislosti s rozvojovou pomocou môžeme klásť, či už ako jej praktici, alebo teoretici.

1 Úspešný v zmysle širokej akceptácie rozvojovej pomoci, ktorá sa stala štandardnou súčasťou zahraničnej politiky väčšiny krajín sveta.

Predkladaný príspevok, ako je z jeho filozofického zamerania zrejme, nemôže označiť rozvojovú pomoc za úspešný projekt v zmysle naplnenia akéhosi univerzálneho ontologického dobra, nakoľko odmieta samotnú existenciu podobnej kategórie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Barša, P. (2011): *Orientálcova vzpoura*, Praha, Dokořán.
- [2] Barša, P. a kol. (2009): *Dialog teorii*, Praha, SLON
- [3] Derrida, J. – Caputo, J. D. (1997, eds.): *Deconstruction in a Nutshell*, New York, Fordham University Press.
- [4] Edelman, M. (1984): *The Political Language of the Helping Professions*, in:
- [5] Shapiro, M. J. (1984, ed.): *Language and Politics*, New York, NYUP.
- [6] Edkins, J. – Vaughan Williams, N. (2009, eds.): *Critical Theorists and International Relations*, Abingdon, Routledge.
- [7] Escobar, A. (1995): *Encountering Development*, Princeton, Princeton University Press.
- [8] Grenz, S. J. (1996): *A Primer on Postmodernism*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans Publishing.
- [9] Hansen, L. (2006): *Security as Practice*, London, Routledge.
- [10] Hutchings, K. (2009): *Immanuel Kant*, in: Edkins, J. – Vaughan Williams, N. (2009, eds.): *Critical Theorists and International Relations*, Abingdon, Routledge, s. 217-220.
- [11] Jørgensen, M. – Phillips, L. J. (2002): *Discourse Analysis as Theory and Method*, London, SAGE.
- [12] Kořan, M. (2009): *Postmodernismus*, in: Kratochvíl, P. – Drulák, P. (2009, eds.): *Encyklopedie mezinárodních vztahů*, Praha, Portal, s. 226-227.
- [13] Kratochvíl, P. – Drulák, P. (2009, eds.): *Encyklopedie mezinárodních vztahů*, Praha, Portal.
- [14] Kratochvíl, P. (2009): *Osvícenství, význam pro MV*, in: Kratochvíl, P. – [1] Drulák, P. (2009, eds.): *Encyklopedie mezinárodních vztahů*, Praha, Portal, s. 216-218.
- [15] Messari, N. (2001): *Identity and Foreign Policy: The Case of Islam in U.S. Foreign Policy*, in: Kubáková, V. (ed., 2001): *Foreign Policy in a Constructed World*, New York, London, M.E.Sharpe, s. 227-246.
- [16] Rahnama, M. – Bawtree, V. (1997, eds.): *The Post-Development Reader*, London, Zed Books.
- [17] Sachs, W. (1992, ed.): *The Development Dictionary*, London, Zed Books.
- [18] Shapiro, M. J. (1984, ed.): *Language and Politics*, New York, NYUP.
- [19] Slačálek, O. (2009): *Postmodernismus*, in: Barša, P. a kol. (2009): *Dialog teorii*, Praha, SLON, s. 145-176.

Autor:	Ondrej Gažovič
Inštitúcia:	Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského
Adresa:	Mlynské luhy 4, 821 05 Bratislava, SR
Telefón:	+421 907 195 904
E-mail:	gazovic@gmail.com

RECENZIA: doc. JUDr. Branislav Fridrich, PhD.

Autor sa zaoberá aktuálnou problematikou, aj keď z iného pohľadu ako je zvykom. Vo veľmi kvalitnom teoretickom článku formuluje základné premisy, ktoré úzko súvisia s chápaním rozvoja a rozvojovej pomoci. Pri formulácii vychádza z princípov osvietenstva, pričom jeho článok objektívne hľadá všetky dostupné alternatívy a možné argumenty pri uvedených názoroch. Výbornú prácu s literatúrou, domácou i zahraničnou možno vnímať ako schopnosť autora reflektovať v danej téme aj aktuálne otázky, ktoré vyvstávajú v celom koncepte realizácie rozvojovej pomoci, aj keď v tejto téme ich len čiastočne načrtáva. Prípadné odporúčania formulované pre prax by zvýšili hodnotu príspevku, ale daný priestor nebolo možné využiť lepšie.

Vzdelávanie komunitných zdravotníckych pracovníkov v Keni v oblasti starostlivosti o matku a dieťa v Keni, v regióne Kwale.

Autori: PhDr. Lenka Jančovičová, PhD.

Mgr. Ján Bodo

Mgr. Adéla Novotná

ABSTRAKT:

V príspevku predstavujeme stratégiu prenosu expertízy na lokálnych komunitných zdravotníckych pracovníkov v Keni prostredníctvom vzdelávacieho tréningu. Ten bol zrealizovaný v regióne Kwale pre komunitných zdravotníckych pracovníkov v oblasti starostlivosti o matku a dieťa v kontexte výživy. Tréningom sa zabezpečilo odovzdanie know-how, doterajších poznatkov o starostlivosti a výžive matky a dieťaťa zo strany identifikovaných lokálnych expertov a lektorov z Trnavskej univerzity. Cieľom vzdelávania bolo, aby lokálni pracovníci boli schopní identifikovať prípady podvýživy v komunite a napomáhali k zmene nesprávnych stravovacích návykov. Poskytovaním starostlivosti o dieťa a matku, či priamo v komunite tak vo výživových centrách prispievajú k znižovaniu detskej podvýživy. V konečnom dôsledku to napomáha znižovaniu stavu detskej úmrtnosti a prispieva k zlepšovaniu zdravia populácie v regióne. Tréning, ktorí sme realizovali pozostával zo štyroch hlavných modulov - výživa, starostlivosť o ženu/matku, starostlivosť o dieťa, prvá pomoc. Participanti si počas dvoch mesiacov osvojili teoretické informácie a praktické zručnosti o up-to-date možnostiach diagnostiky, intervencie a poradenstva v daných oblastiach.

Kľúčové slová: Komunitní zdravotnícki pracovníci, podvýživa, starostlivosť o dieťa

Úvod

Hlavným cieľom realizácie vzdelávacieho tréningu bolo odovzdanie know-how doterajších poznatkov o starostlivosti a výžive matky a dieťaťa zo strany expertov Trnavskej Univerzity a lokálnych expertov skupine 50 komunitných zdravotníkov (ďalej CHW 's). Títo mali byť následne schopní identifikovať prípady podvýživy v komunite, významne napomáhať k behaviorálnej zmene patologických stravovacích návykov a k znižovaniu stavu detskej podvýživy ako takej, poskytovaním starostlivosti o dieťa a matku priamo v komunite či vo výživových centrách. Tréning sa skladal zo štyroch hlavných modulov:

- Výživa
- Starostlivosť o ženu/matku

- *Starostlivosť o dieťa*
- *Prvá pomoc*

Participant si mali možnosť počas dvoch mesiacov osvojiť komplexné teoretické informácie a praktické zručnosti o up-to-date možnostiach diagnostiky, intervencie a poradenstva v týchto oblastiach.

Pred samotnou realizáciou plánovaného tréningu, sme sa na základe výstupov z Analýzy realizovaných tréningov v regióne Kwale v oblasti výživy a podvýživy v období od 2005-2010, ďalej na základe prínosných podnetov lokálnych expertov juniorov a po odbornej konzultácii s projektovým manažérom, rozhodli pristúpiť ku zmenám v plánovanom tréningu a miernej úprave jeho kurikúl. K tejto úprave došlo na základe potreby doručenia informácie a praktickej schopnosti na úroveň porozumiteľnej komunitnými zdravotníkmi, ktorí následne budú schopní takto získané informácie ďalej využívať bez prílišného skreslenia jej obsahu. Rovnako sme na základe analýzy identifikovali potrebu zabezpečenia certifikovaného tréningu, medzinárodne uznávaného autoritami ako UNICEF, WHO, pre zvýšenie efektívnosti a vplyvu tréningu. Na tomto mieste je dôležité poznamenať aj nevyhnutnú potrebu motivovať CHW's, ktorým sa počas rokov 2005-2010 opakovane nedostalo šance sa obdobného tréningu zúčastniť.

Po analýze možností v kontexte existujúceho projektu sme identifikovali tri WHO/UNICEF a Kenya Red Cross certifikované komplexné intenzívne tréningy, vytvorené špeciálne pre potreby komunitných zdravotníkov či zdravotníckych pracovníkov pôsobiacich v Afrike. V rámci zachovania postupnosti toku informácií a ich logického nadväzovania sme zaradili do programu ako prvý tréning IYCF - Infant and Young Child Feeding : An Integrated Course (Kŕmenie/stravovanie dojčiat a detí do 5 rokov, starostlivosť o dojčiacu matku: Integrovaný kurz), nasledované tréningom IMAM - Integrated Management of Acute Malnutrition (Integrovaný manažment akútnej podvýživy) a FIRST AID - kurz poskytnutia prvej pomoci.

Skupinu 50-tich CHW's tvorilo 30 žien a 20 mužov (Graf 1)

Tabuľka 1 - Zastúpenie pohlavia

Zastúpenie pohlavia	n
Ženy (Female)	30
Muži (Male)	20

Graf 1 - Zastúpenie pohlavia

Gender representation

Zastúpenie pohlavia

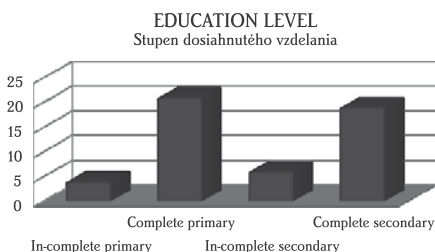

Účastníci tréningu boli vybraní na základe ich dovtedajších skúseností, ich pôsobenia v zdravotníckych zariadeniach, odporúčaním District Nutritionist Officer (hlavná sestra pre výživu) a predošlého dosiahnutého vzdelania. Priemerný vek participantov dosahoval takmer 37 rokov (viď Tabuľka 2). Kritériom bolo dokončené aspoň základné vzdelanie (viď Graf č. 2) a komunikačná znalosť anglického jazyka.

Tabuľka 2 – Vekové zastúpenie CHW' s

Vek	rokov
Priemer	36,76
Medián	38
MIN	18
MAX	52
Pod 30 rokov	26%
Pod 40 rokov	56%

Graf 2 – Stupeň dosiahnutého vzdelania participantov

Participantov sme pre zvýšenie efektivity a vplyvu tréningov rozdelili na dve skupiny (Group 1 and Group 2) po 25 účastníkov, vždy s rovnomerným zastúpením jednotlivých zdravotníckych dispenzárov/oblastí v daných týždňoch. O tréningu boli včas informovaní prostredníctvom DNO a autorít daných zdravotníckych zariadení. Zabezpečené bolo cestovné a stravné pre každého účastníka počas celého trvania tréningov. Výška cestovného bola stanovená skupinovým konsenzom na základe vzdialenosti materského dispenzáru a aktuálnych cien verejnej dopravy. Kompenzáciou cestovného a príspevkom na stravu sme chceli eliminovať faktory vplývajúce na možnú neúčast' resp. nepravidelné navštevovanie tréningov participantmi ako napr. drahé každodenné dochádzanie či neprimeraná záťaž rodinného rozpočtu.

Tréning sa začal Skupinou 1 (Group 1) s alternáciou Skupiny 2 (Group 2). Našou prioritou počas tréningov bolo maximalizovanie používania swahilštiny ako komunikačného a pracovného nástroja a eliminácia angličtiny na nevyhnutnú mieru pre zvýšenie porozumenia a následnej jednoduchšej interpretácie a odovzdania informácií cieľovej skupine.

1 Modul č. 1 – IYCF – Infant and Young Child Feeding: An Integrated Course

V rámci Globálnej stratégie WHO a UNICEF Infant and Young Child Feeding z roku 2002 a revitalizácie upriamena svetovej pozornosti dopadu spôsobov kŕmenia na nutričný stav, rast, vývoj, zdravie či prežívanie dojčiat a detí ako takých, sme sa rozhodli modul Kŕmenie/stravovanie dojčiat a detí do 5 rokov, i starostlivosť o kojacu matku zaradiť do programu tréningov na prvé miesto. Urobili sme tak aj z dôvodu zabezpečenia dostatku základných zručností participantov pred nasledujúcim komplexným adicinsky ladeným IMAM tréningom.

Základným odovzdaným odkazom IYCF: An Integrated Course stratégie bolo ochraňovať, propagovať a podporovať výlučné dojčenie do 6 mesiacov a zabezpečiť vhodnú

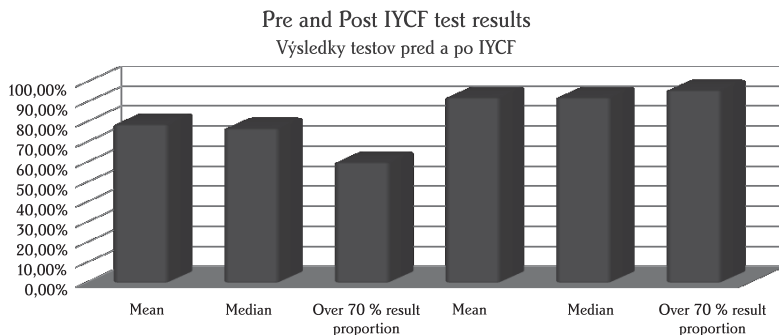
aj bezpečnú doplnkovú stravu s pokračovaním dojčenia až do dvoch rokov veku dieťaťa. CHW´s si mali počas výučby osvojiť teoretické a praktické zručnosti pri poradenstve a podpore matiek, implementovať WHO/UNICEF odporúčané techniky kŕmenia do 24. mesiaca veku a rokov veku. Nevyhnutnou zložkou tohto tréningu bol praktický nácvik situácií pomoci matky s problémami kojenia, straty mlieka resp. medicínskych komplikácií s prsníkmi (invertovaná bradavka, abscess) či poradenstvo modalít kŕmenia pri HIV pozitívite matky.

Každodenne tréning prebiehal pod dohľadom koordinátorov tréningových aktivít (expert junior 1-2) a pod odborným vedením kvalifikovaných trénerov s IYCF trénerským certifikátom.

Na základe WHO/UNICEF vydaných manuálov (trénerov manuál a manuál pre každého účastníka) a za pomoci predpripravených prezentácií projektorom, flipchartov, praktických komunikačných tréningov a hand-outov boli zvládnuté témy ako objasnenie významu dojčenia, nácvik hodnotenia prisatia dieťaťa k bradavke, techniky dojčenia, praktické tréningy odstrekovania mlieka, cup-feeding (kŕmenie z pohára), modalita kŕmenia dieťaťa u HIV pozitívnej matky, možnosti poradenstva pri strate mlieka, nácvik hygienickej prípravy jedál atď. Nezanedbateľnou súčasťou odovzdaných informácií boli spôsoby poradenstva a podpory matky v rôznych situáciách, techniky načúvania, empatie, na základe ktorých by mal účastník pomôcť matke vytvoriť vlastné rozhodnutia týkajúce sa starostlivosti o svoje dieťa. Účastníci boli rovnako poučení o zložkách vyváženej stravy, nevyhnutnosti dopĺňovania nutričnej medzery a funkcií i význame makro a mikronutrientov.

Pre meranie stupňa vplyvu tréningu na účastníkov sme pred aj po tréningu realizovali rovnaký krátky test z tém obsiahnutých v IYCF: An Integrated Course. Na základe jeho evaluácie sme zhodnotili vysoký podiel počiatočných vedomostí pred tréningom (60% účastníkov s výsledkom testu nad 70 %) a rovnako aj nárast nadobudnutých vedomostí v priemere o 20 - 30 % po IYCF tréningu medzi účastníkmi (Graf 3, Tabuľka 3) V rámci nami stanovených kritérií absolvovalo úspešne tréning 96 % účastníkov (výsledok)

Graf 3 - Výsledky testov pred a po IYCF: An Integrated Course training.

Tabuľka 3 – Výsledky testov pred a po IYCF

Výsledky testov	Priemer	Medián	Proporcia nad 70 %
Pred IYCF	78,92 %	76,92 %	60,00 %
Po IYCF	92,31 %	92,31 %	96,00 %

2 Modul č. 2 – IMAM – Integrated Management of Acute Malnutrition training

Zakomponovaním kurzu integrovaného manažmentu akútnej podvýživy do tréningovej štruktúry sme chceli doceliť maximálny efekt senzitivizácie participantov na problematiku akútnej ako aj chronickej detskej podvýživy v regióne Kwale.

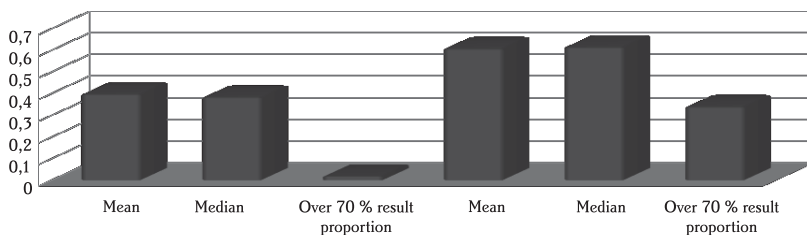
Detská podvýživa ostáva až do dosiahnutia kritického štádia v komunite mnohokrát nepovšimnutá, kedy býva lekárska intervencia náročná ako na ľudské tak aj finančné zdroje a častokrát s otáznym výstupom. Senzitivizáciou komunity cez pôsobenie CHW´ s sme sledovali dosiahnutie širokého skríningu detskej populácie a tehotných/kojacich matiek, včasnej diagnostiky a komplexnej nutričnej intervencie u rizikových skupín ohrozených akútnou vážnou podvýživou resp. chronickým stavom podvýživy s následným zabrzdzeným rastom a mentálnym zaostávaním.

Integrovaný kurz manažmentu podvýživy bol podobne ako IYCF: An Integrated Course koordinovaný expertom zo Slovenska. Samotný tréning bol vedený lokálnym trénerom juniorom a seniorom, ktorí disponovali IMAM trénerským certifikátom. Na základe UNICEF/G.O.K vydaných guidelinov a za pomoci predpripravených prezentácií projektorom, flipchartov, praktických komunikačných tréningov a hand-outov vyučujúci kládli dôraz najmä na screeningovú zložku, šírenie osvetu, rozpoznanie patologických stavov vo vidieckych oblastiach a ich odosielania do starostlivosti zdravotníckym dispenzárom, či manažment prípadov miernej podvýživy mimo zdravotníckeho zariadenia. Boli aj naďalej rozvíjané schopnosti participantov podporiť matku v správnom rozhodnutí a poučiť ju o existujúcich možnostiach nutričnej podpory a starostlivosti profesionálov. Participanti boli rovnako uvedení do problematiky starostlivosti o deti prijaté do zdravotníckeho zariadenia, no najmä so zameraním na pravidelné antropometrické kontroly, hygienickú prípravu terapeutických mliek, kontrolu výskytu a monitorovanie komplikácií stavu (opuchy, vracanie, horúčka, nechutenstvo...) a reportingu (zaznamenávania vývoja stavu, zberu dát). Počas tréningu boli opakovane vykonávané cvičenia na získanie praktických dovedností, ktorých súčasťou bola návšteva a práca na detskom oddelení (kazuistika na existujúcom pacientovi), na oddelení starostlivosti o matku a dieťa (antropometria, screening, reporting).

Pre meranie stupňa vplyvu tréningu na participantov, sme pred aj po ňom realizovali rovnaký, no tento krát, komplexný hodinový test z tém obsiahnutých počas tréningu. Na

základe poznatku o dosiahnutom vzdelaní participantov a obtiažnosti tematiky vhodnej najmä pre pracovníkov so vzdelaním zdravotníckeho smeru, sme po evaluácii Pred- testu zhodnotili nízky podiel počiatočných vedomostí týkajúcich sa podvýživy a jej manažmentu pred tréningom (2 % participantov s výsledkom testu nad 70 %), čo zodpovedá nízkemu až žiadnemu povedomiu komunity o podvýžive. Post test na druhej strane dokazuje vysoký dopad realizovaného tréningu na nadobudnuté vedomosti participantov s priemerným zlepšením cez 20 % a s navýšením podielu úspešne absolvovaných testov o viac ako 30 % (Graf č. 4, Tabuľka 4) V rámci nami stanovených kritérií absolvovalo úspešne tréning 34 % participantov (výsledok testu nad 70 %).

Graf 4 - Výsledky testov pred a po IMAM
Pre a Post IMAM test results

Tabuľka 4 - Výsledky testov pred a po IMAM

Výsledky testov	Priemer	Medián	Proporcia nad 70 %
Pred IMAM	39,85 %	38,46 %	2,00 %
Po IMAM	60,81 %	61,54 %	34,00 %

3 Modul č. 3 – FIRST AID – Kurz prvej pomoci

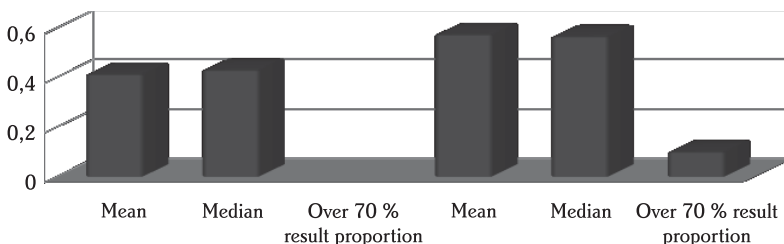
Kurz prvej pomoci bol nevyhnutnou súčasťou pokračujúcej senzitivácie CHW 's v procese budúceho šírenia povedomia v cieľovej skupine – lokálnej komunite. Kurz prvej pomoci bol realizovaný za výdatnej pomoci dobrovoľníkov z Kenya Red Cross, s prispievaním expertov juniorov 1-2 a experta seniora – Prof. MUDr. Adriano Ondrušovej.

Tréning bol nasmerovaný na osvojenie si prístupov k zranenému dieťaťu. Zameriaval sa na lokálne najčastejšie zranenia ako pád z motocykla či zo stromu a následná stabilizácia pacienta, porezanie mačety a zastavenie krvácania, ošetrenia ďalších poranení, poštipanie hmyzom, pavúkom, hadom, prvá pomoc pri anafylaxii, otrava CO₂ a ošetrenie popálenín. Vzhľadom na fakt, že väčšina lokálneho obyvateľstva nevie plávať a smrť utopením je častým javom, bola prvá pomoc pri topení či utopení rovnako zaradená do programu.

Na rozdiel od predošlých kurzov, prvá skupina kurz Prvej pomoci absolvovala s použitím angličtiny ako pracovného jazyka a s použitím premietania slidov. Evaluácia nadobudnutých vedomostí testom po ukončení kurzu však dopadla výrazne horšie ako predošlé testy a to s priemerným výsledkom 41 % z testu a nulovým podielom účastníkov, ktorí test absolvovali úspešne (výsledok testu nad 70 %) (Tabuľka č. 5) Vzhľadom na uvedené sme boli nútení prehodnotiť opätovné používanie swahilštiny a začlenenie viac názornej pomôcky - flipchartu v edukačnom procese. Test druhej skupiny po nasledovných zmenách dopadol podstatne lepšie, s priemerným percentuálnym ziskom 57,3 % a s 10 % podielom účastníkov, ktorí test absolvovali úspešne (výsledok testu nad 70 %).

Graf 5 - Rozdiel výsledkov post testu FIRST AID medzi skupinami účastníkov (Group 1/ Group 2) v závislosti na metóde a jazyku výučby

FIRST AID post test difference in between two participants groups (1/2) according to the teaching method applied

Tabuľka 5 - Rozdiel výsledkov post testu FIRST AID medzi skupinami účastníkov (Group 1/ Group 2) v závislosti na metóde a jazyku výučby

Prvá pomoc	Priemer	Medián	Proporcia nad 70 %
Angličtina/slides	41,21 %	43,00 %	0,00 %
Swahilština/flipchart	57,31 %	56,50 %	10,00 %

Záver

Za stranu realizátorov tréningu môžeme povedať, že sme zaznamenali enormný záujem participantov na absolvovaní vzdelávacieho tréningu, čo môže byť nepriamo potvrdené 99,6 % dochádzkou počas 8 týždňov. (1 osoba 3 vymeškané dni) Participant aktívne pracovali na hodinách, ako aj mimo nich, v rámci zakladania nutričných skupín či skupín kojacich matiek v ich materských dispenzároch.

Tréning, realizovaný FVZaSP Trnavskej Univerzity v Trnave nemá na okoli obdoby. Okolité okresné mestá ako Kinango (semi- arid) a Msambweni (coast) vyjadrili záujem na spolupráci a realizovaní podobnej aktivity v budúcnosti.

Na záver by sme chceli vyzdvihnúť úlohu swahilštiny ako materského a rovnako aj pracovného jazyka komunitných zdravotníkov pre lepší out come realizovaných vzdelávacích programov.

Autori:	Lenka Jančovičová, Ján Bodo, Adéla Novotná
Národnosť:	Slovenská
Inštit. príslušnosť:	Trnavská univerzita, Katedra rozvojových štúdií a tropického zdravotníctva
Adresa:	TU, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Univerzitné námestie 1, Trnava
E-mail:	lenka.jancovicova@truni.sk

RECENZIA: doc. JUDr. Branislav Fridrich, PhD.

Predkladaný príspevok je zhrnutím realizovaného projektu v praxi, zameraného na edukáciu v cieľovej krajine. Autori veľmi vhodným, jednoduchým – stylisticky i jazykovo – spôsobom prezentujú výsledky projektu, ktorého sa zúčastnili. Islo o projekt podporený z finančných prostriedkov rozvojovej pomoci poskytovanej SR ako donorom. Zvolená metodológia však nereflektuje zhodnotenie východiskovej situácie, jednoduché konštatovanie, že vychádza z Analýzy realizovaných tréningov v regióne Kwale v oblasti výživy a podvýživy v období od 2005-2010, je nepostačujúce. Základné metodologické a teoretické východiská – ako napríklad partikulárny cieľ v programovacom období by napomohli zvýšeniu kvality práce. Výsledky, ktoré autori prezentujú aj graficky, sú však vhodnou formou diseminované ďalej, čo je tiež z hľadiska udržateľnosti toku finančných prostriedkov na úspešné aktivity v rámci rozvojovej pomoci nevyhnutné.

Human Rights Based Approach and the Challenges of Programming of Development Cooperation in the NMS

Author: Mgr. Kordian Kochanowicz

ABSTRACT:

Global development, poverty reduction, democracy or human rights are important areas of interests for various disciplines of social sciences. Development cooperation is intended to address some of these global challenges and is recognised in social sciences e.g. in international relations as a relevant topic for research and studies. However, European development policies are not meeting the commitments as regards poverty reduction or the development cooperation principles including aid effectiveness agenda. This concerns primarily the bilateral assistance of the New Member States of EU (NMS). This article focuses on the human rights-based approach (HRBA) as a re-emerging approach that can address the challenges faced by the NMS donor countries in development policies and programming. The aim of this paper is to analyse this trend from the point of view of international relations; the connections between HRBA and aid effectiveness, democracy support and discuss its relevance for the NMS development cooperation programming.

Key words: *human rights-based approach, democracy, programming of aid, development cooperation principles, aid and development effectiveness, New Member States*

Global development, poverty reduction, democracy or human rights are important areas of interests for various disciplines of social sciences e.g. economy, international relations, international and human rights law, sociology, anthropology and in many aspects also philosophy, medicine and others. In international relations, development cooperation analysis looks at the roles and policies of states and international community actors, their interdependencies; the challenges posed by globalization and strategies to respond to these challenges¹. International law focuses on the legal aspect of development, international treaties and legal arrangements relevant for development cooperation, legal reform in developing countries, as well as human rights protection². Sociological research focuses on communities and societies in the developing countries, values and norms as well as the problems and solutions as regards community or social development. European development policies are designed to respond to the challenges of poverty and to support global development, as well as democracy and human rights in the world, particularly in developing countries. Therefore, development cooperation lies within the interests of the various disciplines; often it requires interdisciplinary approach bridging the gaps in particular theories, methods or approaches. To respond to

this demand a new discipline of *development studies* emerged or is emerging given country-specific contexts, education systems and interests of academia.

Acknowledging the multidisciplinary character of the topic, in this paper development and development cooperation are analysed from the point of view of international relations. The international community theory appears to be particularly relevant to interpret development policies because it recognizes the states as primary actors; it acknowledges the role of international governmental organisations as well as non-governmental organisations. It is adopted in this paper because it focuses on certain values and norms guiding relations between states³; therefore it seems to be appropriate for the analysis of aid effectiveness commitments and development policy arrangements.

Relations between European Union (EU) and developing countries encompass development aid as well as many distinct aspects such as humanitarian assistance, trade relations, foreign investments, and it includes the impact of other policies on development e.g. agricultural policy or export subsidies. Despite the modest role of development aid, the literature suggests that ' *it remains important to discuss, study and analyse the different forms of development cooperation.*'⁴ Furthermore, recent scientific works indicate that the engagement of the New Members States (NMS) as donors is one of the major changes in the European development policies⁵. The analysis of the bilateral aid policies of the New Member States, particularly its efficiency and effectiveness is relevant for European development cooperation.

The importance of the European Union's development aid in the world is highlighted by both European officials as well as academics and EU is considered the world's largest provider of aid. Despite the fact that the combined assistance of the European Commission and the member states amounted to 56 % of the total world's ODA in 2008, the old (OMS) as well as the New Member States are not meeting their commitments as regards the volume of aid⁶. The efforts to mobilize resources for the achievement of the Millennium Development Goals (MDGs) are equally important as the improvements in cooperation, coordination and harmonization of aid between European and partner countries⁷ and require adequate attention in scientific research. This paper is meant to contribute to the academic writing on development cooperation principles with the analysis of the human rights-based approach to development and its relevance for the NMS policies and programming of aid.

The main subject of this paper, the Human Rights Based Approach (HRBA) to development is one of the trends setting principles for the global as well as European development cooperation. HRBA is more often of interests for practitioners, NGOs workers as well as donor countries and has not gained received sufficient attention from the academics. Many actors argue, it changes paradigms in development and should be integrated into policies and programming to improve development effectiveness. The recognition and application of HRBA in development cooperation has important consequences for policies and programming of development assistance. This articles places HRBA in the centre of scientific analysis aiming to provide overview of some of the most

important aspects regarding development cooperation principles and programming of aid in the NMS.

This paper seeks to answer the following questions: a) To what extent human rights-based approach is an established trend in international development cooperation and the development partner's community? b) How the application of HRBA principles in development aid links and contributes to democratic governance in developing countries? c) What are the challenges faced by NMS as regards programming of development cooperation? d) To what extent HRBA is relevant solution for the NMS as regards their policies and programming?

The article is based on the review of the literature on development cooperation in the NMS, as well as author's research on the international development cooperation debate and HRBA in 2009, 2011 and 2012, particularly focused on the circumstances in Poland. It also offers an insight into the most recent developments in development policy setting in Poland, following the adoption of the Development Cooperation Act in 2011 and the adoption of the Multi-annual Development Cooperation Programme in March 2012.

1 Human Rights-Based Approach and trends in European development cooperation

The human rights-based approach is a concept which places a human person in the centre of the interests of development including his or her rights, perspectives, priorities and life choices⁸. It shifts the attention from needs of the populations and service delivery approaches in development, to the rights of the people and their ability to claim their rights and hold duty-bearers to account⁹. The core components of the approach are the five interrelated principles which include: i. the explicit reference to human rights framework, ii. empowerment, iii. participation, iv. non-discrimination and prioritisation of the vulnerable groups and v. accountability¹⁰. Academics as well as practitioners emphasise the added-values as well as the implications of the adoption of rights-based approach¹¹.

There is a growing recognition and integration of the HRBA to development policies, programs and projects in European as well as global actors¹². The concept and the approach dates back to the adoption of the UN General Assembly Declaration on the Rights to Development (1986) when linkages between development and human rights were acknowledged by the international community of states including donors and partner countries¹³. Since, then it is being successfully integrated into the work of the United Nations¹⁴, several donor development policies e.g. the Swedish development cooperation¹⁵ as well as a number of NGOs e.g. ActionAid¹⁶. More and more members of the OECD DAC¹⁷ have integrated or advance the application of the HRBA¹⁸. The HRBA principles are fully in line with the founding values of the European Union's referred to in the Lisbon Treaty e.g. respect for human dignity, freedom, equality, human rights, rule of law¹⁹. The treaty reaffir-

med previous commitments made in the European Consensus for Development (2005). These arrangements are equally binding for the development policies of the NMS.

Rights based approach was recognised as a relevant topic in social sciences, particularly for development studies and has been discussed in the academic circles in various occasions in the last decade^{20, 21}. Moreover, it has been discussed as one of the recent approaches also by the academics from the NMS. In 2009 a study was conducted on the application of the HRBA principles in the Polish development aid programme²². In 2010, HRBA has been identified as one of the broader post-2015 work in domestic and global politics and a trend opening up two streams of work: one focused on the demanding of rights by those who possess the rights; the second one focusing on holding duty-bearers to account²³. In 2011, the study has been conducted on how HRBA responds to the challenges of the donors from the NMS and how through the HRBA application their policies can become more effective²⁴.

Last but not least, HRBA principles as well as the overall approach have been recognized in the recent international forums e.g. 4th High Level Forum on Aid Effectiveness in Busan in 2011 and integrated with the aid and development effectiveness agenda²⁵. Busan Partnership for Effective Development Cooperation²⁶ recognised shared principles including, among others, human rights, inclusive development partnerships, accountability, gender equality and the empowerment of women. Moreover, the community of donors and partner countries in the Busan Partnership recognised the role of CSO promoting rights-based approaches and '*contribution to development effectiveness, guided by the Istanbul Principles and the International Framework for CSO Development Effectiveness*'. The latter, the International Framework for CSO Development Effectiveness²⁷, places HRBA in the forefront of development cooperation and provides guidance for CSO development practice²⁸.

To sum up, human right-based approach is being considered as an emerging trend in the European and NMS development cooperation; numbers of donors, NGOs, practitioners and civil society actors have successfully applied HRBA; the principles have been integrated with the aid and development effectiveness agendas becoming part of the mainstream debate. Finally, the concept and its implications for international policies and practice have been introduced in the academic arena.

1.1 Human Rights-Based Approach and democracy

This section links with the current debate on development and democracy. It is particularly relevant for the NMS, whose policies prioritise democratic transformation as a sector in their development commitments. The relation between development and democracy has become an important topic in the debate on foreign policy and development cooperation. The literature outlines linkages between development and democracy suggesting that economic development helps to establish democratic governance and the other way around i.e. transition to democratic governance fosters human development and contributes to economic and social changes in the society. It is still debated what comes first²⁹. On the one hand side, the evidence suggests that development, particularly

raising the economic security, or economic development motivates political action and self-expression values which are crucial to democracy³⁰. Rights-based development cooperation contributes to this process by raising people's capacities and knowledge of factors and policies determining their lives. Through empowerment strategies ordinary people are encouraged to take autonomous and independent decisions.

Further studies³¹ indicate how democratic governance helps to deliver basic services and address human development. Although, authors do not explicitly name it a human rights-based approach, they do emphasise the need to build a capable, efficient and responsive state and its obligations as a duty-holder³². Within the last 3 years experts argued that several strategies are needed to improve the delivery capacity of democracy; one of the recommendations includes '*deepening democracy strategy focused on domestic accountability systems and inclusive forms of participation.*' It is argued that through active and empowered citizenship states are more responsive the rights and needs and enhances the achievement of development goals and delivery of basic services. The emphasis should be laid on genuine participation, strengthened through empowerment and rights-based approaches - all mechanisms to be strengthened in development processes³³.

Development actors have their role to play and adoption of the HRBA is one of the steps to practically respond to these challenges through an improved model of development cooperation. The growing literature offers case studies illustrating how rights-based approach contributes to democracy. One of them outlines the work of ActionAid, an international NGO that adopted the principles in their country programme in India³⁴. The strategy argued for a rights-based approach to identify chronic and systemic denial of rights of people at a community level. It proved that HRBA contributed to the expansion of democratic spaces in India through supporting:

- (i) The right to development;*
- (ii) the right to participatory and deliberative democracy;*
- (iii) civil society action which upholds political alliances that further public policy and practice in the interests of marginalized groups in society; and*
- (iv) organisations representing vulnerable and socially marginalized groups in society³⁵.*

The development policy actors argue that many more initiatives and experiments are taking place in various parts of the world to foster pro-development democratic changes³⁶.

This suggests that the adoption of the HRBA is effective and that development actors can apply these principles in their work. Embedding the human rights-based approach in the development policies can enhance its practical implementation by putting in place framework for the implementing actors.

The principles of the human rights-based approach are to large extent overlapping with these values that are considered in the literature core of the democracy i.e. the respect for human rights, empowerment, participation and accountability of state as a duty-

holder. The human rights-based approach is not central to development-and-democracy debate despite its potential to foster parallel processes of strengthening effective democracies on local, regional or national level and to improve standards of living (and reduce poverty). It can be argued that the systematic application of the HRBA on a various levels i.e. bilateral development policy, strategy, country programmes as well as implementation mechanisms such as projects may support democratic governance in the partner countries on local, regional or national level.

1.2 New Member States development policies

Academics systematically repeat that *'the experiences of traditional donors clearly indicate that well-designed policy framework is a necessary precondition for successful implementation of a country's development assistance'*³⁷. It has been argued³⁸, that this applies to development policy, as much as to public policies in other spheres e.g. economic or education. The literature explains the Old Member States experiences and points out that sound legislative framework and coherent legislative arrangements as well as ensuring policy coherence are absolutely crucial³⁹. However, the research conducted by Lightfoot and Zubizarreta indicates that special laws governing ODA in NMS are not in place. The authors identify that lack of long-term perspective in planning development assistance in the NMS as one of the challenges⁴⁰; this is also clearly linked with the annual budgetary system which allows for indicative plans only.

Old Member States of the EU develop multi-annual strategies based on partner countries poverty reduction strategies as well as adjusted Country Strategy Papers (CSPs)⁴¹. This helps donor to manage a coherent framework facilitating planning as well as implementation of assistance⁴². Researchers indicate, that few of the NMS elaborated development cooperation strategies e.g. Estonia, Slovakia whereas other countries had either no strategy or a "short concept paper of only a few pages"⁴³. The lack of strategic vision and ad hoc formulation of foreign policy has been also indicated in research focused on the assistance of Visegrad countries to Africa⁴⁴. In terms of programming of development policies and alignment to poverty reduction strategies of the partner countries, NMS are at the starting phase of the process⁴⁵.

Furthermore, the international community priorities for development cooperation stated in the Millennium Declaration are concerned with the poverty reduction. As members of the EU, NMS are also bound with the European Consensus on Development and the Lisbon Treaty which reaffirm EU's commitment to the eradication of poverty. However, evidence suggest that NMS argue to re-focus EU's aid to Eastern Europe, Central Asia and Caucasus, giving priority to democratisation, market liberalisation or managing the transition process (through technical aid)⁴⁶. Finally, it is argued that this is where NMS have comparative advantage and it contributes to better division of labour of EU's complementarity⁴⁷. On the other hand, *'Critics argue that the notion of comparative advantage often amounts to no more than a list of sectors in official documents with little evidence of practice reflected in aid flows'*⁴⁸.

Moreover, for the last years, researchers noted⁴⁹, that the ability of the NMS to meet the ODA targets, to comply with the EU principles and *acquis communautaire* as regards development cooperation, remains a challenge and concern. This conclusion is valid for aid flows as well as aid effectiveness principles and other international agreements. Finally, the aforementioned factors results in, and are compounded by lack of institutional adaptation including lack of educated staff responsible for the management of the assistance programmes, lack of programming procedures, or evaluation policies, lack of coordination of aid between the Ministries and the fragmentation of assistance as a result of project-based approach⁵⁰. This results in an insufficient capacity to integrate development cooperation principles into programming.

Despite progress made in setting up development policy in NMS, Lightfoot and Zubizarreta conclude, that a challenges preserves of how to combine well-focused priorities of the policies of government, as well as the country's specialization and expertise in assistance to other countries, at the same time meeting their international obligations. From the analysis of existing literature one can conclude that programming of aid of the NMS needs to be addressed; policy as well as programmatic solutions are necessary to improve development cooperation in the NMS.

2 Changes and challenges in the Polish development cooperation framework

The characteristic of the NMS development policies outlined above applies partly to Poland. 2011 has seen important changes in the Polish development cooperation system. Until 2011, the main weaknesses of the Polish development cooperation identified in the literature and research included: insufficient budget allocation below set target of 0,17 % PNB in 2010; contradictory principles and objectives of the policies set out in the strategy adopted in 2003; questionable/contested specialization 'priority' in governance, democracy and democratic transformation sectors; lack of focus on least-developed countries; changing country priorities; lack of strategic planning; fragmentation of aid to various partner countries; politicization of aid; inflation of aid; lack of legal framework; institutional weaknesses⁵¹. Most of these challenges have been reminded in the *OECD DAC Special Review of Poland*⁵², concluded in 2010. Polish specialization in development cooperation as well as comparative advantage are unsettled issues. Academics as well as practitioners challenged Polish comparative advantage in democratic transformation and Poland's ability to assist partner countries in similar process⁵³. The way Polish specialization was defined, resulted in intuitive selection of priority countries and sectors in the annual plans.

However, in 2011 and 2012 rapid changes have taken place. The Development Cooperation Act have been adopted and entered into force from 1st of January 2012, defining policy and programming arrangements. It reaffirms the objectives of Polish development

cooperation, it establishes the Development Cooperation coordinator, Development Cooperation (advisory) Board, re-establishes the Polish Foundation for International Development Cooperation 'Know-How'⁵⁴ acting as de facto agency, requires the adoption of the Multi-annual Development Cooperation Programme as well as Development Cooperation (annual) Plan. Throughout 2011, multi-stakeholder consultations have taken place as regards the content of the Multi-annual Programme. The document adopted in March 2012 covers a period of 2012-2015; it enlists priority countries and sets priority sectors; outlines the principles guiding Polish development cooperation, humanitarian aid and global education. In the principles HRBA are not recognised; some of the principles such as local and beneficiary ownership, accountability, respect for human rights, equality, non-discrimination overlap with the discussed concept. However, given the lack of recognition for participation, empowerment and HRBA as an overall approach it remains insufficient. Moreover, the programme is lacking concrete provisions as regards the implementation of the principles, thus many of the weaknesses previous pointed out are still valid. Polish specialization has not been explained and dealt with adequately in the adopted programme. Lack of transparent partner country analysis determines that Polish aid can still be considered donor-driven⁵⁵.

Another important aspect is the analysis of the integration of development cooperation principles into Polish development cooperation. Several factors contributed to the fact, that Poland is not meeting the international standards as regards development cooperation⁵⁶. This regards, among others, aid effectiveness principle and, human rights-based approach. There is a certain gap in the academic writing of the application of the principles to Polish aid. None of the available University books on development published in Poland discussed how Poland is performing in terms of aid effectiveness targets, despite it was and remains one of the hotly debated issues in European and global development cooperation forums. While *OECD DAC Special Review of Poland* does not question Poland's commitment to aid effectiveness principles it explains that it is a challenge to putting these principles into practice⁵⁷. The Aid Watch reports published by the Grupa Zagranica since 2007 systematically points out the failure to comply with aid effectiveness and development cooperation principles by Poland. The research conducted in 2009 suggest that Polish development policy has not ensured the sufficient recognition of human rights in the development process, it has not sufficiently addressed participation, ownership or empowerment as principles guiding Polish aid⁵⁸.

Another weak aspect of programming is associated with the completeness and coherence of the framework. The problems included lack of institutional structures, lack of implemented policies as well as procedures and mechanisms guaranteeing the implementation of arrangements⁵⁹. Particularly, the lack of the policy requirement and practice in designing country strategy papers for recipient's countries of the Polish aid has been raised since 2007 by academics⁶⁰ as well as practitioners⁶¹. In 2009, Experts and practitioners from Poland emphasised the importance of drafting CSP arguing that most of the experienced donor countries, as well as multilateral organisations have developed country strategic documents guiding their aid in long-term perspective⁶².

Poland, similarly to other NMS donor countries is not meeting the international standards as regards development cooperation. Alternative proposals and concrete solutions are needed for Poland's development policy to comply with international agreements.

3 HRBA as a proposal for the NMS development policies and programming

This section discusses the application of HRBA principles in the NMs development policies and programming as way to address the challenges these donors face. Given the Polish policy framework as well as other NMS realities, more coherent guidance and criteria are needed for the policies and programming. Development policies and programmes are designed in a complex domestic and international environment. Human rights-based approach offers an important proposal for donor countries such as Poland; the five principles integrated at all levels of development cooperation in Poland i.e. Multi-annual development cooperation programme, country strategy papers, Development cooperation plans, implementation mechanisms, projects would contribute to great improvements in terms of coherence, quality and effectiveness of aid. This is particularly relevant because HRBA principles are integrated in the aid effectiveness agenda. Its implementation could be considered first and most important step to align Poland's and other NSM policies with the international development cooperation principles.

Application of the HRBA can enhance the integration of the development priorities and the democratization agenda. Thus, it may contribute to greater coherence of the development framework. Moreover, it can also help to precise and justify Polish specialization in development cooperation. Studies suggest this is valid for other NMS:

*'...a strong focus on the HRBA would allow the New Member States to demonstrate their specific 'added value' as new donors while being firmly in line with international and EU standards and obligations'*⁶³.

The integration of the HRBA principles as criteria for the selection of countries, regions, priority sectors and target groups would enhance the strategic focus of the development policy. Recent analysis focused on the country strategy papers in the Polish development policy framework suggests that:

*'Country strategies that comply with the HRBA and aid effectiveness standards help to build high-quality and strategically aligned programmes, as well as being a support for implementing actors in terms of project planning and for the Ministry of Foreign Affairs staff in terms of managing the call for proposals and projects.'*⁶⁴

In 2010, *OECD DAC Special Review of Poland* recommends to put in place overarching policy including guidance for bilateral programming that binds all parts of the ODA system. Application of HRBA would help to established effective development policy framework. It suggest that *'MFA should elaborate country delivery plans in its priority countries that res-*

pond more closely to partner countries' national development strategies and bind all parts of the Polish ODA system.' Country Strategy Papers emerge as an appropriate solution to guide Polish aid in line with international standards⁶⁴. This recommendation is also valid for other NMS. The integration of the HRA principles in project cycle and other implementation mechanisms e.g. small grants offered by the embassies, could also contribute to quality improvement in terms of development cooperation practice.

Beyond that, research has recently brought up several other arguments why HRBA is particularly relevant given the context of the NMS⁶⁵. Moreover, the relevance of the HRBA for NMS is increased following the publications resources specifically dedicated for the NMS, such as the toolkit: *Integration of the Human Rights-Based Approach into Development Policies and Programmes: A Guide for the New EU Member States*⁶⁶. One can conclude that HRBA is an important proposal to address some of the key challenges in programming of development cooperation in the New Members States. However, it has to be noted that it does not replace other areas which need to be improved e.g. aid and development effectiveness. Implementation of HRBA can potentially ease the process of improving NMS development policies.

Concluding Remarks

This paper focused on the programming process and integration of the development cooperation principles, particularly the human-rights based approach. It adopted the international relation perspective and the view of the international community theory. Further studies should deepen this analysis and link with other theories or scientific disciplines.

The implementation of HRBA is advancing in the development partners community; it is a modern trend in EU's development cooperation policy recognized in the EU's treaties as well as international agreements. Growing attention from practitioners from various sectors suggest that NMS governments are opening up for this approach. Currently, global comparative studies as regards the application of HRBA analysed primarily members of the OECD DAC and did not focus on NMS. It is too early to conclude whether it is a current trend in NMS and this question deserves attention of academia.

HRBA principles, in the Busan Partnership and CSO development effectiveness framework, have been recognized. Moreover, the HRBA links development priorities with human rights; it strengthens democracy in developing countries by the practical implementation of the principles. It offers a practical solution to address democratic governance through bilateral development cooperation. Further analysis would be helpful to provide evidence for the casual relationships between HRBA and democracy, following application of the principles to the policies and practice.

The programming process in NSM, including development programming of the Polish development cooperation faces impediments. These include weaknesses in the policy

framework, lack of appropriate country strategy papers, insufficient alignment with international agreements and principles. HRBA emerges as one of the possible proposals, one could argue comprehensive and practical solution, to build a more coherent and effective development cooperation framework. What remains unanswered what improvements can and what cannot be achieved through the application of the HRBA principles.

Given the example of Polish development policy and programming, the integration of HRBA principles remains a challenge in the current set up of the framework, however, the process of designing the country strategy papers appears to create a window of opportunity to design HRBA compliant CSPs and pilot its implementation. It may also potentially help to build up and explain the insufficiently addressed Polish specialization and democratization agenda. Finally, its application can ease the implementation of the development cooperation by the Ministry as well as the implementing actors. There is however not enough of evidence that HRBA is prioritised by the various actors involved in the Polish development policy setting process. Political studies may help to identify competing priorities and possible agreements as regards a roadmap for the implementation of the HRBA alongside improvements in other aspects of development policy. If Poland is successful in the integration of the HRBA principles and takes the advantage of the new opportunities of practising rights-based development cooperation, it may become a leading and respected actor among the European as well as global development partners community.

-
1 Jackson R., Sorensen G., Introduction to international relations. Theories and research areas., Oxford University Press, 2003. 2 Gready P., Ensor J., Reinventing development - translating rights base approaches from theory to practice, New York, 2005. 3 Jackson R., Sorensen G., Introduction to international relations. Theories and research areas., op. cit. 4 Hoebink P., European Development Cooperation, In Between the Local and the Global, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010. 5 Ibidem 6 Ibidem 7 Ibidem 8 IHRN, Human Rights Based Approaches. An Introduction., International Human Rights Network (IHRN), 2007. 9 Gready P., Ensor J., Reinventing development - translating rights base approaches from theory to practice, op.cit.	10 IHRN, Human Rights Based Approaches. An Introduction., op.cit. 11 IDS, The rise of rights. Rights-based approaches to international development, IDS Policy brief issue 17, Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex, 2003. 12 Gready P., Ensor J., Reinventing development - translating rights base approaches from theory to practice, op.cit. 13 The obligation of states to mainstream human rights step from various previous legal obligations including International Convention on Economic, Social and Cultural Rights (1966), the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1979) and others. 14 UN Statement of Common Understanding on Human Rights-Based Approach to Development Cooperation and programming, adopted by the UN Development Group, 2003. 15 Ussar, M., Integration of the Human Rights-Based Approach into Development Policies and Programmes: A Guide for the New EU Member States, Budapest, MRG Europe, 2011.

- 16 Gready P., Ensor J., Reinventing development - translating rights base approaches from theory to practice, op.cit.
- 17 OECD DAC - Organisation for Economic Co-operation and Development/Development Assistance Committee.
- 18 Asociación Pro Derechos Humanos de España, Elenfoque basado en Derechos Humanos y las políticas de cooperación internacional. Análisis comparado con especial atención al caso español, Madrid, Asociación Pro Derechos Humanos de España, 2011.
- 19 Lisbon Treaty (the Treaty of the European Union).
- 20 IDS, The rise of rights. Rights-based approaches to international development, op. cit.
- 21 Nyamu-Musembi C., Cornwall A., What is the "rights-based approach" all about? Perspectives from international development agencies, IDS Working Paper 234, Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex, 2004.
- 22 Kochanowicz K., Rights - Based Approaches to Development as a New Opportunity and Challenge to Development Cooperation, w K. Pedziwiatr K., Kugiel P., Danda A., Current Challenges to Peacebuilding Efforts and Development Assistance, Tischner European University, Krakow, 2011.
- 23 Globpolis, Development in Domestic and Global Politics: Broader Streams of Post - 2015 Work, Prague Global Policy Institute - Globpolis, 2010.
- 24 Ussar, M., Integration of the Human Rights-Based Approach into Development Policies and Programmes: A Guide for the New EU Member States, Budapest, MRG Europe, 2011.
- 25 Kochanowicz K., Country Strategy Papers: A Policy Tool to Increase Effectiveness of Polish Development Cooperation, Budapest, Minority Rights Group, 2012.
- 26 Busan Partnership for Effective Development Co-operation, 4th High Level Forum on Aid Effectiveness, 29 Nov.-1 Dec. 2011, Busan, Republic of Korea.
- 27 Open Forum on CSO Development Effectiveness, Siem Reap CSO Consensus on the International Framework for CSO Development Effectiveness, 2011, http://www.cso-effectiveness.org/IMG/pdf/final_framework_for_cso_dev_eff_07_2011-3.pdf
- 28 Ibidem
- 29 ECDPM, Democracy in Development, Maastricht, European Centre for Development Policy Management, 2009.
- 30 Inglehart, R and Welzel, C.. How Development Leads to Democracy. What we Know About Modernization.In: Foreign Affairs, Vol 88, No 2, 2009.
- 31 Norris P., Jahan S., Making Democracy Deliver: Innovative Governance for Human Development, UNDP, New York, 2007.
- 32 Ibidem
- 33 ECDPM, Democracy in Development, Maastricht, European Centre for Development Policy Management, 2009.
- 34 Ibidem
- 35 Gready P., Ensor J., Reinventing development - translating rights base approaches from theory to practice, op.cit.
- 36 Ibidem
- 37 ECDPM, Democracy in Development, op.cit.
- 38 Lightfoot S., Zubizarreta L., after Bucar M. and Mrak M. in: The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, in Hoebink P., European Development Cooperation, In Between the Local and the Global, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010.
- 39 Kochanowicz K., Country Strategy Papers: A Policy Tool to Increase Effectiveness of Polish Development Cooperation, Budapest, Minority Rights Group, 2012.
- 40 Lightfoot S., Zubizarreta L., The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, op.cit.
- 41 Ibidem
- 42 Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa - Organizacja pomocy Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się (European Development Policy - the management of European Union assistance do developing countries), Warszawa, 2009.

- 43 Kochanowicz K., Country Strategy Papers: A Policy Tool to Increase Effectiveness of Polish Development Cooperation, Budapest, Minority Rights Group, 2012.
- 44 Lightfoot S., Zubizarreta L., The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, op.cit.
- 45 Kopinski D., Visegrad countries' development aid to Africa: beyond the rhetoric, Working Papers Series, Polskie Centrum Studiów Afrykanistycznych, Wrocław, 2010/2011.
- 46 Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa – Organizacja pomocy Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się, op.cit.
- 47 Lightfoot S., Zubizarreta L., The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, op. cit.
- 48 Council of the European Union, The EU Code of Conduct on Complementarity and Division of Labour in Development Policy. Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, Brussels, Council of the European Union 9090/07, 2007.
- 49 Lightfoot S., Zubizarreta L., The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, op. cit.
- 50 Ibidem
- 51 Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa, op. cit.
- 52 Kopiński D., Pomoc rozwojowa. Teoria i praktyka (Development aid. Theory and practice), Warszawa, Difin SA 2011.
- 53 OECD - DAC, Organisation for Economic Cooperation and Development – Development Assistance Committee, Special Review of Poland, OECD, 2010.
- 54 Kopiński D., Pomoc rozwojowa. Teoria i praktyka, op. cit.
- 55 Also known as International Solidarity Foundation.
- 56 PISM, Specjalizacja Polski w międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju – szanse, wyzwania, zagrożenia (Polish specialization in international development cooperation – opportunities, challenges, threats), PISM, Warszawa, 2010.
- 57 Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa , op. cit.
- 58 OECD - DAC, Organisation for Economic Cooperation and Development – Development Assistance Committee, Special Review of Poland, OECD, 2010.
- 59 Kochanowicz K., Rights - Based Approaches to Development as a New Opportunity and Challenge to Development Cooperation, op. cit.
- 60 Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa, op. cit.
- 61 Ibidem
- 62 Grupa Zagranica, Polska Pomoc rozwojowa 2007, Grupa Zagranica 2008.
- 63 Staszewska K., Wojtalik M., Wilczyńska I., Polska Pomoc: czas na krajowe strategie pomocy, (Polish aid: time for Country Strategy Papers), Warsaw, Polish Humanitarian Action, Institute of Global Responsibility, 2009.
- 64 Ussar, M., The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States, op. cit.
- 65 Kochanowicz K., Country Strategy Papers: A Policy Tool to Increase Effectiveness of Polish Development Cooperation, op. cit.
- 66 Ibidem
- 67 Ussar, M., The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States, op. cit.
- 68 Ussar, M., Integration of the Human Rights-Based Approach into Development Policies and Programmes: A Guide for the New EU Member States, op. cit.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Asociación Pro Derechos Humanos de España, Elenfoque basado en Derechos Humanos y las políticas de cooperación internacional. Análisis comparado con especial atención al caso español, Madrid, Asociación Pro Derechos Humanos de España, 2011.
- [2] Bagiński P., Europejska Polityka Rozwojowa – Organizacja pomocy Unii Europejskiej dla krajów rozwijających się (European Development Policy – the management of European Union assistance do developing countries), Warszawa, 2009.
- [3] Busan Partnership for Effective Development Co-operation, 4th High Level Forum on Aid Effectiveness, 29 Nov.-1 Dec. 2011, Busan, Republic of Korea.
- [4] Council of the European Union, The EU Code of Conduct on Complementarity and Division of Labour in Development Policy. Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council, Brussels, Council of the European Union 9090/07, 2007.
- [5] ECDPM, Democracy in Development, Maastricht, European Centre for Development Policy Management, 2009.
- [6] Globpolis, Development in Domestic and Global Politics: Broader Streams of Post – 2015 Work, Prague Global Policy Institute – Globpolis, 2010.
- [7] Gready P., Ensor J., Reinventing development – translating rights base approaches from theory to practice, New York, 2005.
- [8] Grupa Zagranica, Polska Pomoc rozwojowa 2007, Grupa Zagranica 2008.
- [9] Hoebink P., European Development Cooperation, In Between the Local and the Global, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010.
- [10] IDS, The rise of rights. Rights-based approaches to international development, IDS Policy brief issue 17, Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex, 2003.
- [11] IHRN, Human Rights Based Approaches. An Introduction., International Human Rights Network (IHRN), 2007.
- [12] Inglehart, R and Welzel, C.. How Development Leads to Democracy. What we Know About Modernization. In: Foreign Affairs, Vol 88, No 2, 2009.
- [13] Jackson R., Sorensen G., Introduction to international relations. Theories and research areas., Oxford University Press, 2003.
- [14] Kochanowicz K., Country Strategy Papers: A Policy Tool to Increase Effectiveness of Polish Development Cooperation, Budapest, Minority Rights Group, 2012.
- [15] Kochanowicz K., Rights – Based Approaches to Development as a New Opportunity and Challenge to Development Cooperation, w K. Pedziwiatr K., Kugiel P., Danda A., Current Challenges to Peacebuilding Efforts and Development Assistance, Tischner European University, Krakow, 2011.
- [16] Kopinski D., Visegrad countries' development aid to Africa: beyond the rhetoric, Working Papers Series, Polskie Centrum Studiów Afrykanistycznych, Wrocław, 2010/2011.
- [17] Kosiński D., Pomoc rozwojowa. Teoria i praktyka (Development aid. Theory and practice), Warszawa, Difin SA 2011.

- [18] Lightfoot S., Zubizarreta L., after Bucar M. and Mrak M. in: The Emergence of International Development Policies in Central and Eastern European States, in Hoebink P., European Development Cooperation, In Between the Local and the Global, Amsterdam University Press, Amsterdam 2010.
- [19] Norris P., Jahan S., Making Democracy Deliver: Innovative Governance for Human Development, UNDP, New York, 2007.
- [20] Nyamu-Musembi C., Cornwall A., What is the “rights-based approach” all about? Perspectives from international development agencies, IDS Working Paper 234, Institute of Development Studies (IDS), University of Sussex, 2004.
- [21] OECD - DAC, Organisation for Economic Cooperation and Development - Development Assistance Committee, Special Review of Poland, OECD, 2010.
- [22] PISM, Specjalizacja Polski w międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju - szanse, wyzwania, zagrożenia (Polish specialization in international development cooperation - opportunities, challenges, threats), PISM, Warszawa, 2010.
- [23] Staszewska K., Wojtalik M., Wilczyńska I., Polska Pomoc: czas na krajowe strategie pomocy, (Polish aid: time for Country Strategy Papers), Warsaw, Polish Humanitarian Action, Institute of Global Responsibility, 2009.
- [24] UN Statement of Common Understanding on Human Rights-Based Approach to Development Cooperation and programming, adopted by the UN Development Group, 2003.
- [25] Ussar, M., Integration of the Human Rights-Based Approach into Development Policies and Programmes: A Guide for the New EU Member States, Budapest, MRG Europe, 2011.
- [26] Ussar, M., The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States, Minority Rights Group, London, 2011.

Author:	Kordian Kochanowicz
Nationality:	Polish
Institutional affiliation:	Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
Address:	Al. Solidarnosci 88/37, Warsaw, Poland
Phone:	+48 600 513 801
E-mail:	Kordian.Kochanowicz@gmail.com

REVIEW: Karin Liebhart, PhD.

The paper is good structured, methodologically complementary and relevant to the topic of the conference. The author always argued his statements by relevant sources, reflecting current regulation in Europe, e.g. in Lisbon Treaty. His work reflects theoretical approaches, but it was finally more oriented on practice, also by providing analysis of case - Poland. The overall impression is very good.

Současné trendy v Evropské rozvojové pomoci: Finanční nástroje vnější pomoci EU nová finanční perspektiva 2014 – 20

Autorka: Mgr. Hana Konířová

ABSTRAKT:

Finanční nástroje EU pro vnější pomoc jsou zaměřeny regionálně (ENPI, IPA, DCI, PI) a tematicky (INCS, EIDHR, IIS). V současné době fungují pod finančním rámcem 2007-2013, který byl programován od roku 2005, a to v poměrně odlišné mezinárodní situaci. Nástroje byly samozřejmě pravidelně revidovány, aby lépe odpovídaly aktuální situaci, avšak některá dříve nadefinovaná schémata finanční perspektivy musela zůstat zachována. V roce 2009 za českého předsednictví EU bylo ustaveno Východní partnerství, tedy spojení 6-ti států z východního sousedského regionu. Na tyto státy se zaměřoval především regionální nástroj Evropský sousedský a partnerský nástroj (ENPI) a v další finanční perspektivě bude doménou nového Evropského sousedského nástroje (ENI). Arabské jaro a události, které následovaly, dále podnítily revizi Evropské politiky sousedství (EPS), a to nejen její jižní části, ale i východní. (Dokument EK New Response to a Changing Neighbourhood). Důsledkem bylo představení nových principů a nových iniciativ, také nových programů. Především program SPRING, který je určený na podporu přechodu k demokracii v jižním sousedském regionu a program EaPIC, který je vytvořený podle SPRING na podporu transformačních snah a udržitelného a zahrnujícího rozvoje ve východním sousedském regionu.

Současná finanční perspektiva pozbyde za dva roky své platnosti a proto je nyní projednávána a programována perspektiva budoucí. Tato studie si klade za cíl nejen upozornit na navrhované reformy finančních nástrojů a jejich případné možné dopady na občanskou společnost, zároveň si klade za cíl také upozornit na nové trendy představené v současné finanční perspektivě, například vznik nové Facility pro občanskou společnost pod nástrojem ENPI nebo iniciativy jako Evropská nadace pro demokracii (European Endowment for Democracy, EED).

Analýza se vzhledem k zaměření platformy DEMAS – Asociace pro podporu demokracie a lidských práv zabývá nástroji pro transformační spolupráci, pro podporu lidských práv a občanské společnosti, tedy především EIDHR, NSA-LA pod DCI, dále ENPI (budoucí ENI) pod kterým je nová Facility pro občanskou společnost, program SPRING pro jižní sousedství, EaPIC pro východní sousedství; a v neposlední řadě také nástrojem nového EED. Teritoriálně se DEMAS zaměřuje především na země evropského sousedství, zejména na sousedství východní, ale i jižní. Dále také na Balkán a Rusko. Z nástrojů prozatím nejvíce využíval EIDHR a také tematickou obálku pod Nástrojem pro rozvojovou spolupráci (DCI), tedy Nestátní akční a místní samosprávy.

Studie nejprve stručně uvádí do tématu těchto finančních nástrojů a mapuje současný stav. V další části jsou uvedeny hlavní změny v nástrojích vnější pomoci a předpokládané dopady těchto změn na občanskou společnost třetích zemí i zemí EU. Reformy jsou zacíleny na větší efektivitu, údernost a udržitelné výsledky vnější pomoci EU. Součástí studie tedy je i výhled

efektivitu těchto nově nedefinovaných nástrojů. Studie je ukončena doporučeními přijatými čtvrtou pracovní skupinou Fóra občanské společnosti Východního partnerství u příležitosti setkání Ministrů zahraničních věcí ze Visegrádské čtyřky a Východního partnerství s představiteli EU v březnu 2012 v Praze.

Klíčová slova: *Finanční nástroje EU, EIDHR, ENPI (ENI), CSF, SPRING, EaPIC, NSA-LA (DCI), EED, finanční perspektiva 2014-20, občanská společnost, Evropská politika sousedství, doporučení*

1 Současný stav a změny v rámci finanční perspektivy 2007 – 2013

V právě probíhajícím finančním rámci 2007 – 2013 bylo z rozpočtu pro kapitolu 4 – EU jako globální hráč, jejíž součástí je rozvojová (a transformační) politika, alokováno 5,7%, tedy 50,01 mld. EUR. Mezi lety 2007 – 2013 je pro země v rámci EPS alokováno téměř 12 mld. EUR. (o 32% více než bylo ve finančním rámci pro léta 2000 – 2006.) V lednu 2007 vznikl Evropský sousedský a partnerský nástroj (ENPI) a stal se hlavním zdrojem finanční pomoci sousedskému regionu. Před jeho vznikem byla pomoc distribuována v rámci geografických nástrojů TACIS (podpora východních sousedů a Ruska; cca 3,1 mld. EUR) a MEDA (podpora sousedských států jižního středomoří; cca 5,3 mld. EUR). Evropská Investiční banka dále uvolnila pro země TACIS 500 mil EUR a pro země MEDA 2 mld. EUR v podobě úvěrů.

Nástroj ENPI je rozdělen na několik programů – národní, regionální (východ a jih), tematické a přeshraniční spolupráce. Na národní programy, tedy bilaterální spolupráci se zeměmi evropského sousedství, které jsou určovány strategickými, indikačními a ročními akčními plány, byl mezi lety 2007 – 2010 alokován nejvýraznější podíl financí, tedy 4. 116,5 mil EUR. Další finance byly přiděleny tematickým regionálním programům (druhá největší alokace prostředků 827,6 mil EUR) a programům přeshraniční spolupráce (277,1 mil EUR). Výše zdrojů byla určena nejen potřebami, ale i schopnostmi čerpání, dále odsouhlasenými akčními plány jednotlivých zemí a plány programů. Prostřednictvím programů přeshraniční spolupráce je podporována i občanská společnost a místní a regionální aktéři. Na tyto programy bylo určeno 1,18 mld. EUR na období 2007 – 2010. Prostřednictvím Evropské investiční banky mohou země VP žádat o půjčky na bilaterální programy na období 2007-2013, alokace pro projekty sahala do výše 12,4 mld. EUR, a to mimo fondy ENPI.

Do roku 2013 procentuálně stoupne každoroční příspěvek EK na region východ, tedy alokace na země Východního partnerství (VP) – Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Bělorusko, Moldavsko a Ukrajina, s výjimkou poslední jmenované země. V roce 2008 tvořila souhrnná částka 450 mil EUR, v roce 2013 by to mělo být již 785 mil EUR. 50 %

z těchto dodatečných fondů bude alokováno na Komplexní rozvoj institucí (Comprehensive Institutional Building, CIB), 20% na regionální rozvoj. Evropská komise tedy uvolnila na léta 2010 – 2013 na Evropskou politiku sousedství (EPS) a její lepší implementaci 1900 mil EUR, tyto prostředky jsou určeny především na bilaterální spolupráci a regionální rozvoj. O dalších zdrojích na léta 2012 – 2013 se bude jednat v souvislosti s novým Nástrojem pro spolupráci a integraci Východního Partnerství (EaPIC), který by měl začít fungovat od května 2012 a je součástí implementace revidované EPS. Investiční facilitata pro země sousedství (NIF) vznikla na konci roku 2007 a funguje od roku 2008. Na období 2007 – 2013 alokovala Komise pro toto zařízení 700 mil EUR. Součástí ENPI je také Mezuregionální program, na který bylo na období 2011 – 2013 vyčleněno 757,6 mil EUR. Program má různé priority (podpora reforem a přechodu k demokracii – nástroje TAIEX a SIGMA; podpora studentů a akademiků – programy TEMPUS a Erasmus Mundus External Cooperation Window; podpora meziregionálního dialogu – program CIU-DAD; dále třeba investiční podpora – nástroj NIF.

Na regionální indikativní programy v rámci ENPI – Východ, bylo na léta 2011 – 2013 alokováno 348 mil EUR. Podporované projekty spadají do oblasti dopravy, energie, udržitelného nakládání s přírodními zdroji, dále se objevují témata hranic a migrace, boj proti ozbrojenému zločinu, aj. Rovněž sem spadají kontakty mezi lidmi. Ty se zaměřují na meziregionální spolupráce v rámci třetího sektoru, konkrétně na vzájemné povědomí, porozumění, debaty, dialogy a interakce. Jedná se zejména o 4 komponenty – trénink a networking žurnalistů (ENJN – European Neighbourhood Journalism Network), podpora médií a ENPI Infocenter, výzkum a vývoj, mediální aktivity (online media, e-learning, aj.)

Dalším nástrojem, který se zaměřuje na občanskou společnost je Evropský nástroj pro podporu demokracie a lidských práv (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR). Finanční alokace v současné perspektivě je mnohokrát nižší než je tomu u ENPI, je to také způsobeno specifičností nástroje a jeho mnohonásobně menším rozsahem. Tento nástroj je především určený pro podporu občanské společnosti zejména v zemích, kde jiné nástroje nemohu působit. Je to nástroj tematický a globální bez omezení teritoriální působnosti. Specifika nástroje jsou následující – možnost působení bez souhlasu oficiální autority státu, možnost podpory i neregistrovaných subjektů. Pod tímto nástrojem byla například podporovaná občanská společnost v Bělorusku. V rámci finanční perspektivy 2007-2013 bylo na jeho působení vyčleněno 1,104 mil eur. Nástroj se skládá z pěti-komponent, které jsou: 1) zvyšování respektu pro LP a základní svobody, včetně zemí, kde jsou tyto nejvíce ohroženy, 2) posílení role občanské společnosti (podpora lidských práv a demokratických reforem), 3) podpora aktivit a oblastí, které jsou shrnuty v EU směrnících (návodcích, vodících) – jsou jimi dialog v oblasti lidských práv, obránci lidských práv, trest smrti, mučení, děti a ozbrojené konflikty, násilí proti ženám. 4) podpora a posílení mezinárodního regionálního rámce na ochranu LP, soudnictví, vláda práva a posílení a propagace demokracie, 5) budování důvěry a posílení spolehlivosti a transparentnosti demokratického procesu (spadá se i monitorování volebních procesů). Tento nástroj je u občanské společnosti oblíbený pro jeho specifičnost a tedy dosah i na nedemokratické režimy.

Nestátní aktéři a místní samosprávy (NSA-LA) pod Nástrojem pro rozvojovou spolupráci (DCI) jsou tematickou obálkou, která není teritoriálně omezena a je více zaměřena na asistenci neziskovému sektoru. NSA-LA se soustředí na tři cíle, a sice na projekty v rozvíjejících se zemích, které podporují tamní občanskou společnost a především znevýhodněné skupiny obyvatel. Dále na zvyšování povědomí o rozvojových tématech v rámci EU a přístupujících zemí. Posledním cílem je koordinace komunikace občanské společnosti a místních samospráv s různými zainteresovanými subjekty činnými v oblasti rozvoje. (83%, tedy 583 mil eur je alokováno v letech 2011-2013 na první cíl - projekty v rozvíjejících se zemích)

Co se týče harmonogramu - nyní probíhají konkrétní definování v rámci EK (leden - březen 2012), návrhy budou poskytnuty členským státům k vyjádření (březen - duben 2012) a od května bude diskutován v rámci různých přípravných orgánů na ministerské úrovni negociační balíček. Balíček by měl na konci června být na agendě jednání Evropské rady. Předsednictví EU spolu s Evropským parlamentem má za úkol dohlédnout na procesně správné a rychle projednání a schválení tohoto balíčku.

2 Navrhované změny

Návrh EK k budoucímu finančnímu rámci EU 2014 - 2020. Byl zveřejněn 29. června 2011, rozvojové a transformační spolupráce se týká zejména kapitola 4 - Globální Evropa, ([http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0500_/com_com\(2011\)0500_cs.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0500_/com_com(2011)0500_cs.pdf))

Členské státy EU byly po tomto zveřejnění vyzvány k vypracování rámcových stanovisek a postojů.

V této souvislosti je třeba zmínit myšlenku European Transition Compendium, která byla realizována. Prvotním nápadem byl vznik jakéhosi „nástroje na trans“ (balíku transformačních zkušeností, které by byly systematicky využívány; tento model se odvolával na non-paper z poloviny února 2011 ale měl podporu pouze některých členů EU 12, (8mi):

http://www.mzv.cz/public/b8/eb/d6/591175_508622_non_paper_on_the_transition_experience.pdf) - na tento non-paper reagoval jiný vytvořený v listopadu 2011 - non-paper podepsaly země: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko (tedy z EU 12 ne Kypr a Malta, kteří se touto problematikou příliš nezabývají) - nevýhodou je nepřipojení žádné země EU 15. Non-paper se věnoval transformační spolupráci a jejímu ukotvení do legislativních návrhů EU k nástrojům vnější pomoci EU po roce 2013. Non-paper se týká neúčinnějšího zapojování a formy spolupráce, které je možné s partnery dosáhnout a snaží se apelovat na dobré i špatné zkušenosti, ze kterých státy střední a východní Evropy (EU dosud čerpají). Non paper si kladl za cíl mainstreaming transformačního předávání do politik EU. Tento non-paper však čelil výraznému úskali, a sice nevlí starých ČS EU k vytvoření nástroje, ze kterého by primárně čerpaly státy EU 12.

Nápad byl nicméně převeden do databáze ETC, tedy on-line databáze EK, která mapuje zkušenosti dvanácti nově-přístupivších členských zemí EU s transformací, nabízí jejich dobré i špatné postřehy a zkušenosti, stejně jako transparentní sdílení informací zaměřené na přechod k demokracii. Data jsou určena nejen jako zdroj informací pro země v přechodu, ale slouží také k akademickému výzkumu a pro informování veřejnosti. Data o České republice budou nyní doplňována. Stránky ETC je možné navštívit pod tímto odkazem: <http://eutransition.eu/>.

Původní nápad nového „nástroje na trans“ narazil na rivalitu s konceptem EED, tedy „Evropské nadace pro demokracii“, který z nových států EU upřednostňovalo především Polsko. Rozhodnutí o vzniku tohoto nástroje již padlo a nástroj, jeho působení a záběr, byl částečně nadefinován. Oficiálním argumentem proti vzniku jakéhokoli nového nástroje je ekonomická krize, a tedy nedostatek financí pro jeho vznik. K EED se dostaneme později, tam je to s financováním rovněž složitější. (Z poloviny od EK, z poloviny od členských států, což by mělo zajistit větší flexibilitu.)

Nástroj rozvojové spolupráce DCI (Development and Cooperation Instrument) znamená výrazné změny, a sice po roce 2013 by z něj měly mít možnost čerpat pouze státy, které spadají pod definici oficiální rozvojové spolupráce (ODA). Pod tímto nástrojem by také neměly mít možnost čerpat státy sousedství a předvstupní a kandidátské země, pomoc jim je zajištěna v rámci nástrojů ENPI(ENI) a IPA. Toto neplatí pro tematické části nástroje. Pod tento nástroj by dále neměly spadat země AKP (Afrika, Karibik, Pacifik), které jsou primárně financovány z Evropského rozvojového fondu (EDF). Po roce 2013 zůstane rozdělení na geografické a tematické části. A sice geograficky bude nástroj zaměřen na odstraňování chudoby, země, které nebudou moci z nástroje čerpat, jsou země AKP a země spadající pod sousedství. Po roce 2013 zbydou v tematické části pouze 2 komponenty: 1) mainstreaming evropských témat a politik EU do rozvojové spolupráce (global public goods and challenges), 2) obálka NSA/LA – posílení občanské společnosti. Tato tematická obálka tedy zůstane zachována i v nové finanční perspektivě, důležitá je aktivní účastnit na strategickém rozvoji. Novým omezujícím faktorem však je skutečnost možnosti čerpání pouze pro země, které spadají pod ODA. DCI zůstane nástrojem určeným primárně pro rozvojovou spolupráci a pro země spadající pod ODA.

Ostatní rozvinuté země budou nově spolupracovat s EU pod nástrojem pro spolupráci (PI). Nový PI po roce 2013 nahradí ICI/ICI+, tedy Instrument pro spolupráci (Instrument for Cooperation).

Další novinkou je přetransformování stávajícího Evropského sousedského a partnerského nástroje (ENPI) na Evropský sousedský nástroj (ENI). Jako důsledek arabského jara, došlo ke komplexnější a hlubší revizi evropské sousedské politiky. Dokument EK – *New Response to a Changing Neighbourhood*, představuje tyto hlavní myšlenky: podporu hluboké a udržitelné demokracie, partnerství s občanskou společností, zintenzívnění politické a bezpečnostní spolupráce, podpora růstu a udržitelné ekonomie, posílení obchodních pout, zjednodušení pravidel a procedur týkajících se evropských nástrojů vnější pomoci. V dokumentu jsou dále zmíněny specifické oblasti, na které je nutné se

v rámci jednotlivých regionů sousedství (jih a východ) zaměřit. (http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf) V dokumentu bychom především našli 3 principy: princip „vice za vice“, „diferenciace“ a „vzájemné odpovědnosti“. Tyto principy se nepromítnou pouze do budoucího finančního rámce, jsou již obsaženy v některých změnách, které byly představeny ještě v rámci dobíhající finanční perspektivy. Mezi těmito novinkami je možné nalézt: *Facilitu pro občanskou společnost* (Civil Society Facility, CSF), Program zaměřený na jižní sousedství *Podporu partnerství, reform a inkluzivního růstu* (Support for Partnership, Reform and Inclusive Growth, SPRING) a v neposlední řadě *Východní partnerství integrace a kooperace* (Eastern Partnership Integration and Cooperation, EaPIC).

Zařízení občanské společnosti (CSF, Civil Society Facility) je novým komponentem nástroje na podporu občanské společnosti, který je vyčleněn retrospektivně na 3 roky – 2011 – 2013 s alokací EUR 20-22mil/rok. Zařízení se bude postupně zaměřovat na 3 oblasti: 1. Posílení kapacit občanské společnosti a výměnu dobrých zkušeností; 2. Posílení nestátních aktérů (pomoci regionálních a venkovských programů); 3. Podporu inkluzivního přístupu k reformám, kdy bude občanská společnost zahrnuta do dialogu (grantové výzvy pod tímto komponentem budou vyhlášovány až 2012 – 2013).

První výzvy byly zveřejněny na začátku listopadu 2011: (EuropeAid/131140/C/ACT/Multi, s tématem: Strengthening the Capacities of Non-State Actors - Actions in partner countries (Multi-country) – přijímání návrhů bylo ukončeno 1. 2. 2012.), další výzvou byla: EuropeAid/132138/C/SER/Multi s tématem Technical Assistance: Strengthening Non-state Actors' Capacities to Promote Reform and Increase Public Accountability in the Eastern Partnership countries (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine). Je těžké předjímat, jak bude toto Zařízení úspěšné, zatím je jeho fungování naplánováno a finance vyčleněny na roky 2011-2013. Nové Zařízení vzniklo zejména na podporu neziskových organizací působících v zemích Východního partnerství a také v jižním sousedství. Zařízení a jeho fungování a dopady budou podrobně sledovány a analyzovány, na základě výsledků bude rozhodnuto o jeho případném dalším fungování.

Vzhledem k nedávným událostem v regionu Blízkého východu a severní Afriky, které vyústily v arabské jaro, byl region jižního sousedství zpočátku v roce 2011 více akcentován. Výsledkem reakce a snahy přizpůsobit se novému prostředí byl na konci září 2011 představen nový program *Podporu partnerství, reform a inkluzivního růstu*, tedy SPRING (Support for Partnership, Reform and Inclusive Growth). Program je doplněním stávajících programů určených na podporu regionu. Hlavní očekávané výsledky spadají do oblasti lidských práv, základních svobod, demokratického vládnutí, svobody shromažďování, dále se také očekává zlepšení samosprávy a státní správy a boj proti korupci. Později došlo k reflexi také východního směru partnerství, v podobě programu EaPIC. (Původně se zdálo, že po vzniku CSF a SPRING se již nenajde vůle ke vzniku dalšího komponentu nástroje zaměřeného na východní partnery, ale opak byl pravdou.) V rámci ENPI vzniká nový program zaměřený na země Východního partnerství, tedy na region východ. Tím programem je *Program Eastern Partnership Integration and Cooperation* (EaPIC) a vzniká na základě sdělení EK a ESVA o revizi Evropské sousedské politiky

(EPS) z 25. května 2011. Program bude financován z dodatečných prostředků revidované EPS (závěry Rady z 20. června 2011) a byl podpořen na summitu Východního partnerství, který se uskutečnil na konci září 2011. EaPIC se inspiroval v programu SPRING (pro jižní sousedství v kontextu Arabského jara. Indikativní pilíře programu by tedy také měly být 1. demokratická transformace a budování institucionálních kapacit a 2. udržitelný a inkluzivní růst. Cíle programu budou teprve definovány v cestovní mapě Východního partnerství, která bude představena 25. dubna 2012. EaPIC má být poté schválen ve dvou fázích (květen/červen a konec července 2012). Na období 2012 a 2013 je dodatečně vyčleněno 150 mil EUR pouze na VP (130 mil EUR přímo na program EaPIC, 20 mil EUR na programy Erasmus Mundus a Tempus. Konkrétní alokace pilířů se budou odvíjet od potřeb jednotlivých zemí VP, bude zde také uplatněn princip kondicionality EU (princip více za více). Implementován bude tento program především formou twinningu a technické pomoci (krátkodobé výměnné stáže mezi orgány státní správy), budou nejspíše i zapojeny neziskové organizace. Program bude mít bilaterální i multilaterální zaměření. (Regionálně především v oblasti zemědělství - kdy by mohlo dojít k propojení s programem ENPARD, dále v rámci podpory malých a středních podniků - z prostředků EIB a dalších finančních institucí)

EIDHR se po r. 2013 se bude sestávat pouze ze dvou komponentů, a to monitorovací mise a posílení občanské společnosti v podpoře lidských práv a ochraně demokracie. Na nástroj byla přislíbena vyšší finanční alokace o cca 20% (konkrétně 1, 578 mil eur), avšak mizí jasnější rozdělení, což může vést k rozmělnění event. marginalizaci. Důležité je uchování specifičnosti nástroje, což bylo přislíbeno. Tato specifičnost spočívá v možnosti působit bez souhlasu autorit třetí země a podporovat neregistrované NNO. Důležité nicméně je, že nástroj zůstane zachován a že ty nově vznikající ani ty staré, které se změní transformaci, si nebudou vzájemně konkurovat. Další důležitou věcí je, aby nástroj nebyl zahrnut do společné implementační směrnice, kterou EK pro tematické a geografické nástroje pro zjednodušení připravuje.

Další zajímavou novinkou, která začne po roce 2013 fungovat je tzv. „Evropská nadace pro demokracii“ (European Endowment for Democracy, EED), která bude zaměřena na podporu širší občanské společnosti v oblasti sousedství, avšak nebude novým finančním nástrojem EU. Nadace vzniká po vzoru amerického National Endowment for Democracy (NED). Dosud nejsou zcela jasně pravomoci ani struktura a fungování, natož financování. Evropská komise přislíbila alokaci 20 mil EUR na rok, ale to je podmíněno aktivitou členských států EU a jejich ochotou přispět na financování (zatím pouze Polsko neoficiálně přislíbilo 2 mil EUR.) V souvislosti se vznikem tohoto nástroje dříve hrozilo, že dojde k zániku EIDHR, což by bylo vzhledem k možnosti jeho specifického použití velká škoda. Toto nebezpečí už je nyní zažehnáno a oba programy EIDHR i EED si nebudou pro své jasné vymezení konkurenty.

V rámci Nástroje představní asistence (IPA, Pre-Accession Instrument, European Neighbourhood Instrument), který je zaměřen na kandidátské a potenciálně kandidátské země (tedy především Balkán a Turecko) funguje již nějakou dobu také facilitata pro občanskou společnost. Zaměření této facility v letech 2011 a 2012-13 je soustředěno

především na tři hlavní cíle: prvním je větší benefit občanské společnosti z národních právních a finančních rámců a zlepšení dialogu se státními institucemi, druhým je vytvoření většího závazku a kapacity sítě NNO, která umožní občanům ovlivnit průběh reformy veřejného sektoru formou analýzy, monitorování a prosazování, v neposlední řadě se jedná o cíl zvýšení přístupu občanských iniciativ k finančním zdrojům, příspěvkům expertize již fungujících NNO a jejich sítí. Nástroj jako takový také projde lehkou změnou, a sice bude zde ukotvena myšlenka, že je důležité, aby byl uchován pouze jeden předvstupní nástroj. Tematické problémy by měly být řešeny komplexně novým předvstupním nástrojem – zaměření tedy bude čistě na kandidátské a potenciálně kandidátské země, tedy nebude se vztahovat např. na země VP. Nástroj bude i nadále klást velký důraz na splnění předvstupních kritérií, také se dále počítá s předvstupními půjčkami především do infrastruktury v regionu. Opět bude uplatňován princip „více za více“, v alokacích pomoci bude také více flexibility, není tak vyloučená možnost navýšení finančních prostředků v případě splnění kritérií pokroku.

3 Dopady na OS

Nový finanční rámec 2014 – 2020 zaznamenává poměrně mnoho změn ve finančních nástrojích. Dopady na občanskou společnost podle navržených kritérií by měly být pozitivní. Mimo již představených principů bude velký důraz kladen především na udržitelnost demokracie a komplexní budování demokratických institucí a jejich pevných základů. Občanské společnosti se dává mnohem větší prostor, je pro ni alokováno více nástrojů a programů, tedy i financí a v neposlední řadě je poměrně nově brána jako oficiální partner, tedy je zapojena do konzultací, byť ne do všech programovacích fází. Novým způsobem zapojení je tzv. strukturovaný dialog, dále aktivnější využití a zapojování do veřejných konzultací prostřednictvím (Transparency Registeru, http://europa.eu/transparency-register/index_en.htm), které jsou vyhlašovány Evropskou komisí. Pozitivní signál o zájmu a možné ovlivnění budoucího znění strategických plánů je poměrně novou možností a měl by být i výraznou motivací.

Problém občanské společnosti ve třetích a partnerských zemích je stále její poměrná slabost. Jedním ze způsobů, jak toto prolomit je větší pomoc občanské společnosti ze stran EU především v nesvobodných zemích, nástrojem, který se nabízí a je i k podpoře OS určen je EIDHR.

Nové Zařízení pro občanskou společnost pod ENPI je pozitivním signálem a správným impulzem, jak stimulovat aktivitu a rozvoj OS. Občanská společnost by se měla seznámit s prioritami Zařízení a monitorovat výzvy k předkládání návrhů, tedy chopit se šance a možnosti nástroje pro svůj rozvoj plně využít. Zařízení je zatím rozpočtováno na tři roky (2011 – 2013), pokud bude dosahovat dobrých výsledků, není vyloučené prodloužení jeho působení. Avšak prozatím není možná žádná evaluace fungování, neboť první výzvy byly teprve zveřejněny.

Nová „Evropská nadace pro demokracii“, která je určena pro podporu široké občanské společnosti, které není pod žádným jiným programem ani nástrojem dán prostor. Nástroj je tedy zaměřen na podporu: médií, nových pro-demokratických leaderů, dále i nadací a nevládních organizací. Vzniká tedy možnost podpory toho segmentu OS, který byl dosud opomíjen či upozadován. OS by se o vznik této Nadace měla aktivně zajímat, stejně jako o její priority a měla by na EU tlačit, aby byla Nadace založena co nejdříve. V této souvislosti by také měla tlačit na vlády svých zemí, aby tuto iniciativu rovněž podpořily, neboť na nich bude do jisté míry záviset budoucí financování.

Pro OS, které působí ve východním regionu sousedství, a to jak ze zemí EU mající partnery v rámci VP, tak pro NNO z VP je důležitý nový program EaPIC. Ten by měl být co nejkonkrétnější a jeho spuštění (plánováno na květen 2012) by nemělo být opožděno, NNO by se měly ujistit, že téma nezapadne a na realizaci tohoto aspektu apelovat.

Nástroj EIDHR je velice důležitý především v nesvobodných režimech jako je například Bělorusko, tedy tam, kde by oficiální autority aktivity vyžadující jejich souhlas a vedoucí k podpoře rozvoje občanské společnosti zcela jistě nepodpořily. Je velice důležité, že alokace na tento nástroj budou navýšeny, stejně jako fakt, že si nástroj zachová svá specifika. Dále je nezbytné, aby nástroj nebyl v rámci snah o zjednodušení pravidel zahrnut do společných implementačních směrnic, které by potenciálně mohly jedinečnost tohoto nástroje narušit.

Obecně je zde třeba předcházet nebezpečí nekonsolidace demokracie, neboť v nesvobodných či autoritářských společnostech není zájem o rozvoj občanské společnosti, naopak méně vzdělaná a závislá masa obyvatel se lépe ovládá a snáze manipuluje.

Nesporným faktem k zamyšlení je však také skutečnost, že benefity nabízené partnerským zemím jsou nedostatečné, neboť mnohé z nich by měly zájem o hlubokou evropskou integraci, o kterou však nestojí valná část členské základny EU. S tím úzce souvisí i vízová liberalizace, liberalizace obchodu (zóna vzájemné a prohloubené spolupráce v oblasti obchodu). Další důležitou součástí je mobilita, především mobilita studentů. V obyčejných studentech, kteří mají možnost studia na univerzitách v zemích EU, může být často probuzena touha a chuť změnit situaci ve vlastní zemi a po návratu se stávají studentskými vůdci reformy.

Shrneme-li, finanční nástroje vnější pomoci v budoucí finanční perspektivě jsou mnohem konkrétnější a lépe zacíleny a jsou do nich promítnuty revize evropských politik vůči partnerům. Programování bude obecně zjednodušeno, konkrétní plány budou specifičtěji zaměřeny, OS bude více zapojena. Toto jsou velmi pozitivní signály. Úskalím tak může být nedůslednost dodržování nových principů ve světle ústupků mocenské politice, což může v konečném důsledku vést ke stagnaci rozvoje občanské společnosti a vzdálení se demokratickým reformám.

4 Doporučení

Na jaře tohoto roku proběhlo setkání občanské společnosti Fóra VP, tedy 4. Pracovní skupiny – Kontakty mezi lidmi. V rámci této pracovní a úzce uzavřené debaty byla také jako jedno z témat projednávána budoucí finanční perspektiva EU pro roce 2014. Ačkoliv bylo setkání úzce zaměřeno, některá doporučení byla obecnějšího charakteru a protože je možné je vztáhnout také na další nástroje a regiony, budou zde uvedeny:

4.1 Doporučení ze setkání 4. pracovní skupiny Kontakty mezi lidmi Fóra občanské společnosti Východního partnerství

Praha, 2. 3. 2012

Ministři zahraničních věcí a zástupci EU byli u příležitosti jejich setkání v Praze dne 5. března 2012 vyzváni, aby zvážili tato doporučení předložená účastníky setkání čtvrté pracovní skupiny Fóra Východního partnerství občanské společnosti Kontakty mezi lidmi. Na setkání v Praze dne 2. března 2012, navrhli účastníci Fóra ministrům, aby podpořili realizaci následujících doporučení u orgánů EU a členských států:

- Zajistit účast organizacím občanské společnosti při přípravě pravidelných summitů Východního partnerství, setkání mezivládních platforem a ministerských setkání, stejně jako v průběhu přípravy konkrétních modalit programů. Pro dosažení tohoto cíle by měl sloužit strukturovaný dialog mezi Evropskou komisí a organizacemi občanské společnosti podporovaný prostřednictvím pracovních skupin a národních platforem Fóra občanské společnosti.
- Zajistit otevřený přístup pro Východní partnery k nové generaci programů, zejména programů na podporu kontaktů mezi lidmi, jako jsou Erasmus pro všechny a Kreativní Evropa.
- Další snížení poplatků za schengenská víza u všech kategorií uchazečů z partnerských zemí, s cílem úplného odstranění vízových poplatků, podpořit mezi členskými zeměmi úspěšné modely on-line aplikačních systémů pro žádosti o víza a vytvořit společné „one-stop“ aplikační zařízení ve všech partnerských zemích.
- Stanovit jako prioritu rychlé dokončení usnadnění vydávání viz a readmisních dohod, stejně jako vytváření Akčních plánů na liberalizaci viz mezi EU a partnerskými zeměmi; trvat na zveřejňování zpráv o pokroku, připravených partnerskými vládami; a zajistit, aby zjednodušený a vízový režim přešel v platnost, po splnění stanovených kritérií příslušnou zemí.
- Delegace EU v partnerských zemích by měly úzce spolupracovat s organizacemi občanské společnosti, společně pořádat účinné propagační kampaně s jasnými informacemi o:

- financování a možnosti účasti a zapojení, pokud možno v místním jazyce,
 - výhodách plynoucích z asociačních dohod,
 - právech migrantů přicházejících do EU z partnerských zemí – občanská, politická a sociálně-ekonomická, zejména pracovně-právní ochrana – a pomáhat jim poradenstvím a podpůrnými programy zaměřenými také na možnosti návratu zpět do partnerských zemí.
- EU a členské státy by měly prozkoumat možnosti pro výzkumné pracovníky z EU k návštěvě Partnerských zemí, a naopak, a to prostřednictvím programů, jako Marie Curie Action.
 - Evropská komise a členské státy by měly nadále podporovat iniciativu Jean Monnet a zvýšit počet stipendií pro studenty z Partnerských zemí.
 - Vzdělání pro dospělé, neformální a neodborné, stejně jako vzdělání mládeže, musí zůstat samostatnou autonomní kapitolou v rámci nové generace programů.
 - Pokroky ve vyjednávání o asociační dohodě by měly být nadále podmíněny dodržováním a ochranou lidských práv, stejně jako by měla být naplňována i jiná politická kritéria. Nicméně, radikální kroky – například zmrazení jednání – by měly zůstat jako opatření poslední instance, aby se zabránilo případnému negativnímu působení na obyvatele jednotlivých partnerských zemí.
 - Nová ustanovení by měla být přidána k asociační dohodě, která definuje právní podmínky pro usnadnění účinného fungování a nezávislosti občanské společnosti (způsob evidence, daně, spolupráce se zahraničními subjekty). Tyto konkrétní právní podmínky by měly být upraveny v samostatném dokumentu, který by shrnul požadavky na legislativní změny, které by měly být provedeny partnerskými zeměmi na národní úrovni.

BIBLIOGRAFIE:

- [1] Koniřová, Hana. *Současné trendy v Evropské rozvojové pomoci: Finanční nástroje vnější pomoci EU nová finanční perspektiva 2014 – 20*. DEMAS – Asociace pro podporu demokracie a lidských práv. Praha, 2012

<i>Autorka:</i>	<i>Hana Koniřová</i>
<i>Národnost:</i>	<i>Česká</i>
<i>Institucionální příslušnost:</i>	<i>DEMAS – Asociace pro podporu demokracie a lidských práv</i>
<i>Adresa:</i>	<i>Pohořelec 6, 118 00 Praha 1, Česká republika</i>
<i>Telefon:</i>	<i>00420 774 908 414</i>
<i>E-mail:</i>	<i>Hana.Konirova@demas.cz</i>

RECENZIA: prof. PhDr. Silvia Miháliková, PhD.

Príspevok predstavuje relatívne detailnú deskripciu existujúcej štruktúry finančných nástrojov EÚ pre vonkajšiu pomoc a zameriava sa na očakávané zmeny v rozvojovej pomoci a ich dopad na občiansku spoločnosť v tretích krajinách a v členských krajinách EÚ v období 2014-2020. Odporúčania uvedené v závere sú výzvou na komplexné uchopenie problematiky predovšetkým z hľadiska udržateľnosti vonkajšej pomoci EÚ.

EU Added Value in Development Cooperation: Focus on Regional Integration

Author: Mgr. Patryk Kugiel

ABSTRACT:

The European Union, which spent almost 54 billion in 2010 on Official Development Assistance (ODA), is the largest collective aid donor in the world. It is also the main driving force behind international efforts to improve effectiveness of development cooperation, through better coordination and more effective division of labour between different donors. The new EU development policy 'Agenda for Change' was presented by the European Commission on October 13, 2011, and was the latest attempt to improve the quality of EU aid and to adjust it to reflect changes in the international environment. Although many propositions in the Agenda are encouraging, the strategy stops short of introducing meaningful reform to redirect EU assistance in line with the Community's comparative advantage. In fact, it fails to identify correctly the EU's unique added value as regards development cooperation, and does not guarantee better coordination and more effective division of labour between individual European donors. To make a difference, the EU would need to recognize that its unique and major area of expertise is regional integration, and thus that assistance managed by EU Institutions should be targeted primarily at a regional level. This may indeed be the most feasible approach, in order to reduce aid fragmentation and improve aid effectiveness through effective division of labour.

Key words: *Development cooperation, division of labour, regional integration, aid effectiveness, the EU*

1 The EU's dual role in aid effectiveness

Proliferation of donors and aid fragmentation are amongst the most crucial factors hampering the effectiveness of aid. Insufficient coordination between donors, duplication of efforts, parallel project implementation systems, and hundreds of programming, monitoring and evaluation missions absorb the already weak capacities of partner countries' institutions, increase transaction costs, and, in effect, limit the impact of every dollar spent on aid. A situation in which too many donors provide too little aid to too many partner countries may also lead to the irrationally-motivated allocation of resources (e.g., the problem of 'aid darlings' and 'aid orphans'), and apparent wastage of money¹⁴.

The irony is that the European Union, while struggling hard to improve aid effectiveness, has over time become part of the problem it was trying to solve. The EU plays a crucial role in international efforts to strengthen coordination and to harmonise donors' activities. It also champions a better division of labour between donors, and supports col-

lective solutions to developing-countries' needs. At the same time it is the greatest proliferator of aid. Not only are each of the 27 Member States encouraged to increase their national assistance budgets – and all of them provide aid in one way or another – but the European Commission also acts as additional 28th donor with independent aims, policies and channels of aid delivery.

As one study shows, EU donors (with the exception of the EC) designated in total 505 countries as priority partners, in 2007; there were 127 partner countries hosting more than five EU donors, and 106 hosting more than ten; EU donors were running 40,000 to 50,000 individual projects, and conducted 2282 un-coordinated missions and 487 un-coordinated studies in developing countries – all naturally increasing transaction costs and decreasing aid effectiveness¹⁴. According to experts' estimates, addressing the problems of donor coordination and the fragmentation of aid at EU-level alone could result in savings of between 2.1 and 3.5 billion per year¹⁴.

The EU has in fact recognised for a long time that aid fragmentation is a serious problem in development cooperation. It was a pivotal player in drafting regulations aimed at improving coordination and harmonisation of aid, including better donor-wide division of labour, in the Paris Declaration in 2005 (art. 33-35) and the Accra Agenda for Action in 2008 (art. 17). This issue has already been well-described in many European documents, including The European Consensus on Development (2005), EU Code of Conduct on Complementarity and Division of Labour in Development Policy (approved in May 2007), EU Toolkit for the implementation of complementarity and division of labour in development policy (June 2009), EU Operational Framework on Aid Effectiveness (November 2009), as well as in several conclusions and recommendations at different EU forums. It was recommended, for example, that no EU Member State should be active in any country in more than three sectors; no sector should have more than three to five EU donors operating within, it and all donors should reduce the number of their priority countries, limiting them to the areas in which they have comparative advantages. Despite these numerous initiatives, the problem of aid fragmentation in the EU is greater today than it was in 2005.

1.1 Is Agenda for Change the right solution to aid fragmentation?

Agenda for Change tackles the problem of aid effectiveness, stressing the need for better coordination of aid between EU donors. It claims that the 'EU is not only the 28th EU donor' and stresses that 'to be fully effective, the EU and its Member States must speak and act as one to achieve better results and to improve the EU's visibility'¹⁴. To make it possible, the strategy proposes 'joint programming of EU and Member States' aid' with sectoral division of labour and joint actions such as budget support (under single EU contracts), EU trust funds, and delegated cooperation. Although this is a worthy initiative, it is very likely that it will fail and deliver very little. It seems rather unrealistic in

the sense that it does not take into account the individual national interests of the EU members, and is based on a myth of a common EU development policy.

In reality, however, all EU Member States have throughout the history pursued individual development cooperation programmes, circumscribed by national interests and aims, bilateral ties, distinct historical links and individual responsibilities. Neither is joint-programming, suggested here as a solution to the incoherent policies of the EU and its Member States, anything new – it has been raised regularly, at least since the EU Consensus on Development in 2005 – and yet little progress has been made; donors still decide unilaterally about their aid priority destinations (both geographically and thematically). All previous calls for a ‘single’ EU development policy have fallen on deaf ears in European capitals over the years, and nothing suggests that it will be different this time. It is somewhat naïve to hope that countries such as the United Kingdom, France or Germany will voluntarily abandon their national development cooperation policies, which are useful tools of soft power, and leave the management of this area to the EU bureaucrats in Brussels. The latest example from Poland, where the long-awaited Act on Development Cooperation adopted in 2011, and which largely ignored the aims and definitions of development cooperation as agreed in the Lisbon Treaty (art. 208), and instead endorsed solutions specifically tailored to Polish foreign policy aims, shows that even new Member States are following the predominant pattern and will try to keep control of their own development policies.

If this assessment is correct, Agenda for Change, in its current form, will attain very little in terms of improving the coherence of European development policies. Lessons already learnt suggest that the ‘do more of the same’ approach (more coordination of 28 development policies) will not make a difference. So what other option is there? One idea worth considering is to take a strategic decision now, to re-write development cooperation policy at EU level in order to better focus the aid managed by EU institutions. If the Commission does not want to contribute further to a problem it is trying to solve, it should narrow the scope of its aid activities even more.

In 2010, European Institutions committed more than 11 billion (8% of the EU budget) to development assistance, reaching almost all developing countries and organisations around the globe. The EU aid programmes are described in around 140 Country Strategy Papers, several Regional and Sub-regional Strategy Papers, and a few Thematic Strategy Papers. There are several thousand people in EU institutions, and hundreds of European NGOs and companies involved in the implementation, monitoring and evaluation of such a broadly defined development policy. The Community’s aid targets almost all sectors, from education, through infrastructure to post-conflict recovery. The areas with the largest share of its assistance in 2010 were social infrastructure (health, education, water, government and civil society etc) – 35%, humanitarian aid – 13%, and economic infrastructure and services – 12 %¹⁵.

In practice it is therefore difficult to establish what it is that truly constitutes the EU’s specialisation, and the nature of its added value in development cooperation. Such a

wide distribution of aid diminishes the scale of its effect and limits its impact on poverty reduction. The current system is also rather expensive, as it calls for hundreds of monitoring missions, research studies, programming tasks, etc. Moreover, it does not make a proper use of the unique expertise of the EU. Rather than trying to help everyone, everywhere, the EC should reduce its aid activities to focus on the limited areas in which it has the most to offer.

1.2 In search of the EU comparative advantage

Although the idea that the EC should focus its assistance more strategically is not new, it was never given serious enough consideration and many good proposals have never been fully implemented. In the year 2000 the EC defined six sectors on which to focus its aid activities. These were trade and development, regional integration and cooperation, support for macro-economic policies and promotion of equitable access to social services, institutional capacity building, and transport; food security and rural development. The European Consensus on Development, agreed in 2005, recommended 'focusing the Community's contribution in certain areas, where it has comparative advantages' (para. 70), and named eight such areas, including trade and regional integration, the environment and the sustainable management of natural resources, infrastructure, communications and transport, water and energy, rural development, territorial planning, agriculture and food security, governance, democracy, human rights and support for economic and institutional reforms, conflict prevention and fragile states, and human development¹⁵. As observed in one study, such a broad description of comparative advantage 'enlarged the mandate of the Commission to cover in fact all sectors'¹⁵. Agenda for Change has formally reduced these priority sectors to two areas: 1) human rights, democracy and other key elements of good governance, and 2) inclusive and sustainable growth for human development. The list is however supplemented by around 15 more specific sectors, which in fact shows that this approach is again not very different from previous practice.

In the geographic dimension, Agenda for Change proposes cutting grant aid to some emerging powers, and targeting those which are the most in need. There are proposals of the next financial framework that the EU will withdraw grant aid from around 19 upper middle-income countries, which have enough resources to deal with their needs on their own. Although this proposition is a positive development in terms of reducing aid fragmentation, EU aid will still be distributed to more than a hundred countries and many regions. This means that crucial changes introduced in Agenda for Change are only illusory and further reforms may be necessary.

To make a tangible change the EC should limit its actions to the area it knows the best. It is not clear, for example, why and how the EU might be more capable of building a school in any developing country, or even of reforming the entire education sector of such a country than would any major bilateral EU donors. However, no individual EU Member State has more expertise in management of regional institutions than does the EU itself. Similarly,

although there are many well established EU democracies which can support democratisation processes in developing countries, none of them can match the expertise of the EU institutions in dealing with regional integration processes. Being the most successful regional organisation in history (and the recent economic crisis does not change much in this regard), the EU is the best equipped to address the needs of other regional organisations and help other regions to become more peaceful through strengthened interdependence and trade.

2 EU regional specialisation

Regional integration and cooperation has in fact been regarded as a natural priority for the EU, for a long time. It has been regarded as a 'comparative advantage' and included in focal areas for the Community development cooperation in most of its strategic policy papers. Also, Agenda for Change observed that 'regional development and integration can spur trade and investment and foster peace and stability,' and recognised this as one of major areas of intervention. Still, support for regional cooperation, while apparent in the EU's external actions as among many equal priorities, has usually failed to attract sufficient resources, thus limiting its impact.

In 2010, the Community's aid for the trade and regional integration category amounted to 449 million, which was only 4,2% of total EC aid commitments in that year¹⁵. Directed at regional level, EC assistance to the whole of Latin America for 2007-2013 is 556 million, while support for Asia in the same period is 775 million. Closer to home, the EC's eastern and southern neighbourss were, for 2007-2010, granted only 223 million and 333 million respectively. Aid budgets for major regional organisations were even smaller. For example, according to regional strategy papers for 2007-2010, ASEAN was granted 40 million, SAARC received 12 million, Mercosur got 33 million, and the Andean Community, 32 million. With such limited support it is indeed difficult to expect big changes in the functioning of those organisations. Even a brief consideration of these regions shows they would need much more support to realise their potential.

While 71.5 % of Europe's merchandise export is intraregional, only 25.6 % of South and Central America export stays in the region. Of African export, 12.3 % stays in Africa, and in the Middle East the figure is only 10 %¹⁵. Similarly, only 25 % of ASEAN's, 15 % of Mercosur's and 8 % of the Andean Community's export takes place within these regions. The figure is even lower for SAARC (5 % of trade is intraregional), where merchandise trade between neighboring India and Pakistan is comparable to trade between India and the distant Bahamas. Lack of regional links, trade and cooperation lessen mutual dependence and increase regional rivalry and tensions. In these circumstances, sustainable and long term development of many countries is impossible. The EU, which has itself overcome regional hostilities in post World War II Europe, has a lot to offer to distant regions, in terms of expertise in strengthening their development and stability. As European history proves, large-scale external assistance (the Marshall Plan) can play a significant role in overcoming historical enmities and spurring regional integration.

The EU could do much more to support its current regional partners (The African Union, ASEAN, SAARC, Mercosur, The Andean Community, etc.) and offer more aid to other regions. It can not only share its best practices and knowledge on running a regional organisation, but can also provide financial incentives for stronger integration. The EU should increase support for regional institution building, capacity building, and regional economic and social cohesion. It would be a valuable partner in helping to set up regional standards, rules and mechanisms of cooperation. It could provide more technical assistance in designing common markets, improving border regulations, quality standards, migration rules, customs procedures, etc. EU aid could fund key infrastructure projects such as roads, railways, pipelines, power grids, waterways and so on thus strengthening regional interconnections and opening new routes to growth. For instance, the EU's aid budget for one year would be more than twice the amount needed to fund the construction of a 1600km long TAPI gas pipeline (Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India pipeline estimated at around \$4-6 billion), which could create significant revenues from transit and trade to all countries concerned, contributing to their growth and encouraging regional stability. Some recent positive examples, such as the African Energy Facility (200 million for 2009-2013) or the Latin America Investment Facility (125 million for 2009-2013) deserve to be strengthened and possibly replicated in other regions.

Apart from support for stronger regional trade, infrastructure and institutions, the EU can do more to empower people-to-people links and rebuild trust and confidence. The EU can use its vast experience to support regional parliaments, academics' and students' mobility (modeled on the Erasmus programme), cultural cooperation (for example, European Capitals of Culture and European festivals), support for democratic participation and civil society (such as Civil Society Forums), etc. Moreover, it can provide innovative incentives for regional cooperation by supporting climate change mitigation and adaptation policies, and funding regional technology centres.

Although bilateral tensions and competition between regional rivals may be major obstacles to regional cooperation, EU financial and technical assistance could facilitate reconciliation and help to forge a common vision for the region. There is no certainty that this new approach will succeed, but it may do so in many cases in which credible external financial support has been lacking in the past, providing too little an incentive to many neighboring countries to cooperate rather than compete.

2.1 Benefits and challenges

This new regional approach in EU development cooperation, although difficult to implement, would bring several important advantages. First of all it would mark a milestone in addressing the problem of aid fragmentation. Reallocation of EC aid on a regional level would reduce not only overlapping of its actions at regional and national levels, but also duplication of efforts with individual Member States. Just as the EU institutions would concentrate on the area in which they have the greatest expertise, Member States would be encouraged to focus their individual activities on countries and areas in which they have

the most to offer. It could thus be a crucial step towards the introduction of a more transparent division of labour and, ultimately, improve the EU's overall aid effectiveness.

Secondly, by reducing the range of its development activities and competition with Member States at country level, the EC would demonstrate that it abides by the principles of division of labour and could gain extra credibility to act as facilitator and effective coordinator of European development policy as a whole. The EU institutions would also free up additional human and financial resources, which could be used for decisive enforcement of joint programming and improving coordination of all EU donors' development aid. If the idea of a 'single' European development cooperation policy is ever to be realised, this may indeed be a indispensable precondition.

Thirdly, the EU would gain a benefit of scale by targeting more funds at a lesser number of beneficiaries and sectors. It would have more impact on the situation on the ground and would in fact be a real tool for influencing some regional processes in distant areas. Fewer aid programs concentrated on a limited number of areas of intervention could make EU aid easier to manage, monitor and evaluate. It could then reduce the running costs of aid programs significantly. This may, especially in times of economic crisis, be the right way to improve the 'value for money' of European development funds.

Finally, by narrower specialisation of aid activities, the EU would get a clearer, widely recognisable and distinctive reputation in development cooperation. This could be a step in the right direction towards raising the EU's visibility worldwide and promoting the European model of regional integration. In a period when the European External Action Service is gaining greater influence in targeting aid and development policy at the risk of over-politicisation, focus on regional cooperation would help to protect the independence and unique character of development policy. It may contribute to a positive image of the EU and strengthen its soft power.

Withdrawal of the Community's aid from a country level and concentration on regional level would fundamentally change the way in which this assistance is delivered. For instance it would most probably require the termination of the current geographic and thematic aid instruments, and the introduction of new mechanisms of aid management and delivery. As such, this reform may be a complicated process and many hurdles would need to be overcome. This could be even harder to realise, as the interests of many groups and countries are vested in the current system, and new clashes may arise whilst establishing a new *modus operandi*. In fact, strong criticism and fierce resistance can be expected from all sides, but especially from within EU institutions, which may fear losing a central position along some instruments for the realisation of development policy. Opposition can also be expected from the EU 'development industry' which may be at risk of decreased financing opportunities from the EC, and some politicians and policymakers, who consider aid as a powerful tool for the EU's relations with the developing world.

In order to address these concerns, one must recognise that all stakeholders are genuinely interested in improving both aid effectiveness and the effective division of labour, as has been declared in many official documents. If all agreed that development coope-

ration should serve developing countries needs rather than Europeans' interests and comfort, then this reform would be more feasible. Secondly, EU development expertise would not be wasted as the EU specialists and knowledge would be fully exploited in realising assistance in new areas (regional integration), better coordination and programming of the whole EU development cooperation, or utilised in Member States to strengthen their own national development cooperation systems. Thirdly, European non-governmental organisations and companies which used to benefit from broad EC development activities could adjust gradually to a new system of regional development cooperation and alternative funding opportunities. They should in fact appreciate the self-restraint of the EC in trying to implement their long-standing lobbying for better coordination and effectiveness of aid. Finally, the eventual withdrawal of EU aid from middle income countries, as announced in Agenda for Change, shows that, even now, development cooperation is not playing the same crucial role in relations with the developing world that it used to play, and the EU has more important tools to give substance to its relationships.

Although regional integration should be given top priority, it seems apparent that it will not be the only thematic area of Community assistance. In order to avoid weakening the reform, as happened many times in the past, additional sectors must be limited in number and carefully chosen with strict adherence to two crucial principles: comparative advantage, and subsidiarity. First, the EC should restrict its aid only to those areas in which it can better and more effectively deliver assistance than could any single donor or group of EU donors. Secondly, it should specialise in areas where the capacities of single countries are too weak or the risks for individual donors are too high for unilateral action. For instance, assistance to fragile states and 'aid orphans' or conflict prevention could be considered suitable for Community aid. What should be especially strengthened in the new development policy is humanitarian aid. Freeing up financial and human resources from other sectors could help reform EU emergency response capacities, making the EU a 'humanitarian' power, ready for quick, comprehensive and professional assistance in response to any natural or made man catastrophe anywhere in the world. It could allow the EU to abandon the current model of distributing aid through various intermediaries and to build up its own humanitarian capacities to deliver assistance in its own right and receive full credit for that.

The call for narrower specialisation in EU development policy cannot be understood as a justification for scaling down the amount of money spent for aid. Future needs of regional integration, humanitarian aid and other sectors will be enough to absorb the 0.7 % of GDP planned to be spent on aid by 2015. The EC should at the same time forcefully demand that EU countries scale up their aid levels to meet their commitments and fill the vacuum left by the Commission's exit from many countries and sectors. As European NGOs have calculated recently, compared with commitments made in the past there was already in 2010 a deficit of 15 billion in aid provided by EU donors¹⁵ - enough to replace funds potentially withdrawn by the EC. This replacement of EU aid with bilateral aid from Member States should be made in a well planned and coordinated way.

Ultimately, the reforms suggested don't propose any change to the fundamental aims of EU development policy, which must stay focused at reduction of poverty and attainment of the MDGs. On the contrary, support for the development and integration of whole regions could be the most valuable contribution that the EU could make towards the sustainable growth of many developing countries. This concentrated aid could bring better overall results than thousands of soft and hard EU projects dispersed around the globe. It is important for the swift realisation of the reform, that EU aid would need to be withdrawn from partner countries gradually, and replaced in a coordinated manner by assistance from the EU Member States, according to their particular comparative advantages.

CONCLUSIONS

The ongoing build up of the European External Action Service, together with negotiations over the next multiannual financial framework, offer a last minute chance for fundamental rethinking and reformulation of assistance provided at EU level. While aid has to sustain its strong position within EU external policy and the EU budget, it is worth considering whether current methods and directions of spending those funds are good enough in regard to addressing the challenges of an interdependent world. Although the new EU development strategy brought some positive developments, it hasn't yet introduced comprehensive reform. Agenda for Change included two general solutions to improve aid effectiveness: better coordination of aid between EU donors in pursuit of a 'single' development policy; and more strategic targeting of aid at Community level. However, while the first proposition was too optimistic, the second was too modest to make a difference.

If the European Community would like to exploit its comparative advantage properly, and share its expertise with the developing world, it should decisively concentrate its development cooperation on regional cooperation and integration. Concrete, precise and limited specialisation of the Community's actions would help to reduce fragmentation of European aid as a whole, and to increase its coherence and effectiveness. While the scope and character of geographic and thematic reductions of EU activities deserve further discussions, the need for such a dialogue cannot be ignored.

Author:	<i>Patryk Kugiel</i>
Nationality:	<i>Polish</i>
Institutional affiliation:	<i>Polish Institute of International Affairs (PISM)</i>
Address:	<i>Warecka 1a, Street, 00-950 Warsaw</i>
Phone:	<i>0048-22-5568023</i>
E-mail:	<i>Kugiel@pism.pl</i>

REVIEW: JUDr. PhDr. Lucia Mokrá, PhD.

The author in the paper analyses current EU legislation in the area of development aid and assistance. The main point of the paper is to find answer to question, how the EU may make its development aid more effective. There were adopted several documents by EU institutions and Member States, there is allocated huge amount of EU budget for activities in this area, but any evaluation on the effectiveness of the development aid by EU is missing. On the other hand, the basis as stated by author is missing - the fragmentation in the area of territorial interest as well as sectorial policy, are not helping EU to use its position as biggest donor in the world in appropriate way. The author upon own analysis tries to formulate solutions and possibilities what to do in case of EU. As he mentioned correctly, the overall and the last moment for fundamental rethinking and reformulation of assistance provided at the EU level is right now, in the time of formulating framework budget for next seven days. The final conclusion as stated in the paper - the EU may present itself as the main donor - is relevant regarding to the situation in the world, competences of the EU stated in founding treaties and the interest of Member states to participate in development aid.

Evolution of human rights in the context of the fulfillment of EU external action objectives in cooperation with ACP countries from Lomé I until Economic Partnership Agreements.

Author: Mgr. Donata Pęksa

ABSTRACT:

In the context of progressive development of human rights issues in the internal and external policies of the European Union, I will aim to shed light on how the EU achieves the objectives of its external policy in case of its relations with ACP countries starting from Lomé Convention I until now, i.e. at the time of negotiating new Economic Partnership Agreements. One of the main questions investigated is to what extent and how successfully the European Union has been promoting its values externally through development and trade agreements. Another aim is to observe and analyze the manner in which the EU attempts to protect (and promote) human rights through conditionality clauses (focus is also placed on their evolution, types and scope as well as a legitimate legal basis). Firstly, I investigate the history and evolution of development cooperation agreement concluded between ACP states and the EU and then go on to evaluate whether the agreements were in any way correlated with considerable improvements or deterioration in human rights, democracy and rule of law. Inversely, I endeavored to gauge the potential impact that Economic Partnership Agreements postulated in 2007 by the EU and negotiated since with ACP countries may have on the human rights conditions in ACP countries (particularly on the rights to food, health, development, employment and education).

Key words: *European Union, Common Foreign and Security Policy, Development Policy, African Caribbean and Pacific countries, Human rights conditionality, Trade liberalization.*

The objective is to study and evaluate the extent to which the European Union has fulfilled its external action objectives stipulated by Article 21 Title V of Lisbon Treaty in its economic partnership agreements with Africa-Caribbean-Pacific countries since Lomé I (1975) until now. The main focus is on how human rights protection has been addressed in these agreements and how it has evolved. The objectives of EU external action as listed in the above mentioned article are to provide technical and financial aid to projects aiming at protecting and promoting human rights and fundamental freedoms as stipulated in Universal Declaration of Human Rights, to promote and consolidate democracy, rule of law, particularly civil, political, economic, social and cultural rights. The Union aims to protect the rights of the discriminated, poor or otherwise socially excluded. It also sets a goal of providing support to ethnic minorities, local, regional, national and inter-

national institutions whose activity pursues the same missions. Other subjects within the EU scope are education, equal opportunities and equal treatment, freedom of speech and faith as well as respect to democratic values.¹

The study will therefore focus on evaluating how and to what extent the objectives listed above have been met by the EU throughout its economic partnership with ACP countries, with particular emphasis on how the EU has been “seeking to advance in the widerworld: democracy, the rule of law, the universality and indivisibility of human rights and fundamental freedoms, respect for human dignity, the principles of equality and solidarity, and respect for the principles of the United Nations Charter and international law”.

The methodological approach employed is an empirical approach designed in three stages: aggregate and firm analysis using official data (regularly published evaluation reports by international political institutions and organisations, such as Human Rights Watch, Freedom House, United Nations Human Rights Council, European Commission, African Union, US Department of State), firm level analysis using survey among selected experts in EU affairs and human rights and finally case studies of specific ACP countries aimed at providing deeper insights into the underlying issues observed in the survey findings.

The goal of the research has been to investigate the extent to which the EU external action and economic partnership agreements stimulate improvements in the development, human rights protection, democracy consolidation and promotion of rule of law in ACP countries. Another goal is to determine the conditions under which the objectives would be fulfilled to a larger extent and how to draw lessons and policy implications for a positive spillover. The third stage is to investigate how specific countries have succeeded in making use of the EU external action to enhance human rights protection, democracy consolidation, rule of law and increase their development index and these good practices could be spilt over other ACP countries, an analysis based on specific case studies.

The question is whether there is a linkage and interdependency between the actions of the EU (such as implementing partnership agreements and cooperation agreements, EU development policy towards ACP countries, human rights conditionality as well as granting economic preferences) and a considerable improvement or deterioration of human rights, democracy and rule of law. By a considerable deterioration I understand for example falsifying election results, massive breach of human rights, restraining freedom of speech, lack of political pluralism, violating judicial sovereignty, lack of division of powers, non-fulfillment of the obligations of state towards citizens, ungrounded arrests and confinement of political opponents, whereas as a considerable improvement I understand all actions aiming to eliminate or reduce the frequency of the above practices.

The evaluation of results obtained will be all the more difficult that any considerable improvement or deterioration of human rights, democracy and rule of law are abstract notions dependent on various immeasurable variables. There is a risk that obtained results and their interpretation will not reflect fully the real state of play and that the evaluation of goal achievement of the EU external action may be wanting.

The focus is also on potential impact of currently negotiated economic partnership agreements. The underlying reason why APE are being negotiated is the pressure of WTO to liberalise world trade, that is eliminate non-reciprocal trade preferences as destabilising the trade. Governments, non-governmental organisations and populations of ACP countries fear that the liberalisation of their markets may have a negative effect on regional integration (the EU is negotiating APEs separately with each region, hence conditions of newly signed agreements may differ and undermine trade relations between regional entities), competitiveness of local products, on the services sector, right to food, right to health, right to education, right to development, to life, as well as to drinking water, energy and clean environment.

The main hypothesis is that the EU has managed to achieve some of external action objectives it had established, but introducing better coordination between projects financed and conducted in ACP region, a more precise and realistic definition of goals, integrating civil society and local stakeholders in decision-making as well as allowing for a gradual market liberalisation may enhance further its performance in the region and considerably diminish the risk of negative impact on the state of human rights in ACP countries.

Another, more specific objective is to investigate Economic Partnership Agreement negotiated since 2007 between the EU and ACP countries with a specific focus on individual and collective human rights. Emphasis will be put on the global tendency, promoted by WTO, to render trade cooperation reciprocal, to liberalise markets and eliminate trade preferences that are not granted to all WTO members and thus destabilise world trade. ACP countries have been enjoying such preferences since the first Yaoundé Convention in 1964, mostly for historical reasons and in the context of colonial past. According to WTO regulations, these non-symmetrical preferences need to be gradually eradicated and eliminated, which causes numerous objections and protests from ACP countries, fearing the loss of customs duty revenue, influx of competitive (often subsidised) produce from the EU impacting negatively local small scale production. According to civil society and non-governmental organisations in ACP countries the consequences of fast market liberalisation may have a disastrous effect on the ability of ACP states to fulfill their obligations towards citizens in terms of right to development, food, work, drinking water, health or even life. The EU has been trying to address these fears by presenting positive outcomes that trade liberalisation brings, namely inclusion in the world trade, influx of foreign investments, free market economy and more linkages and trade relations with other markets, increase in competitiveness of products, etc. However, what needs to be borne in mind, is that if the worst-case scenario put forward by ACP countries comes true, the EU may find itself in an ambiguous situation where its main mission of promoting human rights, democracy and rule of law is compromised given the deterioration of human rights as a result of trade liberalisation it has been so ardently promoting.

I also aimed at analysing the concept of human rights conditionality in agreements with ACP countries. Human rights clause (according to which, should one of the parties

violate human rights, the aid or cooperation are discontinued) has been quite systematically used by the EU since Lomé Convention and compatible as it may seem with EU external action objectives, there are several points which render its use controversial, namely the fact of applying the clause selectively, mostly towards countries of little strategic interest to the EU and the imprecise definition of its implementation which may (and does) result in numerous complaints from countries subjected to it.

Therefore, the EU and WTO are and will be facing a complex political and legal issue. Having signed international instruments of human rights protection and having as its main mission statement the promotion of human rights, the EU needs to be very careful in exerting pressure on ACP countries to open up their markets to almost a totality of EU produce and needs to investigate thoroughly all negative impacts as well as positive.

In terms of human rights conditionality, the EU needs to introduce more clarity and harmonise the contents of the clause and its requirements towards third countries. The dialogue and policy pursued towards strategic partners must not differ from conditions applied towards non-strategic countries. Double standards are to be avoided and norms and standards of sanctions must be applied equally towards all partners, otherwise the instrument will not fulfill its role. Another subject of interest is to depict and analyse the evolution of human rights in European identity and subsequently, internal and external policy. I intend to trace the ever-growing focus on human rights in European treaties and policies as well as accompanying international debate on human rights.

The chosen field of study is particularly interesting mainly due to its complexity, topicality and controversy it provokes. It is a multi-layered subject, touching upon topics such as development strategy for developing countries and instruments the EU has to pursue this policy, merging purely commercial and trade issues with human rights conditionality, imposing human rights protection norms in the context of non-intervention rule as well as sanctions and negative conditionality paradox. The scope of investigated subjects is vast and thus interesting from a researcher's point of view.

In terms of current state of research on the subject: extensive studies have been carried out on human rights conditionality in EU external relations by Mielle Bulterman, Roland Bartels, Elena Fierro, Philip Alston, Mara Bustelo. Sanctions in the context of development policy were investigated by Katharina Tomasevski, human rights in commercial and trade relations by Andrew Williams, Barbara Brandtner, Caroline Dommen studied the impact of WTO policies on the state of human rights, democracy and development in developing countries, Justice Nwobike and Hilde Selverivik focused on aid and development policy as an instrument of human rights promotion.

I have also based myself on sources rendered available by Directorate General Trade and Development and United Nations Economic Commission for Africa, and additionally press statements of ACP government officials, civil society organizations, Caribbean and African producers as well as non-state actors from ACP countries as well as journals such as Trade Negotiation Insights, complemented with official websites devoted to the stage of negotiations of EPAs (particularly: www.acp-eu-trade.org/library, www.stopepa.org).

It transpires that main areas for improvement in terms of EU commercial and development and cooperation policy concern institutional reinforcement, inclusion of civil society and private sector in conducted projects, reinforcing the competitiveness of private sector in order to compensate for liberalisation-induced losses, aid granted to governments in order to compensate for customs duties revenue losses. Weaknesses most often mentioned are related to the fact that the EU tends to give preference to cooperation with states and intergovernmental institutions on large scale projects rather than smaller non-governmental organisations. Another reproach is burdensome red-tape and complex procedures that slow down performance. Given the geographical distance, EU involvement in project management is weak and its control bureaucratic. National projects dominate over regional ones and are not aligned, cooperation between delegations, agencies and other stakeholders is weak at best or even fiercely competitive. In order for EU policy to be successful, it needs to put more emphasis on regional cooperation which will allow ACP countries to reinforce its presence in the region and integrate world economy. Principle of subsidiarity is not always applied, rules stipulated 'top-down' prevail over 'bottom-up' initiatives and actors who will mostly sense the outcome of projects are rarely involved in its management. Aid distribution should be redefined and focus on lesser sums, be more flexible and involve more local players.²

Even though the role of human rights protection and promotion within the framework of trade agreements has consistently been expanding to eventually cover civil, cultural, political, social and economic rights, the EU has largely failed to introduce transparency and clear-cut rules regarding its decisions to withdraw financial and technological resources in case of human rights violation by one of ACP countries.

Reciprocal character in ACP-EU relations has clearly marked certain progress, as compared to Lomé regime. Upon conclusion of Cotonou Agreement the EU had all rights to demand opening of ACP markets to its products. Liberalization of ACP countries will help them progressively integrate the global economy and root out poverty, but not without initial obstacles, when human rights of population may actually be violated due to aggressive EU-WTO pressure on opening all sectors and goods within a short period of time.

This issue calls for an appropriate method of handling human rights in EPAs: ACP countries need to be granted the right to evoke human rights argument towards the EU as well. The argument needs to be used out of pragmatic and genuine considerations, and not as an instrument of political manipulation.³

Moreover, in case economic and/or commercial sanctions are imposed following the breach of conditions set down in cooperation agreements, they have to be well founded and always take into account the provisions of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights as well as those included in Articles 1, 55 and 55 of the Charter of the United Nations relating to human rights. The EU has to be fully aware of the considerable and often dramatic impact that imposed sanctions might have on the rights stipulated by the Covenant. Imposed sanctions must not disturb the distribution of food supplies, medicines, and sanitation materials. The quality of food and access to drinkable

water must not be hindered. Population's rights to health and education as well as right to work need to be safeguarded. Moreover, economic sanctions must not step up already excessive influence of political elites or reinforce corruption, illegal trade, privileging narrow ruling groups. Individual rights to seek asylum, escape oppression and persecution, liberty of association, expression and speech have to be particularly monitored and subjected to close scrutiny.⁴

Good governance, namely transparency, accountability, proportionality of democratic principles, regard for rule of law, constitutes an indispensable environment for proper development of human rights. So does a sound civil society which leads to a climate in which people know and claim their rights. Therefore, including good governance as one of the conditions of development agreements is highly advisable. Therefore corruption, the main obstacle to good governance, needs to be rooted out. Sanctions imposed on third countries may lead to political and economic chaos, in which development projects are selected based on wrong and biased criteria, i.e. on individual vested interests of the governing few. Implementation of inappropriately selected projects squanders resources and supplies, depriving civil population of aid they have a full right to receive. Corruption increases costs of resources, raises the debt and creates obstacles to the public through higher prices or lack of public services and it favors short-term benefits of a small group of people, it discourages investors by bolstering a sense of insecurity and is equally an obstacle to liberalization of economy. For all the above mentioned, specific attention should be paid to foreseeing all preventive steps in order to avoid spread of corruption as a result of economic sanctions.⁵

The main goal of sanctions, namely penalizing political leaders who fail to respect international regulations, should be maintained, but it is necessary to avoid collateral damage that might be inflicted on populations, especially their destitute and unprivileged strata. The solution to this issue may be a mechanism of derogations in imposing sanctions in order to continue provision of goods and services for humanitarian purposes. Issues such as access to educational facilities, health care infrastructure, and flow of humanitarian aid must be facilitated even in times when sanctions are binding. Exemptions allowing aid provision must be clarified and must not be delayed or refused for political reasons. Before imposing sanctions, the EU has to in advance assess their potential negative impact and mitigate it. All economic, social and cultural rights of citizens mentioned in Covenant and Universal Declaration of Human Rights must be also respected by the EU itself. Whereas State's capacity to safeguard rights mentioned in the Covenant will clearly be diminished should sanctions be imposed, they have to, in cooperation with the international community, take all necessary measures to mitigate the negative impact of the sanctions on the civil population. Sanctions need to be targeted specifically at the governing elite that failed to observe rules and regulations of an agreement and violated internationally acclaimed rights. Those who breached regulations and have to be closely monitored in terms of protection of economic, social and cultural rights of civil population and immediately notified and compensated. Unlawful breach of human rights by one state may not justify the same breach perpetuated by another one.⁶

For EPAs to function properly, several measures need to be taken to adjust ACP countries to the new trade environment on regional and national level: Competitiveness must be enhanced through innovations in production infrastructure in sectors such as fisheries, mining industry, agriculture; production bases must be diversified, and productivity growth is indispensable as well as developing a sound private sector through dynamic financial and technical support from the EU, but also higher flexibility of local businesses and manufacturers and improved distribution of aid on the regional level. Judicial system must be reinforced as well as transport, telecommunications and energy infrastructure.⁷ Once these measures are undertaken, ACP markets may start a progressive integration into world economy and draw benefits, which will compensate readjustment costs. The EU needs however to share the burden of market adjustment, implementation of labor market reforms, free market regulations, competition policy and environmental standards. The EU must address the concerns expressed by ACP countries and should adapt stiff deadlines and schedules to the rhythm of multiple unsolved questions and issues.

Even though developing countries are theoretically protected against human rights violations on their territories, both in WTO and in the framework of EPAs, in fact they lack political (and commercial) leverage to enforce these rights against developed states. They are often subject to pressure to accept trade provisions which will clearly have a negative impact on human rights protection. In order to minimize this pressure and equip developing countries with certain tools to contradict industrialised countries, local civil society should be given instruments to protect human rights and be informed about trade agreements their governments sign and the consequences these agreements will have on their rights to health, food, development. Therefore, trade negotiations need to be more transparent, open for external participation.⁸ NGOs must be given an opportunity to air their concerns, campaign against tricky provisions and contact their trade representatives. To publicize these issues, media involvement is essential – they need to be free, independent and operate on a large scale. Human rights issues need to be raised *before* the conclusion of agreement so that the provisions may still be changed.

Local human rights organizations should have ability to apply to local and national courts and human rights organizations to report on human rights violations (or UN special rapporteurs commissioned by the Commission on Human Rights to investigate certain cases related to right to education, right to health, right to food, right to housing), using legal mechanisms at their disposal on the domestic level in order to hold national governments responsible for any possible breach of fundamental rights. Civil society itself, organized into regional institutions, needs to protect its own rights and civil society representatives should be able to assist individuals with submitting complaints about human rights violations, they should also be invited to prepare reports, proposals and recommendations on human rights protection and its reinforcement. Once equipped with empirical data, civil society representatives may successfully persuade public to analyse the situation in their countries on the basis of a detailed analysis of the impact of certain trade provisions⁹ on the state of human rights. Human rights impact assessment methodologies may be used to assess the effect of trade measures on human rights, both

before and after their adoption. If conducted *ex-ante*, the survey could serve as a viable and valid argument in lobbying against the adoption of certain provisions. Impact assessment should regard the potential influence on accessibility, availability and quality of water, education, medicines, health services and foodstuffs, stating which regions are likely to benefit from a given trade policy and which will suffer.¹⁰

EPAs do not seem the best option to many ACP countries and therefore there should be an alternative solution they should be granted, such as GSP Plus option, especially for Kenya and Least Developed Countries. This solution was already employed in case of several Latin American countries, although their level of advancement is much higher than Kenya's. Least Developed Countries have even fewer arguments to sign EPAs since they already enjoy non-reciprocal free market access to EU market through Everything But Arms program.¹¹

The need of an alternative human-centered agreement for countries reluctant to sign EPAs is all the more important that it was guaranteed by the Cotonou Agreement.¹²

An in-depth discussion concerning the nature and objective of human rights conditionality should be initiated. Instead of suspending treaties and imposing sanctions human rights violations should be at the center of attention with the aim of persuading perpetrators to respect fundamental rights and campaign towards their promotion. Suspension and termination of an agreement is a measure of last resort and should be preceded with a one-to-one dialogue. The conditionality clause needs to be clear, objective and have proportionate criteria of application. EU trade partners must understand that respecting human rights is more profitable than their violation, but also must feel that the clause is flexible and accompanied with a case-by-case approach and a comprehensive and consistent list of human rights with a detailed enumeration of their violations and gravity of the breach as well as gradual responses to respective violations such as, for instance, embargoes, postponement of new projects, reduction of aid, suspension of arms sales. Annual reports concerning the state of human rights protection in trade partners' countries should be submitted to EU bodies and closely monitored in order to anticipate and prevent violations. This mechanism would create a more coherent external human rights policy. A separate commissioner dealing solely with this issue would also significantly increase its importance in EU external relations. If NGOs and civil society in third countries had access to EU database of annual reports on the state of human rights in their countries, they could contribute their own remarks and observations and report any shortcomings. In that way, the issue would be publicized and the country in question might avoid serious sanctions in case they improve the situation. Objective, clear and just criteria applied by the EU alongside widely available, reliable and objective reports would improve the practical use of human rights conditionality, which is notorious for its vagueness and opacity. Also suspension and termination criteria should be more transparent and well-defined.¹³

ACP countries are understandably concerned about EPAs and their impact on the state of human rights in their respective countries following a too hasty implementation

of EPAs. Nonetheless, they need to offset their economic benefits and the necessity to merge with international free market economies. Without integration with international markets and adoption of free market rules, ACP countries will fail to improve living conditions and human rights of their people in long-term. Benefits include integrated supply chains with the involvement of European companies which will finally find it profitable to set up businesses in ACP countries thanks to a more favorable investment environment, more transparent rules, better small and medium enterprise base, developed private sector.

Risks related to sensitive and infant industries should be mitigated as most EPAs signed so far excluded them from liberalization (e.g. agricultural products, textiles in case of East Africa). ACP countries will therefore benefit from far-reaching development programs aimed at adjusting, reinforcing and upgrading fiscal systems as well as trade rules which will bring in investors and create new jobs in industries other than textile and agriculture, thus helping populations to adjust to new paradigms.

Human rights tools should thus be applied at each stage of trade policy and key actors, such as the marginalized population, people dependent on the provision of public services, industrialists, small and medium businesses have to be better involved in the creation of trade policy on domestic and international level, in order to ensure that implemented policy measures to mainstream human rights, particularly right to health, food, non-discrimination and gender equality. In case such a potential violation is detected, a country should be allowed to use it as an argument against excessive liberalization.¹⁴

Systematic dialogue between human rights stakeholders and trade communities concerning the potential impact of newly introduced trade policies should be held. Liberalization of the markets should be accompanied with technical assistance from WTO, WHO, WIPO aimed at assessing trade implications on rights to health and food and giving recommendation on the application of flexibilities. Reports of Special rapporteurs, United Nations and Commission human rights bodies should draw up regular reports on the relationship between trade, human rights and poverty reduction. Countries should be free to choose the rhythm and sequence of liberalization best adjusted to their human rights obligations and be able to include human rights in their trade policies. Gender equality issues should be treated equally to other human rights issues, and potential divergent impact of liberalization on men and women should be assessed.¹⁵ Therefore, technical information concerning EPAs objectives and time schedule should be freely accessible to regional and national experts as well as private sector entrepreneurs who are best suited to assess their practical impact on the economy.¹⁶

The negotiating style between the EU and ACP countries was imbalanced as the ACP countries did not have a significant leverage, especially in the second phase when the EU divided ACP states into subgroups and concluded agreements with the weakest of them, using the ready made templates afterwards in relation to richer ones. ACP countries reproach the EU for imposing differing concessions and compromises through a 'divide-and -rule' principle as well through constant EU interference in internal discussions and debates concerning EPAs. Another controversial issue is lack of a dispute

settlement mechanism, which may mean that the EU will act as an ultimate mediator due to its prevailing position.¹⁷ The EU needs to better react to the concerns of African leaders, for instance those expressed by the president of Botswana who stated ‘we fear that our economies will not be able to withstand the pressure associated with liberalization. This therefore challenges us all as partners to ensure that the outcome of the ongoing EPA negotiations does not leave ACP countries more vulnerable to the vagaries of globalization and liberalization, thus further marginalizing their economies.’¹⁸ Similar worries were aired by Mauritius authorities stating that: ‘The clear and unequivocal position of the ACP Group is that the current WTO rules are inherently imbalanced against the development needs of the Group (...) the ACP group will therefore refrain from making commitments on this front until the WTO rules for trade arrangements between developed and developing countries become clear and also on special and differential treatment.’¹⁹

EPAs have several alternative options, such as extending Everything But Arms onto all ACP states, invoking the Enabling Clause, Article XXIV and other WTO articles which support development in trade agreements. Reciprocity should be coupled with social and environment policies. Developing countries should be given the possibility to protect their infant industries, keep public spending at the current level and assist regional integration. The European Commission should therefore considerably modify its requirements for trade liberalization, Singapore clauses negotiations as well as support within WTO invocation of Article XXIV and other development-friendly policies and the European Parliament should supervise the manner of negotiations.²⁰ The EU should take into account the need of ACP countries to manage and own their own social and economic policies and to have full liberty over introduction of reforms in these areas as well as investment regulations. Strong support for growing industries and workplaces is a natural instinct of all countries, pursued also at one time by Japan and the USA. ACP states must not be given the right to fight against anti-competitive practices of EU multinationals (monopolistic mergers and pricing).²¹

1 Article 21, Title V in CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION, available on: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:EN:PDF> (4/3/2012)

2 Jérôme COSTE, « L'appui de l'Union européenne à l'intégration régionale: une double projection trompeuse? Le cas de l'Afrique de l'Ouest. », INRA-ESR, Montpellier dans : La Convention de Lomé en questions : Les relations entre les pays d'Afrique, des Caraïbes et du Pacifique (ACP) et l'Union européenne après l'an 2000, GEMDEV, Editions Karthala, Paris

3 Mielle Bulterman, 'Human Rights in the Treaty Relations of the European Community. Real Virtues or Virtual Reality?', Intersentia - Hart, Antwerpen - Groningen - Oxford, 2001

4 United Nations, Economic and Social Council, The relationship between economic sanctions and respect for economic, social and cultural rights, United Nations, 17.11-5.12.1997

5 European Commission, Democratization, the rule of law, respect for human rights and good governance: the challenges of the partnership between the European Union and the ACP States, European Commission COM(98) 146, 12.03.1998

- 6 United Nations, Economic and Social Council, The relationship between economic sanctions and respect for economic, social and cultural rights, United Nations, 17.11-5.12.1997
- 7 International Federation for Human Rights, Understanding Global Trade & Human Rights: Report & Resource Guide for National Human Rights NGOs in View of the 2005 Ministerial Conference, Hong Kong, no 423/2, Geneva, July 2005
- 8 International Federation for Human Rights, Understanding Global Trade & Human Rights: Report & Resource Guide for National Human Rights NGOs in View of the 2005 Ministerial Conference, Hong Kong, no 423/2, Geneva, July 2005
- 9 International Federation for Human Rights, Understanding Global Trade & Human Rights: Report & Resource Guide for National Human Rights NGOs in View of the 2005 Ministerial Conference, Hong Kong, no 423/2, Geneva, July 2005
- 10 United Nations, Economic and Social Council, The right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Geneva, 1 March 2004
- 11 'Poultry Farmers Set to Lose in EAC EPA Deal - CSO analysis of possible EAC-EU EPA deal'. Available at: www.dgroups.org/groups/CoOL/docs (last consulted on 19/01/2008)
- 12 'Communiqué of the Labor Unions, the Alternatives to Neo-Liberalism in Southern Africa (ANSA) Programme, Civil Society Organizations (CSOs), Global Unions, Regional Trade-Related NGOs, Business Community, Farmer and Church Organizations on Economic Partnership Agreements (EPAs). Available at: www.dgroups.org/groups/CoOL/docs (last consulted on 19/01/2008)
- 13 Andrew Williams, EU Human Rights Policies. A Study in Irony. Oxford University Press, 2004
- 14 Justice Nwobike, 'The Application of Human Rights in African Carribean and Pacific - European Union Development and Trade Partnership'. German Law Journal, Vol. 6 No. 10 - 1 October 2005
- 15 United Nations, Economic and Social Council, The right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health, Geneva, 1 March 2004
- 16 Liz Stuart, 'Why the European Commission is wrong about EPAs', Trade Negotiations Insight, Vol.4, No.2, March-April 2005, pp.1-2
- 17 Liz Stuart, 'Why the European Commission is wrong about EPAs', Trade Negotiations Insight, Vol.4, No.2, March-April 2005, pp.1-2
- 18 Speech by President of Botswana, Festus Mogae in an address to the Joint ACP-EU Ministers Meeting in Gaborone on 6th May 2004
- 19 Government of Mauritius official release, 17th May 2002
- 20 Liz Stuart, 'Why the European Commission is wrong about EPAs', Trade Negotiations Insight, Vol.4, No.2, March-April 2005, pp.1-2
- 21 Liz Stuart, 'Why the European Commission is wrong about EPAs', Trade Negotiations Insight, Vol.4, No.2, March-April 2005, pp.1-2

BIBLIOGRAPHY:

- [1] WTO (1994) 'General Agreement on Tariffs and Trade: Article XXIV, disponiblesur: http://www.wto.org/English/tratop_e/region_e/regatta_e.htm (consulté le 23/04/2008).
- [2] BARTELS, Roland, Human Rights conditionality in the EU's international agreements, Oxford, New York: Oxford University Press, 2005
- [3] BULTERMAN, Mielle, 'Human Rights in the Treaty Relations of the European Community. Real Virtues or Virtual Reality?', Intersentia - Hart, Antwerpen - Groningen - Oxford, 2001

- [4] COSGROVE-SACHS, Carol (ed), *Europe, Diplomacy, and Development: new issues in EU relations with developing countries*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave in association with College of Europe, 2001
- [5] FIERRO, Elena, *The EU's Approach to Human Rights Conditionality In Practice*, MartinusNijhoff Publishers: New York, 2003
- [6] STOKKE, Olav (ed), *Aid and political conditionality*, London, Portland, Oregon: F.Cass, 1995
- [7] TOMASEVSKI, Katharina, *Between Sanctions and Elections: Aid Donors and their Human Rights Performance*, London Pinter, 1997
- [8] WILLIAMS, Andrew, *EU Human Rights Policies, A Study in Irony*. Oxford University Press, 2004
- [9] BRANDTNER Barbara and ROSAS Allan, 'Trade Preferences and Human Rights', in: Philip Alston with Mara Bustelo and James Heenan (eds), *The EU and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 1999, pp. 698-722
- [10] DOMMEN Caroline Dommen, 'The WTO, international trade, and human rights', in: Michael Windfuhr (ed.), *Mainstreaming Human Rights in Multilateral Institutions*, available at: http://www.3dthree.org/pdf_3D/WTOmainstreamingHR.pdf (consulté le 21/03/2008)
- [11] PETITJEAN, P., "Les sciences coloniales, Figures et Institutions" dans *Les Sciences hors d'occident au XX siècles*, vol 2, p. 204-210, Paris : Orstom Editions, L'Institut français de recherche scientifique pour le développement en coopération, 1996
- [12] RIEDEL Eibe and WILL Martin, 'Human Rights Clauses in External Agreements of the EC', in: Philip Alston with Mara Bustelo and James Heenan (eds), *The EU and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 1999, pp. 723-753
- [13] AKOSILE Abimbola, 'EPAs - Groups Decry Perceived EU Imposition', *This Day*, 18 mars 2008
- [14] An interview with Mariann Fischer Boel, EU Commissioner for agriculture and rural development, *Trade Negotiations Insights*, Volume 6, No.6, October 2007, pp. 7
- [15] BASHIR Misbahu, 'How EPA will underdevelop Nigeria's economy', *Daily Trust*, 19 mars 2008
- [16] DÜR Andreas and DE BIEVRE Dirk, 'Inclusion without influence? NGOs in European Trade Policy', in: *Journal of Public Policy*, Vol. 27, I, 79-101, 2007, disponiblesur:
- [17] http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FPUP%2FPUP27_01%2FS0143814X0700061Xa.pdf&code=8c3412a67e12b236b5d589f01343f27c (consulté le 21/03/2008)
- [18] FAUTREL Vincent and MAKHAN Davina, 'EU-ACP sugar trade and the EPAs: taking the sweet with the sour', *Trade Negotiations Insights*, Volume 6, Number 6, 6 octobre 2007, pp.3-4
- [19] HEPBURN Jonathan, 'Sensitive and special products, Trade Liberalization: opt-outs for farm products?', in: *Trade Negotiations Insights*, Vol. 6, No. 6, octobre 2007
- [20] JESSOP David, 'Understanding the EPA - Most Favored Nation concession a danger for the Caribbean', *Jamaica Gleaner*, mars 14, 2008

- [21] JULIAN M., 'Le point sur les négociations APE' dans *Eclairage sur les négociations*, n° 6, vol. 9, p. 17-18, août 2010
- [22] LECOMTE SOLIGNAC, H. , 'Fiscalité et développement en Afrique : une responsabilité partagée' dans *Eclairage sur les négociations*, n° 6, vol. 9, p. 3-4, juillet/août 2010
- [23] MAES Marc, 'Playing poker with livelihoods', *Trade Negotiations Insights*, Vol.6, Number 7, November 2007, pp.4
- [24] NWOBIKE Justice, 'The Application of Human Rights in African Caribbean and Pacific – European Union Development and Trade Partnership'. *German Law Journal*, Vol. 6 No. 10 – 1 October 2005
- [25] PEREZ Romain, 'Are the Economic Partnership Agreement a first-best optimum for the ACP countries?' in *Journal of World Trade (40:6-JWT)*, 2006, pp. 999-1019
- [26] SAMB Falou, 'IPRs: elements for consideration', *Trade Negotiations Insights*, Vol. 6, No. 6, October 2007
- [27] SELVERIVIK Hilde, "Aid as a Tool for the Promotion of Human Rights and Democracy. What can Norway do?", Chr. Michelsen Institute, Evaluation Report No. 7, 1997
- [28] STUART Liz, 'Why the European Commission is wrong about EPAs', *Trade Negotiations Insight*, Vol.4, No.2, March-April 2005, pp.1-2
- [29] ULMER Karin, 'Equity in Trade Negotiations : a Gender Review of the EPAs', *Trade Negotiations Insights*, Vol. 6, No. 2, March-April 2007, pp.8-9

Author:	Donata Peksa
Nationality:	Polish
Institutional affiliation:	Warsaw School of Economics, Poland and Université Cergy Pontoise, France
Address:	3 rue des Lilas, app. 310, 75019 Paris, France
Phone:	0033687171861
E-mail:	donata.peksa@coleurope.eu

REVIEW: Karen Henderson, PhD.

The paper examines the EU's external policy towards the African, Caribbean and Pacific countries and assesses how successful it has been in promoting its values via, for example, Economic Partnership Agreements. The paper appears to be the outline plan for a doctoral thesis, for which a reasonable amount of initial research has been done. It makes a number of analytical critical points about the limitations of EU policy, but the author has yet to make many conclusions based on empirical work. It is thus lacking in many original findings, but the author seems to have a clear methodology and is in the process of developing serious academic work. An advantage of accepting this paper would be that the topic is one little discussed in Slovakia and CEE in general.

Spájanie post-rozvojového a na aktéra orientovaného prístupu k rozvoju

Autor: Mgr. Tomáš Profant

ABSTRAKT:

Post-rozvojový prístup a na aktéra orientovaná sociológia rozvoja sú dva radikálnejšie prístupy k „rozvoju“. Vyhýbajúc sa inherentne autoritatívnemu vnímaniu „rozvoja“, ako ho predostreli Cowen a Shenton, tento článok usiluje o to nájsť priestor pre jednanie (agency) v post-rozvojovom projekte. Sleduje argument oscilujúci medzi štruktúrou a jednaním, aby dospel k záveru, že napriek tomu, že štruktúra je v tejto dualite dôležitejšia, nie je možné úplne ignorovať jednanie aktérov a zároveň je treba odmietnuť možnosť falošného vedomia. Dôsledkom je teoretická pozícia idealizovaného post-rozvojového projektu, proti ktorému nikto nejedná. Článok sa tak vyhýba úplnému odmietnutiu „rozvoja“ (aspoň v teórii) a účastní sa zároveň debaty o participácii v „rozvoji“. Aj keď je dokonalá participácia nemožná a pojem komunita prispieva ku komplexným problémom tohto prístupu, nie je možné participáciu celkom odmietnuť. Namiesto odmietnutia túžby po „rozvoji“ ako túžby vytvorenej „rozvojovým“ strojom, článok argumentuje v prospech jej akceptovania ako kultúrnej partikulárnej, a preto odmieta možnosť existencie relevantnej kontrafaktuality, ktorá by mohla dokázať opak.

Kľúčové slová: post-rozvoj, jednanie, diskurz, aktér, moc

Úvod

Najmenej od osemdesiatych rokov minulého storočia sa dá hovoriť o kríze v rozvoji (zrov. Napr. Kiely 1998, Booth 1985, Schuurman 1993). Odvtedy uzrelo svetlo sveta niekoľko nových konceptov, ako napríklad ľudský rozvoj, udržateľný rozvoj, základné potreby, dobré vládnutie, globálne vládnutie, atď.

Rád by som sa vo svojom texte zameril na dva nové prístupy, ktoré sa od vyššie menovaných odlišujú v jednom významnom aspekte. Oba sa teoreticky explicitne zaoberajú analýzou moci. Na aktéra orientovaná sociológia rozvoja Normana Longa čerpá z teórie štruktúracie Antonyho Giddensa a jeho chápania jednania (agency) a stretávania (interface) a post-rozvojový prístup vychádza z Foucaultovej koncepcie moci.

Mojim cieľom bude prepojiť tieto dva prístupy a odpovedať na nasledujúcu otázku: *Ak sa dá hovoriť o post-rozvojovom projekte, aké miesto v ňom má jednanie (agency)?* To znamená, že predpokladám, že niečo také ako post-rozvojový projekt môže existovať. Ako ilustráciu takéhoto projektu použijem Partnerský projekt komunity Jagna tak ako ho prezentovali J.K. Gibson-Graham.

Cieľom článku nie je poskytovať legitimitu ďalším intervenciám v krajinách globálneho Juhu, ale sa zúčastniť nikdy nekončiacej debaty rámovanej otázkou „Čo by sme teda mali robiť?“ (pozri napr. Matthews 2007) a skrz teoretickú diskusiu načrtnúť jednu z možných odpovedí.

Relevancia otázky vyplýva z neúspechu „rozvojových“ politik ostatných desaťročí. Ten posúva do popredia alternatívne prístupy, avšak aj v nich stále existuje priestor pre niečo, čo sa obvykle nazýva „rozvojový“ projekt. Z tohto dôvodu je dôležité sa zaoberať jeho možnosťou práve v súvislosti s radikálnymi prúdmi v rozvojových štúdiách.

Argument článku má nasledujúcu trajektóriu. Ak je možné považovať dar (alebo globálnu sociálnu spravodlivosť) za normálne, nie je možné „rozvojovú“ pomoc úplne odmietnuť a snaha o teoreticky ukotvený prístup k „rozvojovej“ pomoci môže nájsť svojich čitateľov (zrov. Kapoor 2008:75-94 pre diskusiu o dare). M. P. Cowen a R. W. Shenton (1996) ponúkajú veľmi silné (a presvedčivé) argumenty týkajúce sa poručníctva v „rozvoji“, ktoré je treba stručne zreprodukovať (druhá časť). Odpoveďou ich argumentom však podľa môjho názoru nie je úplné odmietnutie „rozvoja“ (aspoň v teórii) a preto najprv s ich myšlienkami diskutujem (druhá polovica druhej časti) a potom na ne odpovedám pomocou prakticky nemožného „autentického participatívneho prístupu“ (tretia časť). Participatívny prístup bol silno kritizovaný a ja sa zmienim o kritike chápania pojmu komunita a potom sa pokúsím vysvetliť, prečo je dokonalá participácia nemožná diskutujúc v tejto otázke so Sally Matthews (2007). Hlavný argument voči participatívne prístupu predstavim v štvrtej časti. Zreprodukuje vnímanie moci ako sily produkujúcej subjekty. V rámci rozvojového diskurzu to bola Helena Norberg-Hodge (1996), ktorá túto formu moci demonštrovala a vo všeobecnosti sa jej ako tzv. tretej dimenzii moci venoval Steven Lukes (1996). Mojou snahou tak bude problematizovať zjednodušujúce chápanie slobodnej voľby a argumentačne podporiť silu štruktúry v dualite štruktúra/jednanie. Avšak nasledovať bude argument v prospech jednania. Potrebu vyhnúť sa banalizácii príslubu „rozvoja“, ktorý by mal byť naplnený ak po ňom subjekty túžia (de Vries 2007) doplním o Habermasov (1994) argument o nemožnosti konzervovať kultúry, aby som ukázal, že keďže kultúry sú vždy subjektívne, neexistuje nijaká relevantná kontrafaktualita, ktorá by mohla odporovať túžbe po „rozvoji“. De Vriesov a Habermasov argument tak teoreticky podporia participatívny prístup. Nasledujúca, piata, časť stručne zreprodukuje na aktéra orientovanú sociológiu rozvoja, aby ešte viac podporila jednanie a tým aj participatívny prístup. Avšak, kritická sekcia tejto časti bude diskutovať Longovu teóriu a kritizovať ju za nárokovanie si vedeckej neutrality a najmä za to, že kladie príliš veľký dôraz na jednanie a zanedbáva tak štruktúru. Dúfam, že sa mi tak podarí vyvážiť argument jednanie vs. štruktúra. Posledná časť (pred záverom) sa zameria na ilustratívny príklad Partnerského projektu komunity Jagna na základe analýzy od Gibson-Graham (2005a, 2006). Poslúži ako syntéza dávajúca dohromady sily kapitalistickej štruktúry, možnosť jednania, chýbajúcu relevantnú kontrafaktualitu a stratégiu resubjektívizácie. Zároveň bude ilustráciou (do istej miery romantizovaného) post-rozvojového projektu, ktorého dôsledkom je absencia akéhokolvek jednania (agency) proti takémuto projektu. Odpoveď na otázku položenú v úvode je tak možno zodpovedať už teraz, na za-

čiatku článku. *Jednanie proti projektu nemá v post-rozvojovom projekte miesto.* Toto tvrdenie sa teraz pokúsim rozviesť.

1 „Rozvoj“ a poručníctvo

Význam pojmu „rozvoj“, ktorý v sebe obsahuje prvok poručníctva sa nachádza v chápaní rozvoja ako intencionálnej praxi. Poručníctvo sa stalo súčasťou politického myslenia v prácach Saint-Simonistov a Augusta Comta. Nebol to slávny Trumanov štvrtý bod inau-guračnej reči, ale počiatky 19. storočia kedy sa začala éra „rozvoja“.

Podľa Cowena a Shentona „Saint-Simonisti sa pokúsili vnútiť konštruktívny poriadok niečomu, čo sa im zdalo ako industriálny chaos súčasnosti“ (ibid.:24). Vzhľadom na to, že dôsledkom imanentného rozvoja kapitalizmu je fenomén prebytočnej populácie (ibid.:252), je treba hľadať cesty, ako tento problém vyriešiť. Prebytočné obyvateľstvo sa stalo národným problémom, ktorý vyvolal strach zo sociálnych nepokojov (ibid.:190) a riešenie tohto problému spočívalo (a stále spočíva) v oblasti intencionálneho rozvoja.

Hlavnou myšlienkou Cowenovho a Shentonovho diela potom je, že v „rozvoji“ je vždy prítomný autoritatívny element. Intencia riadiť aktivitu Druhého je inherentne autorita-tívna. Poručníctvo sa následne v praxi realizuje skrz plánovanie (Escobar 1992).

Reakciou na takúto kritiku okrem revolučných návrhov Cowena a Shentona (1996:110) je otázka ako dosiahnuť, aby to, čo títo autori nazývajú „intencionálnym roz-vojom“ bolo neautoritatívne. Čo robiť, aby človek nebol považovaný za poručníka, aby človek niečo pre druhých neplánoval?

Zásadný problém Cowenovej a Shentonovej kontradikcie je v definícii „rozvoja“. Ur-čite je cieľom a aktivitou, objektívnym procesom a intencionálnou praxou, či už pod do-hľadom štátu, alebo proti nemu, avšak podľa jedného respondenta Jamesa Fergusona „sa zdá, že sa dnes politika premenovala na „rozvoj““ (Ferguson 1994:247) a v rámci Fair Tradu môže „rozvoj“ znamenať napríklad autobusovú zastávku (Profant 2010:86), alebo to môže byť napríklad studňa. A podľa mnohých je to ekonomický rast, alebo obrovská priehrada.

To znamená, že „rozvoj“ má blízko k tomu, čo Laclau (a Ziai) nazýva „prázdny sig-nifikant“ (Ziai 2009:196), avšak to by nám nemalo zabrániť, aby sme sa usilovali zapojiť do niečoho tak absurdne znejúceho ako „autentický participatívny prístup k rozvoju“. „Rozvoj“ nie je inherentne autoritatívny. Je veľmi často autoritatívny a ešte častejšie je my-šlienka, na ktorej je postavený autoritatívna, avšak ako prázdny signifikant, nemôže byť inherentne ničím. Cowenova a Shentonova kritika je veľmi cenná, ale v snahe pomôcť postaviť niekomu studňu nie je nič autoritatívne, ak si to daný človek, alebo skupina ľudí želajú, a to bez ohľadu na to, ako to nazveme.

Dôsledkom ich knihy pre mňa potom je otázka, ako sa vyhnúť poručníctvu v „rozvoji“ bez toho, aby sme prišli o imanenciu kapitalistického rozvoja ako náš počiatkový bod

analýzy, teda ako si zachovať vnímavosť voči akumulácii kapitálu a zároveň usilovať o menšie ako revolučné zmeny. Takýto prístup sa zdá byť cestou aj pre Gibson-Graham (2006) a ich post-kapitalistickú politiku.

Nasledujúca sekcia sa bude zaoberať participatívnym prístupom, ktorý sa zdá byť logickou odpoveďou Cowenovi a Shentonovi. Nebudem sa však venovať dobre známymi praktickým problémami tohto prístupu, ale sa zameriam na diskusiu dvoch teoretických nedostatkov tohto prístupu – chápania pojmu komunita a nemožnosti dokonalej participácie. Cieľom bude menej idealistické chápanie participatívnych snáh.

2 „Autentický participatívny prístup“

Nikdy nekončiaca špirála nových „rozvojových“ konceptov sa v osemdesiatych rokoch minulého storočia inkarnovala v participácii. Jej hlavnými predstaviteľmi sa stali Robert Chambers (1983) a Michael Cernea (1985) a metódou napríklad Participatívne rurálne zhodnotenie (Participative rural appraisal).

Vzhľadom na cieľ tohto článku, je vhodné citovať vyjadrenie určitej nádeje týkajúcej sa tohto prístupu: „Ak by sa samotní ľudia mali rozhodnúť, čo pre nich znamená rozvoj a ako by mohol byť dosiahnutý, bolo by to v priamej kontradikcii voči niektorým pravidlám formovania rozvojového diskurzu a predstavovalo by to zásadný obrat“ (Ziai 2006:48).

Existuje mnoho argumentov voči participácii a zrejme najznámejšia je kritika týkajúca sa praxe tohto konceptu. Podľa Frances Cleaverovej „sa ‚participácia‘ v rozvoji zmenila na manažerskú prax“ (Cleaver 2001:53).

Avšak ja by som rád predostrel dva zásadnejšie argumenty. Za prvé, koncept komunity nie je taký zrejмый, ako sa môže zdať na prvý pohľad. Podľa Bhabhu je „teoreticky inovatívne a politicky kľúčové... ísť za naratívy o pôvode a počiatku subjektivít a zamerať sa na tie momenty, alebo procesy, ktoré sú produkované v artikuláciách kultúrnych rozdielností“ (Bhabha 2004:2). Nielen, že Bhabha odmieta romantizáciu akéhokoľvek druhu, ale zároveň navrhuje cestu pre empirický výskum, ktorý by sa mal zamerať na prchavé momenty „artikulácie kultúrnych rozdielností,“ teda nie kultúr ako niečo, čo je dané (alebo historicky dané), ale na kultúry ako niečo, čo je vždy v procese tvorby, vždy *medzi* (in-between). Francis (2001) a Cleaver (2001) túto tézu ukazujú na empirickej úrovni. Aby bolo možné dospieť k nejakému rozhodnutiu, vždy je nutné, aby bola prítomná určitá skupina, avšak chápanie tejto skupiny by nás nemalo viesť k tomu, že z týchto skupín urobíme izolované, separované entity. Pri používaní pojmov ako komunita by sme si mali uvedomovať, že dokonalá participácia založená na chápaní komunity ako dokonalej (t.j. uzavretej) je nemožná.

Za druhé, nemožnosť „autentického participatívneho prístupu“ sa stáva zrejmom v texte od Sally Matthews (2007). Analyzuje senegalskú organizáciu Enda Graf Sahel (EGS) a jej snahy podporovať ľudové iniciatívy. Záverečná sekcia je príkladom toho, čo sa

stane, keď sa niekto snaží o participatívny prístup. Okamžite sa stáva súčasťou miestnych mocenských vzťahov a nejaký druh abstraktnej neutrálnej podpory sa stáva ilúziou. Matthews takisto identifikuje tento problém. Najprv píše, že „voľba pomáhať miestnym obyvateľom... neposkytuje žiadne vodítko, ktorú skupinu a iniciatívu by mal človek podporovať“ (ibid.: 140). V EGS sa obávali, „aby nevnucovali partikulárne hodnoty, tak ako mnohé rozvojové iniciatívy v minulosti...“ (ibid.: 141). Jej druhým záverom je uvedenie si, „že niektorí členovia EGS... oprávnené, neveria, že by ich úloha mala byť iba podporná a zdôrazňujú, že ich snahou je spochybniť pohľady na svet niektorých skupín a vystaviť ich novým myšlienkam...“ (ibid.) Pokračuje: „Akonáhle však toto začnú robiť, prestanú hrať rolu obyčajných pomáhačov ľudovým iniciatívam. V tomto ohľade je len veľmi ťažké nájsť nejakú rovnováhu a z myšlienky podpory ľudovým iniciatívam sa stáva komplexná záležitosť plná zložitých vyjednávani“ (ibid.: 141). S Matthews sa dá poväčšine súhlasiť, avšak pojem rovnováha tu nie je na mieste. Participácia, alebo „podpora ľudovým dynamikám“ je nemožnosť. Namiesto rovnováhy by sme mohli hovoriť o škále, ktorej jeden koniec reprezentuje nemožnú dokonalú participáciu. Nemali by sme predstierať, že sme naivnými relativistami. Človek by mal jasne deklarovať, čo podporuje. Pomoc, alebo akýkoľvek ľudský vzťah nikdy nie sú bezpodmienečné. Ľudské hodnoty sú základom vzťahu na oboch stranách a bolo by ilúziou myslieť si, že sa ich môžeme zbaviť.

Dôsledkom potom je, že ak sa rozhodneme angažovať sa v „rozvoji“, jediné o čo môžeme usilovať je, aby bol tak demokratický, ako sa len dá a aby boli mocenské vzťahy viditeľné vo všetkých svojich dimenziách a ak nie sú užitočné, aby sme sa ich zbavili. Zároveň, ako sa snažíme byť kultúrne citliví, potrebujeme rozhodovacie jednotky a teda – akokoľvek nedokonalý – pojem komunity a kultúry.

Nasledujúca sekcia poukazuje na jeden nemenej problematický rys participácie a „rozvoja“. Subjekty sú produktami diskurzu. Tento poznatok pochádzajúci od Michela Foucaulta tu reprezentuje slávna štúdia Heleny Norgberg-Hodge (1996) a následne je teoreticky ukotvená skrz tretiu dimenziu moci Stevena Lukesa. Avšak napriek tomu, že diskurz produkuje svoje subjekty, neznamená to, že subjekty by nemali byť rešpektované. Ich túžby vytvorené rozvojovým priemyslom by mali byť naplnené (de Vries 2007), keďže sú dôsledkom zmenenej kultúry a voči takejto zmene nie je možné namietat' (Habermas 1994).

3 Produktívna moc „rozvoja“

Helena Norberg-Hodge ponúka jasný príklad produktívnej moci diskurzu. Počas jej výskumu v regióne Ladakh zistila, že „v priebehu menej ako dekády sa pocity pýchy zmenili na niečo, čo sa dá nazvať iba ako komplex kultúrnej menejcennosti“ (Norberg-Hodge 1996:34). Osem rokov po otvorení tohto regiónu turistom a započatí procesu tzv. rozvoja sa subjektivita obyvateľov regiónu Ladakh zmenila. V roku 1975 jej jeden respondent povedal, že v Ladakhu nežijú žiadni chudobní ľudia. O osem rokov neskôr ho Norberg-

Hodge počula povedať: “Keby ste nám Ladakčanom len mohli pomôcť, sme takí chudobní” (ibid.:35). Takú zmenu je možné pripísať najrafinovanejšej z dimenzií moci, ako ich zafinoval Steven Lukes. Ponúka tri dimenzie. Prvá je možno sumarizovať slovami: “A má moc nad B do tej miery, že môže dosiahnuť, aby B urobilo niečo, čo by inak neurobilo” (Dahl 1957:203). V tejto dimenzii existuje predpoklad, že moc sa dá identifikovať iba po preskúmaní konkrétnych rozhodnutí. Podľa Lukesa môže byť moc prítomná aj v prípade, že „existuje konsenzus ohľadom prevládajúcej alokácie hodnôt.“ V tejto tretej dimenzii „môžu byť túžby ľudí produktom systému, ktorý ide proti ich záujmom“ (Lukes 2004:38). „A môže vykonávať moc nad B tým, že dosiahne, aby robilo, čo by inak nerobilo, ale vykonáva nad ním moc aj ovplyvňovaním, formovaním a determinovaním jeho túžob” (ibid.:27). “K najefektívnejšiemu a najrafinovanejšiemu použitiu moci dochádza, keď konflikt vôbec nevznikne” (ibid.). Inými slovami, podľa Lukesa je možné, že v spoločnosti, alebo vo vzťahoch medzi ľuďmi existuje konsenzus a napriek tomu naďalej dochádza k výkonu moci. Takýto pohľad na moc predpokladá, že je možné identifikovať *objektívny* záujem osoby. To znamená, že je možné “tam, kde nie je viditeľný konflikt medzi A a B... poukázaním na iné dôkazy dokázať [tzv.] relevantnú kontrafaktualitu. Teda, že je nutné poskytnúť nepriame dôkazy, aby mohlo byť dokázané, že ak by A jednalo nejakým spôsobom (alebo by tak naopak nejednalo), B by myslelo a jednalo inak, než ako myslí a jedná” (ibid.:44). Lukesovým príkladom takejto relevantnej kontrafaktuality je problematika znečistenia ovzdušia a komparatívna štúdia dvoch amerických miest. V tomto prípade je dôležitosť zamestnania továrňou, ktorá by mohla byť ohrozená environmentálnou legislatívou považovaná za objektívne nižšiu ako dôležitosť čistého vzduchu. Prijatie legislatívy v jednom meste neskôr ako v druhom je potom dôkladom fungovania tretej dimenzie moci.

Otázka teda znie, aký je význam Lukesovho prístupu, keď sa človek zaoberá „rozvojom“ na úrovni „rozvojových“ projektov? Ako tu fungujú mocenské vzťahy? Aký je objektívny záujem, ktorý si miestni obyvatelia neuvedomujú? Je možné objektívne definovať niekoho kultúru? Nemá Lukesova dimenzia moci aplikovaná na tejto úrovni blízko k neopopulizmu? Ako áno, nebol by vhodnejší koncept moci, ktorý by sa zaoberal túžbami ľudí tak, ako sú vyslovené?

Lukesova analýza predpokladá existenciu falošného vedomia. V tomto prípade by znamenala, že ľudia sú pomýlení vo svojej túžbe po „rozvoji“, tak ako ho sľubuje rozvojový priemysel a kultúrny imperializmus (nielen) západných médií.

Takáto perspektíva je podľa môjho názoru problematická. Ale najprv je treba uznať, že ľudia skutočne majú túžby a tieto túžby sa dajú vyprovokovať (pozri napr. Illich 1978). Napríklad fungovanie západných ekonomík je do veľkej miery založené na umelo vytvorených túžbach po produktoch. Zrejme najznámejším príkladom je balená voda.

Na globálnom Juhu je tento fenomén takisto prítomný. Pieter de Vries využívajúc Lacanovsko-Deleuzovský prístup túto perspektívu nazýva “túžiacim strojom” (de Vries 2007, 25). Začína konfrontáciou s tzv. post-rozvojovým alebo alternatívnymi rozvojovými prístupmi tým, že poukazuje na dedičnaky a dedičňanov žijúcich v Andách, ktorí

majú celkom jasnú pozíciu voči rozvoju. "To čo je treba je malá a veľká infraštruktúra, diaľnice, cesty, zavlažovacie systémy, priehrady, školy, radnice." Pod pojmom rozvoj rozumejú "poľnohospodára, ktorý pride na ich polia a povie im, aké druhy hnojív by mali používať, aby zvýšili svoju produktivitu" (ibid.: 26).

De Vries teda teda vníma „rozvoj“ ako stroj, podobne ako James Ferguson, ale pridáva k nemu dva ďalšie inštrumentálne efekty – tvorbu a banalizáciu túžby po rozvoji. „Rozvoj generuje túžby, ktoré potrebuje, aby sa mohol zachovať a udržať... rozvojový priemysel parazituje na vierach a snoch subjektov, ktoré vytvára“ (ibid.: 29 - 30).

Dosiaľ je jeho analýza podobná analýze mnohých post-rozvojových autorov a autoriek, avšak namiesto zavrnutia fantastickéj časti „rozvoja“ de Vries nasleduje Lacanovu maximu odmietnutia robíť kompromisy v oblasti túžob. Namiesto nasledovania druhého inštrumentálneho efektu rozvojového stroja, ktorým je banalizácia rozvoja, volia Andčania a Andčanky boj za Reálnu Vec, ktorou je malý objekt Druhého. Ten na jednu stranu vyvoláva „rozvojový“ sen, na druhú je jeho možnou realizáciou.

Dôležité však je, a de Vries na to poukazuje, že takáto etika vychádza z perspektívy tých, „ktorí sa odmietajú... stať súčasťou banalizácie sľubu rozvoja“ (ibid.: 41), to znamená Andčanov a Andčaniek samotných a nie „rozvojových“ expertov. V nadväznosti na to je potrebné poukázať na ďalšiu problematiku týkajúcu sa zmeny v tradícii.

Habermas (1994) artikuluje pozíciu, ktorá sa veľmi podobá na pozíciu proti „post-rozvoju ako programu reakcionárneho populizmu“ (Ziai 2004b). Vo vzťahu k tradícii sa pýta: "Nevyžaduje uznanie kultúrnych foriem života a tradícii, ktoré boli marginalizované, či už v kontexte majoritnej kultúry alebo eurocentrickej globálnej spoločnosti, garancie statusu a prežitia?" (Habermas 1994:109). Jeho odpoveď je nie. "Ekologické hľadisko konzervácie druhu nie je možné prenášať na kultúry. Kultúrne tradície a v nich artikulované formy života sa obvykle reprodujú tým, že sami o sebe presvedčujú tých, ktorý ich volia a vstúpajú si ich do štruktúry svojej osobnosti, teda že motivujú k produktívnemu privlastneniu a rozvíjaniu. Z hľadiska právneho štátu sa dá tento hermeneutický výkon kultúrnej reprodukcie životných svetov iba umožniť. Záruka prežitia by totiž musela príslušníkov danej kultúry olúpiť práve o slobodu vyjadriť súhlas, či nesúhlas, ktorá je dnes nutná k prevzatíu a zachovaniu kultúrneho dedičstva. To znamená, že takúto podporu je možno smerovať iba kultúre ako žijúcej a meniacej sa entite zachovávaúc a rozvíjajúc rozmanitosť nielen teraz, ale navždy" (ibid.: 130).

Je teda možné, že zmena v kultúre bola vyvolaná túžbou generujúcim rozvojovým strojom, to ale nič nemení pre členov tejto spoločnosti s ich partikulárnou kultúrou. Oni túto zmenu internalizovali a zmenili svoje túžby.

Namiesto snahy o udržiavanie starých tradícii, alebo niektoré aspekty týchto tradícii, iná aktivita dáva väčší zmysel. Potom, ako došlo k zmene tradície, je možné členom spoločnosti nasledujúcim novú tradíciu predstaviť iné spôsoby života a navrhnúť im tak, aby znovu premysleli, pre ktorú tradíciu sa rozhodnú. Nie je však vhodné niekomu vnucovať odlišné túžby. Zmena v kultúrnych vzorcoch je spojená so zmenou v tom, po čom túžime.

Neexistuje však nijaká relevantná kontrafaktualita, pretože tradícia môže byť iba subjektívna. Záleží od ľudí, ktorí ju žijú a nie je možné pre niekoho zvonka, aby objektívne určil záujem spoločnosti, čo sa týka jej tradície. Iba členovia danej spoločnosti sa môžu sami rozhodnúť nereprodukovať ich vlastnú tradíciu a prijať nejakú novú.

To však neznamená, že sa tradícia nedá zmeniť na niečo iné. Gibson a Graham sa o to usilujú vo svojom projekte (pozri nižšie). Proces resubjektivácie je zmenou v tradícii, zmenou v tradícii identity obete. Kultúrny relativista by zrejme argumentoval proti takýmto snahám a nazval by ich kultúrne imperialistickými. Zatiaľ čo skutočne ide o zmenu v niekoho sebnávaní, ja môžem iba za seba povedať, že tvorba túžob po západnom konzumnom spôsobe života je nesprávna kvôli sociálnym a environmentálnym dopadom, ktoré so sebou prináša, kým zmena k "ja", ktoré využíva príležitosť žiť lokálne ukotvený život a stať sa členom prispievajúcim do svojej komunity, je pre mňa post-rozvojovou zmenou. Rozsah a obsah presvedčovania je možno spochybňovať, avšak samotné presvedčovanie je akceptovateľné. Nová, sebavedomá identita však potom nie je návratom k starej tradícii, ktorá by nejakým spôsobom mohla potvrdiť Lukesovo očakávanie relevantnej kontrafaktuality. Je to pohyb smerom k novej identite, pretože to jediné, čo môže vzniknúť je nová faktualita nahrádzajúca starú. S tým, ako stará faktualita mizne, stráca nová faktualitu svoju kontrafaktualitu. Na rozdiel od čistého vzduchu, v tomto prípade neexistuje kontrafaktualita.

Je teda možné podporiť takúto zmenu, a preto snaha smerovať svoju pomoc hybridným spoločnostiam by sa mohla stať programom post-rozvojového prístupu. Vhodným nástrojom tu však nie je Lukesovo hľadanie falošného vedomia, ale dôkladná antropologická analýza odhaľujúca mechanizmy jednania proti štrukturálnym silám a podpora takýchto mechanizmov rovnako ako podpora naplnenia predstáv o dobrom živote (takmer) bez ohľadu na to, aké sú.

Dôsledkom tohto argumentu potom je, že zatiaľ, čo nie je problém analyzovať diskurz ako formuje subjekty a ich túžby, nie je možné tieto túžby odmietnuť poukázaním na prítomnosť falošného vedomia, pretože tradícia a identita sa neustále menia. Vzniká tu teda rozpor medzi analýzou a praxou v chápaní subjektivity. Kým v praxi je chápaná autonómne, v analýze akceptujeme, že na ňu má štruktúra omnoho väčší vplyv. Takto zjednodušujúca dichotómia však tiež zrejme nie je postačujúca, ak by sme brali do úvahy napr. legislatívu týkajúcu sa reklamy. Dá sa však poukázať na funkciu tohto diskurzu – vytváranie túžob po „rozvoji“ – a povedať ľuďom, že ich túžby týmto „rozvojovým“ strojom môžu byť ovplyvnené. Tiež sa dá poukázať na boj medzi rôznymi aspektami v rámci jednej tradície a pridať sa na jednu alebo druhú stranu. Tiež sa dá ľuďi ovplyvniť iným diskurzom, ktorý by mohol ísť proti rozvojovému diskurzu a jeho dôsledkom. Nedá sa však začať s falošným vedomím, pretože relevantná kontrafaktualita, ktorú by človek musel nájsť, aby dokázal, že falošné vedomie skutočne je prítomné prestáva existovať spolu s prijatím novej identity alebo tradície. Takže je nutné rešpektovať novovytvorenú túžbu a jednanie, ku ktorému na základe tejto túžby dochádza. To čo existuje je buď otvorený konflikt medzi skupinami v rámci jednej spoločnosti, alebo nová faktualita, nová identita, nová tradícia, ktorá nahradila tú starú. Avšak relevantná kontrafaktualita neexistuje.

Pokúsil som sa ukázať ako produktívna moc rozvojového diskurzu znemožňuje hľadať relevantnú kontrafaktualitu a ako sa z uskutočňovania malých objektov „rozvoja“ stáva rozvoj. Rád by som sa teraz zamerlal na koncept jednania (agency), aby som sa mohol zaoberať novou situáciou transformovaných subjektivít. Po stručnej prezentácii Longových konceptov jednania a stretávania (interface) ho budem kritizovať za nárokovanie si vedeckej neutrality a za to, že kladie príliš veľký dôraz na jednanie a zanedbáva tak rolu štruktúry. Potom bude nasledovať ilustratívny príklad post-rozvojového projektu.

4 Na aktéra orientovaná sociológia rozvoja a jej kritika

Na aktéra orientovaný prístup nepopiera určitú explanačnú schopnosť zvonka determinujúcim teóriám, ako sú napríklad teória modernizácie alebo neo-marxistické teórie, avšak považuje za teoreticky nedostatočné zakladať analýzu iba na externých faktoroch. Je preto nutné analyzovať spôsoby, akými sociálne skupiny – sociálni aktéri – vystupujú voči vonkajším intervenciám. Kľúčovým konceptom v tomto prípade je ľudská schopnosť jednať (agency).

„Jednanie predpokladá ako určitú schopnosť poznávať, čo znamená, schopnosť reflexívne interpretovať a internalizovať skúsenosti a túžby (či už vedome alebo nevedome), tak schopnosť používať relevantné zručnosti, prístup k materiálnym a nemateriálnym zdrojom a angažovanosť v partikulárnych organizačných praktikách“ (Long 2001:49). To znamená, že sociálni aktéri „vynachádzajú spôsoby riešenia ‚problematických situácií‘ a tak sa aktívne angažujú v konštruovaní vlastných sociálnych svetov, hoci sa tak môžu stať aktívnymi komplicmi vo vlastnom podriadení sa“ (Burawoy v Long 1992:33).

Každá moc, ktorá podľa makro-teórii (alebo metanarativov) má meniť sociálne svety pasívnych obetí sa podľa Longa dostáva do konfliktu s jednaním sociálnych aktérov, ktorí majú byť „rozvíjani“.

„Kritickým problémom s ohľadom na protikladné normatívne záujmy a rôzne fragmentované súbory poznania je, koho interpretácie alebo modely prevládnu nad modelmi a interpretáciami iných aktérov (napríklad poľnohospodárskych vedcov, politikov alebo farmárov) a za akých podmienok“ (Long 2001:183).

Jednanie teda je projekciou noriem a významov jedného aktéra na projekciu noriem a významov iného aktéra. Najviditeľnejšie je v bode stretávania (interface), kde dochádza ku konfliktu medzi týmito dvoma tak zásadne odlišnými životnými svetmi.

„Stretávanie (interface) predpokladá narazenie tvárou v tvár medzi jednotlivcami s odlišnými záujmami, zdrojmi a mocou“ (ibid.:191). „K stretávaniu dochádza typicky na miestach, kde sa pretínajú protikladné životné svety, alebo sociálne polia alebo konkrétnejšie, v sociálnych situáciách alebo arénach v ktorých sa interakcie orientujú na premostenie, prispôbienie sa, segregovanie alebo spochybňovanie sociálnych, evaluačných a kognitívnych pozícií. Analýza sociálneho stretávania objasňuje typy a zdroje sociálnej diskontinuity a prepojenia, ktorú sú prítomne v takýchto situáciách a identifikuje orga-

nizačné a kultúrne prostriedky ich reprodukcie alebo transformácie. [U]možňuje nám lepšie pochopiť rozličné odpovede miestnych skupín ... na plánované intervencie“ (ibid.: 65-66).

Pre Longa, podobne ako pre Foucaulta, sa sociálna aktivita nedeje podľa intervencií naplánovaných štruktúrnymi silami, ale je determinovaná na mieste stretávania, kde plány prichádzajú do konfliktu s miestnym vnímaním reality a sú transformované jedným lokálnych sociálnych aktérov.

Analýza stretávania „pomáha dekonštruovať koncept plánovanej intervencie, takže sa z nej stáva to, čím v skutočnosti je – a sice trvalým sociálne konštruovaným procesom, o ktorom sa neprestajne vyjednáva a nie jednoduchým vykonaním vopred špecifikovaného plánu s predpokladanými dôsledkami“ (Long 2001:72).

Predtým, ako sa budem venovať ilustratívne príkladu od Gibson-Graham je treba zmieniť dva body kritiky voči Longovi. Prvým je neutralita, ktorú Long implicitne prisudzuje vedcom. Zdá sa, akoby jednoducho pozorovali miesto stretávania bez toho, aby boli súčasťou tohto poľa. Akoby vedci mohli byť nad diskurzom, ktorého sú nevyhnutne súčasťou. Túto kritiku použil aj Christoph Campregher (2008), avšak dopúšťa sa rovnakej chyby, keď usiluje o obsiahnutie širšej reality tým, že do svojej analýzy zakomponuje viac elementov podľa sociológie prekladu Bruna Latoura a Michela Callona (1986).

Určite sa treba zaoberať analýzou jednania, ktorá môže byť dôležitým indikátorom participatívneho charakteru „rozvojového“ projektu, ale výskumník sa potrebuje jasne zaradiť a zdefinovať svoju pozíciu. Campregher správne tento postoj pripisuje Fergusonovi a Escobarovi, ale nie je celkom zrejmé, ako sa jemu a Longovi darí tejto pozícii uniknúť.

Ďalším problémom Longovej práce je primárne jednanie v dualite jednanie/štruktúra. Je to ten istý problém, ktorý bol kritizovaný u Longom často citovaného Antonyho Giddensa. Problematika jednanie/štruktúra je konštantnou témou, ktorú Long aj Giddens riešia v prospech ľudského jednania. Pozícia v tejto antagonistickej dichotómii môže byť buď voluntaristická zameriavajúca sa na ľudské jednanie ako schopné poznania, kreatívne a vytvárajúce realitu, alebo môže byť deterministická ako je tomu v prípade štrukturalizmu a potom sa sústreďuje na štruktúrne obmedzenie sociálnej aktivity (Clegg 1989:138-139). Nedávne debaty týkajúce sa moci sa pokúsili inkorporovať vzťah medzi štruktúrou a jednanie do jedného koherentného analytického rámca. „[Je to [tento rámec] ‚dualita štruktúry‘, ktorú Giddens sľubuje, ale neprináša, pretože... je to dualita, ktorá zostáva príliš previazaná s individualistickou a voluntaristickou stranou dualizmu... V Giddensovom riešení tohto problému koncepcie moci je perspektíva jednania dominantná“ (ibid.:140).

Longova práca trpí rovnakým problémom. Zdá sa, akoby ľudia boli nadaní schopnosťou poznať, ktorá im umožňuje slobodne sa venovať svojim záujmom, ako keby neexistovali iné sily, než tie, ktoré sú okamžite rozoznateľné a odmietnuteľné, ako keby neexistovali sily štruktúrujúce ich pole rozhodovania sa.

Je teda možné dať Longov koncept moci do opozície voči Escobarovmu, ktorého ontológia je založená na Foucaultovej teórii diskurzu. Foucault najmä v *Slovách a veciach*

a *Archeológii vedenia* prijal štruktúrálno – deterministickú – perspektivu ohľadom moci, ktorú čiastočne prekonal až vo svojich neskorších prácach (Foucault 1982, 1991).

Vhľad, ktorý ponúkajú Foucault a Escobar sa odlišuje od Giddensovho a Longovho v tom, že hoci subjekt je do istej miery slobodný, štruktúra – teda diskurz, či diskurzívne skonštruované kapitalistické a iné vzťahy – je omnoho mocnejšia a aj produktívna. Toto je zrejme nielen z *Archeológie vedenia*, ale aj v prípade Escobara, ktorý píše, že „by sme si nemali predstavovať, že procesy hybridizácie nevyhnutne odstránia dlhú tradíciu dominancie. V mnohých prípadoch redukuje tvrdosť podmienok hybridizáciu na obyčajné prispôsobenie sa stále viac utláčajúcemu trhu a jeho podmienkam“ (Escobar 1995:219).

Dúfam, že sa mi doteraz podarilo prezentovať a diskutovať teoretické koncepty potrebné na zodpovedanie otázky, ktorú som si položil v úvode článku. Nasleduje krátka ilustrácia toho, čo by sme mohli považovať za „post-rozvojový projekt“. Vybral som známy príklad od Gibson-Graham, ktorý však bol oprávnené kritizovaný za príliš pozitívny obraz, ktorý vytváral o miestnom obyvateľstve. Takéto vyobrazenie je však užitočné pre ciele článku. Na jednu stranu umožňuje teoretické zjednodušenie, keďže takto sa dá jednanie proti projektu len veľmi ťažko identifikovať. Na druhú stranu problémy, na ktoré sa kritika sústreďuje poukazujú na potrebu ďalšieho výskumu. V takomto prípade by antropologický výskum mal byť zameraný na koncept jednania, aby došlo k lepšiemu pochopeniu post-rozvoja ako teoretického prístupu. A čo je dôležité, Gibson-Graham sa zaoberajú potrebou resubjektivizácie, čím sa vyhýbajú problému hľadania relevantnej kontrafaktuality.

5 Na aktéra orientovaná sociológia rozvoja a program „Úspory migrantov na alternatívne investície“ (MSAI)

Aby som mohol interpretovať MSAI programy v zmysle na aktéra orientovanej sociológie rozvoja, je treba zjednodušiť celú situáciu, aby zodpovedala dvom kľúčovým pojmom – jednaniu a stretávaniu. Realitu na Filipinách by sme mohli vnímať ako dôsledok nerovného globálneho vývoja (Kiely 2007). Kapitalistická štruktúra núti vládu a obyvateľstvo aby exportovali prácu alebo poľnohospodársku produkciu. Štát postupne stavia mimo zákon hlavné súčasti komunitných ekonomik, napríklad v rámci prímorského prostredia, alebo tradičnú prax domorodých komunit výrubu a vypálenia (Gibson-Graham 2005a:16).

Vo vzťahu k jednaniu Long tvrdí, že „je zásadné, kto zvíťazi v boji o definovanie špecifického sociálneho významu partikulárnych činností a myšlienok“ (Long 2001:182). Na Filipinách sa zdá byť v tejto chvíli zrejme, koho modely a interpretácie víťazia. Život tu je formovaný najmä diskurzom rozvoja. Na mieste stretávania, kde sa stretávajú rôzne životné svety sú to do veľkej miery kapitál a jeho logika zisku z exportu poľnohospodárskych plodín a snahy o vyrovnanie obchodných deficitov, ktoré víťazia v boji o definovanie špecifických lokálnych významov.

Long však nevníma sociálnych aktérov ako pasívnych, ale očakáva od nich, že „budú spracovávať sociálne procesy a vymýšľať spôsob ako sa vyrovnáť so životom a to aj v tých najextrémnejších formách nátlaku“ (Long 1992:22). Ľudia sa nestávajú súčasťou kapitalistického „životného projektu“ tak ľahko, ale jednú. Na jednu stranu „sávajú aktívnymi komplicmi vo vlastnom podriadení sa“ (ibid.:33) tým, že produkujú na export určené plodiny a nechávajú kapitalistický systém, aby ich vykorisťoval. Na druhú stranu si uchovávajú veľkú časť svojho vlastného života a jednú skrz netrhové alebo alternatívne trhové praktiky.

Výsledky antropologického výskumu Gibson-Graham sa zdajú byť dôležité pre na aktera orientovanú sociológiu rozvoja v praxi. Vytvárajú zoznam rôznych tradičných transakcií, pracovných vzťahov a foriem podnikania v rôznorodnej ekonomike regiónu Jagna (Gibson-Graham 2005a:14, 2006:174-175). Tieto rôzne spôsoby „vyrovnávania sa so životom“ reprezentujú značnú časť životného sveta miestnych obyvateľov. Ukazuje sa, že ich „špecifické lokálne významy“ pridelené „partikulárnym aktivitám“ sú značne odlišné od špecifických sociálnych významov pridelených kapitalistickým formám partikulárných aktivít smerujúcim k akumulácii ziskov. Samozrejme, že cieľom je najmä sa užiť, avšak jednanie ľudí sa objavuje okamžite, ako nie sú nútení participovať na kapitalistickej sveto-ekonomike ako jej periféria. Ich jednanie je tak využívané nielen na zaistenie živobytia, ale zároveň podrývajú logiku kapitalizmu a umožňujú lokálnym sociálnym aktérom, aby dali svojim aktivitám vlastné sociálne významy namiesto prijatia iných významov. Takže, keď napríklad skupina farmárov pestujúcich ryžu spoločne dobrovoľne pracuje na niekoho farme a očakáva, že táto služba bude oplatená, nejde o nič výnimočné. Na druhú stranu to však je zvláštne, pretože to udržuje špecifický lokálny význam a ide proti najčastejšej forme výmeny v kapitalizme – práce za peniaze. Je to výmena, avšak je to výmena iného druhu, ktorá sa dá nájsť iba v menšej spoločnosti ľudí a pod takýmto názvom (*Hungos*) iba v tejto partikulárnej komunite alebo oblasti.

Nemenej dôležité je rozhodnutie migrovať z Filipín a hľadať si prácu za lepšiu mzdu, ktorá by migrantovi umožnila podporovať jeho alebo jej rodinu. Na jednu stranu sa migranti stávajú súčasťou kapitalistického „životného projektu“, na druhú stranu je toto ich forma jednania proti podmienkam v ich krajine. Sveto-ekonomika ich núti emigrovať, aby boli schopní sa postarať o svojich blízkych. Takmer nemajú inú možnosť, než prijať takúto príležitosť a stať sa takmer otrockými pracovníkmi v bohatších krajinách, alebo na lodiach. Tu je „forma nátlaku“ taká silná, že takmer nenecháva žiaden priestor pre jednanie (agency). Kapitalistický model prevláda a oni sa stávajú aktívnymi komplicmi vo vlastnom podriadení sa – kvázi-zotročení.

Tu prichádza do hry nový aspekt – program MSAI. Tento program má za úlohu pomôcť migrantom šetriť peniaze, aby neskôr mohli opustiť krajinu, v ktorej pracujú a vrátiť sa domov a uskutočniť svoje životné plány. Zamestnanci Ázijského centra pre migrantov (AMC) a Unlad Kabayan pomáhajú migrantom s ich jednaním proti štruktúrnym silám svetového hospodárstva. Podľa Gibson-Graham sa zdá, že migranti nie sú nútení jednať proti týmto zamestnancom. To znamená, že nereagujú proti projektu MSAI, práve naopak, stávajú sa súčasťou tohto životného projektu, pretože korešponduje s ich vlastným

chápaním toho, ako zlepšiť situáciu, v ktorej sa nachádzajú a zároveň pomáha komunite, v ktorej by chceli žiť. Z toho dôvodu nazývam tento projekt post-rozvojovým. Ľudia proti nemu nejednajú. Naopak, pomáha ľuďom pri jednaní proti iným štrukturálnym silám. Pomáha ľuďom meniť ich životy podľa ich vlastných predstáv o dobrom živote, podľa ich vlastných životných svetov.

Jedným z dôvodov pre takéto vyhlásenie je aj skutočnosť, že AMC a Unlad Kabayan do veľkej miery nikomu nedávajú peniaze a neplánujú intervencie v súčinnosti s vládnym financovaním. Jednoducho radia ľuďom, ako by mohli spravovať vlastné úspory. Nejde teda o „rozvoj“ v obvyklom zmysle, kedy je treba minúť peniaze na dosiahnutie nejakého cieľa. V životoch migrantov sa neobjavujú nové materiálne elementy. Jediné, čo sa mení je postoj migrantov k nim samým.

To však neznamená, že MSAI by bola bez hodnôt, alebo, že by nedochádzalo k nijakému jednaniu namierenému proti MSAI. K resubjektivizácii určite nedochádza tak hladko, ako sa môže zdať na prvý pohľad.

Rovnako nesmieme zabúdať, že peniaze sa posielajú miestnej komunite s jej nerovnými mocenskými vzťahmi a jednaniami. MSAI sa tak podieľa na mocenských vzťahoch, ktoré aj keď veľmi vzdialené, sú súčasťou projektu.

Už som zmienil, že určitá kondicionalita je nevyhnutná, a preto neexistuje nič také ako „autentická participácia“. Avšak ak je cieľom dostať sa k tomuto ideálu čo najbližšie, jednanie ako koncept môže slúžiť ako dobrý indikátor participatívneho charakteru „rozvojového“ projektu. Post-rozvojový projekt by potom mohol byť abstraktnou utópiou konsenzuálneho projektu. Je dôležité zmeniť, že jednanie je tu chápané (v súlade s Longom) ako vždy v konflikte s jednaním iného aktéra. Je samozrejme cieľom, aby post-rozvojový projekt bol „vlastný“ miestnym obyvateľstvom, ktoré by v ňom bolo aktívne. Takáto forma jednania, ktorá nebojuje o privlastnenie si významov, ale je iba vlastníctvom významových a materiálnych prostriedkov je pochopiteľne vítaná, ale tu sa ňou nezaobrám.

Záver

Teórie nám slúžia na zjednodušenie reality a umožňujú nám, aby sme jej lepšie porozumeli. Často vedú k vytváraniu nemožných ideálov a abstraktných ideálnych typov. Toto je nevyhnutne aj prípad rozvojových štúdií a ich teórií. Chápanie daru, je určitým počiatočným bodom obsahujúcim takýto paradox. Podľa Derridu neexistuje nič také ako čistý dar bez sociálnych záväzkov. Vždy v sebe obsahuje kontamináciu v podobe záväzku reciprocitu. Jadrom Derridovho argumentu je, že „dávanie darov si vyžaduje opatrnosť“ (Kapoor 2008:78). Takýto je aj jeden zo záverov článku.

Na druhú stranu však to, že „rozvojová“ pomoc ustanovuje nerovné mocenské vzťahy so záväzkom nesplatennej reciprocitu na strane prijímateľa neznamená, že sa nemôžeme usilovať o to, aby bola čo najrovnejšia. Anonymita by v tomto prípade mohla byť užitočným nástrojom.

Rovnako ako dar nikdy nie je dokonalý, nie je dokonalou ani „rozvojová“ pomoc. Vždy obsahuje v sebe nebezpečenstvo poručníctva. To bolo súčasťou „rozvoja“ väčšinu jeho histórie a neabsentuje ani v radikálnejších prístupoch v súčasnosti.

Odpoveď sa zdá byť v teoretickej abstrakcii „autentického participatívneho prístupu“. Táto abstrakcia umožňuje vyvarovať sa praktických problémov, ktoré sú s týmto prístupom silno spojené. Participatívny prístup sa potrebuje zamerať najmä na problém svojich jednotiek – kultúr a komunit. Zároveň by mal byť schopný pracovať s treťou dimenziou moci meniacou naše subjektivity. Avšak kultúra neposkytuje dôkazy preukazujúce, že by mohla byť správna alebo nesprávna. Túžba vytvorená rozvojovým strojom by nemala byť banalizovaná neopopulistickým prístupom oslavujúcim tradíciu. Ak sú však túžby nerealistické, resubjektivizácia môže viesť k oživeniu užitočných zvykov. Takýto prístup nie je možné odsúdiť z hľadiska kultúrneho imperializmu, ale iba z hľadiska nedostatku hodnôt, akými sú ochrana prírody, alebo radikálna demokracia.

V poli kultúrnych diferencií a nerovných mocenských vzťahov sa dá pohybovať pomocou dôkladného antropologického štúdia jednaní. Ak sa na otázku položenú v úvode „*Ak sa dá hovoriť o post-rozvojovom projekte, aké miesto v ňom má jednanie (agency)?*“ dá odpovedať nasledovne „*Jednanie proti projektu nemá v post-rozvojovom projekte miesto,*“ musíme sa pýtať, ako dostať túto teoretickú abstrakciu späť na zem. Rovnako ako je len veľmi ťažké si predstaviť vzťah medzi mocensky nerovnými aktérmi bez toho, aby znevýhodnení a znevýhodnené akýmkoľvek spôsobom jednali, je nemenej ťažké si predstaviť dokonalý post-rozvojový projekt. Příkladu analyzovanému Gibson-Graham sa dostalo množstva kritiky za ich optimizmus. Ich odpoveď, ktorá volá po „úplnejšom obraze moci a nerovnosti“ (Gibson-Graham 2005b:124) je dokladom ako ťažké v skutočnosti môže byť nájsť konsenzus na všetkých stranách.

Vracajúc sa z teoretických výšin na zem sa môžeme pýtať, ako sa priblížiť k ideálu post-rozvojového projektu. Ako zaistiť, že nebudú reprodukované existujúce mocenské vzťahy? Ako prekonať praktické problémy participácie zmienené v kritickej literatúre? Alebo najmä, ako sa zaoberať kultúrou, ak vieme, že kultúra je vždy niekde medzi?

1 Na aktéra orientovaný prístup je rozoberaný v Long a Long (1992), Long (2001) a Arce a Long (2000). Pre umiernenú kritiku pozri Campregher (2008). Pre analýzu jednaní (agency) v post-rozvojovej literatúre pozri Nustad (2001), Lie (2007) a Rossi (2004).

2 Pozri napr. Escobar (1995), Ferguson (1994), Rist (2008), Sachs (1992). Pre omnoho obsiahlejší zoznam post-rozvojovej literatúry pozri Ziai (2007). V menej vzdialenej dobe by pod túto hlavičku bolo možné zaradiť napr. Kapoor (2008) alebo McEwan (2009).

3 Pre analýzu projektu pozri Gibson-Graham (2005a) a Gibson-Graham (2006). Pre kritiku pozri Kelly (2005), Aguilar (2005), Lawson (2005), pre komentár pozri Laurie (2005) a pre odpoveď Gibson-Graham (2005b).

4 Cowen a Shenton rozlišujú medzi (1) rozvojom ako aktivitou a (2) rozvojom ako cieľom tejto aktivity a ďalej rozlišujú rozvoj ako aktivitu na (1a) rozvoj ako imanentný a objektívny proces a (1b) rozvoj ako intencionálnu prax. Ďalším rozlíšením je (1ba) intencionálna rozvojová politika štátu a (1bb) snahy „zmocniť [empower] ľudí cez, alebo proti štátu v mene rozvoja“ (Cowen a Shenton 1996:34, 1999:26).

- 5 Podľa Laclaua, prázdny signifikant „nemá obsah, pretože existuje iba v tých rôznych formách, v ktorých sa nakoniec realizuje“ (Laclau 2007:44).
- 6 Pozri napr. Cooke a Kothari (2001), Hickey a Mohan (2004), Kapoor (2008:60-75).
- 7 Ako však pišu Hickey a Mohan (2004b), tento prístup bol prítomný v „rozvoji“ už omnoho skôr v rozličných podobách.
- 8 Pre dobrý úvod k Enda Graf Sahel pozri N'Dione a kol. (1997).
- 9 Zároveň ho však ovplyvňujú.
- 10 Ďakujem prof. Petre Dannecker za zaslanie tohto článku.
- 11 Pozri poznámka 3.
- 12 Táto praktika sa nazýva Hungos (Gibson-Graham 2006:176).
- 13 Používam radšej termín jednanie ako odpor alebo rezistencia, pretože existuje množstvo prípadov, kedy je projekt nejakým spôsobom, privlastnený, avšak to čo vidíme je jednanie a nie odpor. Projekt je privlastnený skrz určitú formu jednania. Takéto príležitosti netreba opomínať, avšak tu nezapadajú do ideálne-typickej formy projektu.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Aguilar, Filomeno V., (2005), 'Excess Possibilities? Ethics, Populism and Community Economy. A commentary on J.K. Gibson-Graham's 'Surplus Possibilities: Postdevelopment and Community Economies' ', Singapore Journal of Tropical Geography Vol. 26, No. 1, pp. 27-31.
- [2] Alvares, Claude, (1992), *Science, Development and Violence: The Revolt against Modernity*. Delhi: Oxford University Press.
- [3] Apfel-Marglin, Frédérique and Marglin, Stepehn A. (eds., 1990), *Dominating Knowledge. Development, Culture, and Resistance*, Oxford and New York: Oxford University Press.
- [4] Arce, Alberto and Long Norman (eds. 2000), *Anthropology, Development, and Modernities. Exploring Discourses, Counter-Tendencies, and Violence*, London and New York: Routledge.
- [5] Bhabha, Homi (2004), *Location of Culture*, London and New York: Routledge.
- [6] Booth, David (1985), 'Marxism and Development Sociology: Interpreting the Impasse', *World Development* Vol. 13, No. 7, pp. 761-787.
- [7] Callon, Michel (1986), Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St. Brieuc Bay, in Law, John (ed), *Power, Action and Belief. A New Sociology of Knowledge?*, London: Routledge, pp. 196-223.
- [8] Campregher, Christoph (2008), 'Perspektivenwechsel: Drei Paradigmen der Entwicklungsanthropologie und die Akteur-Netzwerk-Theorie', *Austrian Studies in Social Anthropology* No. 3, pp. 1-29.
- [9] Cernea, Michael M. (ed, 1985), 'Putting People First. Sociological Variables in Rural Development', New York: Oxford University Press.
- [10] Cleaver, Francis (2001), *Institutions, Agency and the Limitations of Participatory Approaches to Development*, in Cooke, Bill and Kothari, Uma (ed), *Participation. The New Tyranny?*, London and New York: Zed Books, pp. 36-55.
- [11] Clegg, Stuart R. (1997), *Frameworks of Power*, London: Sage Publications.

- [12] Cooke, Bill and Kothari, Uma (2001), *Participation: the new tyranny?*, London and New York: Zed Books.
- [13] Cornwall, Andrea and Eade, Deborah (ed, 2010), *Deconstructing Development Discourse: Buzzwords and Fuzzwords*, Warwickshire: Oxfam GB and Practical Action Publishing.
- [14] Cowen, Michael P. and Shenton, Robert W. (1996), *Doctrines of development*, London and New York: Routledge.
- [15] De vries, Pieter (2007), 'Don't compromise your desire for development! A Lacanian/Deleuzian rethinking of the anti-politics machine', *Third World Quarterly* Vol. 28, No. 1, pp. 25-43.
- [16] Escobar, Arturo (1995), *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World*, Princeton: Princeton University Press.
- [17] Escobar, Arturo (1992), *Planning in Sachs*, Wolfgang (ed), *The Development Dictionary*, London and New Jersey: Zed Books, pp. 132-145.
- [18] Ferguson, James (1994), *The anti-politics machine: "development," depoliticization, and bureaucratic power in Lesotho*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- [19] Foucault, Michel (1989), *Archaeology of knowledge*, London: Routledge.
- [20] Foucault, Michel (1982), *The Subject and Power*, in Dreyfus, Hubert and Rabinow, Paul (1982), *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, Chicago: Harvester Wheatsheaf, pp. 208-225.
- [21] Foucault, M. (1991), "Governmentality", in: G. Burchell, C. Gordon and P. Miller (eds.) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, pp. 87-104.
- [22] Francis, Pauk, (2001), *Participatory Development at the World Bank: the Primacy of Process*, in Bill Cooke and Kothari Uma (ed), *Participation. The New Tyranny?*, London and New York: Zed Books, pp. 72-87.
- [23] Gibson-Graham, J.K. (2006), *A Postcapitalist Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- [24] Gibson-Graham, J.K. (2005a), 'Surplus Possibilities: Postdevelopment and community economies', *Singapore Journal of Tropical Geography* Vol. 26, No. 1, pp. 4-26.
- [25] Gibson-Graham, J.K. (2005b), 'Traversing the Fantasy of Sufficiency. A Response to Aguilar, Kelly, Laurie and Lawson', *Singapore Journal of Tropical Geography* Vol. 26, No. 2, pp. 119-126.
- [26] Habermas, Jurgen (1994), *Struggles for Recognition in the Democratic Constitutional State*, in Taylor, Charles (ed), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press, pp. 107-148.
- [27] Hickey, Samuel and Mohan, Gilles (ed, 2004), *Participation: From tyranny to transformation? Exploring new approaches to participation in development*, London and New York: ZED Books.
- [28] Hickey, Samuel a Mohan, Gilles (2004b), *Towards participation as transformation: critical themes and challenges*, in Hickey Samuel a Mohan, Gilles (eds), *Participation:*

- From tyranny to transformation? Exploring new approaches to participation in development, London and New York: ZED Books, pp. 3-24.
- [29] Chambers, Robert (1983), *Rural Development. Putting the Last First*, London: Longman.
- [30] Illich, Ivan (1978), *Toward a history of needs*, New York: Pantheon Books.
- [31] Kapoor, Ilan (2008), *The postcolonial politics of development*, London and New York: Routledge.
- [32] Kelly, Phillip (2005), 'Scale, Power and the Limits to Possibilities. A commentary on J.K. Gibson-Graham's "Surplus Possibilities: Postdevelopment and Community Economies"', *Singapore Journal of Tropical Geography* Vol. 26, No. 1, pp. 39-43.
- [33] Kiely, Ray (1998), *The crisis of global development*, in Kiely, Ray. and Marfleet Phil (ed), *Globalisation and the Third World*, London and New York: Routledge, pp. 23-43.
- [34] Kiely, Ray (2007), *The New Political Economy of Development. Globalization, Imperialism, Hegemony*, New York: Palgrave Macmillan.
- [35] Laclau, Ernesto (2007), *Emancipation(s)*, London: Verso.
- [36] Latouche, Serge (1993), *In the wake of the affluent society : an exploration of post-development*, London and New Jersey: Zed Books.
- [37] Laurie, Nina D. (2005), 'Putting the Messiness back in: Towards a Geography of Development as Creativity. A commentary on J.K. Gibson-Graham's "Surplus Possibilities: Post development and Community Economies".' *Singapore Journal of Tropical Geography* Vol. 26, No. 1, pp. 32-35.
- [38] Lawson, Victoria (2005), 'Hopeful Geographies: Imagining Ethical Alternatives. A commentary on J.K. Gibson-Graham's "Surplus Possibilities: Postdevelopment and Community Economies".' *Singapore Journal of Tropical Geography* Vol. 26, No. 1, pp. 36-38.
- [39] Lie, Jon H. S. (2007), *Post-development and the discourse-agency interface*, in Ziai, Aram (ed), *Exploring post-development. Theory and practice, problems and perspectives*, London: Routledge, pp. 47-61.
- [40] Long, Norman (2001), *Development Sociology. Actor Perspectives*, London and New York: Routledge.
- [41] Long, Norman (1992), *From paradigm lost to paradigm regained? The case for an actor-oriented sociology of development*, in Long, Norman and Long, Anne (ed), *Battlefields of knowledge: the interlocking of theory and practice in social research and development*, London: Routledge, pp. 16-43.
- [42] Long, Norman and Long, Anne (ed, 1992), *Battlefields of knowledge: the interlocking of theory and practice in social research and development*, Routledge.
- [43] Lukes, Steven (2004), *Power. A Radical View*, London: Macmillan.
- [44] Matthews, Sally (2007), *What, then, should we do? Insights and experiences of a Senegalese NGO*, in Ziai, Aram (ed) *Exploring post-development. Theory and practice, problems and perspectives*, London: Routledge, pp. 131-144.

- [45] McEwan, Cheryl (2009), *Postcolonialism and Development*, Oxon and New York: Routledge.
- [46] N'Dione, Emmanuel et. al (1997), *Reinventing the Present: The Chodak Experience in Senegal*, in Rahnema, Majid (ed) *The Post-Development Reader*, London and New Jersey: Zed Books, pp. 364-376.
- [47] Norberg-Hodge, Helen (1996), *The Pressure to Modernize and Globalize*, in Mander, Jerry and Goldsmith Edward (ed), *The Case Against the Global Economy. And for a Turn Toward the Local*, San Francisco: Sierra Club Books, pp. 33-46.
- [48] Nustad, Knut G. (2001), 'Development: The devil we know?', *Third World Quarterly* Vol. 22, No. 4, pp. 479-489.
- [49] Profant, Tomáš (2010), 'Fair Trade z pohľadu postrozvojového prístupu', *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 2, pp. 71-98.
- [50] Rahnema, Majid (1997), *Development and the People's Immune System: The Sotry of Another Variety of AIDS*, in Rahnema, Majid (ed) *The Post-Development Reader*. London and New Jersey: Zed Books, pp. 111-129.
- [51] Rist, Gilbert (2008), *The history of development: from Western origins to global faith*, London and New York: Zed Books.
- [52] Rossi, Benedetta (2004), 'Revisiting Foucauldian Approaches: Power Dynamics in Development Projects', *The Journal of Development Studies* Vol. 40, No. (6), pp. 1-29.
- [53] Sachs, Wolfgang (ed, 1992), *The Development Dictionary*, London and New Jersey: Zed Books.
- [54] Schuurmann, Frans J. (ed, 1993), *Beyond the Impasse. New Directions in Development Theory*, London: Zed Books.
- [55] Unlad Kabayan Migrant Services Foundation. (2008), 'Migrants' Savings for Alternative Investment (MSAI): Creating Financial and Social Value.', <http://www.unladkabayan.org/resources/PDFs/MSAI-CreatingFinancialAndSocialValue.pdf>. Date 27. 3. 2010
- [56] Ziai, Aram (2007), *Development discourse and its critics: an introduction to post-development*, in Ziai, Aram (ed), *Exploring post-development. Theory and practice, problems and perspectives*, London: Routledge, pp. 3-17.
- [57] Ziai, Aram (2009), '"Development": Projects, Power, and a Poststructuralist Perspective', *Alternatives: Global, Local, Political* Vol. 34, No. 2, pp. 183-201.
- [58] Ziai, Aram (2004a), *Entwicklung als Ideologie? Das klassische Entwicklungsparadigma und die Post-Development Kritik zur Analyse des Entwicklungsdiskurses*, Hamburg: Deutsches Übersee-Institut.
- [59] Ziai, Aram (2004b), 'The ambivalence of post-development: between reactionary populism and radical democracy', *Third World Quarterly* Vol. 25, No. 6, pp. 1045-1060.
- [60] Ziai, Aram (2006), *Zwischen Global Governance und Post-Development: Entwicklungspolitik aus diskursanalytischer Perspektive*, Münster: Westfälisches Dampfboot.

Autor:	Tomáš Profant
Národnosť:	Slovenská
Inštit. príslušnosť:	Vienna University
Adresa:	Dr. Karl-Lueger Ring 1, 1010 Wien, Austria
Telefón:	+436502634804, +421902715275
E-mail:	tom_o_shanter@yahoo.com

REVIEW: Karin Liebhart, PhD.

The paper is quite good structured, more focused in the area of theory. The author asks several questions relevant to the topic of research, sometimes missed the proposals or solutions. The paper is focused on positions of other authors and partial evaluation of their approach. He tried to identify problem also by providing two case studies as examples. The overall output is disputable, there are missing own opinions, evaluation statements and observations. The language needs improvement.

The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States

Author: Maxi Ussar, MA

ABSTRACT:

The mainstreaming of human rights in development cooperation is a legal and political obligation for all Member States of the European Union (EU), including the New Member States. This policy paper argues that, rather than being an additional burden, human rights mainstreaming through the application of the human rights-based approach (HRBA) offers practical solutions for the New Member States to overcome some of the specific challenges they face as relatively new donors of Official Development Assistance (ODA), such as limited human and financial resources and limited public awareness on aid. Moreover, it shows that the specific context for ODA in the New Member States provides excellent opportunities for the integration of the HRBA and would allow these states to capitalize on their particular expertise and their 'added value' as donors while being in line with international and EU obligations.

Key words: Human rights, Human Rights Based Approach to development, New EU Member States, development cooperation, development policy

Introduction

The New Member States of the EU present a wide variety of historical, social, cultural and economic contexts. Despite their numerous differences, the countries also share various characteristics, mostly related to the EU accession process. Notably, all New Member States were obliged to start providing development assistance to third countries when they joined the EU.

As new donors, the New Member States face a common context in their development cooperation. For instance, they have small ODA budgets, limited expertise and public awareness on development issues and are (although to varying degrees) in the process of setting up their institutional and policy frameworks for development assistance.

The New Member States are all bound by a number of EU and international political and legal obligations relating to their new role as international development donors. These obligations cover a wide variety of issues relating to the quantity and quality of aid. Importantly, they include a commitment to recognize the interdependence and mutually reinforcing nature of development cooperation and human rights.

This recognition, first explicitly enshrined in the Declaration on the Right to Development of 1986¹⁵ and further endorsed in the Vienna Declaration and Programme of Action of 1993¹⁵ led to the development of the HRBA.

The specific context of the New Member States as new donors is at times perceived as an obstacle for meeting international and EU obligations on aid, including the application of the HRBA. Some development actors in New Member States consider their countries as ‘not yet ready’ to integrate the HRBA, suggesting that they first need to develop their institutional and policy frameworks, build human capacity, increase their aid budgets, raise public awareness and then move to integrating the HRBA.

This policy paper will engage with precisely this question: is the integration of the HRBA both desirable (what are the benefits?) and feasible (what are the challenges?) in the context of the New Member States’ development cooperation?

The paper is a short version of a paper (The Human Rights-based Approach: A More Effective Framework for International Development Policies in New EU Member States © Minority Rights Group International, May 2011 ISBN 978 1 907919 18 3 Author: Maxi Ussar) commissioned by Minority Rights Group Europe (MRG) under the EC-funded project ‘From Needs to Rights: Promoting More Effective Development Policies in Europe’ (DCI-NSAED/2009/210) and is the first in a series of products on the HRBA in the New Member States. It is followed by a Guide on the integration of HRBA into New EU Member States development policy and a training manual, which will provide specific tools to integrate the HRBA in practice. All publications are available on Minority Rights Group International website: www.minorityrights.org

1 The HRBA as a ‘lens’ to human development

The human rights-based approach to development is based on the recognition that human rights and development are closely interrelated and mutually reinforcing. It stems from the Declaration on the Right to Development (1986), is enshrined in the Millennium Declaration and has been taken up by major development actors such as the UN System, the OECD/DAC and the EU. The HRBA aims to integrate human rights into development programming in order to support a conceptual shift from development based on externally devised, charity-focused aid provided to passive recipients to looking at development as a process that empowers people through an inclusive and participatory approach. The focus of the HRBA is on rights rather than needs. It is a ‘lens’ for looking at specific development problems that leads to a comprehensive understanding of problems to be addressed and facilitates the identification of effective, inclusive and sustainable solutions to those problems. The approach is based on the identification of ‘rights-holders’ and corresponding ‘duty-bearers’ in specific development contexts, and the promotion of their capacities to claim their rights and fulfil their duties respectively.

2 Legal and political obligations to mainstream human rights

As members of the EU and the international community, the New Member States have various legal and political commitments to mainstream human rights in their development assistance. These include the nine core international human rights conventions (in particular the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights [ICESCR] and the Convention on the Rights of the Child [CRC]), the Millennium Declaration; the European Consensus (on the EU Development Policy), the Cotonou Agreement and – of specific importance to the New Member States – the European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), which regulates the EU's relations with its immediate neighbours. Mainstreaming human rights is, therefore, not a question of choice but an obligation.

3 Challenges and opportunities for applying the HRBA in the New Member States

The above sections have explained the key concepts of the HRBA and have illustrated that the New Member States have numerous legal and political obligations to apply this approach to their development cooperation. However, to what extent is it really feasible and desirable to integrate the HRBA in the development cooperation frameworks of the New Member States? Considering that the New Member States are relatively new aid donors, with comparatively limited human and financial resources for development, does the HRBA make sense for them?

This section tackles this particular question by first outlining the specific context of development cooperation faced by the New Member States, with a focus on Cyprus, Hungary and Poland. It then shows that the HRBA is, in fact, particularly useful to support the New Member States to overcome their challenges and build on their existing advantages to provide effective, sustainable and just development assistance in line with international requirements.

3.1 Characteristics of New Member States as donors of development assistance

Although to varying degrees, the majority of New Member States, including the three focus countries, face a similar context for their development cooperation, which includes the following characteristics:

1. they are fairly new ODA donors in the process of developing their institutional and policy frameworks for development assistance;
2. they have limited national human resources and expertise on development cooperation;

3. they have limited public awareness on the importance of development cooperation;
4. they have small ODA budgets;¹⁶
5. they have a recent history of being aid recipients;
6. they have substantive experience in democratization and civil society strengthening (particularly former Eastern bloc countries);
7. they have special appreciation of the value of solidarity and respect for human rights for the promotion of peace and stability (particularly in the context of Cyprus);
8. some apply the principle of ‘delegated cooperation’, by which aid is given to a bilateral or multilateral donor for implementation (particularly in the context of Cyprus).

Some of these characteristics represent challenges for New Member States to act as effective development actors. In particular, interviews conducted for this policy paper strongly suggest that the limited human and financial capacity is often perceived as a major obstacle to integrating the HRBA into New Member States’ development cooperation frameworks.

However, many of these characteristics also present important opportunities for an effective integration of the HRBA and, arguably, make New Member States particularly well-placed to strongly promote the HRBA. The HRBA can also offer solutions to overcome some of the outlined challenges, as the section below shows.

3.2 Challenges and opportunities for integrating the HRBA in New Member States’ development frameworks

The process of developing aid frameworks and training staff is an excellent opportunity to integrate the HRBA

The HRBA is a relatively new approach to development cooperation and concrete tools and the conceptual clarity necessary for its practical application have only been developed over recent years. Donors with a long history of provision of development assistance usually have established and often very large aid administrations, and an extensive legal and political framework for development cooperation. Therefore, arguably, they face a much greater challenge in adapting to the HRBA than donors who are in the process of setting up their frameworks. Revising, reforming and re-training can be more cumbersome than integrating the HRBA from the outset.

Since the New Member States are currently in the process of setting up their development cooperation frameworks they should take advantage of this unique opportunity to use the HRBA as an actual basis in this process. This is particularly true for the three focus countries as both Cyprus and Hungary do not yet have an official development policy and Poland is currently in the process of developing a multi-annual development policy framework. Tapping into the tools developed for the HRBA provides these three countries with a concrete and progressive framework for development assistance, which is in line with their international and EU obligations.

The HRBA as a practical solution to develop effective development projects even with limited human resources

Limited expertise on development in general, and the HRBA in particular, is without doubt a challenge faced by New Member States. However, the HRBA, as outlined above, is a very practical approach to development. It provides a specific conceptual lens that can facilitate a comprehensive analysis of a particular development context, which in turn provides the cornerstones for the development of an effective, sustainable, just and legitimate development intervention. It can therefore help in the formulation of meaningful development projects even with limited human resources.

To support the application of the HRBA in practice development actors have developed various tools and guides. In addition, MRG is in the process of developing a Resource Kit on the HRBA specifically tailored to the needs of the New Member States.

Moreover, as stated above, the fact that New Member States are currently in the process of building capacity on development cooperation puts them in an excellent position to include the HRBA in the capacity-building programmes from the outset. Training modules on the HRBA is available at Minority Rights Group International website.

Linking public awareness-raising campaigns on development cooperation to human rights can make them more effective

Many people, particularly in the New Member States, widely recognize the importance of human rights, arguably more so than development cooperation. Due to their recent histories, in the case of Hungary and Poland, and because of the particular political situation in Cyprus, public awareness on human rights seems relatively high. Linking development cooperation with human rights provides an attractive avenue for public awareness-raising on the importance of development cooperation. This opportunity should be seized by the New Member States.

The HRBA provides tools for quality aid, which is particularly important for donors with limited ODA budgets

The challenge of limited financial resources for development aid is very pronounced in the New Member States, including in the three focus countries.¹⁶ The recent financial crisis has exacerbated this situation, with significant drops in aid budget having been witnessed across the world, including among the New Member States over the last year.

While substantial efforts need to be made to increase the level of ODA to the agreed minimum of 0.33 per cent of gross national income (GNI) by 2015, the HRBA offers an opportunity to New Member States to strengthen their focus on quality (as opposed to mere quantity) of aid. Applying the HRBA can substantially improve the quality of aid programming, making aid programmes more comprehensive, effective, empowering and sustainable as outlined in section 1.

Rather than tackling isolated infrastructure problems (e.g. building a medical centre)¹⁶ without considering the larger context, the HRBA provides tools for more holistic planning, which can ultimately lead to more meaningful and sustainable interventions.

Recent history of being recipients of development assistance makes New Member States well-placed to appreciate the importance of HRBA principles

The New Member States, including the three focus countries, have until recently been recipients of development assistance and still receive considerable funds from the EU for specific programmes and projects. Therefore, they have first-hand experience of what receiving well-conceived (and badly conceived) assistance feels like. This experience clearly shows that receiving assistance for projects that have been developed without meaningful and inclusive participation, that do not apply a holistic approach to the problem at hand, or adhere to principles of accountability and transparency, or aim to empower recipients are unlikely to be effective and sustainable.

New Member States should take advantage of their strong appreciation of the importance of participatory and empowering assistance as previous aid recipients by integrating the HRBA in their development frameworks.

Substantive experience in democratization and civil society strengthening as a ‘niche’ in development cooperation linked to the HRBA

Due to their particular recent histories, many New Member States have ample experience in relation to democratization and civil society strengthening. This is often presented as part of the ‘transition experience’ and is usually seen as an aspect where New Member States can add particular value through their development cooperation. This is particularly so for former Eastern bloc countries, such as Hungary and Poland. A closer look at some actual development interventions undertaken by both countries in recent years indicates that, indeed, numerous projects focus on democracy-building and strengthening of civil society,¹⁶ which are of substantial importance to the HRBA.

Despite this, the HRBA does not yet seem to be explicitly used as an overall framework of development assistance in Cyprus, Hungary and Poland.¹⁶ What is required is a more explicit inclusion of its principles in all development cooperation frameworks, both at policy and implementation level.

Particular appreciation of the value of solidarity and respect for human rights for the promotion of peace and stability

Due to its particular political context, Cyprus is particularly well-placed to promote an approach to development that recognizes the interrelatedness of human rights and development cooperation. Its experience in working on peace and reconciliation puts Cyprus in an advantageous position to appreciate and practise the HRBA in its external assistance.

Moreover, the values of solidarity and social justice seem to be of great cultural significance in the country. Approaching development through an HRBA lens facilitates the achievement of socially just and inclusive development outcomes.

The HRBA can be straightforwardly applied through the principle of ‘delegated cooperation’ (practised significantly in Cyprus)

Cyprus provides the vast majority of its aid through delegated cooperation. Cyprus ODA is, therefore, directly provided to various bilateral or multilateral donors to co-fund different projects and programmes. This approach allows Cyprus to use its limited resources effectively, without spending too much on aid administration.

Leaving an in-depth discussion of the benefits and drawbacks of such an approach aside, delegated cooperation lends itself extremely well to the application of the HRBA. As funding is given directly to other donors, integrating the HRBA in delegated cooperation largely requires that the selection of donors and programmes to be supported includes an assessment of the extent to which the HRBA is integrated in the particular donor’s framework and/or the specific project to be funded. This, in turn, requires a strong development policy that clearly sets out the principles for Cyprus’ aid, including the HRBA.

The benefits of insisting on the HRBA in its delegated cooperation are: (1) a further assurance that aid will be implemented effectively and will yield sustainable results, and (2) the provision of a clear identity for Cyprus’s aid, which builds on its particular experience and shows that Cyprus is in line with progressive international and EU standards.

4 Key recommendations

For governments in the New Member States

1. Develop a comprehensive official development policy
2. Explicitly integrates the HRBA in official development policy
3. Develop comprehensive and standardized implementation frameworks for development cooperation.
4. Explicitly integrate the HRBA into those implementation frameworks and include safeguards to ensure that the HRBA is meaningfully integrated and applied.
5. Build capacity of staff in decision-making, policy development and programming in the HRBA.
6. Poland and Cyprus should use the EU Presidency to promote the HRBA, for instance in the European Development Days, in discussions on the European Commission Green Paper on the EU’s development policy, aid effectiveness and financial perspectives.

For civil society organizations in the New Member States

1. Build capacity of staff at all levels on the HRBA.
2. Implement the HRBA in all development programmes and along the entire project/programme cycle.
3. Call on governments to fulfil the recommendations above.
4. Participate in EU and international fora to promote the HRBA.

-
- 1 Declaration on the Right to Development, UN General Assembly, A/RES/41/128, 4 December 1986
 - 2 Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights, Vienna, 14-25 June 1993. Available at: [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.conf.157.23.en](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.conf.157.23.en).
 - 3 ODA for 2009 was 0.17 per cent, 0.09 per cent and 0.08 per cent of GNI for Cyprus, Hungary and Poland respectively. The CONCORD and AidWatch report of 2010 finds that even these amounts include non-genuine aid. See CONCORD and AidWatch, op. cit., pp. 38, 41, 45. Available at: <http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=25122>.
 - 4 Lovitt, J. and Rybkova, E., The Challenge of the EU Development Co-operation Policy for New Member States, Brussels, European Parliament, 2007.
 - 5 According to the Cyprus Mail, quoted on the INDEX website, the Cypriot government announced a donation of US \$1 million to the Palestinian National Authority for a new medical center. INDEX questions whether an adequate needs assessment for this intervention has been undertaken. See: http://www.indexcyprus.com/site/index.php?option=com_content&task=view&id=840&Itemid=9.
 - 6 Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland, Annual Report on Poland's Development Cooperation (2009), Warsaw, 2010; Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary, Hungary's International Development Cooperation, Warsaw, 2010.
 - 7 Kochanowicz, K., 'Rights-based approaches to development as a new opportunity and challenge to development cooperation - the analysis of the Polish aid programme', paper presented at the conference Current Challenges to Peace-building Efforts and Development Assistance, Krakow, 28-9 May 2009.

BIBLIOGRAPHY

- [1] CONCORD and AidWatch, *Penalty Against Poverty: More and Better EU Aid Can Score Millennium Development Goals*, Brussels, 2010.
- [2] Consolidated version of the Treaty on European Union, *Official Journal of the European Communities*, vol. 325, no. 5, 24 December 2002.
- [3] Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, *Official Journal of the European Union*, vol. 53, 30 March 2010.
- [4] Federal Ministry for Economic Cooperation and Development of the Republic of Germany, *German Development Policy at a Glance*, Bonn and Berlin, February 2011.
- [5] Foresti, M., Booth, D. and O'Neil, T., *Aid Effectiveness and Human Rights: Strengthening the Implementation of the Paris Declaration*, London, ODI, October 2006.

- [6] Joint statement by the Council and the representatives of the government of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission on the European Union Development Policy, The European Consensus (2006/C 46/01).
- [7] Kochanowicz, K., 'Rights-based approaches to development as a new opportunity and challenge to development cooperation - the analysis of the Polish aid programme', paper presented at the conference Current Challenges to Peace-building Efforts and Development Assistance, Krakow, 28-9 May 2009.
- [8] Kricheswsky, L. *Development Policy in the Accession Countries*, 2nd edn, Vienna, TRIALOG, March 2003.
- [9] Kuehhas, B., Lukas, K., Nowak, M. and Sax, H., *A Human Rights-based Approach to MDG 1 - Selected Experiences from the Balkans*, Prepared for the Austrian Development Agency, Vienna, May 2006.
- [10] Laberge, M., *Claiming the MDGs: An Empowerment Framework*, Oslo, UNDP Oslo Governance Centre, July 2008.
- [11] Lovitt, J. and Rybkova, E., *The Challenge of the EU Development Co-operation Policy for New Member States*, Brussels, European Parliament, 2007.
- [12] Ministry of Foreign Affairs of Denmark, *Democratisation and Human Rights for the Benefits of the People*, Copenhagen, June 2009.
- [13] Ministry of Foreign Affairs of Denmark, *Guidelines for Programme Management*, Copenhagen, October 2009.
- [14] Ministry of Foreign Affairs of Denmark, *Freedom from Poverty - Freedom to Change, Strategy for Denmark's Development Cooperation*, Copenhagen, July 2010.
- [15] Ministry of Foreign Affairs of Sweden, *Global Challenges - Our Responsibility: Communication on Sweden's Policy for Global Development*, Government Communication 2007/08:89, Stockholm, 2007.
- [16] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary, *Hungary's International Development Cooperation*, Budapest, 2010.
- [17] Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland, *Annual Report on Poland's Development Cooperation (2009)*, Warsaw, 2010.
- [18] OECD/DAC, *DAC Action-Oriented Policy Paper on Human Rights and Development*, Paris, OECD/DAC, 2007.
- [19] OHCHR, *Frequently Asked Questions on a Human Rights-based Approach to Development Cooperation*, New York and Geneva, Office of the High Commissioner for Human Rights, 2006.
- [20] *Partnership Agreement between the Member of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one Part, and the European Community and its Member States, of the other Part*, signed in Cotonou, Benin on 23 June 2000.
- [21] Regulation (EC) No. 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument.

- [22] SIDA, Country Strategy Development: Guide for Country Analysis from a Democratic Governance and Human Rights Perspective, Stockholm, 2003.
- [23] UN General Assembly, Declaration on the Right to Development, A/RES/41/128, 4 December 1986.
- [24] UN Philippines, Rights-Based Approach to Development Programming: Training Manual, Manila, UN Philippines, July 2002.
- [25] UNDP, Applying a Human Rights-Based Approach to Development Cooperation and Programming: A UNDP Capacity Development Resource, New York, UNDP, September 2006.
- [26] UNDP, Human Rights and the Millennium Development Goals: Making the Link, Oslo, UNDP Oslo Governance Centre, 2007.
- [27] United Nations Millennium Declaration, General Assembly Resolution 55/2, 8 September 2000.
- [28] UNSSC, Experiences in Applying Human Rights Based Approaches, Turin, UNSSC, May 2010. Available at: <http://hrbaportal.org/wpcontent/files/1278695062unsschrbaexperiences2010final.pdf>.
- [29] Vienna Declaration and Programme of Action, adopted by the World Conference on Human Rights, Vienna, 14-25 June 1993.

Author:	Maxi Ussar
Nationality:	UK
Institutional affiliation:	Minority Rights Group International
Address:	54 Commercial Street, London E1 6LT, United Kingdom
Tel	+44 (0)20 7422 4200
Fax	+44 (0)20 7422 4201
Email	minority.rights@mrgmail.org
Website	www.minorityrights.org

REVIEW: Karin Liebhart, PhD.

The paper is short version of analytical paper, dealing mainly with the human-rights based approach regarding to providing development aid. The paper is well-structured, but sometimes the text in short version missed the all analytical aspects. I strongly evaluate the part four of the paper dealing with the recommendations, however just stated and not explained.

Fotografie z medzinárodnej vedeckej konferencie

Konferencia sa konala
s finančnou podporou

ISBN 978-80-968229-6-6

9 788096 822966